

YAKIN MİMARLIK DERGİSİ

JOURNAL OF NEAR ARCHITECTURE

Cilt:7 Sayı:2
Volume:7 Issue:2

ISSN: 2547-8729 (ONLINE)

Ekim 2023 - October 2023
Cilt: 7, Sayı: 2 - Volume: 7, Issue: 2
ISSN: 2547- 8729 (ONLINE)

<https://doi.org/10.32955/neujna202372>

Baş Editör - Chief Editor

Prof. Dr. Zihni TURKAN

Editör – Editor

Öğr. Gör. Murat Cem ACARALP

OPEN ACCESS

<http://dergi.neu.edu.tr/index.php/yakinmimarlik>

KURULLAR / BOARDS

Yayın / Publication Board

Assoc. Prof. Dr. Ayten O. Akcay - Near East University, Northern Cyprus
Assist. Prof. Dr. Cigdem Cagnan - Near East University, Northern Cyprus
Intr. Arch. M.A. Aysegul Yurtyapan Salimi - Near East University, Northern Cyprus

Bilim ve Hakemler / Scientific and Reviewers Board

Prof. Dr. Ahmet Melih Öksüz - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. Ahmet Sacit Açıkgozoğlu - Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey
Prof. Dr. Asu Tozan - Eastern Mediterranean University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Cemil Atakara - Cyprus International University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Derya Oktay - İstanbul Maltepe University, Turkey
Prof. Dr. Erdal Aksugür - Bahçeşehir University, Turkey
Prof. Dr. Fatih Rıfki - Montana State University, U.S.A
Prof. Dr. Gülay Usta - İstanbul Kültür University, Turkey
Prof. Dr. Hakan Sağlam - Ondokuz Mayıs University, Turkey
Prof. Harun Özer - Near East University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Hıfısiye Pulhan - Eastern Mediterranean University, Northern Cyprus
Prof. Dr. İlkey Maşat Özdemir - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. İnanç Işıl Yıldırım - Arel University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet Harun Batırbaygil - İstanbul Gelişim University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet Rifat Hulusi Çelebi - İstanbul Gelişim University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet Tunçel - Ankara University, Turkey
Prof. Dr. Mehmet Tunçer - Çankaya University, Turkey
Prof. Dr. Nezhir Ayıran - Cyprus International University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Nur Urfalıoğlu - Yıldız Technical University, Turkey
Prof. Dr. Nuran Kara Pilehvarian - Yıldız Technical University, Turkey
Prof. Dr. Ömer İskender Tuluk - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. Özge Özden Fuller - Near East University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Rabia Köse Doğan - Selçuk University, Turkey
Prof. Dr. Salih Gücel - Near East University, Northern Cyprus
Prof. Dr. Sevinç Kurt - Cyprus International University, Cyprus
Prof. Dr. Sonay Çevik - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. Şengül Öymen Gür - Beykent University, Turkey
Prof. Dr. Tülay Zorlu - Karadeniz Technical University, Turkey
Prof. Dr. Türköz Kolozali - University of Kyrenia, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Aslı Güneş Gölbeş - İzmir Demokrasi University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Buket Asilsoy - Near East University, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Can Kara - Near East University, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Erçim Uluğ - European University of Lefke, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Erkan Aydınlan - Karadeniz Technical University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Filiz Ovalı Tavşan - Karadeniz Technical University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Gamze Kaymak - Beykent University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Huriye Gurdallı - Near East University, Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Murat Dal - Munzur University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Müjde Altın - Dokuz Eylül University, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Nevter Zafer Cömert - Eastern Mediterranean Uni., Northern Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Nilüfer Kart Aktaş - İstanbul University / Cerrahpaşa, Turkey
Assoc. Prof. Dr. Serap Durmuş Öztürk - Karadeniz Technical University, Turkey
Assist. Prof. Dr. Simge Bardak Denerel - Near East University, Northern Cyprus

İletişim / Contact

Prof. Dr. Zihni Turkan Baş Editör / Chief Editor
YAKIN MİMARLIK DERGİSİ / JOURNAL OF NEAR ARCHITECTURE
Y.D.Ü. Mimarlık Fakültesi / N.E.U. Faculty of Architecture, Lefkoşa - Kıbrıs / Cyprus
e-mail: zihni.turkan@neu.edu.tr - tel: +90 542 8520094

EDITÖRDEN

Değerli Okurlar,

Dergimizin yeni sayısını, yine bir Dünya Mimarlık Günü'nde sizlerle paylaşmaktan mutluluk duymaktayız. Beş farklı üniversiteden onüç yazara ait yedi adet nitelikli araştırma makalesini yayınladığımız bu sayımızla, yazarlarımızın bilimsel araştırmalarını tüm dünyanın bilgisine sunuyoruz.

BM Dünya Konut Günü ile paralellik gösteren 2 Ekim 2023 Dünya Mimarlık Günü bu yıl, "Dirençli Topluluklar için Mimarlık" temasıyla kutlanacaktır. Bu temayla, Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA), mimarının yaşanabilir bir topluluk, yaşamı yaratma kapasitesi ve sorumluluğuna özel bir vurgu yapmayı, tüm ülkelerde kentsel ve kırsal alanlar arasındaki ilişkiye dair uluslararası bir tartışma başlatmayı amaçlıyor.

Bugünlerde yeni heyecanlar ve yeni umutlarla başlayan 2023-2024 akademik yılının, tüm meslektaşlarımız ve meslektaş adayı öğrenciler için başarılı olmasını diler, nice değerli makalelerle yeni sayılarımızda buluşmayı dileriz. Yayınımızda emeği geçen herkese teşekkürler. Sağlıkla, sevgiyle kalın, mimarca yaşayın.

Saygılarımla

Prof. Dr. Zihni Turkan

Baş Editör

EDITOR'S MESSAGE

Dear Readers,

We are happy to share the new issue of our magazine with you on another World Architecture Day. We present the scientific research of our authors to the knowledge of the whole world with this issue which we publish seven qualified research articles by thirteen authors from five different universities,

World Architecture Day on October 2, 2023, parallel to the UN World Housing Day, will be celebrated this year with the theme "Architecture for Resilient Communities". With this theme, the International Union of Architects (UIA) aims to place special emphasis on architecture's capacity and responsibility to create a livable community, life, and to initiate an international debate on the relationship between urban and rural areas in all countries.

We hope that the 2023-2024 academic year, which started these days with new excitement and new hopes, will be successful for all our colleagues and prospective colleagues and we hope to meet you with many valuable articles in our new issues. Thanks to everyone who contributed to our publication. Stay with health, love and live architecturally.

Regards

Prof. Dr. Zihni Turkan

Chief Editor

İÇİNDEKİLER

Ekim 2023, Cilt: 7, Sayı: 2

Araştırma Makaleleri

Bir simge yapının mimari tarihçesi: Yapımından günümüze Karaköy Camisi Alev ERKMEN, Sultan YILMAZ	137
Türkiye’de mimarlık eğitimi ve proje yönetimi Aslı Pınar BİKET, Gayenur SEVİMLİ	203
Konut açık ve yeşil alanlarının kullanıcı memnuniyeti: Mahalle mi toplu konut mu? Beyza BAHADIR, Nilüfer KART AKTAŞ	229
Sivas’ta 1960 sonrası alternatif konut sunumları bağlamında sosyal konutlar Pınar KOÇ, Uğur TUZTAŞI	249
Çocukların sağlık hakkı ve olağanüstü koşullarda hastane binaları Şengül YALÇINKAYA, Şengül Ö. GÜR	266
Kağıt’tan parametrike: Mimarlıkta düşler ve hayal gücü Ürün BİÇER, Serkan Yaşar ERDİNÇ	284
Bir tasarım hikâyesi olarak “Senaryo”: Kullanıcının mekâna etkisinin öğrenci Çalışmaları üzerinden irdelenmesi Ürün BİÇER	305

ÖNEMLİ: Dergide yayınlanan görüşler ve sorumluluk, yazarlara aittir. Yayınlanan makalelerde yer alan tüm içerik, kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

TABLE OF CONTENTS
October 2023, Volume: 7, Issue: 2

Research Articles

An architectural monograph of the Karaköy Mosque in İstanbul Alev ERKMEN, Sultan YILMAZ	137
Architectural education and project management in Turkey Aslı Pınar BİKET, Gayenur SEVİMLİ	203
User satisfaction of residential open and green spaces: Neighbourhood or mass housing? Beyza BAHADIR, Nilüfer KART AKTAŞ	229
Social housing in the context of alternative housing presentations in Sivas after 1960 Pınar KOÇ, Uğur TUZTAŞI	249
Children's right to health and hospital buildings under extraordinary conditions Şengül Yalçınkaya, Şengül Ö. Gür	266
Paper to parametric: Dreams and imagination in architecture Ürün BİÇER, Serkan Yaşar ERDİNÇ	284
“Scenario” as a design story: Examining the effect of the user on the space through student studies Ürün BİÇER	305

IMPORTANT: All written in articles are under responsibilities of the authors. The published contents in the article.

Bir simge yapının mimari tarihçesi: Yapımından günümüze Karaköy Camisi

Doç. Dr. Alev Erkmen*, Yük. Mimar Sultan Yılmaz**

Özet

Karaköy Camisi, İstanbul Beyoğlu'nda Karaköy Meydanı'nda Ziraat Bankası binasının kuzeyindeki yapı adasının batı ucunda konumlanmaktaydı. Sokak kotunda iki katlı dükkânların üzerinde yükselen merkezi mekânlı, küçük ölçekli bir semt camisiydi.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı'na bağlı olarak ilk defa on yedinci yüzyılda inşa edilen cami on dokuzuncu yüzyıl sonlarında harap olup kullanılamaz hale gelince Sultan II. Abdülhamid (h.d. 1876-1909) tarafından yeniden yaptırılmasına karar verildi. Sultan, bu iş için 1893'te İstanbul'a gelen ve saray mimarı olarak kentte geçirdiği on beş senede İstanbul mimarlık üretimine önemli katkılarda bulunan İtalyan mimar Raimondo D'Aronco'yu görevlendirdi. Esasında Karaköy Camisi için hazırlanmış ve Udine arşivinde saklanan üç farklı proje önerisi¹ daha vardır. D'Aronconun projesi bu öneriler arasından seçilmiştir.

1903-1909 yıllarında Art Nouveau üslubuyla inşa edilen cami güçlü bir plastik etkiye sahipti. Meydana doğru öne çıkan bir konumda bulunduğu için kullanımda olduğu yıllarda çekilen pek çok Karaköy fotoğrafında görülebilmektedir. İstanbul'da 1956-1960 yılları arasında gerçekleştirilen imar faaliyetlerinden Karaköy Camisi de etkilendi. Karaköy Meydanı'nı genişletme gerekçesiyle 1958'de caminin Kınalıada'da yeniden inşa edilmek üzere taşınmasına karar verildi. Bu maksatla sökülen cami parçaları kayboldu ve yeniden yapım gerçekleştirilmedi.

Yıkımının üzerinden elli iki yıl geçtikten sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2010'da onayladığı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planına göre Karaköy Camisi'nin rekonstrüksiyonunu öngören yasal düzenlemeler yapıldı. Mimarlık tarihinde önemli bir yapı olmasına karşın Karaköy Camisi'nin bir monografisi yoktur. Bu çalışma günümüzde ulaşılan tarihsel belgelere dayanarak bu önemli yapının tarihçesini sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Raimondo D'Aronco, Osmanlı, Cami, II. Abdülhamid, Mimarlık, Art Nouveau.

*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: aleverkmen@gmail.com ORCID: 0000-0002-9560-3255

**Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-mail: sultanyilmazz@gmail.com ORCID: 0000-0001-5031-7872

Başvuru – Submission: 14/01/2023

Kabul – Acceptance: 14/09/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372765>

¹ BARILLARI, D. ve GODOLI, E. (1997). *İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları*. s.107, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

An architectural monograph of the Karaköy Mosque in Istanbul

Abstract

Karaköy Mosque was located at the western end of the building island, north of the Ziraat Bank building, in Karaköy Square in Beyoğlu, Istanbul. It was a small-scale district mosque with a central space rising above two-storey shops at street level.

The mosque, which was first built in the seventeenth century as part of the Merzifonlu Kara Mustafa Pasha Foundation, was ruined and unusable in the late nineteenth century and was rebuilt by Sultan II Abdülhamid. For this job, the Sultan appointed the Italian architect Raimondo D'Aronco, who came to Istanbul in 1893 and made significant contributions to the architectural production of Istanbul during the fifteen years he spent in the city as the palace architect. In fact, there are three different more project proposals prepared for the Karaköy Mosque and kept in the Udine Archive. D'Aronco's project was chosen among these suggestions.

The mosque, built in the Art Nouveau style between 1903 and 1909, had a strong plastic effect. Since it is located in a prominent position towards the square, it can be seen in many Karaköy photographs taken during the years it was in use. Karaköy Mosque was also affected by the construction activities carried out in Istanbul between 1956 and 1960. In 1958, it was decided to move the mosque to be rebuilt on Kınalıada, on the grounds of expanding Karaköy Square. The mosque parts dismantled for this purpose were lost and reconstruction was not carried out.

Fifty-two years after its demolition, legal regulations were made for the reconstruction of the Karaköy Mosque, according to the Preservation Implementation Plan approved by the Istanbul Metropolitan Municipality in 2010. Although it is an important building in the history of architecture, Karaköy Mosque does not have a monograph. This study aims to present the history of this important building based on the historical documents available today.

Key words: Raimondo D'Aronco, Ottoman, Mosque, II. Abdülhamid, Architecture, Art Nouveau.

1. Caminin Konumu ve Tarihçesi

İlk yapımı on yedinci yüzyıla tarihlenen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camisi veya popüler adıyla Karaköy Camisi, İstanbul Beyoğlu ilçesinin güney/sahil kesiminde (Şekil 1), Karaköy Meydanı'nın doğusunda, Ziraat Bankası'nın arkasında kalan alanda yer almaktaydı (Zeynep Ahunbay, 2012:51).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

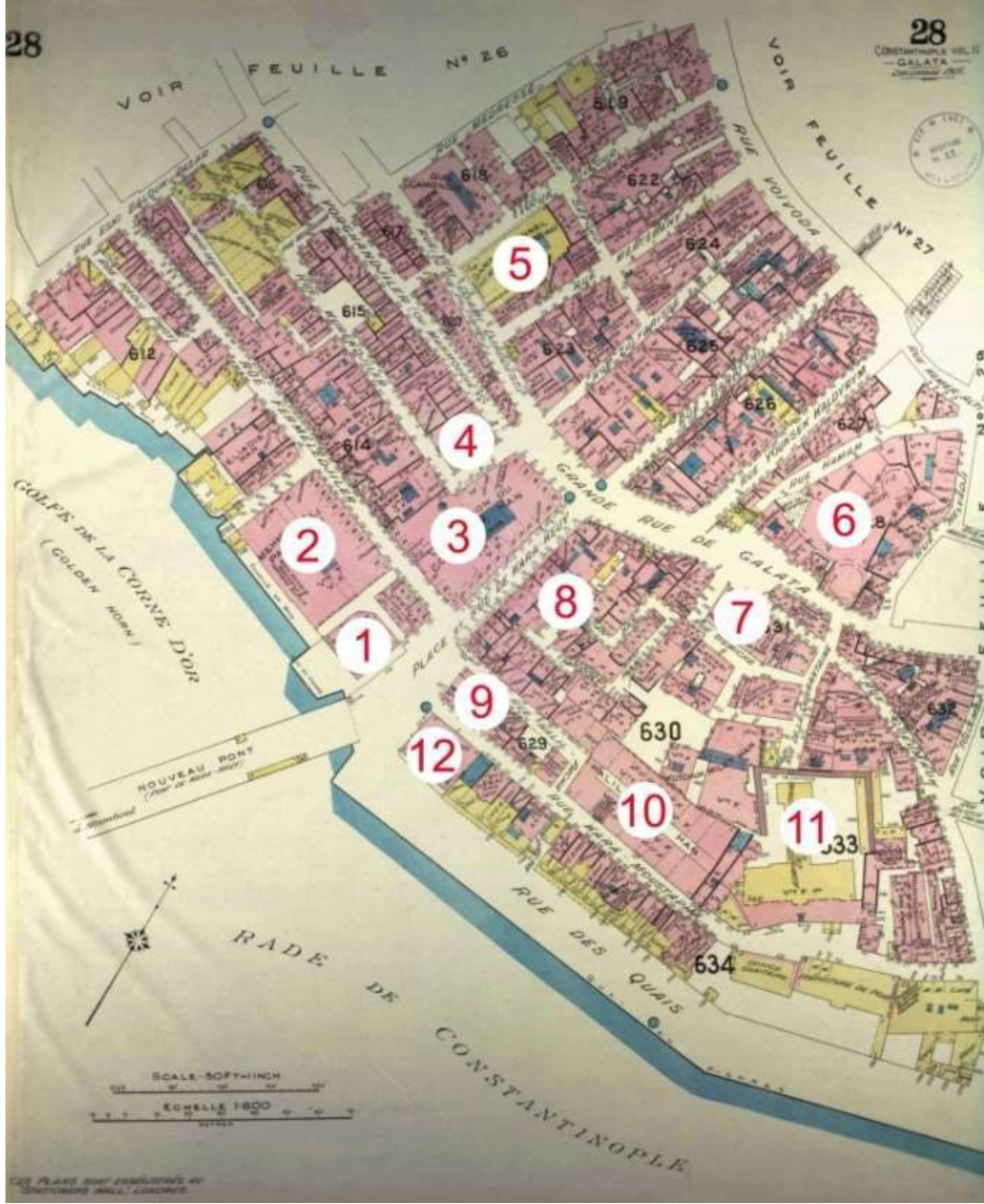
Cami, dönemin ticaret ve finans merkezi olması sebebiyle hareketli bir günlük hayatın sürdürüldüğü Karaköy’de, meydana bakmaktaydı (Şekil 2). Meydana, limana ve 1875 yılında açılan tünele yakın olmasının yanı sıra, tarihi yarımada’yı Pera’ya bağlayan Galata Köprüsü ve Perşembe Pazarı ile Dolmabahçe Sarayı yönünde kıyıya paralel aks gibi önemli ulaşım ağlarının da kesişimindeydi (Şekil 3). Cami sahip olduğu bu ayrıcalıklı konumunun yanı sıra Halil Paşa ve Kemankeş Kara Mustafa Paşa olmak üzere iki sokağa daha cepheliydi. Bulunduğu yapı adasının meydana doğru öne çıktığı noktada yer alan caminin doğu cephesi bitişik nizamdı (Şekil 4).

Şekil 1 (Kartograf).
(2023). Karaköy
Cami’sinin günümüzde
konumu [Harita].
(Erişim adresi: [URL-3](#)).

Şekil 2 Haliç’ten
Karaköy’ Bakış, sağda
Ziraat Bankası
arkasında Karaköy
Cami ve karşısında
Aziziye Karakolu ile
Komisyon Han
[(Fotoğrafçı bilinmiyor].
(t.y.). Kutu_A6_008
(Demirbaş
no.FKA_009328),
İAE).

Şekil 3 C. E. Goad. (Kartograf). (1905). Karaköy'deki Başlıca Yapıların Konumu: 1-Aziziye Karakolu (1912-14 yılları arasında Seyr-i Sefain binası yapılmıştır) 2-Mehmet Ali Paşa Han 3-Komasyon Han 4-Kamondo Han 5-Tünel 6-Karaköy Hamamı 7-Yeni Han 8-Havyar Han 9-Karaköy Camisi 10-Halil Paşa Han 11-Sağlık Merkezi 12-Halladjiyan Han (1905-1910 yılları arasında Ziraat Bankası binası yapılmıştır) [Harita]. (Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II - Péra & Galata. No: 28. Erişim adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/110010>).

Şekil 4 C. E. Goad. (Kartograf). (1905). Karaköy Camisi'nin yakın sokaklarla ilişkisi [Harita].
(Erişim adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/110010>).

Afife Batur'un (2003:456) belirttiğine göre, bu alanda daha önce bulunan bir tekke Fatih Sultan Mehmed (h.d. 1451-1481) döneminde camiye çevrilmiş, Sultan IV. Mehmed (h.d. 1648-1687) döneminde ise, artık harap hale gelen bu yapı, sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından kendi ismiyle kurduğu vakfa² bağlı olarak yeniden inşa ettirilmiştir.

Ayvansarayi, Hadikatü'l Cevami'de Karaköy Camisi'nin ilk banisini bildirdiği ve mimarisinden bahsettiği kısa bir betimlemeye yer vermiştir: "*Fevkanidir. Bânisî Sadr-ı a'zâm Kara Mustafâ Paşa'dır. İstanbul'da vâkî' medrese ve minarêsiz mescidi dahi zikr olunmuşdur. Mahallesi yokdur*"

² Karaköy Camisi'nin de bağlı olduğu Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı, IV. Mehmed (h.d. 1648-1687) döneminde sadrazamlık yapmış Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (s.d.1661-1683) tarafından 1670'li yıllarda kurulmuştur. İstanbul, Bursa, Edirne, İzmir, Çorum, Kayseri, Halep, Cidde, Kamanîçe olmak üzere toplam on ilde vakıf kuran Mustafa Paşa, vakıfların bütçe dengeleri ve ekonomik etkinlikleri itibarıyla on yedinci yüzyılın en büyük vakıf kurucusudur (Pantık, 2021:42). 1970 yılına dek kurucusunun soyundan gelenler tarafından yönetilen vakıf, 1970 yılından itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından emaneten yürütülmeye başlanmış, 1981 yılında ise mazbut vakıflar arasına alınmıştır. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı, 1981 senesinden bugüne dek Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsil ve edilmektedir (Pantık, 2021:86). Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı hakkında detaylı bir çalışma için bkz: PANTIK, R. (2021). Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakıfları: Yönetimi, Kentsel Gelişime Katkıları ve İktisadi Yapısı (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Alt katında üç dükkân ve bir oda bulunan Merzifonlu Vakfı'na ait bu fevkani (yükseltilmiş) yapı, inşa edildiği 1681 yılından³ 1697 yılına kadar mescid olarak kullanılmış, 1696 Galata yangınında hasar gördükten sonra alt katındaki dükkânlarla birlikte fevkani olarak bir kez daha yeniden inşa edilmiştir. Sultanın izniyle camiye dönüştürülmüş⁴ ve 1697 yılından itibaren Galata Camii (Cami-i Şerif-i Galata) adıyla anılmaya başlanmıştır. Söz konusu yapı birkaç yıl arayla küçük çaplı bakım-onarım ve yenileme işlemleri görmüş ve ilki 1726 yılında⁵, ikincisi 1806 yılında⁶ olmak üzere iki kez de tecdid⁷ işleminden geçmiştir (Ramazan Pantık, 2021:309-311).

Caminin kullanımına ilişkin vakıf kayıtlarını inceleyen Pantık, caminin yirminci yüzyıl başında yeniden inşa edilene kadar yaklaşık otuz sene hizmet dışı kaldığını ve tam tarihi tespit edilememekle beraber on dokuzuncu yüzyılın sonunda tamamen yıkıldığı⁸ sonucuna varır (Pantık, 2021:311-312). Batur (2003:456-457) da yirminci yüzyıl başında Merzifonlu Vakfı'na ait cami harap olduğundan ve alt katında vakfa ait dükkanların onarımı gerektiğinden yapının yıkılıp on dokuzuncu yüzyıl sonunda yeniden inşasına karar verildiğini aktarır.

Yeniden yapım için Sultan II. Abdülhamid (h.d. 1876-1909) o yıllarda İstanbul'da bulunan İtalyan konuk mimar Raimondo D'Aronco'yu (1857-1932) görevlendirmiştir. Raimondo D'Aronco (Şekil 7), Ziraat ve Sanayi Sergi-i Umumisi'nin projelerini hazırlamak üzere 1893'te İstanbul'a gelen ve kentte geçirdiği on beş yıl boyunca birçok tasarım ve uygulama ile İstanbul mimarlık üretimine katkıda bulunmuştur.

³ Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Karaköy Yağkapanı İskelesi'nde bulunan cami ve Yelkenci Han Mescidi ya da belgelerdeki ismiyle Kürkçü Kapı Mescidi olmak üzere Galata'da iki mescid yaptırmıştır (Ramazan Pantık, 2020:309). Pantık (2020), on yedinci yüzyılın sonlarında tutulan ilk vakıf muhasebelerindeki, Yelkenci Han Mescidi için kullanılan "cedid" sıfatından Karaköy Mescidi'nin daha önce yapıldığı sonucuna varır ve ekler: "Karaköy Mescidi muhtemelen 1681'de, Yelkenci Han Mescidi ise 1684-85 yıllarında yaptırılmıştı." (Ev.HMH.d 385, s. 52, 73.).

⁴ Ev.HMH.d 984'den aktaran Pantık, 2021:309.

⁵ Ev.HMH.d 2981'den aktaran Pantık,2021:311.

⁶ Ev.HMH.d 7928'den aktaran Pantık, 2021:311.

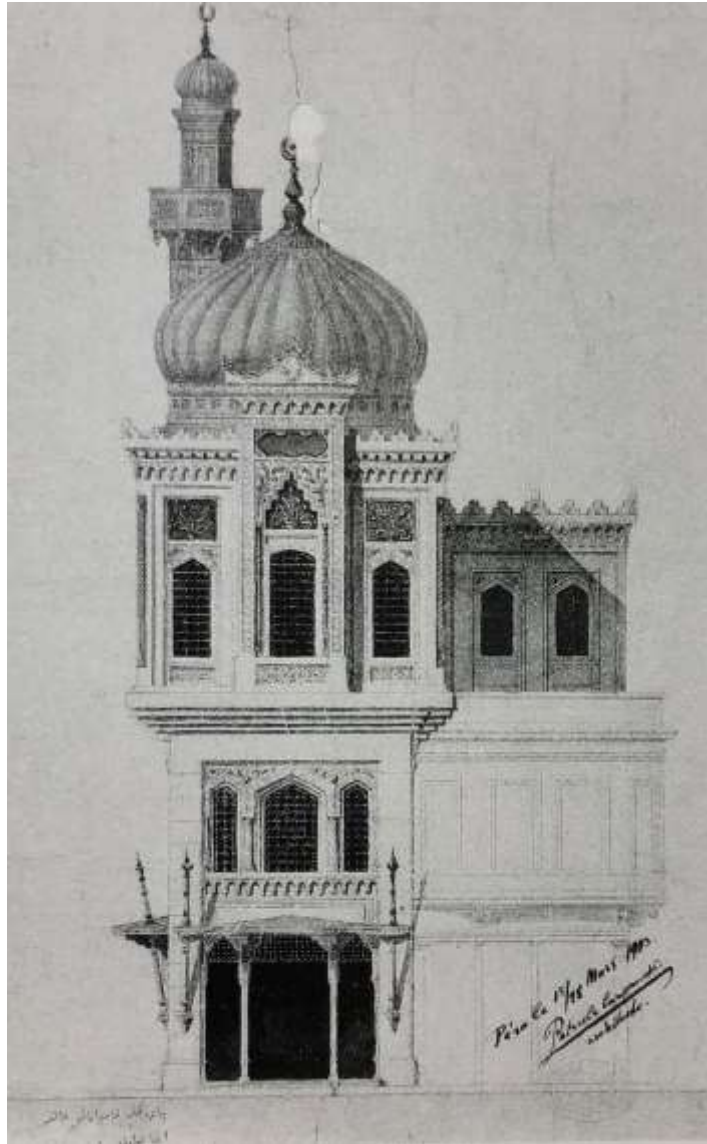
⁷ Tecdid, günümüzde restorasyona karşılık gelen ve ancak fermanla gerçekleştirilebilen bir işlemdir (Pantık, 2020:311). Yıkılan veya yanan bir vakıf taşınmazının yeniden inşa edilmesi "müceddeden" ifadesiyle tanımlanmaktadır. "Müceddeden inşa"dan maksat, bir yapının sıfırdan yapılmasıdır. Büyük çaplı onarımları ihtiva eden restorasyonlar için "tecdid" kelimesi kullanılmıştır. Küçük boyutlu bakım onarımlar ise genellikle "tamirat", "meremmet" kelimeleriyle ifade edilmiştir (Pantık, 2020:260).

⁸ Pantık (2021:311-312) bu durumu 1870'lerin sonundan 1909 yılına kadar cami kadrosu için herhangi bir maaş ödenmemişken, yüzyılın ilk yarısında camiye çok sayıda personel atanmış olmasına dayanarak ileri sürmüştür. Örneğin caminin son hatibi Seyyid Hafız Hüseyin Efendi bin Mehmed Efendi 3 Ağustos 1816 tarihinde atanmıştır. Bu tarihten 7 Mart 1910 günü atanan Hafız Sami Efendi'ye kadar bir daha hatip ataması görülmemektedir (VGMA,d. 137, s. 324-25, sıra: 5050'den aktaran Pantık,2021:). Karaköy Camisi'nin son Cuma Vaizi Hafız Mehmed Efendi bin İbrahim Efendi 29 Haziran 1829 tarihinde atanmıştır (VGMA,d. 137, s. 326-27, sıra: 5066'dan aktaran Pantık,2021:312). Caminin son imamı Seyyid Hafız Ahmed Efendi 26 Temmuz 1821 tarihinde atanmıştır. Caminin ikinci imamının (imam-ı sani) sonuncusu Hüseyin Efendi bin İsmail de 20 Ağustos 1840 tarihinde atanmıştır (Pantık, 2020:311).

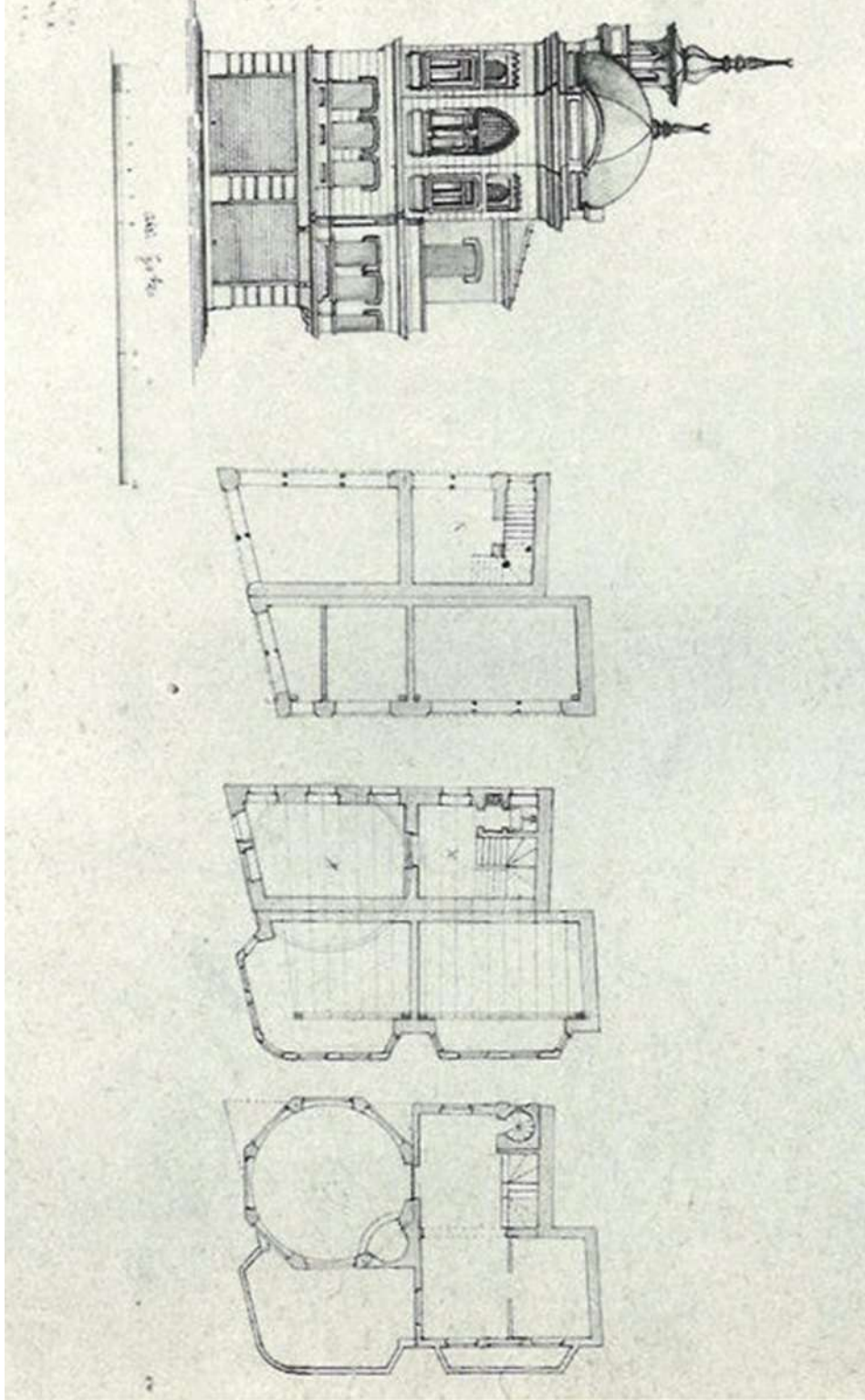

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Diana Barillari (1997:107), Udine arşivinde Karaköy Camisi için hazırlanmış üç farklı proje önerisi daha olduğunu aktarır. Bunlardan biri Rum mimar Patrocle Campanakis'in projesidir (Şekil 5). Dükkân katlarının üzerinde yükselen proje soğan kubbeli ve oryantal seçmeciliğe bağlı bir cephe düzenine sahiptir. Diğer projenin (Şekil 6) üzerinde imza/isim bilgisi olmadığından kime ait olduğu tespit edilememiştir. Bu proje, sivri kemerli pencereleri ve bezemeleriyle seçmeci üsluptadır. Barillari'nin bahsettiği üçüncü öneri projeye ise araştırma kapsamında ulaşılamamıştır ancak Barillari, üçüncü projeyi "...ojival ve basık sivri..." kemerli cephe düzenine sahip olarak betimlemiştir (Barillari, 1997:106). Sonuçta Karaköy Camisi için uygulamaya geçen proje Raimondo D'Aronco'nun Art Nouveau üsluptaki önerisi olmuştur.

Şekil 5 Patrocle Campanakis'in cami projesi, 1903-1904 (Barillari&Godoli, 1997: 102).

Şekil 6 Galata Karaköy Meydanı'nda küçük cami projesi, 1904 öncesi (Barillari, 1995: 87).

Şekil 7 Raimondo D'Aronco'nun fotoğrafı (Udine Belediyesi Müzeleri Fotoğraf Bölümü, Pignat Arşivi).

2. Caminin Yapım Süreci

Yapılan araştırmalarda, D'Aranco'nun Karaköy Camisi'nin inşa emri niteliğinde bir yazışmaya ulaşılammıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda caminin inşası konusunda rastlanan en erken tarihli belge Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin, Şuray-ı Devlet'e yapmış olduğu 6 Haziran 1903 (h. 10 Rebiülevvel 1323) tarihli önergesine istinaden verilen 28 Aralık 1903 (h. 8 Şevval 1321) tarihli cevaptır (COA/İ.EV.35/35). Bu belgeye dayanarak, caminin inşasına 1903 yılı ortasında başlanıldığı varsayılabılır. Aynı belgede caminin inşası için gerekli maliyetin belirlenmesinde izlenecek yol anlatılmış ve inşa izni verilmiştir. Buna göre Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı'na bağlı Galata'da Karaköy'de "... *harab olan fevkani cami'-i şerifinin tahtında (altında yer alan) ashabi uhdelerinde bulunub (sahiplerinin sorumluluğunda bulunan) eskisi ta'mir ve diğer biri müceddeden (yeni baştan) inşa olunacak olan dükkânlar üzerine yeniden inşası*" dolayısıyla mecdi on dokuz kuruştan yüz bin kuruşu müteahhidinin yükümlülüğünde karar kılınmış olsa da bahsi geçen inşaatın "...*maktuan ihalesinden bir komisyon marifetiyle emaneten icrası hayırlı olacağı anlaşılmış...*"tır (COA/İ.EV.35/35)⁹. Dükkânlardan ikisinin tamirine ait 12 bin 411 kuruşla birlikte caminin inşası için bağış yapılacak 16 bin kuruşu ödemeyi bu dükkânların sahipleri üstlenmiştir. Yeniden inşa edilecek diğer dükkân sahibinin maddi imkânı olmadığından inşaatın sonra kira bedelinden alınmak üzere söz konusu dükkânın inşa masrafı olan 40 bin 164 kuruşun da vakıf bütçesinden karşılanması dükkân sahibinin muvafakatiyle kararlaştırılmıştır.

⁹ Osmanlı Türkçesi COA/İ.EV.35/35, COA/Ş.D.162/43, COA/Ş.D.172/5 ve COA/Ş.D.183/74, T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşiv belgelerini tercüme eden: Murat Polat.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Özetle inşaatın keşfinde Hazine-i Evkaf-ı Hümayun'dan iki memurun marifeti ve “*mühendis Mösyö D'Aronco'nun nezaretiyle*” emaneten icrası dolayısıyla gerçekleştirilecek olan inşaatın toplam masrafı olan 100 bin kuruşun 28 bin 411 kuruşu iki dükkan sahiplerinden, geri kalan 71 bin 589 kuruşun 1901 senesi (hicri 1319) vakıf bütçesinden harcanmasına karar verilerek, inşaat bitiminde yapılacak keşiften doğacak masraflar diğer dükkana ait olsa bile söz konusu dükkanların kiralardan karşılanacağına izin verilmiştir.

Yine aynı belgeden (COA/İ.EV.35/35) caminin yeniden inşası sırasında konumunun değiştirilmesinin de gündeme geldiği öğrenilmektedir. Karaköy sahilinde, Arap Cami ve tramvay yolu üzerinde bir mescid¹⁰ olduğundan caminin ihtiyaç duyulan başka bir yerde inşa edilmesinin caiz olup olmadığı sorusu üzerine bir fetva (COA/Ş.D.162/43) verilmiştir. Daire-i Meşihat-ı İslamiye'den (şeyhülislamlık makamı) Şeyhülislam Muhammed Cemaleddin mühürlü/imzalı fetvada; “...*cami-i şerifin etrafında ve kısmen ecanib uhdesinde bulunan (yabancıların sorumluluğunda olan) mahallerde müskirat furuht edilmekte olduğu cihetle (sarhoş edici şeyler/içki satışı olduğu için)...*” o bölgede bu ürünlerin satışının camiye yakın olduğundan kanunen yasaklanmasının şikayete sebep vereceğinden ve o civarda Arap Cami ile tramvay yolunda bir mescidin bulunması dikkate alınarak caminin ihtiyaç duyulan diğer bir mevkide inşasının caiz olup olmadığı sorusunu içeren 25 Haziran 1903 (h. 29 Rebiülahir 1321) tarihli evrak ile sorulmasına karşın verilen karar; bahsi geçen caminin yakınlarında kanuna aykırı olarak içki satılmasından dolayı yerinin değiştirilmesi uygun olmadığından eski yerinde inşasının lazım geleceği bildirilmiştir (COA/Ş.D.162/43).

İnşaat başladıktan sonra zeminin çürük olduğu anlaşılmış ve inşaat masrafını düzeltmek için 3 Temmuz 1905 (h. 29 Rebiülahir 1323) tarihinde izin (COA/Ş.D.172/5) istenmiştir. Böylece toplam inşaat masrafı 100 bin kuruştan 350 bin 812 kuruşa çıkartılmıştır¹¹. Fetva da dahil bu tarihe kadar rastlanan arşiv belgelerinde dükkân sayısının üç olduğu anlaşılmaktayken bu belgede dört dükkândan bahsedilmektedir.

Aradan geçen yaklaşık iki sene sonra devam eden inşaatta bu kez de D'Aronco tarafından “...*fenn-i mi'marinin terakkiyat-ı ahiresi nazar-ı dikkate alınarak ana göre* (yapımın bitmek üzere olması da göz önünde bulundurularak) ...” bazı tadilat ve ilaveler gerektiğinden yeniden keşif yapılarak inşaat defteri hazırlanmıştır. Keşif sonrası ve inşaatın tamamlanabilmesi için 591 bin 783 kuruş harcanması gerektiği belirlenmiştir. Bahsi geçen inşaat devam ettiğinden sebeple şimdi şu haliyle bırakılmayacağı uygun olduğundan inşaatın tamamlanması için gerekli olan 240 bin 971 kuruşun vakfın 1906 senesi (hicri 1323) bütçesinden karşılanması için izin (COA/Ş.D.183/74) istenmiştir.

¹⁰ Belgede adı geçmese de Karaköy Camisi'ne yakın bir konumda bulunduğu muhtemelen Yeraltı Camisi'nden bahsedilmektedir.

¹¹ Yeniden inşa edilecek iki dükkân ile tamir edilecek diğer iki dükkânın ikinci keşfinde otaya çıkacak masraf daha sonra bahsi geçen dükkânların sahiplerinden tahsil edilmek üzere, 71 bin 589 kuruş vakıf bütçesinden; 16 bin kuruş dükkân sahiplerinin bağışıyla; geri kalan 263 bin 223 kuruşun 1903 senesi (h.1321) vakıf bütçesinden karşılanacak şekilde düzenlenen yeni hesaplama için izin istenmiştir (BOA/Ş.D.172/5).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda bu belgeden sonraki tarihlere ait camiyle ilgili başka bir belgeye rastlanılmamıştır.

Vakıf kayıtlarına göre cami tezyinatı için yapılan harcamalarla beraber inşaat masrafı 600 bin kuruşa çıkmıştır (VGMA, 1828/60-61'den aktaran Pantık, 2021:404).

Caminin inşaatının sürdüğü yıllara ait fotoğraflarda (Şekil 8 ve Şekil 9) cami ve minare etrafına iskeleler kurulduğu görülmektedir. Şekil 14'te iskeleler kaldırılmaya başlanmış, caminin çokgen gövdesi ortaya çıkmış, T pencerelerin camları henüz takılmamıştır.

Şekil 8 Karaköy Camisi'nin inşaatı sürerken, caminin cephesinde ve minarenin çevresinde iskeleler kurulmuş [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Koç Üniversitesi Dijital Koleksiyonu.

Şekil 9 Karaköy Camisi'nin inşaatı sürerken, caminin cephesinde iskeleler kurulu. Sol tarafta Aziziye Karakolu görülmektedir [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). A6_Kutu_004 (Demirbaş no. FKA_004699), İAE, İstanbul.

Şekil 10 Karaköy Camisi'nin inşaatı sürerken, [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi.

Karaköy Camisi inşaatının başlangıç tarihi kesin olarak tespit edilemediği gibi inşaatının bittiği ve/veya kullanılmaya başlandığı tarihi bildiren bir belgeye de rastlanılmamıştır. Vakıf kayıtlarına göre camiye ilk imam, hatip, müezzin ve bevvap atamaları¹² 1909 yılının ağustos ayında yapılmıştır. Buna göre caminin 1909 senesinde kullanılmaya başlandığı sonucuna varmak mümkündür. Ulaşılabilen arşiv belgeleri arasında, caminin inşasına ilişkin en erken tarihli belgenin 1903 senesine tarihlendiği (COA/İ.EV.35/35) dikkate alındığında, Karaköy Camisi'nin 6 senelik bir yapım sürecinin ardından 1909 senesinde kullanılmaya başlandığı söylenebilir.

Bununla birlikte Merzifonlu Vakfı'nın muhasebe defterine göre yapının 1903-1908 yılları arasında inşa edildiği ve yapım masrafının 573 bin 334 kuruş olduğu¹³ belirtilmektedir (VGMA, 1828/60-61'den aktaran Pantık, 2021:313).

Küçük bir semt camisi olmasına rağmen Karaköy Camisi uzun bir yapım süreci sonunda inşa edilmiştir. Batur (2003:457) inşaatla ilgili eklemeler ve değişiklikleri içeren 19 Recep 1326/ 18 Ağustos 1908 tarihli sadaret yazısını işaret ederek bu durumun finansal sebeplerden kaynaklandığını ileri sürmüştür.

3. Caminin Mimari Özellikleri

Karaköy Camisi, İstanbul'da yaya ve araç trafiğinin yoğun olduğu meydanlardan biri olan Karaköy Meydanı'nın doğusunda konumlanmaktaydı. Karaköy Meydanı'na bakan ayrıcalıklı konumunun yanı sıra Halil Paşa sokak ve Kemankeş sokağına da cepheliydi. Bulduğu yapı adasının ucunda yer alan cami bir taraftan da bitişik nizamdı.

Borsa binaları, iş hanları ve ticarethanelerle sınırlanan Karaköy Meydanı'na bakan tek dini yapı olması ona sembolik bir anlam katmaktaydı. Fonksiyonu onu diğer binalardan tür olarak ayırdığı gibi, Karaköy'deki binaların çoğunluğunda uygulanan neoklasik üsluptan farklı bir mimari tarzı sergiliyor oluşu da onu diğer yapılardan biçim olarak ayırmaktaydı.

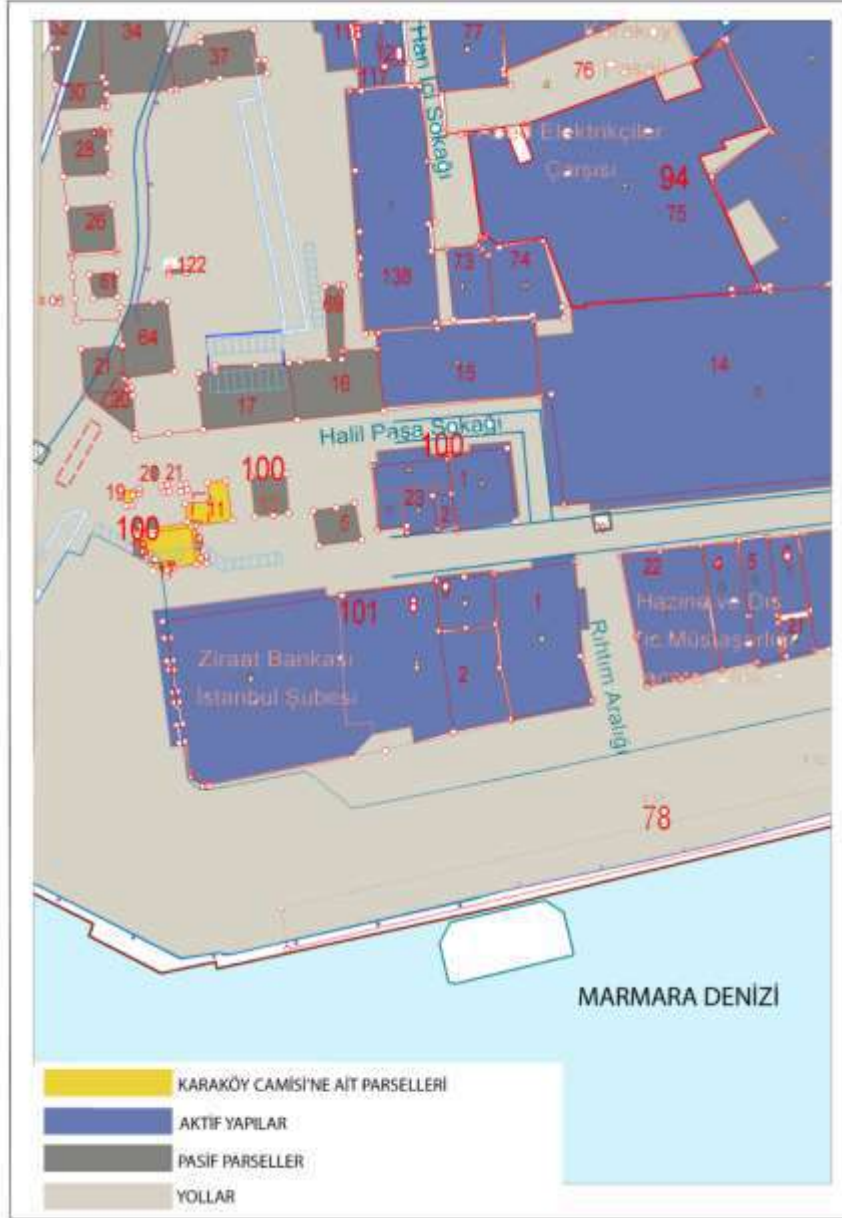
Üç farklı ulaşım aksına cephesi olan konumu yapıyı birçok açıdan görülebilir ve ulaşılabilir kılmaktaydı. Dönemin çeşitli fotoğraf ve kartpostallarında görünen cami Karaköy Meydanı'nın karakteristik bir figürüydü. Köşe başında yer alan yapının alt katlarında semtin ticaret ruhuna ayak uyduran dükkanların bulunması ve kolay ulaşılabilir bir dini yapı olması gibi sebeplerle muhtemeldir ki döneminde sıklıkla kullanılmaktaydı. Bu özellikleriyle semtin sosyal yaşamında Karaköy Camisi'nin kente olan katkısı sembolik, işlevsel ve görseldi.

¹² VGMA, d. 1828, s. 60-61'den aktaran Pantık, 2021:314.

¹³ Bir başka belgeden cami tezyinatıyla birlikte Karaköy Camisi inşaatının masrafı 600.000 kuruş olmuştur (VGMA, 1828/60-61'den aktaran Pantık, 2021:404).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Yapı aynı zamanda ilginç bir parselasyona sahipti. Batur (2003:457), Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki dosyasında cami girişinin yer aldığı 11 numaralı parsel dışında sadece yapının taşıyıcı sisteminin oturduğu birer kolon ölçüsünde beş küçük parselin de camiye ait olduğunu aktarır. Çalışma kapsamında Batur'un bahsettiği dosyaya ulaşılamasa da Beyoğlu ilçesinin günümüzdeki parselasyon durumunu gösteren dijital tabanlı verilerden (Şekil 11) camiye ait parseller tespit edilmiştir.

Karaköy Camisi'nin henüz inşa edilmediği tarihe ait bir fotoğrafta (Şekil 12) caminin altındaki iki katlı dükkanlar görülmektedir. Karaköy Camisi, bu dükkanların ve bitişiğine ilave edilen diğer dükkanların üzerine üçüncü bir kat olarak inşa edilmiştir.

Udine Kent Müzesi arşivinden edinilen¹⁴ bazıları imzalı D'Aronco'ya ait çizimler caminin mimarisi hakkında bilgi vermektedir. Caminin zemin kat planında yazan “*edificio esistente*” (mevcut bina) ifadesinden dükkânların bir kısmının mevcut olduğu anlaşılmaktadır ve bu durum Şekil 13'teki fotoğrafla örtüşmektedir. Cami girişini de içine alan diğer bölümdeki “*nuova costruzione*” (yeni inşaat) ifadesinden bu bölümün zemin kotu seviyesinde ilâve olacağı anlaşılmaktadır. Bu durum Karaköy Camisi'nin inşasıyla ilgili arşiv belgesindeki (COA/İ.EV.35/35) “...eskisi ta'mir ve diğer biri müceddeden (yeni baştan) inşa olunacak olan dükkanlar üzerine yeniden inşası...” ifadesiyle de tutarlılık sağlar.

Yapıya ait perspektiflerde (Şekil 13) mevcut bina ile yeniden inşa edilecek olan yapının nerede başlayıp nerede bittiğinin anlaşıldığı bir çizim tekniği kullanılmıştır (Şekil 14). Cami ve yeniden yapılacak dükkânlar detaylı bir şekilde çizilmesine karşın mevcut yapı ancak gabarisi ve kapı-pencere açıklıkları hakkında bilgi verecek kadar silik bir şekilde çizilmiştir.

Zemin kat planında mevcut binada Kemankeş sokağa bakan iki adet kâgir dükkânın olduğu okunabilmektedir (Şekil 15). Her bir dükkân içeriden merdivenle bir üst kata devam eder. Mevcut binanın bitişiğine inşa edilen yeni kısımda ise kiralık depoların olduğu okunmaktadır. Planda yeni inşa edilecek olan yapının duvar taraması belirginleştirilerek mevcut binadan ayrılmıştır. Birinci normal kat (Şekil 16) kapalı çıkımlarla daha geniş bir alana sahiptir. Çizimlerde çıkma genişliklerinin ölçüsü verilmese de Karaköy Meydanı ve Kemankeş sokaktaki kapalı çıkımlar görece daha geniştir.

¹⁴ Udine Kent Müzesi'nden Silvia Bianco aracılığıyla Karaköy Camisi'nin D'Aronco'ya ait bazıları imzalı proje çizimleri 19 Mayıs 2021 tarihinde çevrimiçi olarak edinilmiştir. Bu çizimler; plan, kesit, görünüş ve perspektiflerin olduğu elli dokuz paftadan oluşmaktadır.

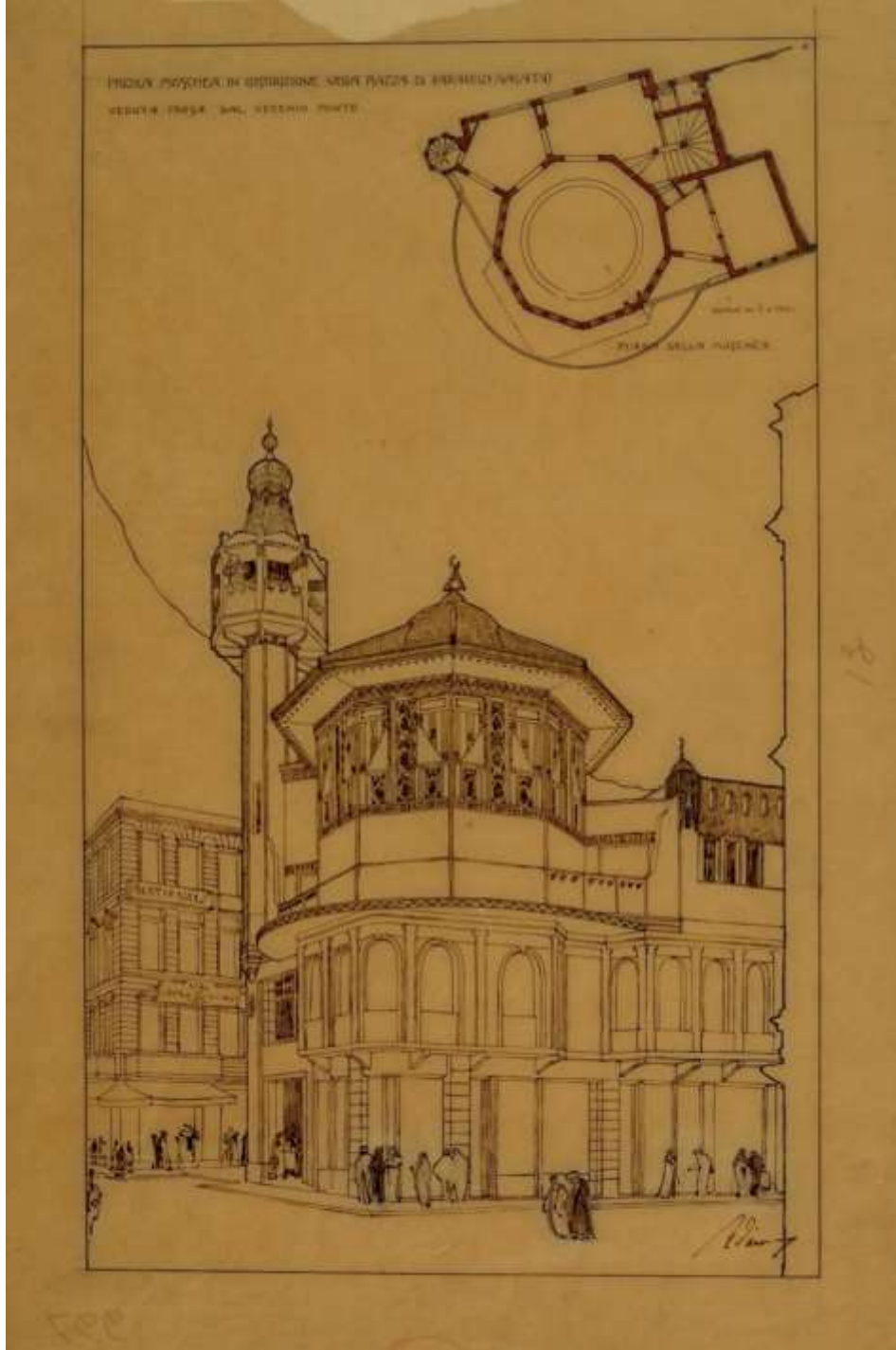
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

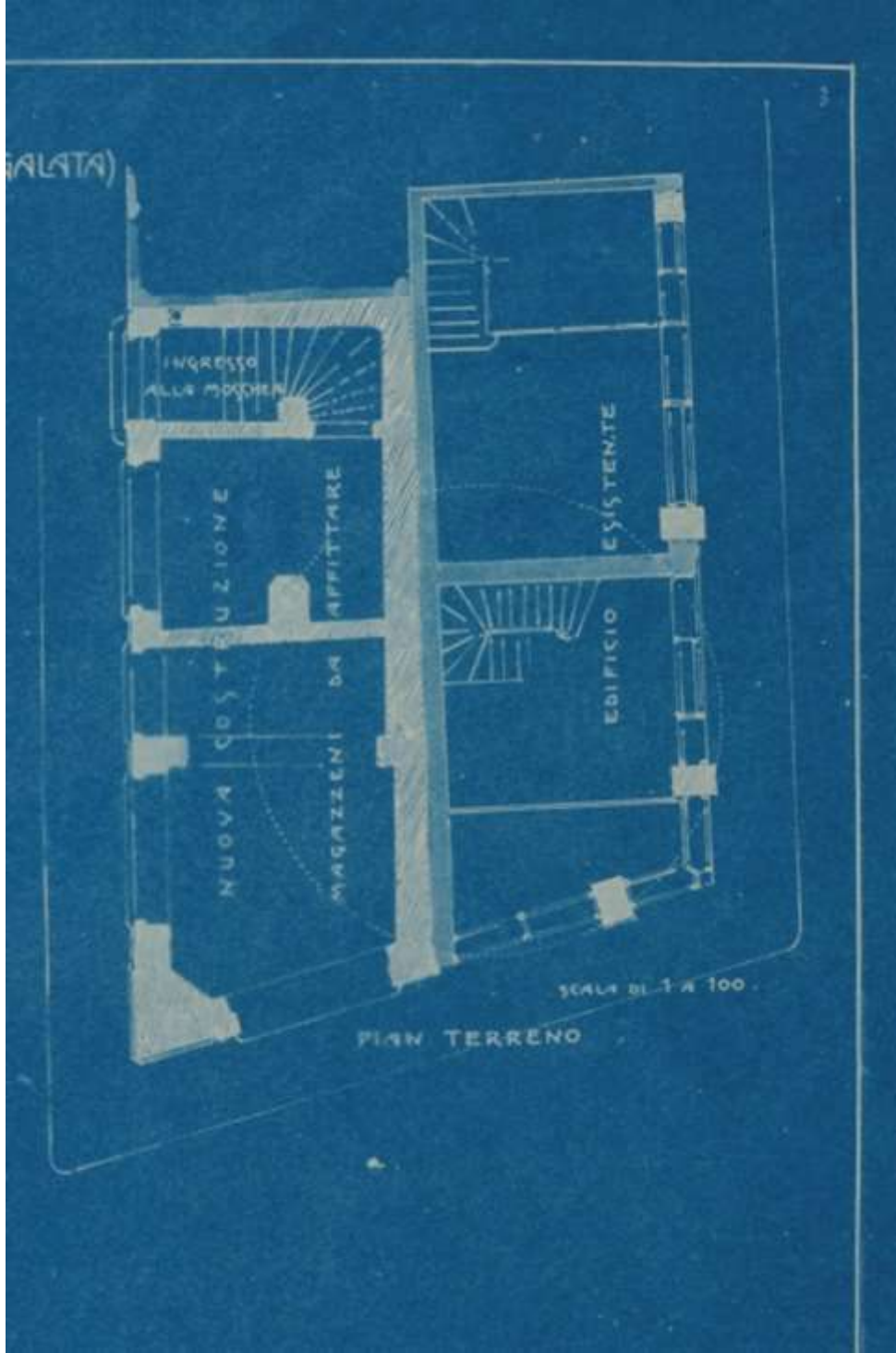
Şekil 12 Karaköy Camisi'nin alt katındaki dükkanlar sağda, arkasında Havyar Han ve solunda Komisyon Han'ın ilk binası [Sebah&Joillier'in fotoğrafı]. (t.y.). A3_Kutu_004 (Demirbaş no. FKA_003692), İAE, İstanbul.

Şekil 13 Karaköy Camisi perspektifi çizimi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

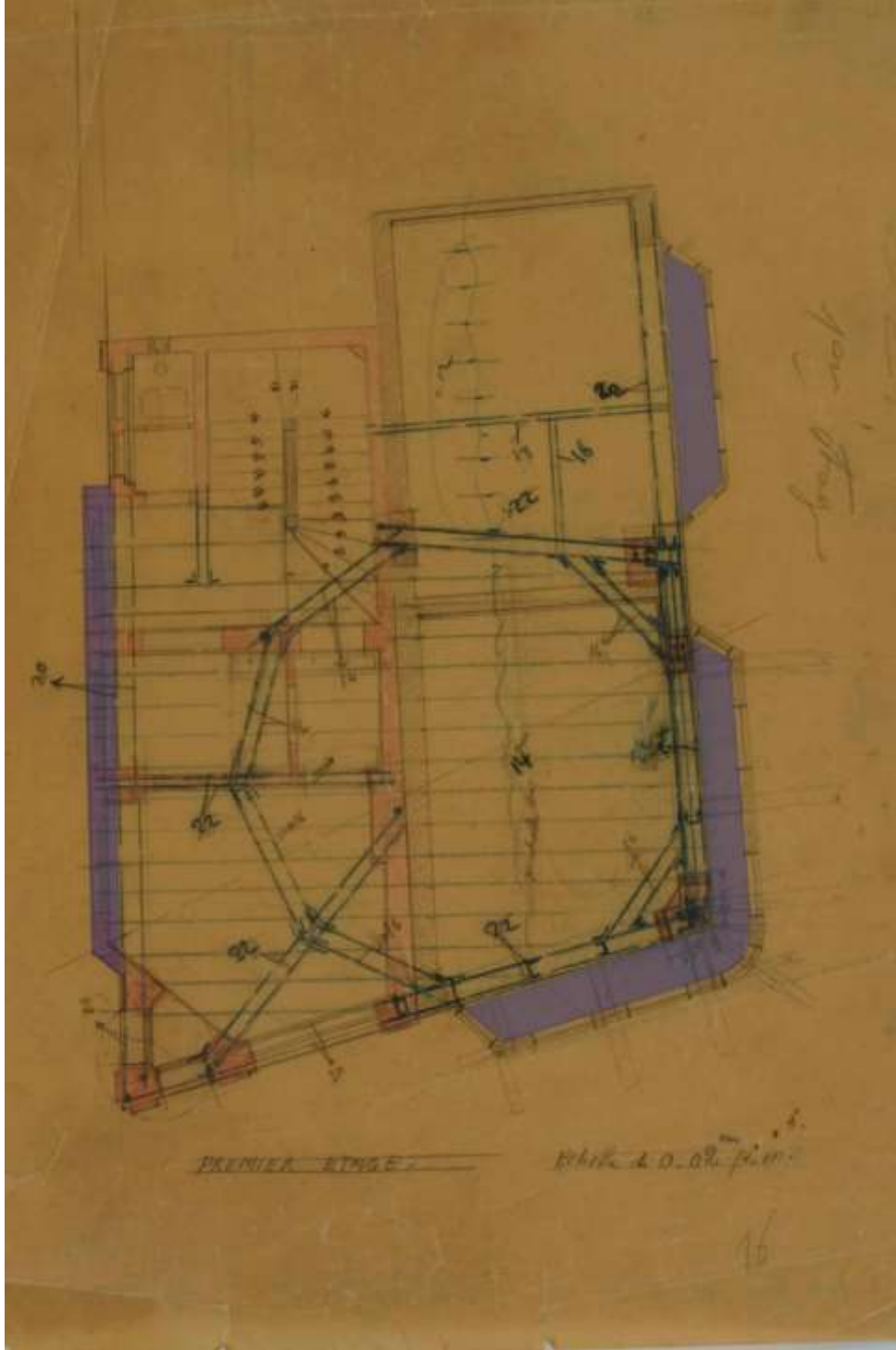

Şekil 14 Karaköy Camisi perspektifi çizimi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 15 Zemin kat (dükân katı) planı. Solda yeni yapılacak binada camiye çıkan merdiven ve kiralık depolar, sağdaki mevcut binada dükkanlar yer almaktadır (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 16 Birinci normal (dükkân katı) kat planı. Karaköy Meydanı, Kemaneş ve Halil Ağa Sokak yönündeki kapalı çıkmalara mor renk gösterilmiştir (Udine Kent Müzesi Arşivi).

3.1 İbadet Mekânı

Karaköy Camisi'ne Halil Ağa Sokak'tan girilmekte ve L formunda bir merdivenle ulaşılmaktaydı. Cami yapının üçüncü katında yaklaşık on metreye on üç metre bir alana oturmaktaydı (Batur, 2003:457).

Cami basit bir plan kurgusuna sahiptir. Cami katına (Şekil 20) çıkıldığında ibadet mekânı ve diğer birimler arasında ayırıcı görev üstlenen bir kat holüne ulaşılır. Bu holden, ibadet mekânıyla bağlantısı olmayan muhtemelen camiye hizmet eden odalara, tuvalete ve ana ibadet mekânına girmeden evvel son cemaat yeri işlevi de görebilecek olan ikinci bir hole ulaşılır. İbadet alanını daha özel kılan bu ikinci holden aynı zamanda minareye de geçilir. Kat holü ve ikinci hol alt katlardaki dükkanlarla aynı ritme sahip toplamda üç pencere ile aydınlatılmaktadır.

Batur (2003:457) cami kitesini sekizgen olarak tasvir etse de camiye ait çizimlerde ibadet mekânı dokuzgendir. Çizimlerden çokgene ait her bir kenar uzunluğunun 255cm (Şekil 17) olduğu öğrenilen ibadet mekânı yaklaşık 40metrekaredir. Çizimler arasında çokgenin yerleşiminin değiştirilmediği ancak mihrabın yerinin kaydırıldığı bir plan (Şekil 18) daha yer almaktadır. Mihrap duvarının görülebildiği bir fotoğraftan (Şekil 19) anlaşılmaktadır ki bu ikinci plan uygulanmıştır. İç mekâna ait herhangi bir fotoğrafa ulaşamadığından ve çizimler arasında iç mekâna ait görünüşler olmadığından duvar yüzeylerinde caminin inşa edildiği Art Nouveau tarzında bir bezemenin olup olmadığı bilinmemektedir.

Cami katında biri ibadet mekânı ve minare arasında, diğeri mihrabın olduğu yerde kapalı alana dahil edilmeyip balkon olarak kullanılabilir açık alanlar vardır. Fotoğraflardan, açık alanların çokgen cami gövdesini belirginleştirdiği anlaşıldığından bu maksatla yapıldığı düşünülebilir. İlk planda (Şekil 17) caminin çokgen gövdesinin dört kenarı açığa çıkıyorken, ikinci planın uygulanmasıyla çokgenin beş kenarı açığa çıkmaktadır. Çokgenin dışarıya bakan her bir kenarında açılan T pencerelerle ibadet mekânı aydınlatılmaktadır.

3.2 Mihrap ve Minber

Cami iç mekanına ait bir fotoğrafa ulaşamadığından mihrap ve minber biçimine dair kesin bir sonuca varılamamaktadır.

Mihrap çizimlerinin olduğu paftadan (Şekil 20) 150cm genişliğindeki mihrap nişinin her iki yanında duvar çıkıntıları yer almaktadır. Bu çıkıntıların her birinde floreal bezemeli sütunlar yer almaktadır. Bulduğu kottan 12cm yükseklikte bir basamakla belirginleştirilen mihrabın yüksekliği, üst alınlık hariç 350cm olarak okunmaktadır. Beş kenarlı mihrap nişi camiden 95cm dışarı taşar. Mihrap nişinin üç kenarında pencereler açılmış ve üzeri dalgalı bir saçakla örtülmüştür.

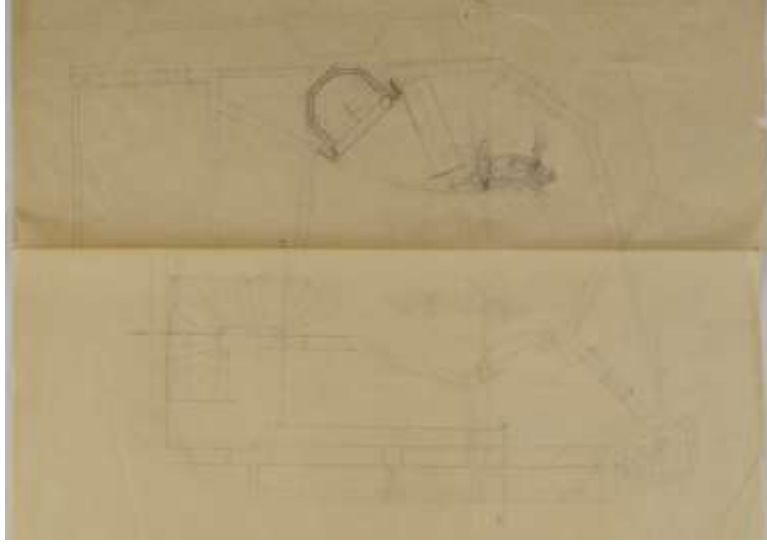
Minber ana ibadet mekânında Karaköy Meydanı'na bakan dış duvara yakın bir yerde konumlandırılmıştır (Şekil 17). Plana göre minber yedi basamaklıdır. Yine aynı planda silik bir şekilde çizilen minber basamakları, minberin dış duvara bitişik konumlandırılmış olabileceğini de düşündürmektedir. Mihrap konumunun değiştirildiği ikinci planda (Şekil 18) ise mihraba yakın bir konumda minberin konturlarını belirleyebilecek bir dikdörtgen leke yer almaktadır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

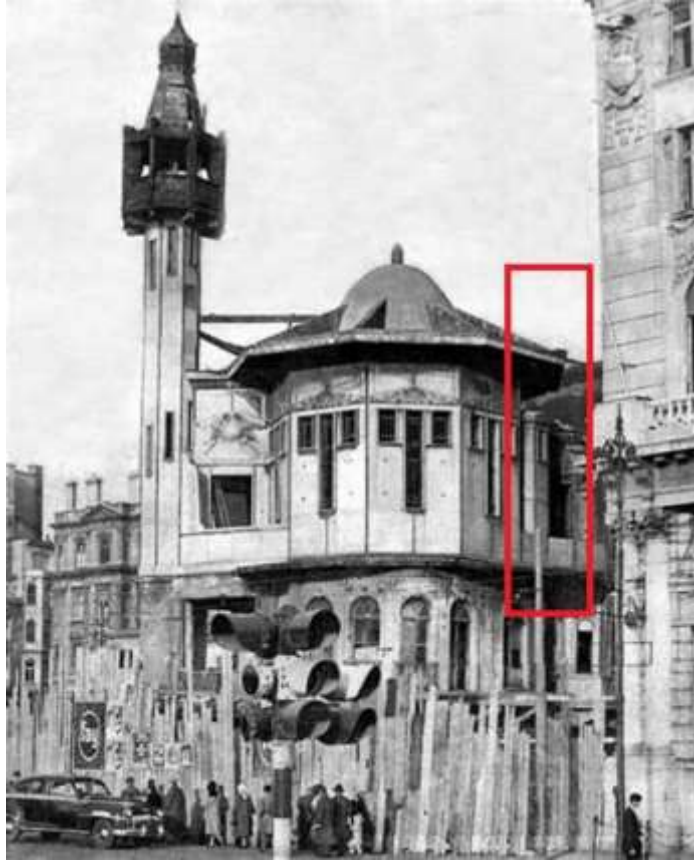
Ancak bu yerleşimin, mihrabın önünü kapatacağından uygulanmış olması pek olası değildir. Minbere ait yalnızca bir çizim paftası vardır (Şekil 21). D'Aronco'nun ölçü, malzeme bilgilerinin detaylıca işlendiği diğer çizimlere karşın minber yan görünüş çiziminde herhangi bir ölçü ya da kot bilgisi yer almaz. Çizimde minberin yan aynalığında ardışık üç kemer ve stilize yaprak bezemeleri bulunmaktadır.

Şekil 17 Cami kat planı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

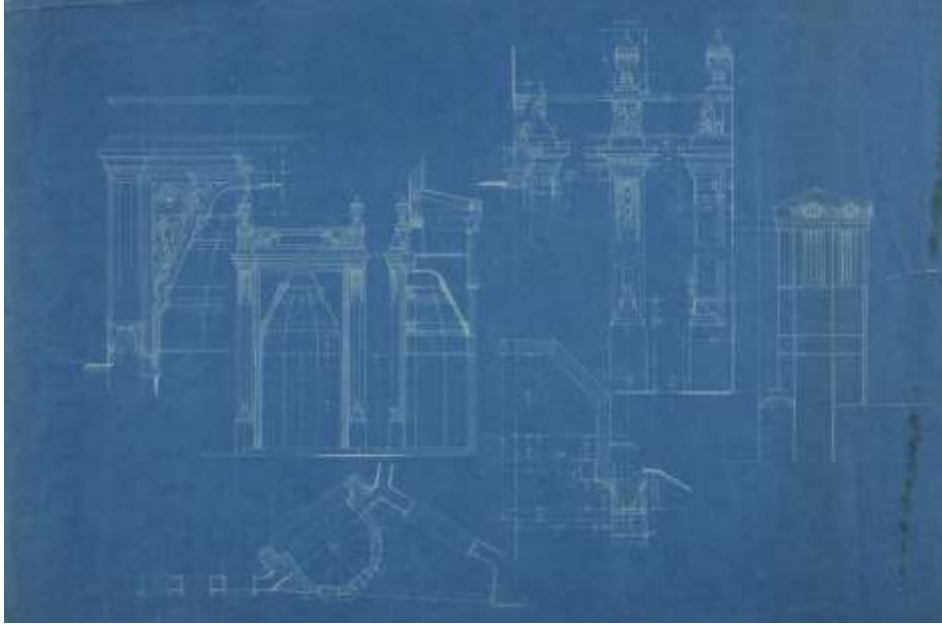

Şekil 18 Konumu değiştirilen mihrap nişi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

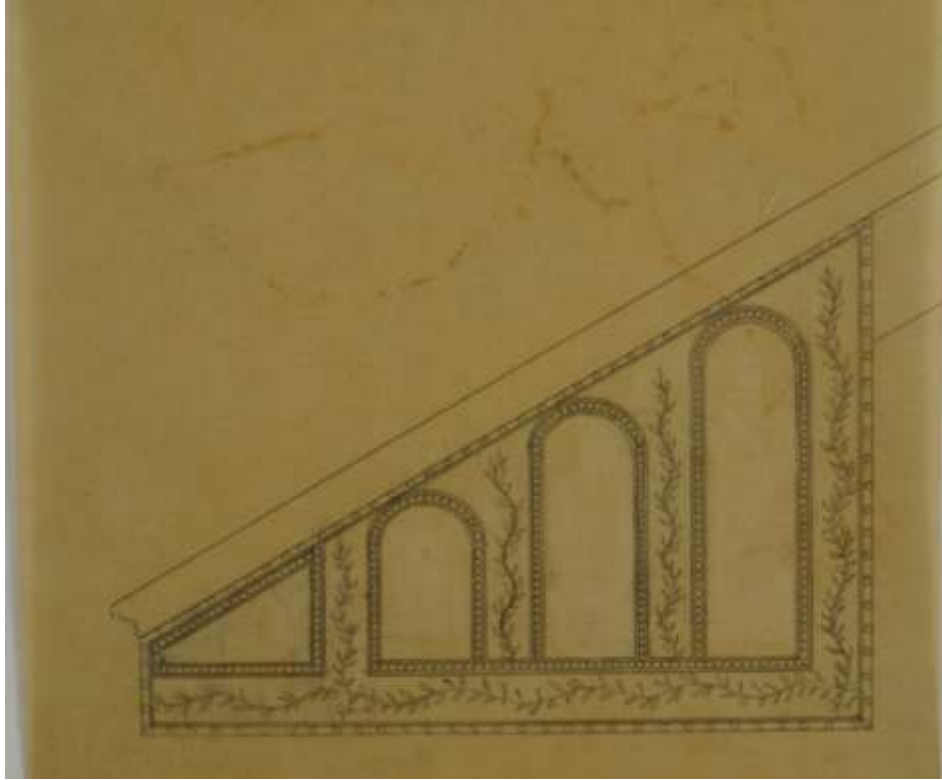

Şekil 19 Karaköy Camisi mihrap duvarı ([Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1958). Levent Civelekoğlu blog sayfası.

Şekil 20 Mihrap plan, kesit ve görünüşleri (Udine Kent Müzesi Arşivi).

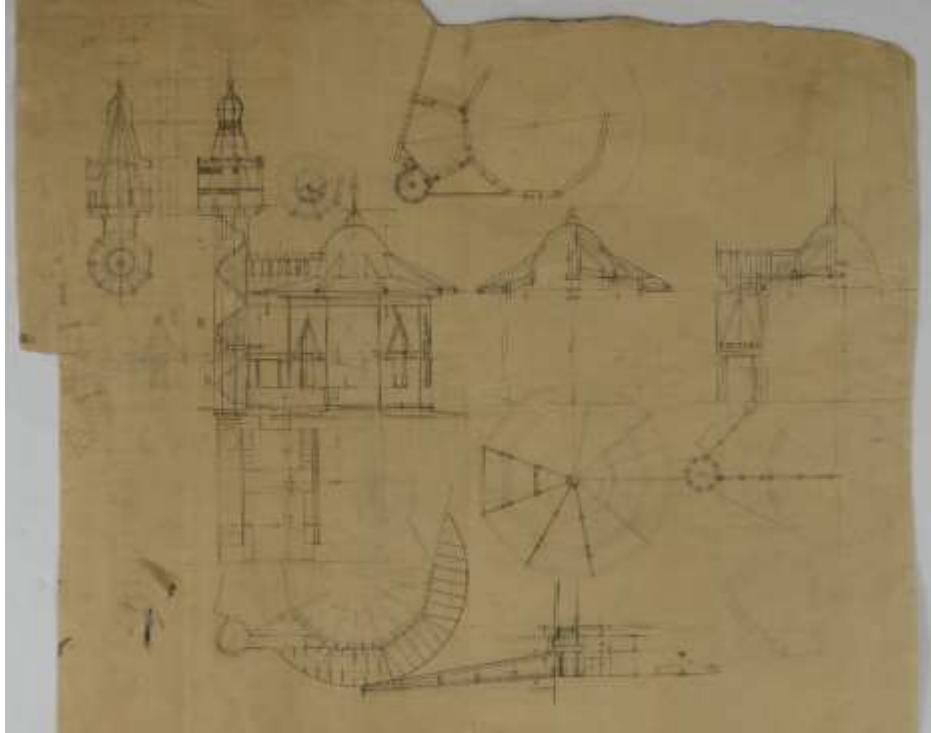

Şekil 21 Minber yan görünüşü (Udine Kent Müzesi Arşivi).

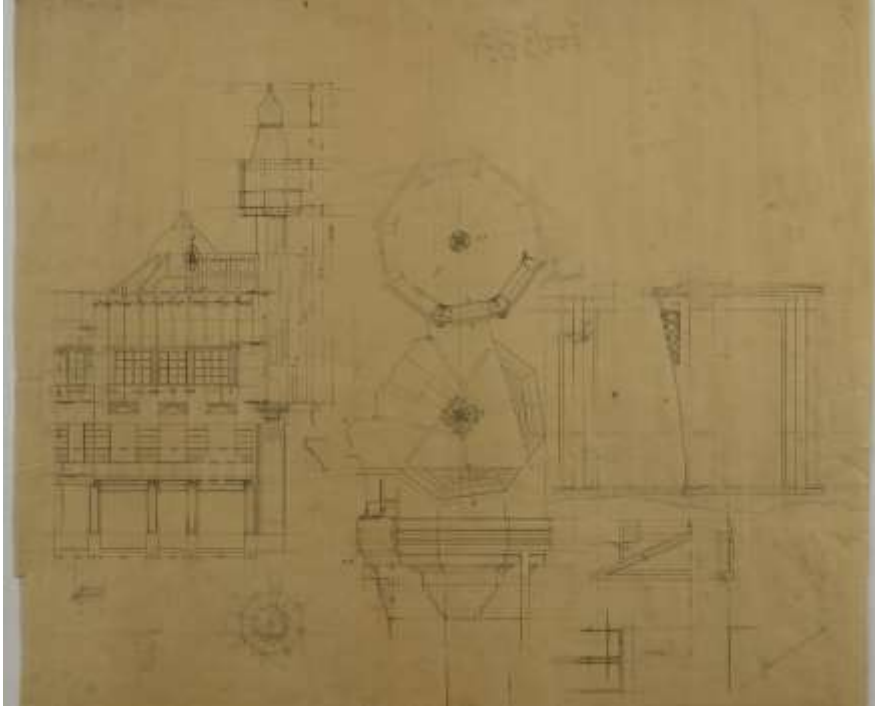
3.3 Minare

Karaköy Camisi'nin minaresi de tıpkı ibadet mekânı gibi çokgen biçimlidir. Sekizgen gövdesi dükkân katları bittikten sonra yükselmeye başlar. Çizimlere göre (Şekil 22) zemin kotundan şerefenin altına kadar 1015cm yüksekliğinde, şerefe ise alem hariç 720cm yüksekliğindedir. Sekizgen minarenin iç teğet çemberinin çapının 175cm olduğu okunmaktadır. Çizimlerden minarenin ahşap konstrüksiyon olarak inşa edildiği anlaşılan minarenin gövdesi mermer kaplanmıştır. Minarenin merkezinde şerefeye ulaşan sarmal merdivenin mesnetlendiği 20cm-21cm kesitli ahşap ve metalden oluştuğu anlaşılan kompozit bir düşey yapı elemanı vardır. Sarmal bir merdivenle şerefeye çıkılan minarenin 72cm genişliğindeki her bir kenar yüzeyinde kademeli olarak uzun ince pencereler açılmıştır (Şekil 23). Çizimlerde ve fotoğraflarda her bir ayrıntı birleşim noktasının minare boyunca, bronz kaplanmıştır (Şekil 24). Şekil 25'te ahşap konstrüksiyon minare gövdesi üzerine çivi aracılığıyla mermer kaplama detayı görülmektedir.

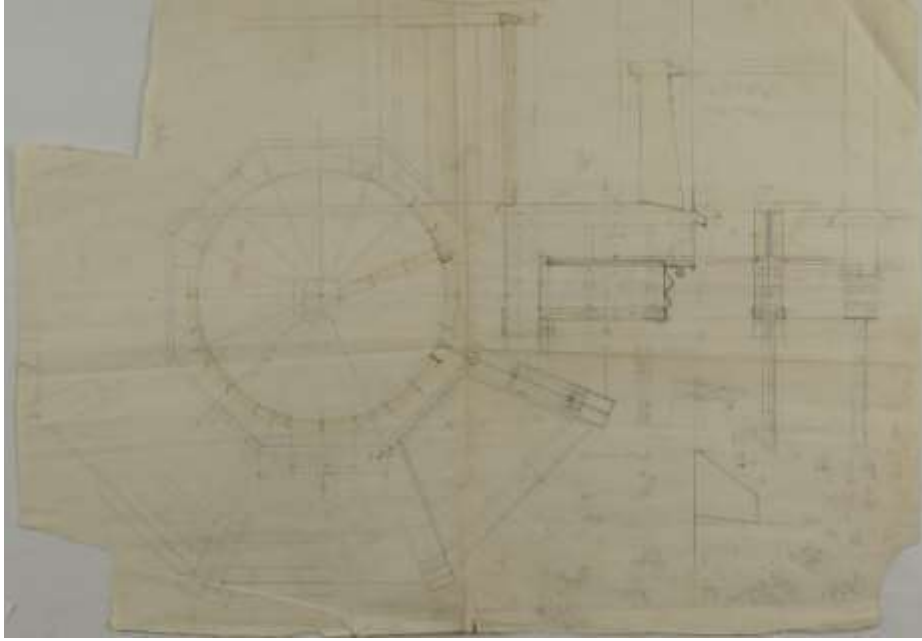
Ahşap konstrüksiyon şerefesi de tıpkı minare gibi sekizgendir ve üzeri yine sekizgen bir saçakla örtülmüştür. Saçağın merkezinden minarenin sekizgen külahı yükselir. Şerefeye ait kesitten (Şekil 24) külahın da ahşap konstrüksiyon olduğu anlaşılmaktadır. Külahın her bir diliminin üzerinde girland bezemeler vardır (Şekil 26). Külah, 270cm uzunluğunda en üstünde hilal olan eğrisel formda bir alemle biter (Şekil 27).

Şekil 22 Minare plan ve görünüşü (Udine Kent Müzesi Arşivi).

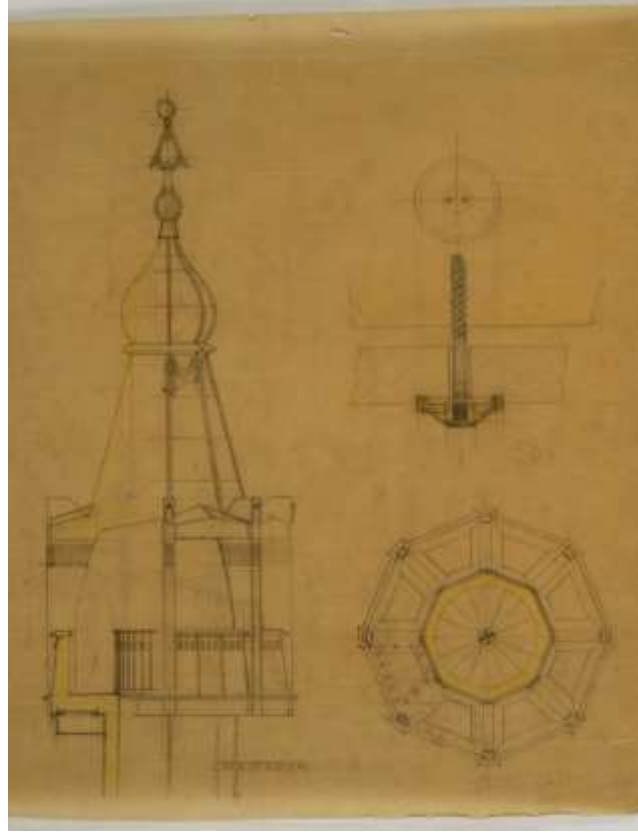

Şekil 23 Minare, kubbe ve çokgen ibadet mekânı kesitleri. Bu kesitte aynı zamanda, D'Aronco'nun cami için T pencere yerine farklı bir form denediği görülmektedir (Udine Kent Müzesi Arşivi).

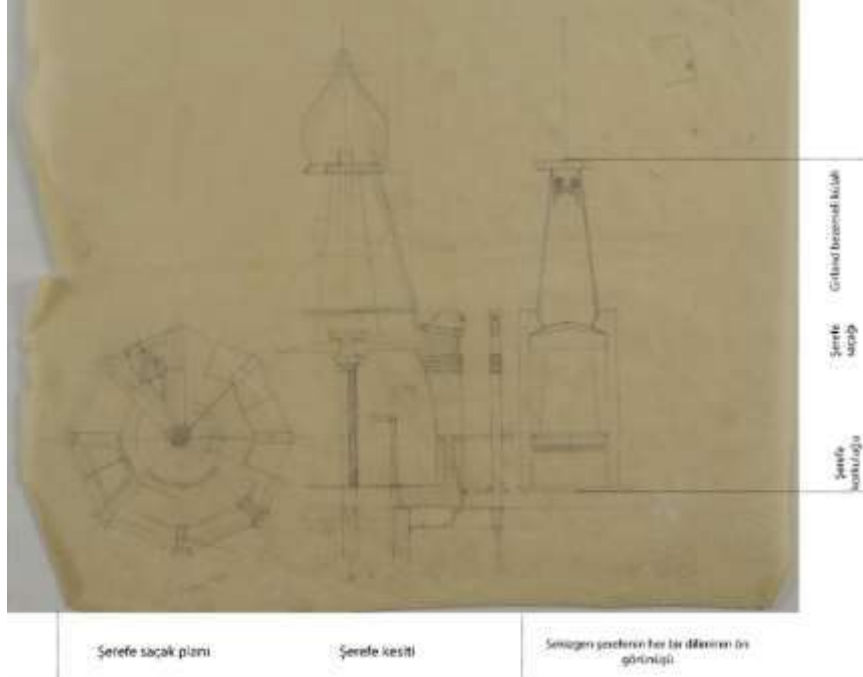

Şekil 24 Minare planı ve şerefe korkuluk kesiti. Mimar, ahşap malzemeyi sarı renkle; mermer malzemeyi kırmızı renkle ve metal malzemeyi mavi renkle göstermiştir. Minare planında çokgen ayrıtların dışındaki düşey bronz kaplama gösterilmiştir. (Udine Kent Müzesi Arşivi).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 25 Şerefe kesit perspektifi, sağda şerefe saçak planı görülmektedir. En üstte ahşap mermer birleşim detayı çizilmiştir. (Udine Kent Müzesi Arşivi).

26 Şerefe detayları, sırasıyla; şerefe saçak planı, külah kesiti ve sekizgenin her bir illerinin ön görünüşü (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 27 Galata Köprüsü'nden Karaköy Camisi'ne bakış [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1938)
(Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi).

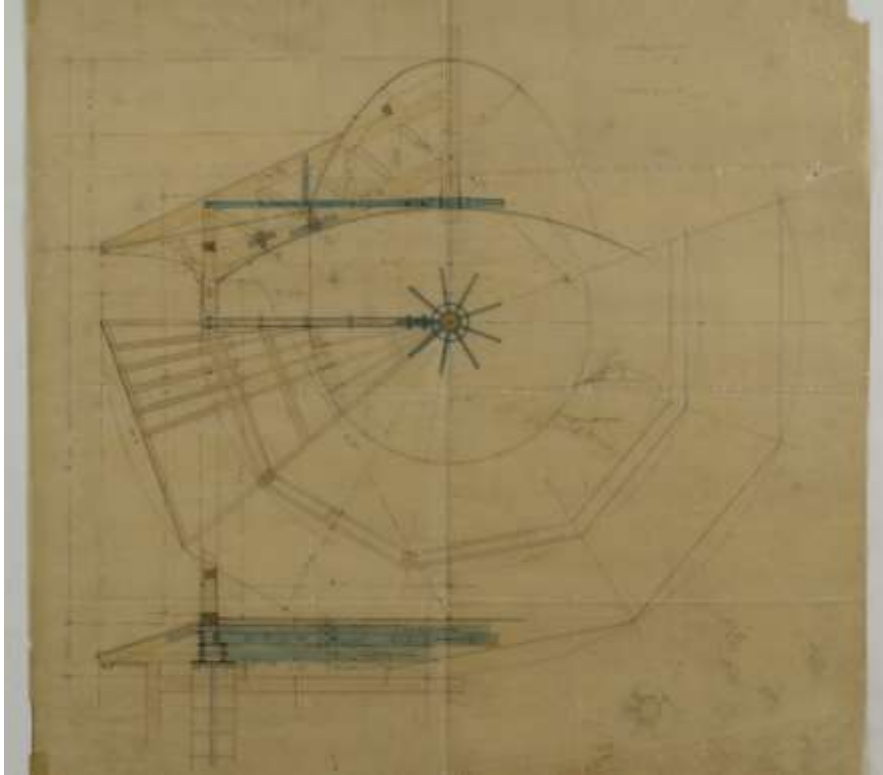
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

3.4 Kubbe

Karaköy Camisi'nin üzerinde çapı 490cm, yüksekliği 350cm olan (Şekil 23) merkezi küçük bir kubbe yer alır. Çizimlerden ahşap konstrüksiyon olduğu anlaşılan kubbe (Şekil 28), çokgen ibadet mekanının merkezinde yer alır. Çokgenin geri kalanı kubbe eteğinden saçak ucuna dek tek yöne eğimli çatılarla örtülmüştür. Bu dokuz dilimli çatı örtüsü 150cm uzunluğunda bir saçakla daha da genişler. Her bir çatı diliminin arasındaki ahşap makaslar, kubbenin merkezindeki düşey yapı elemanına saplanır (Şekil 29). Kubbenin üzerinde, minarede olduğu gibi hilalle biten eğrisel biçimli 275cm uzunluğunda bir alem (Şekil 30) yer alır.

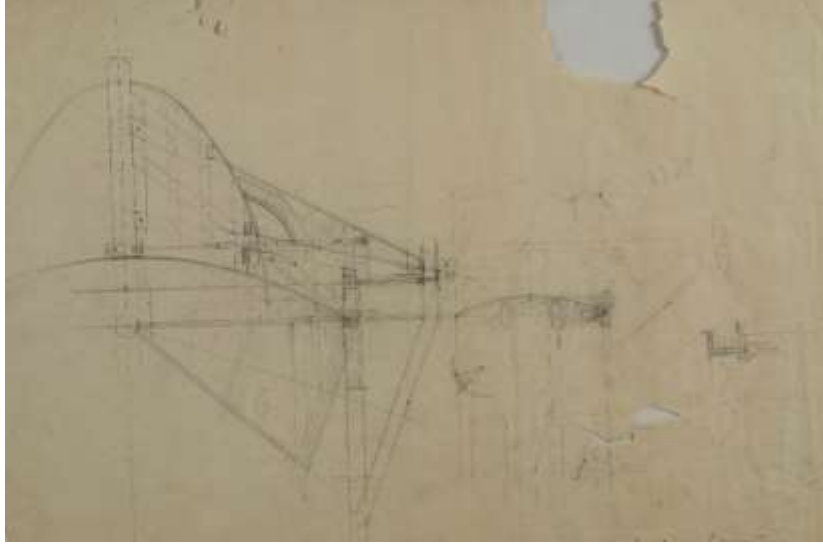
D'Aronco'nun çizimleri arasında kubbenin ve dilimli çatı örtüsünün iç yüzeyine benzer bir çizim (Şekil 31) bulunmaktadır. Bu paftada Art Nouveau üslubu bezemelerde en çok tercih edilen gül ve yapraklardan oluşan bir süsleme görülmektedir. Ancak caminin iç mekanına ait herhangi bir fotoğrafa ulaşamadığından üst örtünün iç yüzeyinde bir bezeme olup olmadığı tespit edilememiştir.

Kat yüksekliği 6 metre olan çokgen ibadet mekânı haricinde daha alçak kotta biten diğer birimler kırma çatıyla örtülmüştür (Şekil 32).

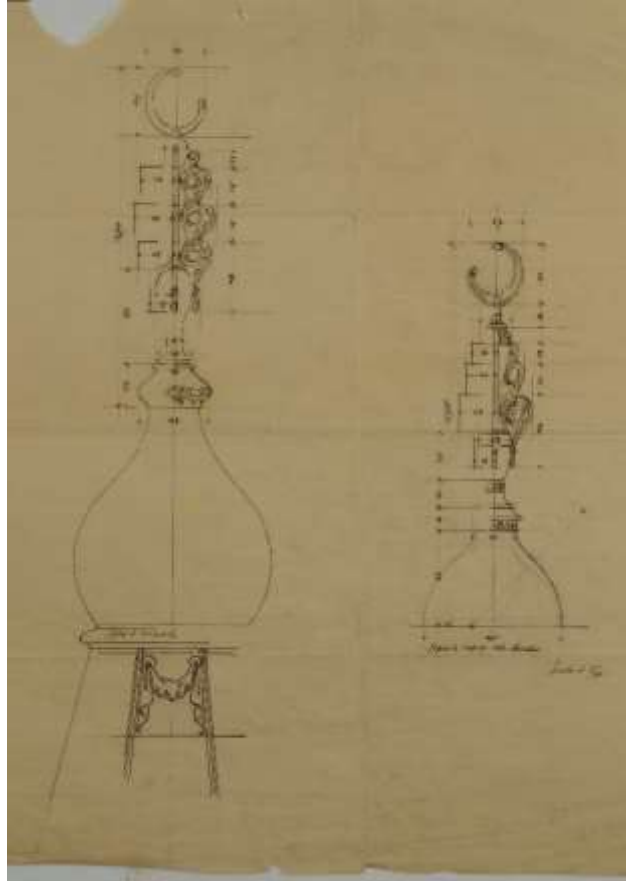

Şekil 28 Kubbe ve dokuzgen çatı detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

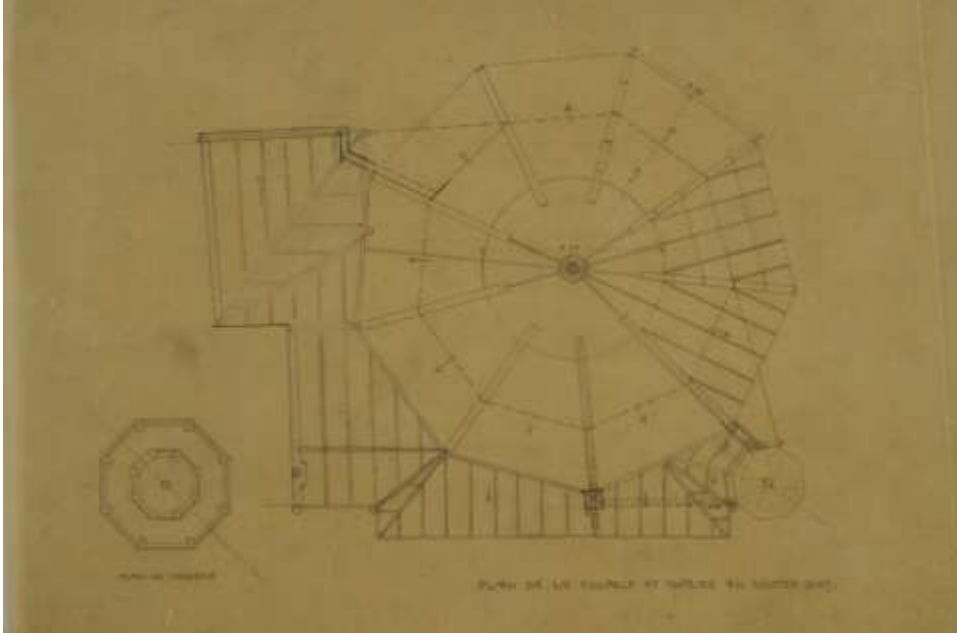

Şekil 29 Kubbe iskelet detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

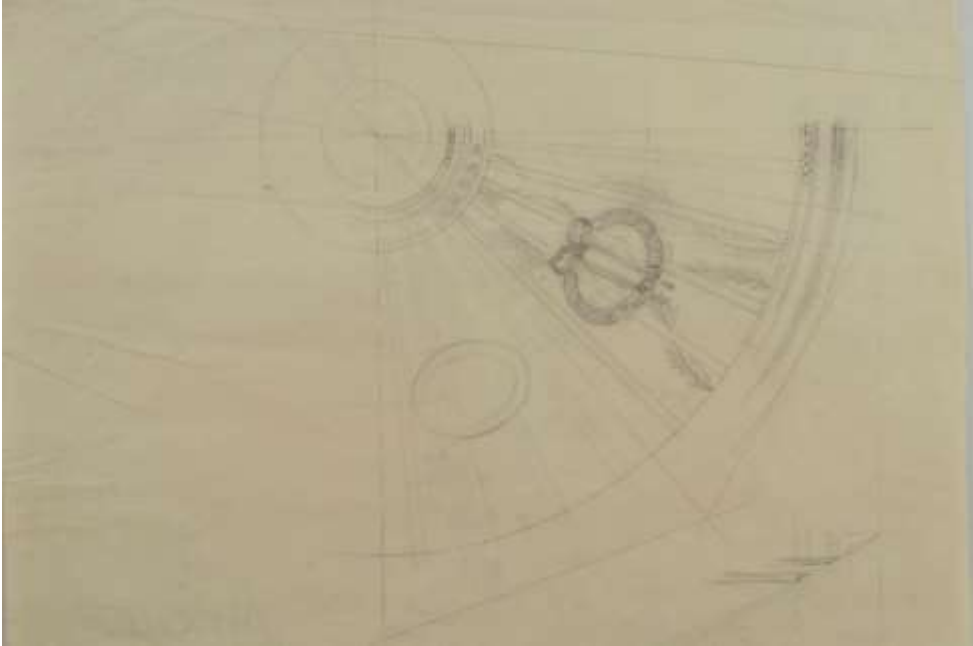

Şekil 30 Kubbenin alemi (sağda) ve minarenin alemi (solda) (Udine Kent Müzesi Arşivi).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 31 Çokgen mekânın üst örtü yüzeyine uygulandığı düşünülen bezeme (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 32 Ana ibadet mekânı ve diğer birimlerin üst örtü planı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

3.5 Cepheler ve Bezemeler

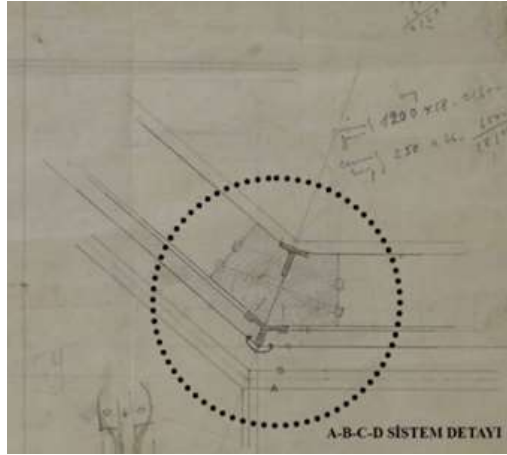
Çokgen cami kütesinin dış duvarları, çizimlerden 4cm kalınlıkta olduğu anlaşılan mermerle kaplıdır (Şekil 34). Mermerler duvar yüzeyine çiviler aracılığıyla tutturulmuştur (Şekil 33). Çokgenin ayrıtlarının birleşim yerleri kat yüksekliği boyunca bronzla kaplanmıştır. Caminin kullanıldığı dönemde çekilen fotoğraflarından Şekil 16 ve Şekil 17'deki perspektiflerdeki yoğun bezeme programının sonradan değiştirilip daha sade bir şekilde uygulandığı anlaşılmaktadır (Şekil 35).

Çokgen ibadet mekânının meydana bakan kenar yüzeylerinde üçlü pencere grupları yer alır. Şekil 16 ve Şekil 17'deki perspektiflerde ters T olarak görülen pencereler düz T biçiminde uygulanmıştır.

Pencerelerin üzerinde ve cephedeki birkaç yerde kıvrımlı Art Nouveau bezemeler yer alır. T pencerelerin üzerinde floreal bezemeli üçgen alınlıklar bulunmaktadır (Şekil 35). Minare ve balkon kesişiminde, minare duvarına bitişik yaklaşık 256cm yüksekliğinde ve tabanı 96cm genişliğinde saksı içinde küçük bir ağaç motifinin olduğu yapı elemanı vardır (Şekil 36). Bir diğer bezeme ise meydana açılan balkonun kapısının üzerinde yer alır. Kelebeği anımsatan bu simetrik bezemenin yanlara açılan iki kolu arasında kitabe yeri olduğu izlenimi veren bir alan bulunmaktadır. Ancak bu alanın açık bir şekilde görülebildiği bir fotoğrafa rastlanılmadığından kitabe olup olmadığı tespit edilememiştir.

Art Nouveau üslubuyla inşa edilen caminin girişinin de yer aldığı kuzey cephesi hem Art Nouveau hem de neoklasik üslup özellikleri taşır (Şekil 37). Zemin katta dükkanların geniş giriş kapıları yer aldığından, bu katta sadece taşıyıcı duvar/kolonların üzerinde Art Nouveau üslupta küçük bezemeler yer alır. Birinci normal kat (dükkan katı) ise neoklasik üsluba uygun kesme taş duvar örgüsü ile kaplanmıştır. Klasik düzende açılan pencerelerin her birinin üzerinde üçgen alınlıklar yer alır. Cami katında ise pencere genişlikleri değişmiştir. Demir ızgaralı üç pencerenin üzerinde üç saçak vardır. Bu saçaklar stilize bitki motifleriyle süslenmiş duvara bitişik payandalar aracılığıyla taşınır (Şekil 36). Yapının kuzey duvarı çokgen caminin saçak ucu hizasına kadar yükseltildiğinden dışarıdan kırma çatı görülmez. Duvarın bitişi küçük dikdörtgen prizmalardan oluşan bir bezemeyle vurgulanmıştır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

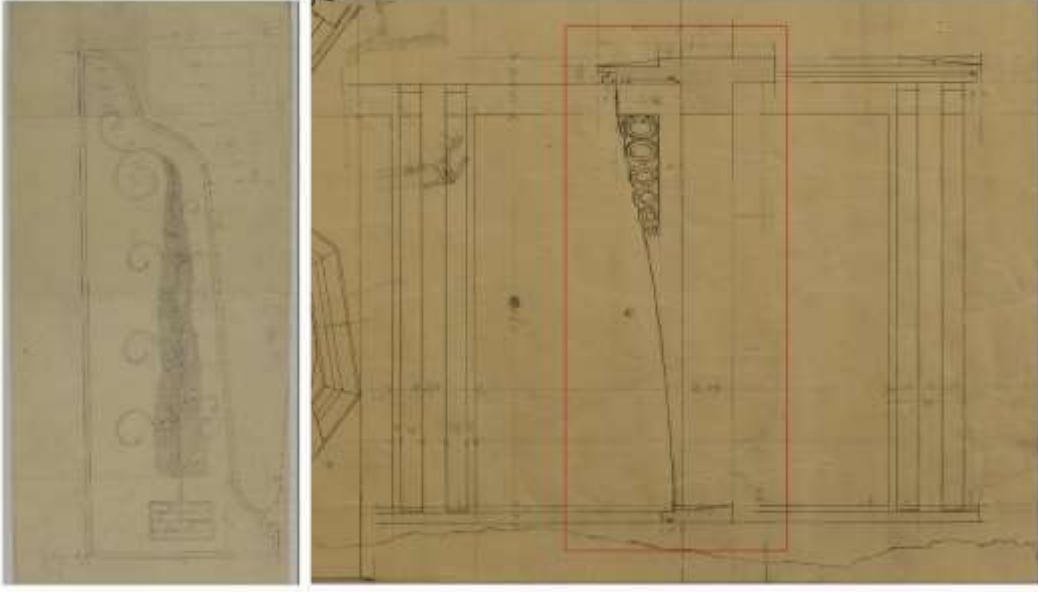
Şekil 33 Cami dış duvar detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

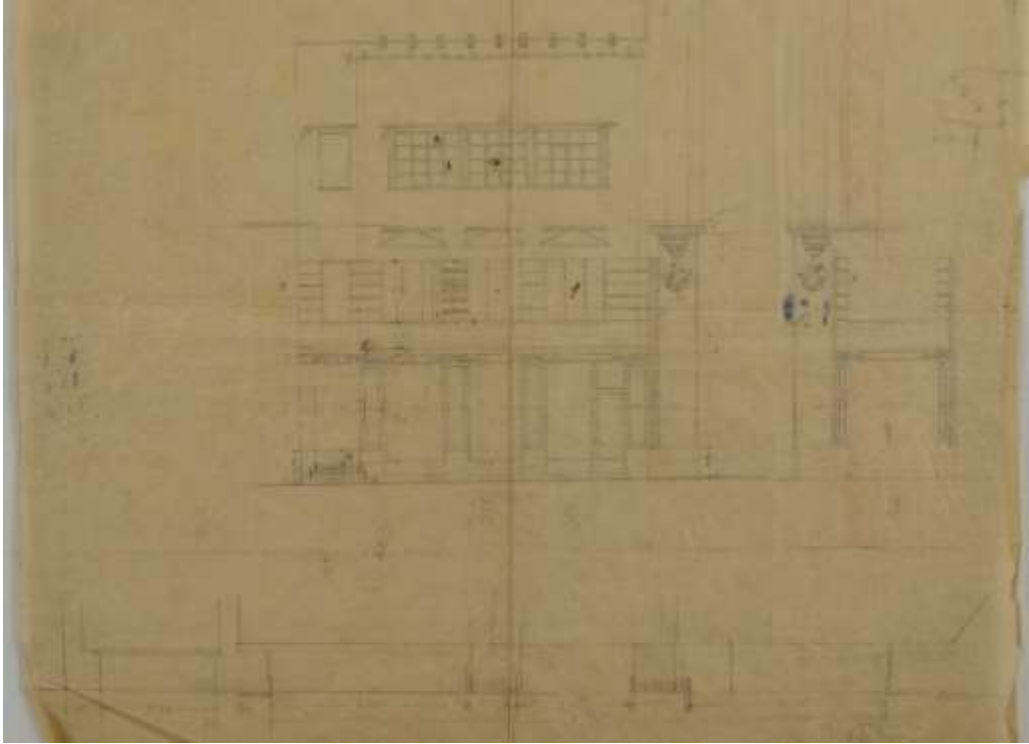
Şekil 34 A-B-C-D sistem detayı (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 35 Karaköy Camisi, 1950'ler [Fotografçı bilinmiyor]. (t.y.). KOD: TSOH014, Söylemezoğlu Ailesi Arşivi, Salt Araştırma, İstanbul.

Şekil 36 Minare bitişiğindeki bitki motifi (solda), cami katındaki pencere üzerindeki saçakların ve onları taşıyan bezemeli payandaların yan görünüşü (sağda) (Udine Kent Müzesi Arşivi).

Şekil 37 Kuzey (cami girişi) cephesi (Udine Kent Müzesi Arşivi).

4. Caminin Yıkımı

Karaköy Meydanı'nın (Şekil 38) genişletilmesini öngören ilk çalışma Henri Prost'un hazırladığı Beyoğlu – Galata – Karaköy – Tophane, 1/500 ölçekli Nazım Planıdır (Şekil 39). Prost'un 29 Haziran 1940 tarihli imzasının olduğu imar planının üzerinde 3 Aralık 1940 tarihli İstanbul Belediyesi Umumi Meclis onayı ve 18 Mart 1942 tarihli Yapı ve İmar İşleri Reisi'nin onayı da bulunmaktadır. Planda Karaköy Camisi ve Havyar Han'ın bulunduğu yapı adaları genişletilen yola katılmış, Komisyon (Borsa) Han'ın yapı adası yoldan geri çekilmiş, Seyr-i Sefain (Vagon Li) Binası'nın bulunduğu yapı adası 1 nolu otomobil durak yeri olarak gösterilmiştir. Ziraat Bankası Binası üzerinde "Tahakkuk edecek. Mubrem bir luzum üzerine kaldırılacak" ibaresi, Yeraltı Camisi'nin üzerinde ise "üst kısmı açılacak ve yeşil teras halinde Tanzim edilecek" ibaresi yer almaktadır (Şekil 40).

Zeki Sayar (1956:49), Karaköy sokağının¹⁵ Prost Planı'na göre açılması için ilk girişimin 1946 senesinde, ikincisinin de 1952 senesinde yapıldığını söylemiştir. Her iki girişim de bölgedeki dükkanların tahliye edilmesinde çıkan sorunlar sebebiyle sonuçlanmamıştır (Sayar, 1956:50)

İstanbul'u planlamak üzere 1937 senesinde Türkiye'ye davet edilen Fransız şehir plancı ve mimar Henri Prost'un ilk master planı on beş yıl boyunca uygulanmıştır. Prost'un kontratı 1950 yılına kadar devam etmiş, genel seçimlerin ardından yerel seçimleri de kazanan Demokrat Parti tarafından 1936 senesinden beri İstanbul'da yaşayan Prost'un görevine son verilmiştir (İpek Akpınar, 2015:86). Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte İstanbul'un imarında ikinci dönem başlamış Prost Planı revize edilerek İstanbul'un planlanması işinde Müşavirler Heyeti¹⁶ görevlendirilmiştir. 1950-1956 yılları arasında Prost Planı'nın revizyonu Türk uzmanlarca devam ettirilmiştir (Tekeli, t.y.:99).

Bu revize planlardan biri olan "Beyoğlu Ciheti Nazım Planı" 16 Ekim 1953 tarihinde Genel Meclis tarafından kabul edilmiş ve 17 Şubat 1954 tarihinde Bakanlıkça onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Şekil 41). Bu plan Prost Planı'nı tamamen değiştirmemiş, başlıca iki değişiklik yapılmıştır. İki Prost Planı'nda uygulamaya geçmesinin imkânsız olduğu açığa çıkan yerlerin değiştirilmesi, ikincisi ise planlama sahasının büyütülmesi¹⁷ olmuştur.

¹⁵ Zeki Sayar (1956:50), sokak ifadesinin kullanmasının nedenini 1948 senesinde İstanbul Belediyesi'nde geçen bir müzakereyle açıklamıştır: "Bu tarihte Karaköy'ün açılması için, Mecliste yapılan müzakereler sırasında, Karaköy meydanı diye bahsedilirken, bir üye, burasının meydan değil, bulvar bile olmadığını, ancak sokak ile adlandırılabilceğini söylemiş ve Meclis de Karaköy'ün açılmasına karar vermişti".

¹⁶ Müşavirler Heyeti'ni oluşturan grup içerisinde yer alan Mimar Kemal Ahmet Aru, Mimar Mühendis Mukbil Gökdoğan, Mimar Cevat Erbel, Mimar Emin Onat Belediye İmar Müdürlüğü'nde belediye çalışmalarını yürütmekle görevlendirilmişlerdir. İstanbul'un imarı konusunda 1952-1956 yılları arası "Müşavirler Heyeti" dönemi olarak adlandırılır (Tekeli, t.y.:99).

¹⁷ Plan alanı 3400 hektara çıkartılarak iki kat büyütülmüştür. Kağıthane deresini izleyen belediye sınırı, Sütlüce, Halıcıoğlu, Hasköy, Kasımpaşa, Karaköy, Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme, Bebek, Etiler, Levent, Mecidiyeköy ve kuzeyde belediye sınırları içerisinde olan alanlar planlamaya dahil edilmiştir. Salıpazarı'nda yapılması tasarlanan limanın planları Bayındırlık Bakanlığı'ndan alınarak plana aynı şekilde işlenmiştir. Bu planda Prost'un öngördüğü Taksim ve Karaköy'ü direkt bağlayan tünelli viyadüklü yola yer verilmemiştir (Tekeli, t.y.:100).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Azapkapı-Tophane Tafsilat Planı'nda (Şekil 42) Karaköy Meydanı yeniden düzenlenmiştir. Bu alanda inşa edilecek çok katlı binaların parsel genişliğinin en az 12metre olma koşulu getirildiğinden tevhid işlemlerinin gerçekleşmesini gerekecektir. Komisyon, Karaköy Meydanı düzenlemesi için Belediyenin Borsa Han'ı satarak kaynak sağlanmasını da önermiştir. Tünel Caddesi ile Tersane Caddesi arasındaki ada kaldırılarak Karaköy-Azapkapı aksında 25-30 metrelik bir yol açılmıştır. Plana göre, Karaköy'den Tophane'ye gidecekler Karaköy Palas'ın önünden geçerek Kemeraltı Caddesi'ni; Tophane'den Karaköy'e gelecekler ise Domuz Sokağı'nı izleyecektir (Tekeli, t.y.:101).

Araştırma kapsamında ulaşılan ve Şekil 42'de gösterilen 10 Ocak 1954 tarihli 1/500 ölçekli Beyoğlu Ciheti planı, İlhan Tekeli'nin (t.y.:101) Azapkapı-Tophane Tafsilat Planı betimlemesiyle örtüştüğünden Şekil 42'deki planın Azapkapı-Tophane Tafsilat Planı olduğu anlaşılmıştır. Prost Planı'nda (Şekil 39) Karaköy Camisi ve Havyar Han'ın bulunduğu yapı adaları yola dahil edilmiştir. Bu planda (Şekil 42) ise bu yapı adaların yerine 21.50m yüksekliğinde bir bina önerilmiştir. Ziraat Bankası yerinde bırakılmış; Seyri Sefain ile postane binalarının bulunduğu yapı adaları yola dahil edilmiştir. Komisyon (Borsa) Han'ın yerine de yüksekliğinin yapılacak etüde göre belirleneceği yeni bir bina önerilmiştir.

İstanbul Belediyesi, 1956 senesinde Galata Köprüsü'nün Karaköy'e açıldığı noktada sıkışık trafik problemini çözmek ve Karaköy-Tophane aksında yeni açılacak Kemeraltı Caddesi'nin bu meydanla bağlantısını sağlamak amacıyla Karaköy Meydanı'nı genişletme çalışmalarına başlamıştır. Meydanı genişletmek için yapılan istimlaklerden hemen öncesinde meydan ve meydanın sınırlarını çevreleyen yapıların son durumu Şekil 43 ve Şekil 44'teki 1948 tarihli Suat Nirven haritalarında görülmektedir.

Şekil 38 Yıkımlardan önce Karaköy Meydanı [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1947). Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi).

Şekil 39 Prost, H. (Kartograf). (1940). Beyoğlu-Galata-Karaköy-Tophane 1/500 ölçekli Henri Prost Nazım Planı (İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Hrt_009415).

Şekil 40 Prost, H. (Kartograf). (1940). 1/500 ölçekli H. Prost imzalı Nazım Planında Karaköy Meydanı [Harita]. (İBB Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Hrt_009415).

Şekil 41 (Kartograf). (1954). 17 Şubat 1954 tarihli Beyoğlu Ciheti Nazım Planı, bu plan 16 Ekim 1953 tarihinde genel meclis tarafından kabul edilmiştir [Harita]. (Erişim adresi: https://www.researchgate.net/figure/1-5000-scale-Beyoglu-master-plan-with-17-02-1954-as-the-approval-date-10_fig15_322595360).

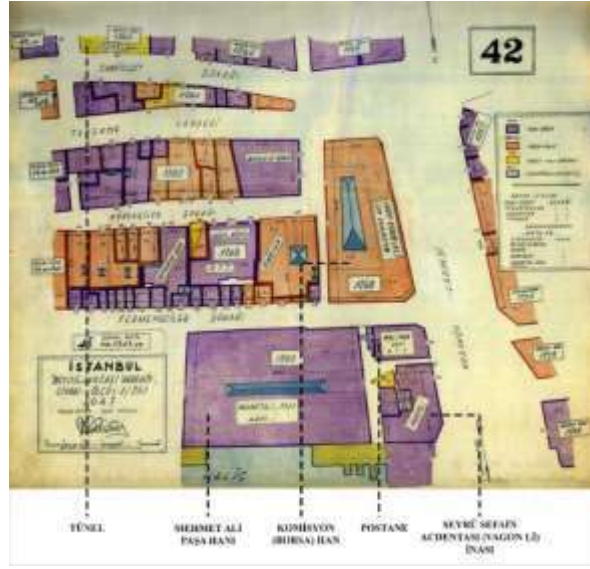

Şekil 42 (Kartograf). (1954) Tophane-Azapkapı 1/500 ölçekli Tafsilat Planı, planın üzerinde sağ alt köşede 10 Ocak 1954 tarihi okunmaktadır (Salt Araştırma, Kod:AHANBPL005)

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 43 Nirven, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın batısı [Harita]. Erişim adresi: [URL-2](#).

Şekil 44 Nirven, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın doğusu [Harita]. Erişim adresi: [URL-3](#).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Araştırma kapsamında Karaköy Camisi'nin istimlak kararına¹⁸ ulaşılammamıştır. Bu sebeple Karaköy Camisi'nin yıkım süreci dönemin gazete haberlerinden ve döneme ait fotoğraflardan takip edilerek aktarılmıştır.

Bununla beraber mimar Behçet Ünsal'ın 1969 senesinde "*İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı*" başlıklı bir yazısından¹⁹ Karaköy Camisi'nin hükümet ya da belediye tarafından yıkılmasının teklif edildiği öğrenilmektedir. Ünsal (1969:7) metninde, kendisi de Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunda bulunduğu 1958 sıralarında hazırlamış oldukları iki liste yayınlamıştır. İlk listede (Şekil 45) o zamanki hükümet ve belediyece yıkılması teklif olunup yıkılmasına veya nakline karar verilen yapılar; ikinci listede (Şekil 46) ise yıkılması istenip de Kurulca korunmasına karar verilen yapıların isimleri yer alır. Ünsal, "*Bu liste dışında kalan yapıların akıbetinin ise kendi başına terkedilmiş*" bulduklarını söylemiştir. Karaköy Camisi ve yirmi dokuz yapı bu listelerden ilkinde yer alıp, ikincisinde yer almamıştır.

Yeni Sabah Gazetesi'nin 30 Nisan 1958 tarihli haberinde (Şekil 47) Kemeraltı Caddesi ve Domuz Sokağı arasındaki yapı adasının yıkımları tamamlanmak üzereyken çekilen fotoğrafta Havyar Han, Karaköy Camisi ve Ziraat Bankası'nın üzerine çarpı işaretleri çizilmiştir. Haberdan ilerleyen günlerde bu adaların da istimlak edileceği ve yapıların yıkılacağı anlaşılmaktadır.

28 Ağustos 1958 tarihli Yeni Sabah Gazetesi'nin haberinde Karaköy Camisi'nin istimlak edileceği tarih bildirilmiş: "*Karaköy meydanında camiin bulunduğu adanın yıkılmasına ise 6 Eylülde başlanacaktır*". Yeni Sabah Gazetesi'nin 5 Eylül 1958 tarihli haberinde de "*Bunlardan başka Karaköy'de Küçük Camiin bulunduğu 16 binadan müteşekkil adanın yıkma ameliyesine ise bugünlerde başlanacaktır*" denilmiştir.

Yeni Sabah Gazetesi'nin 8 Eylül 1958 tarihli haberinde (Şekil 48) de Karaköy Camisi'nin istimlakıyla ilgili detaylar yer almaktadır: "*Karaköy meydanındaki cami birkaç güne kadar istimlak edilecektir. Camiin istimlakine büyük bir ihtimam gösterilecek, taşları numaralanacak ve aynı cami Büyükadanın bir köşesinde bütün güzelliğiyle yer alacaktır*". Caminin tescilli olmamasına (Batur, 2003:457) karşın taşınması endişe yaratmış olacak ki başka bir yerde tekrardan inşa edilmesi için parçalarının numaralandırılmasına karar verilmiştir.

¹⁸ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne 6 Haziran 2023 tarihli bir dilekçeyle bizzat başvurularak Karaköy Camisi'nin yıkımına ilişkin bilgi ve belgeler - meclis kararı, encümen kararı, yıkım mazbatası, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı mütevellisine yapılan tebliğ, Anıtlar Kurulu ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi diğer kurumlarla yapılan yazışmalar vb. - talep edilmiştir, ancak dilekçeye verilen cevaplardan caminin yıkımıyla ilgili herhangi bir resmi belgeye ulaşılammamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilileriyle 18 Ekim 2022 tarihinde bizzat yapılan görüşmelerde Karaköy Camisi'ne ait bir dosyanın olmadığı söylenmiştir. 18 Mayıs 2023 tarihinde bizzat yapılan bir diğer görüşmede Fatih'te Merzifonlu Vakfı'na bağlı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camisi'nin dosyasının olduğu ancak Karaköy Camisi'nin dosyasının olmadığı öğrenilmiştir. Dolayısıyla yıkım kararına, caminin sökülen parçalarının nakliyesine veya kime teslim edildiğine dair resmi bir belgeye ulaşılammamıştır.

¹⁹ ÜNSAL, B. (1969). İstanbul'un imarı ve eski eser kaybı. Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri Dergisi, s.6-60. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

(LİSTE I)

- 1 Abdi Efendi Mescidi — Üsküdar
- 2 Şeyh Nasuh Tekke ve Camii — Üsküdar.
- 3 Selçuk Hatun Camii — Aksaray, Taşkasaap
- 4 Camcı Ali Camii — Vezneciler
- 5 Zeytuni Camii — Unkapanı, Yavuz Sinan Mahallesi
- 6 Nalçacı Camii — Üsküdar, Tabaklar Mahallesi
- 7 Tavası Süleyman Ağa Camii — Kumkapı
- 8 Babu Hasan Aleml Camii — Atatürk Bulvarı civarı
- 9 Çavuş Başı (Civi Limanı) Camii — Tophane
- 10 Süheyl Bey Camii — Salıpazarı
- 11 Perizat Hatun Camii — Fındıklı
- 12 Mimar Ayas Camii — Sarayhane Başı
- 13 Camcılar (Gareba Hüseyin Ağa) Camii — Aksaray
- 14 Ereğli Camii — Şehremini
- 15 Hacı Kadın (Hızır Bey) Camii — Atatürk Bulvarı
- 16 Akbaba (Mehmet Efendi) Camii — Fatih
- 17 Çakır Ağa Camii — Namık Kemal Caddesi
- 18 Himmetszade (Karnaklar Ahmet Efendi) Tekke Mescidi — Üsküdar
- 19 Zembilli Ali Efendi Mahdumu Fazıl Efendi Camii — Yeniköy
- 20 Osman Reis Camii — Tarabya, Boğaziçi
- 21 Sebilli Mescid — Mahmut Paşa
- 22 Zembilli Ali Efendi Mescidi — Tersane Caddesi
- 23 Merzifonlu Karam Mustafa Paşa Mescidi — Karahüyük
- 24 Kavak İskelesi Mescidi — Selimiye
- 25 Kabatas Çeşmesi — Kabatas
- 26 Emin Ağa Sebilli — Dolmabahçe
- 27 Fındıklı Hamamı — Fındıklı
- 28 Fındıklı Camii Sebilli — Fındıklı
- 29 Humidiye Çesmesi — Tophane
- 30 Sinan Paşa Hamamı — Beşiktaş

Şekil 45 Behçet Ünsal'ın yayınladığı birinci liste, 1958 sıralarında imar faaliyetleri için hükümet ve belediyece yıkılması ya da nakli istenilen yapıların listesi (Ünsal, 1969:7).

(LİSTE II)

- 1 Ağaç Kakan Camii — Koca Mustafa Paşa
- 2 Değirmendere Mescidi — Gülkari Kasrı karşısı
- 3 Nakilbent Camii — Eminönü, İshak Paşa Mahallesi
- 4 Ramazan Efendi Camii — Samatya
- 5 Tarakçılar Camii — Vatan Caddesi
- 6 Çavuşzade Camii — Samatya
- 7 Sultan Selim Medrese Camii — Vatan Caddesi
- 8 Hoca Hayrettin (Uç Mihraplı) Camii — Unkapanı
- 9 Yavuz Er Sinan (Sağacılar) Camii — Unkapanı
- 10 Dolmabahçe Camii Hünkâr Mahfeli — Dolmabahçe
- 11 Mustafa Çavuş Camii — Şehremini
- 12 Sirkeci Mustafa Ağa Mescidi — Siraselviler
- 13 Hidayet Camii — Eminönü
- 14 Abi Çelebi Camii — Bahk Pazarı, Eminönü
- 15 Arpacılar Mescidi — Eminönü
- 16 Mimar Sinan Camii — Fatih, Hoca Uveys Mahallesi
- 17 Çukur Cuma Camii — Firuz Ağa, Beyoğlu
- 18 Kemankes Mustafa Ağa Mescidi — Beyoğlu, Gümrük Sokağı
- 19 Bedrettin Camii — Bedrettin Mahallesi
- 20 Mahmut Çavuş Camii — İstinye
- 21 Kemal Paşa Camii — Genç Türk Mahallesi, Laleli
- 22 Gülmüş Suyu Camii — Eyüp
- 23 Çivizade Camii — Aksaray

Şekil 46 Behçet Ünsal'ın yayınladığı ikinci liste, 1958 sıralarında imar faaliyetleri için hükümet ve belediyece yıkılması istenilip Kurul tarafından korunmasına karar verilen yapıların listesi (Ünsal, 1969:7).

47 Karaköy Camisi'nin de işaretlendiği haber (30 Nisan 1958, Yeni Sabah Gazetesi, İBB Atatürk Kitaplığı).

Aradan yaklaşık beş ay geçmiş bu sürede Yeni Sabah Gazetesi'nin 5 Ocak 1959 tarihli haberinden öğrenildiği üzere Kemeraltı Caddesi kullanıma açılmış ancak Karaköy Camisi'nin parçaları halen adaya nakledilmemiştir. Yeni Sabah gazetesinin 14 Şubat 1959 tarihli haberinde "*Kınalıadaya nakledilmesine karar verilen Karaköydeki Arap Camii'nin sökülün parçalarına hırsızlar musallat olmuştur*" ifadesiyle nakledilecek lokasyonun Büyükkada yerine Kınalıada olarak değiştirildiği ve caminin taşınmayı bekleyen parçalarının ne durumda olduğu anlaşılmaktadır. Haberde Karaköy Camisi yerine Arap Camii adı geçer, ancak Arap Cami – yapım tekniğinin, parçalarının sökülerek nakledilmesine izin vermeyeceği de göz önünde bulundurularak – günümüzde halen yerinde durmaktadır. Karaköy Meydan'ını genişletmeye katkısı olmayacak mesafede bulunan Arap Cami'nin yanlışlıkla adının geçtiği anlaşılmaktadır.

Haberde caminin taşınmayı bekleyen parçaları için duyulan endişe de dile getirilmiştir: "*Bildirildiğine göre, camii'nin çok kıymetli parçalarını Adaya nakletmekte biraz daha gecikildiği takdirde, bina kıymetinden çok kaybedilerek yerine konulmuş olacaktır*". Yine Yeni Sabah Gazetesi'nin 14 Şubat 1959 tarihli haberinde caminin Kınalıada'ya nakledilme masrafının 6-7 bin lira tutacağı bilgisi de verilir. Ayrıca haberde, Adaların tek belediye meclisi azası Ertuğrul Adalı'nın önceki gün Belediye Başkanından caminin bir an evvel nakli için ricada bulunduğu da yazar. Karaköy Camisi'nin yıkılmadan hemen önceki durumu Şekil 49 ve Şekil 50'de gösterilmiştir.

Pantık (2021:314), Belediyenin istimlak kararının 25 Ağustos 1958 tarihli yazıyla²⁰ vakfın mütevellisi Nebil Merzifonluoğlu'na tebliğ edildiğini aktarır.

²⁰ Vakıf mütevellisine istimlak kararının bildirildiği tebliğ yazısına ulaşmak için Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden Ramazan Pantık'la 31 Mayıs 2023 tarihinde telefonla bizzat yapılan

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Vakıflar İdaresi veya müteveli tarafından caminin istimlak kararına itiraz edilip edilmediği bilinmemektedir. Vakıflar İdaresi yalnızca belirlenen istimlak bedeline itiraz etmiştir. Belediyenin cami ve altındaki dükkânlar için belirlediği istimlak bedeli 122 bin 400 liradır, İdare'nin yaptığı hesaplara göre ise bu bedel 270 bin lira olmalıdır. Belediyenin belirlediği istimlak bedelini itiraz etmeden kabul eden vakıf mütevellisi hakkında fezleke hazırlanmıştır. Fezleke²¹ sonucunda suçlu görülen müteveli Merkez Tevcih Komisyonu'nun 15 Mart 1960 tarih ve 8/5166 sayılı kararı uyarınca tevliyetten azledilmiştir (Pantık, 2021:314-315).

Şekil 48 Karaköy Camisi'nin taşınma haberi, 8 Eylül 1958 tarihli Yeni Sabah Gazetesi Haberi (İBB Atatürk Kitaplığı, İstanbul, Yer bilgisi.134/73).

görüşmede, bu belgelerin 23/265 numaralı tevliyet kutusunda olduğu ancak bunların dijital erişime açık olmadığı öğrenilmiştir.

²¹ İstimlak bedelini itiraz etmeden kabul eden müteveli için hazırlanan fezleke; mütevellinin 1954-1959 yıllarına ait hesapları tutmaması ve idareye teslim etmemesi, vakıf akar ve hayratıyla ilgilenmemesi gibi çeşitli gerekçelerle 2762 sayılı Vakıflar Yasası'nın 33. maddesine göre tevliyetten azledilmesi talep edilmiştir. Bunun üzerine Merkez Tevcih Komisyonu'nun 15 Mart 1960 tarih ve 8/5166 sayılı kararı uyarınca tevliyetten azledilmiş, yerine Merkez Tevcih Komisyonu'nun 21 Ocak 1965 tarih ve 16 sayılı kararıyla oğlu Yılmaz Merzifonlu atanmıştır (Pantık, 2021:107-108).

Şekil 49 Havyar Han yıkıldıktan sonra, caminin kuzey (giriş) cephesi tamamen görülebiliyor [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1958). Salt Araştırma, Ülgen Ailesi Koleksiyonu, Kod:TASUH0975.

Şekil 50 Karaköy Camisi yıkılmadan önce Galata Köprüsü'nden meydana bakış [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1958). Salt Araştırma, Ülgen Ailesi Koleksiyonu, Kod:TASUH0975.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

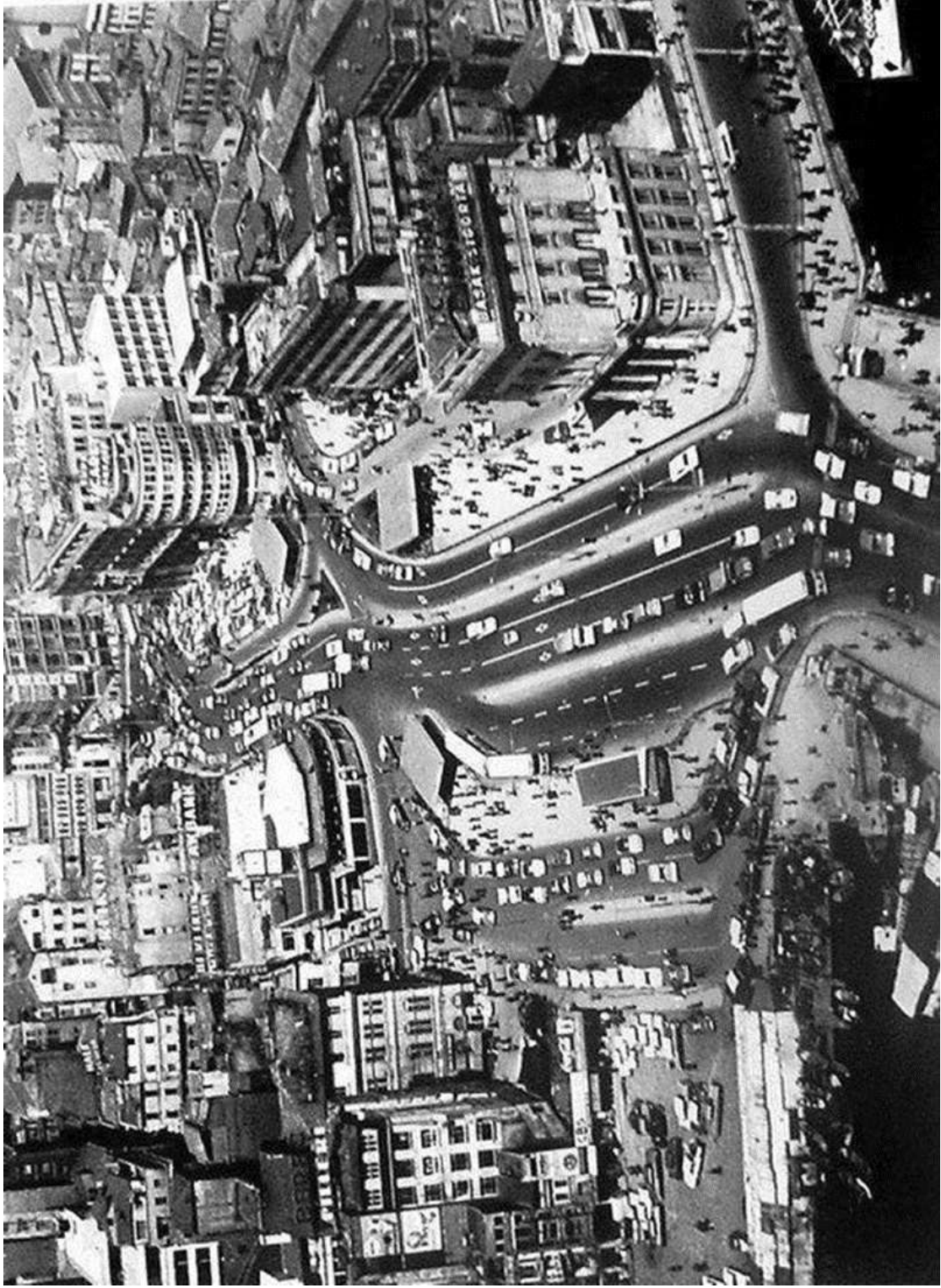
Karaköy Camisi yıkıldıktan sonra yeri boş kalmıştır (Şekil 51). Arsası, Şekil 39 ve Şekil 40'ta gösterilen Prost Planı'ndaki gibi yola dahil edilmemiştir. Prost Planı'nın revize edilmesiyle onaylanan 17 Şubat 1954 tarihli Beyoğlu Ciheti Nazım Planının detaylandırılmasıyla hazırlanan ve Şekil 42'de gösterilen Topkapı-Azapkapı Tafsilat Planında cami arsası için öngörülen 21.50m yüksekliğindeki yapı inşa edilmemiştir (Şekil 52). Cami arsası, durak yeri, otopark alanı, alt geçit giriş-çıkışı işlevleriyle düzenlenen kaldırıma dahil edilmiştir (Şekil 53 ve Şekil 54). Günümüzde Karaköy Camisi arazisi halen boştur ve yol kotundan yüksekte (Şekil 55), yakın çevresiyle bağlantısı kopmuş bir yeşil alana dönüşmüştür (Şekil 56).

Şekil 51 Karaköy Meydanı istimlaklerden sonra [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (1961). Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi.

Mimarlık tarihinde önemli bir yere sahip bu değerli yapının bir meydan genişletme çalışması için yıkılması dahi hayli tartışmalı bir karar iken yıkıma gerekçe gösterilen kentsel müdahalenin gerçekleşmemesiyle Karaköy Camisi'nin yıkımı mesleki çevrelerde önemli bir kayıp olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 52 İstimplaklerden sonra Karaköy Meydanı, 1964 sonrasındaki şapkalı altgeçitlerle.
[Fotoğrafçı bilinmiyor]. Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 53 Karaköy Meydanı [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Kemali Söylemezoğlu Kartpostal Arşivi, Salt Araştırma, Kod:AHISTKARA257.

Şekil 54 Karaköy Meydanı [Fotoğrafçı bilinmiyor]. (t.y.). Kemali Söylemezoğlu Kartpostal Arşivi, Salt Araştırma, Kod:AHISTKARA259.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 55 Karaköy Meydanı'ndan caminin arazisine bakış [Yazarın fotoğrafı]. (2022).

Şekil 56 Karaköy Camisi arazisinin günümüzdeki durumu [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

5. Caminin Parçalarının Sökümü, Nakliyesi ve Günümüze Ulaşanlar

Karaköy Camisi için 2010 senesinde alınan rekonstrüksiyon kararı vesilesiyle mesleki ve popüler kamuoyunda yapının tarihçesiyle ilgili haberler yayınlanmaya başlamıştır. Bu haberlerde²² caminin parçalarıyla ilgili ortak bir anlatı vardır: Caminin parçaları Kınalıada'ya taşınırken ya da taşındıktan sonra denize batmış, geri kalan birkaç parça ise Kınalıada Camisi'nin (1963) yapımında kullanılmıştır. Bu haberlerin doğruluğunu teyit etmek için 6 Haziran 2023 tarihinde Kınalıada Camisi'ne (Şekil 57) gidilmiş ve bahçesinde Karaköy Camisi'ne ait parçaların olduğu tespit edilmiştir.

Minare duvarına asılmış caminin tarihçesinin yazdığı 29 Mayıs 2009 tarihli bilgilendirme panosunda 1953 senesinde Kınalıada Cami Derneği, cami yapımı için hazırlık yapmaktayken 1958 senesinde Başbakan Adnan Menderes'ten cami yapımı için yardım talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Menderes de yıkılan Karaköy Camisi'nin parçalarının numaralandırılarak Kınalıada'ya taşınmasını emretmiştir. Bu bilgilendirme panosunda parçaların nakliye esnasında ya da sonrasında kaybolduğuna dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Deniz motorlarıyla adaya getirilen Karaköy Camisi'nin parçalarından sadece taş malzemelerin 1963 senesinde inşasına başlanan bugünkü Kınalıada Camisi'nin yapımında kullanıldığı belirtilmiştir. Cami avlusundaki sütun direk, musalla taşı ve diğer tarihi taşlarla cami avlusu duvarındaki beyaz taşların Karaköy Camisi'ne ait olduğu belirtilmiştir.

Şekil 57 Kınalıada Camisi, 1963 senesinde Başar Acarlı ve Turhan Uyaroğlu tarafından tasarlanmıştır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

²² Haberler için bkz: KAPLAN, Sefa (2003). Karaköy Camisi'nin Kayıp İki Taşını Bulabildik, Hürriyet. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/karakoy-camisi-nin-sadece-kayip-iki-tasini-bulabildik-124236> ;

25 Haziran 2006, Elli Yıl Sonra Hayata Dönen Cami, Haber7, Erişim adresi: <https://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/166273-50-yil-sonra-hayata-donen-cami>;
Haziran 2006, Karaköy'e Yeni Cami, Yenişafak, Erişim adresi: <https://www.yeniasya.com.tr/2006/06/26/haber/h15.htm>.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kınalıada Cami avlusundaki üçgen biçimli taşın, Karaköy Camisi'nin kullanıldığı döneme ait fotoğraflarla kıyaslandığında T pencerelerin üzerindeki Art Nouveau üslupta bezenmiş alınlıklardan birisi olduğu anlaşılmıştır (Şekil 58). Camiye ait olduğu söylenen floreal bezemeli diğer üçgen parça (Şekil 59) ile sütunun (Şekil 60) Karaköy Camisi'nin iç mekânında kullanıldığı tahmin edilse de herhangi bir iç mekân fotoğrafı olmadığından bu parçaların camiye ait olduğuna dair kesin bir sonuca varılamamıştır. Musalla taşının malzemesi Karaköy Camisi'nde kullanılan mermer malzemedendir (Şekil 610). Taşların üzerindeki yivler (Şekil 62) ve metal kalıntılar (Şekil 63) Karaköy Camisi'nin dış cephesindeki mermer levhalardan dönüştürülmüş olabileceğini düşündürmektedir.

Şekil 58 Karaköy Camisi'nden geriye kalan parça, T pencere üzerindeki Art Nouveau bezemeli alınlık [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 59 Alınlığın sağında üçgen mermer parça, minarenin üzerindeki bilgilendirme panosunda Karaköy Camisi'ne ait olduğu yazmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 60 Cami avlusundaki mermer sütun, minarenin üzerindeki bilgilendirme panosunda Karaköy Camisi'ne ait olduğu yazmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 61 Cami avlusundaki musalla taşı, minarenin üzerindeki bilgilendirme panosunda Karaköy Camisi'ne ait mermer parçalardan yapıldığı yazmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 62 Musalla taşından detay, mermer levhanın alt yüzeyindeki yivler görülmektedir [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

Şekil 63 Musalla taşından detay, musalla taşının ve soldaki mermer basamağın üzerinde metal parça kalıntıları bulunmaktadır [Yazarın fotoğrafı]. (2023).

6. Caminin Rekonstrüksiyon Kararı

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin onayladığı 21 Aralık 2010 tarihli Beyoğlu İlçesi Kentsel Sit Alanı 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, aralarında Karaköy Camisi'nin de olduğu birçok tarihsel yapının rekonstrüksiyonunu önermiştir.

İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17 Haziran 2010 tarihli ve 3571 sayılı kararında (Şekil 64), 100 ada 5-9-11-13-17-18-19-20 parseldeki Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Cami (Karaköy Camisi) için iletilen fotoğraf, bilgi ve belgelerden yapının 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. Maddesinde²³ belirtilen nitelikleri taşıdığı anlaşıldığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine; anılan yapıların restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerinin Kurula iletilmesine karar verilmiştir.

Rekonstrüksiyon projesinin hazırlanması için 19 Haziran 2012 tarihinde açılan ihaleyi AGS Mimarlık Ofisi kazanmıştır (Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü, 2013.128-137). İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 3 Nisan 2013 tarihli ve 109/1232 sayılı "... Beyoğlu ilçesi, Kemankeş mahallesi, 100 ada, 5-9-11-13-18-19 ve 20 parsellerde yer alan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'ne ilişkin yapının iki dönemini gösteren restitüsyon projesinin ve rekonstrüksiyon projesinin uygun olduğuna, ayrıca yapının 1. dönemini gösteren restitüsyon projesinin de belge olarak korumak üzere Kurulumuza iletilmesi..." kararıyla (Şekil 65) kurula iletilen AGS Mimarlık Ofisi yetkilisi Mimar Sebahattin Değirmen-tepe'nin müellifi olduğu restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri²⁴ onaylanmış ve 1. Dönem (erken dönem) restitüsyon projesinin bir örneği kurula iletilmiştir. Proje müellifi Mimar Sebahattin Değirmen-tepe, Milliyet haber sitesinin 11 Aralık 2012 tarihli haberinde rekonstrüksiyon projesinin (Şekil 66 ve Şekil 67) hazırlanması için Udine Kent Müzesi Arşivi'ndeki D'Aronco'ya ait orijinal çizimlerden faydalandıklarını söylemiştir: "Caminin İtalyan mimar D'Aronco'ya ait çizimlerini İtalya'daki Udine Kent Müzesi'nden edindik. Parça parça orijinal eskizleri yorumlayarak projeyi oluşturduk. Projeyi, İtalya'da D'Aronco'yu bilen, takip eden uzman ve akademisyenlerle iletişim halinde yürütüyoruz" Camiden geriye iki küçük parça kaldığını belirten Değirmen-tepe, bu parçaların caminin inşasında kullanılmayacağını belirtmiştir: "Mihrabın küçük bir parçası ve dış cephede kullanılan mermer panellerden birinin küçük bir parçası, Kınalıada'daki caminin inşasında kullanılmış. Onları tespit ettik ama yeni projede kullanılması düşünülüyor. Kasımpaşa'daki Yahya Kethüda Camii'nin mihrabının Karaköy Camii'ne ait olduğu söyleniyordu. Yaptığımız incelemelerde bu bilginin doğru olmadığını tespit ettik"

²³ ²³ "Madde 6 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar" denilmekte olup devamında "...camiler, mescitler, ... taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir" denilmektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf>).

²⁴ Rekonstrüksiyon projesi için bkz: OSMANOĞLU, Ö. (ed.), (2013), Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü Projeleri 2004-2013, İstanbul: Kültür A.Ş., s. (128-137).

T.C
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu

Toplantı Tarihi ve No : 17.06.2010 - 247
Karar Tarihi ve No : 17.06.2010 - 3571

Toplantı Yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul ili, Beyoğlu İlçesi, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 07.07.1993 tarih ve 4720 sayılı kararı ile belirlenen Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı, Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü'nün, orijinal adı, yeri, mülkiyeti, plandaki işlevi ve kaynakları belirlenmiş olan muhtelif parsellere ilişkin "1/5000 Ölçekli Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı" doğrultusunda yapılan araştırmalar sonucunda daha önce var olduğu tespit edilen ancak günümüze ulaşamayan taşınmaz kültür varlıklarının, restitüsyonu ve özgün yerlerinde restorasyonlarının yapılması kapsamında değerlendirilerek korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillerinin yapılması ve ihya edilmesi istenen 12.01.2010 gün ve M.34.0.IBB.0.31.63.938/2363329 TN=2456908 (69) sayılı yazısı, Müdürlük raporlarının 14.05.2010 gün ve 368 kayıt numaralı raporu ve 24.05.2010 gün ve 404 kayıt numaralı raporu okundu, dosyaları incelendi, yapılan görüşme sonucunda;

İstanbul ili, Beyoğlu İlçesi, Ömer Avni Mahallesi, 1486 ada 60-61-62 parsel, Kadı Cami, Katip Mustafa Çelebi Mahallesi, 465 ada 35 parsel, Katip Mustafa Çelebi Mescidi, Pürtelaş Mahallesi, 1486-21 ada arası, kadastral boşluk, Molla Çelebi Mektebi ve Molla Çelebi Hamamı, Pürtelaş Mahallesi, 34 ada 7 parsel, Cihangir Tekkesi için yeterli bilgi-belge ve fotoğraf bulunmadığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilemeyeceğine ve bu aşamada ihyasının mümkün olmadığına;

Pürtelaş Mahallesi, 40 ada 26-29 parsel, Süheylbey Cami, Ömer Avni Mahallesi, 3 ada 17-18 parsel, Çakır Dede Tekkesi ve Çakır Dede Mektebi, Ömer Avni Mahallesi 1 ada 9 parsel, Dolmabahçe Cami Meşrutası, Arap Camii Mahallesi 1109 ada 9-10 parsel, Galata Yeni Valide Cami, için tescillerinin devamına, restitüsyon ve restorasyon projelerinin Kurulumuza iletilmesine;

Kemankeş Mahallesi, 97 ada 13 parsel, Bektaş Efendi Camii, Kemankeş Mahallesi, 100 ada 5-9-11-13-17-18-19-20 parsel, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Cami, Ömer Avni Mahallesi, 3 ada 15 parsel, Çakır Dede Tekkesi ve Çakır Dede Mektebi, Arap Camii Mahallesi, 1109 ada 36 parsellerde Galata Yeni Valide Cami, için iletilen fotoğraf ve bilgi-belgelerden yapıların 2863 sayılı yasanın 6. maddesinde belirtilen niteliklere haiz olduğu anlaşıldığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine; anılan yapıların restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerinin Kurulumuza iletilmesine;

Asmalı Mescit Mahallesi, 312 ada, 26 parsel, Asmalı Mescid Cami için; bu parsel üzerinde Kurulumuzun 26.03.2008 gün ve 1671 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli yapı bulunduğu, ayrıca planda ihyası önerilen Asmalı Mescid Camiine ait yeterli bilgi-belge bulunmadığı, iletilen belgeden Caminin bu parselde olduğuna ilişkin herhangi bir veri bulunmadığı anlaşıldığından korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilemeyeceğine, Kurulumuzun 26.03.2008 gün ve 1671 sayılı kararı tescilli yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesinin Kurulumuza iletilmesine, ayrıca söz konusu parselin otoparktan arındırılmasına karar verildi.

ASLI GİBİDİR
Vildan SARIOĞLU
MÜDÜR V.

BAŞKAN Mete TAPAN İMZA	BAŞKAN YARDIMCISI Yaşar ÇORUHLU İMZA
ÜYE Sait KARABULUT İMZA	ÜYE Hasibe SİLAHTAR İMZA
ÜYE Ömer KORMAN İMZA	ÜYE Münevver DAĞGÖLÜ İMZA
ÜYE Erol ÇALIŞKAN İst. Büy. Bld. Tem. İMZA	ÜYE İlhan TURAN Beyoğlu Bld.Tem. İMZA

24.06.2010 G.A

Şekil 64 17 Haziran 2010 tarihli ve 3571 sayılı kurul kararı. Karaköy Camisi'nin korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesine karar verilmiştir²⁵.

²⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne 6 Haziran 2023 tarihinde başvuru dilekçeye, İBB Kültür Varlıkları Projeler Şube Müdürlüğü'nün 7 Temmuz 2023 tarihli cevabının ekidir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İstanbul II Numaralı Kültür Varlıkları
Koruma Bölge Kurulu

Toplantı Tarihi ve No : 03.04.2013 - 109 Toplantı Yeri
Karar Tarihi ve No : 03.04.2013 - 1232 İSTANBUL

KARAR

Istanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankeş Mahallesi, 123 pafta, 100 ada, 5-9-11-13-18-19 ve 20 parsellerde yer alan, mülkiyeti Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı (11-17-18-19-20 parseller) ile özel mülkiyete (5-9-13 parseller) ait, İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 07.07.1993 tarih 4720 sayılı kararıyla belirlenen "Kentsel Sit Alanında" ve İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 22.09.2010 tarih 3791 sayılı kararı ile onaylı 1/1000 ölçekli "Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı"nda, "Cami Alanı" lejandında yer alan, İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 17.06.2010 tarih 3571 sayılı kararı ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen taşınmaza ilişkin restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerinin değerlendirilmesinin talep edildiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi' Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü'nün 04.01.2013 tarih M.340.İBB.0.31.63.938 / 6772 İBB:2223 sayılı yazısı ve Müdürlük uzmanlarının 25.02.2013 tarihli raporu C-50 numaralı işlem dosyası eşliğinde okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Istanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankeş Mahallesi, 123 pafta, 100 ada, 5-9-11-13-18-19 ve 20 parsellerde yer alan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'ne ilişkin yapının iki dönemini gösteren restitüsyon projesinin ve rekonstrüksiyon projesinin uygun olduğuna, ayrıca yapının 1.dönemini gösteren restitüsyon projesinin de belge olarak korumak üzere Kurulumuza iletilmesine, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulunun 22.03.2001 tarih 680 sayılı ilke kararı gereğince uygulamanın kuruma uygun yapılabilmesi için, mesleki denetim sorumluluğunun müellif mimar tarafından yerine getirilmesine karar verildi.

ASLİ GİBİDİR

Yener CAVDAR
MÜDÜR

BAŞKAN M.Cengiz CAN İMZA	BAŞKAN YARDIMCISI Sait KARABULUT İMZA	
ÜYE M.Çingiz SALMAN İMZA	ÜYE Seli ÖGÜR İMZA	ÜYE Nurettin POLATTAŞ İMZA
ÜYE Ufuk KOCABAŞ İMZA	ÜYE Emine ALTINTAŞ İMZA	TEMS. ÜYE Şule SAVAS İst.B.Şehir Bld.Tems. İMZA
TEMS. ÜYE İbrahim TURAN Beyoğlu Bld.Tems. İMZA	ÜYE Erol YÜCEL İst.B.Şehir Bld.Tems. İMZA	

Şekil 65 3 Nisan 2013 tarihli ve 1232 sayılı kurul kararı. Bu kararda Karaköy Camisi'nin restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri onaylandığı bildirilmiştir²⁶.

²⁶ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne 6 Haziran 2023 tarihinde başvuru dilekçeye, İBB Kültür Varlıkları Projeler Şube Müdürlüğü'nün 7 Temmuz 2023 tarihli cevabının ekidir.

Şekil 66 Karaköy Camisi rekonstrüksiyon uygulamasının 3D model çalışması (AGS Mimarlık Ofisi)

Şekil 67 Karaköy Camisi'nin rekonstrüksiyon uygulamasının 3D model çalışması (Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü Projeleri, 2013:137).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Rekonstrüksiyon projesi onaylanmış olsa da Karaköy Camisi'nin inşaatı başlamamış, cami arazisinin levhalarla çevrelenerek kapatılmıştır (Şekil 68). Milliyet web sayfasında 22 Kasım 2014 tarihinde yayınlanan haberde²⁷ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin caminin alt katındaki dükkanların mülkiyeti özel şahıslarda olduğundan inşaatın rekonstrüksiyon uygulamasının başlayamadığı açıklamasına yer verilmiştir:

“Söz konusu mescidin altında daha önceden var olan dükkânların mülkiyeti özel şahıslarda bulunmaktadır. Restorasyon projesinin başlayabilmesi için mülkiyetin tamamının İBB’de bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla konu mahkemelik olup, inşaatın başlayabilmesi için mahkeme sonucu beklenmektedir”

Şekil 68 Karaköy Camisi arazisi, [Derya Gürsel'in fotoğrafı]. (2015). Arkitera.

Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerinden Avni Köse (2021:11) de caminin yer aldığı 100 ada, 5, 9, 11, 13, 17, 18, 19, 20 ve 21 sayılı parsellerden 5, 9, 17 sayılı parsellerin kadastroda halen şahıslar adına kayıtlı olduğundan bu parsellerin kamulaştırıldığı açıklamasında bulunmuştur. Avni Köse'nin açıklamasında 5, 9 ve 17 numaralı parsellerin özel mülkiyette olduğunu belirtmiştir ancak Şekil 63'te gösterilen İstanbul II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararlarında 5, 9 ve 13 numaralı parsellerin özel mülkiyette olduğu yazmaktadır.

Karaköy Camisi'nin yeniden inşası kararı uygulamaya geçmeyi beklerken 2 Ocak 2020 tarihli Resmî Gazete'de 1975 sayılı kararla, Karaköy Camisinin ihyası için 2228 ada 5 parsel ile 2230 ada 13 parselin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına karar verildiği²⁸ ilan edilmiştir (Şekil 69).

²⁷ İNAN, M. (22 Kasım 2014). Menderes yıktırdı “özel şahsa” uymadı. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/menderes-yiktirdi-ozel-sahsa-uyumadi-1973142>

²⁸ İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Emlak Şefliği Birimi yetkilileriyle 18 Ekim 2022 tarihinde bizzat yapılan görüşme sonucunda, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından açılan kamulaştırma davasının 22 Nisan 2022 tarihinde sonuçlandığı ve mülkiyetin vakıflara geçtiği öğrenilmiştir. Caminin rekonstrüksiyonu için sıradaki işlemin cami parsellerinin tevhibi olduğu söylenmiştir.

2 Ocak 2020 PERŞEMBE	Resmî Gazete	Sayı : 30996					
CUMHURBAŞKANI KARARI							
							
Karar Sayısı: 1975							
<p>İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankiş Mahallesinde bulunan ve ekli listede ada ve parsel numaraları ile diğer kamulaştırma bilgileri yer alan taşınmazların, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'nin yeniden ihyası amacıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27 nci maddesi gereğince karar verilmiştir.</p>							
1 Ocak 2020							
Recep Tayyip ERDOĞAN CUMHURBAŞKANI							
1/1/2020 TARİHLİ VE 1975 SAYILI CUMHURBAŞKANI KARARININ EKİ							
LİSTE							
SIRA NO	İLİ	İLÇESİ	MAHALLESİ	ADA NO	PARSEL NO	TAŞINMAZIN YÜZÖLÇÜMÜ (m ²)	KAMULAŞTIRILACAK KISIM
1	İSTANBUL	BEYOĞLU	KEMANKEŞ	2228	5	21	TAMAMI
2	İSTANBUL	BEYOĞLU	KEMANKEŞ	2230	13	19	7665/38880 HİSSESİ

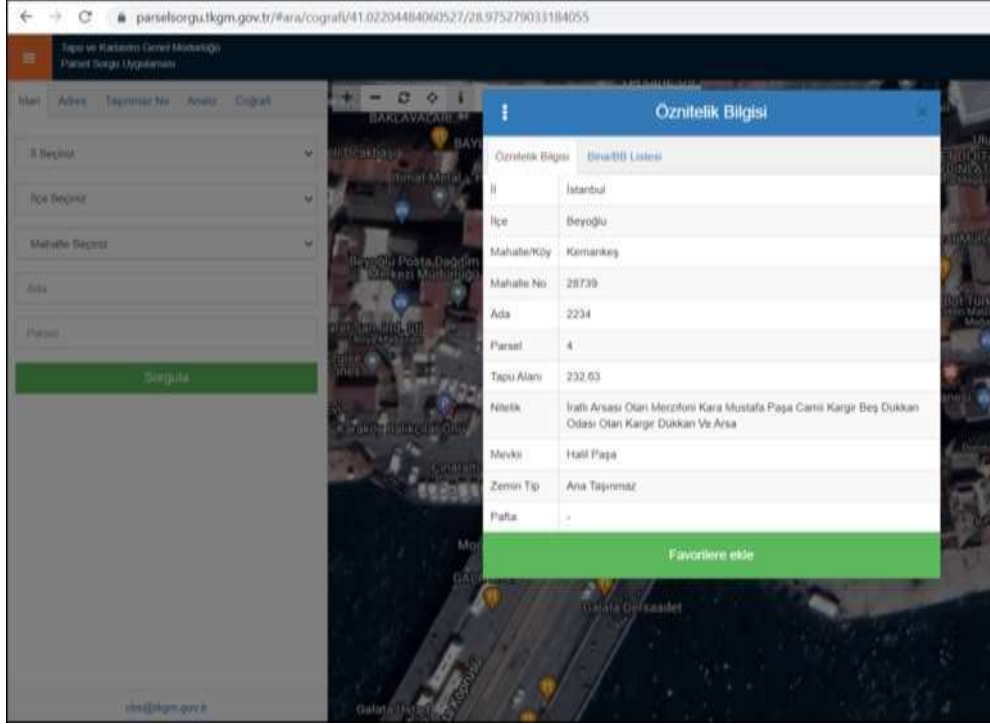
Şekil 69 2 Ocak 2020 tarihli Resmî Gazetede ilan edilen 1975 sayılı kamulaştırma kararı (Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/01/20200102.pdf>).

İstanbul Vakıflar Genel Müdürlüğü Emlak Şefliği Birimi yetkilileriyle 18 Mayıs 2023 tarihinde bizzat yapılan bir diğer görüşme sonucunda tevhid işleminin tamamlandığı ve Karaköy Camisi tapu bilgilerinin 2234 ada, 4 parsel sayılı yerde 232,63m² alan olarak kaydedildiği öğrenilmiştir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Parsel Sorgu Uygulamasında Karaköy Camisi 2224 ada, 4 parselde kayıtlı olarak ve arsasının niteliği “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii Kargir Beş Dükkan Odası Olan Kargir Dükkan ve Arsa” olarak görünmektedir (Şekil 70).

Şekil 70 Karaköy Camisi tapu bilgileri (Tapu Parsel Sorgulama web sayfası).

Karaköy Camisi'nin yıkımının üzerinden elli iki yıl geçtikten sonra alınan rekonstrüksiyon kararının da yıkımı gibi mesleki kamuoyunda endişeyle karşılandığı gözlenmektedir. Özellikle 2000li yıllarda, İstanbul'da kamu eliyle yürütülen rekonstrüksiyonlara yönelik eleştirel yaklaşımın, bu kararda da dile getirildiği görülmektedir.

Karaköy Camisi rekonstrüksiyonu için yasal süreç tamamlanmıştır²⁹, ancak resmî kurumlar tarafından uygulamanın ne zaman başlayacağını bildiren takvim bilgisi kamuoyuyla henüz paylaşılmamıştır. Tartışmalı da olsa, yüzyıl dönümünün simge yapılarından biri olan Karaköy Camisi'nin yeniden inşa edilerek canlandırılması muhtemel görünmektedir. Karaköy Camisi'nin tarihçesinde yeni bir döneme gireceği anlaşılmaktadır.

²⁹ İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Sanat Eserleri Şube Birimi yetkilileriyle 18 Mayıs 2023 tarihinde bizzat yapılan görüşmede Karaköy Camisi rekonstrüksiyon uygulamasının ne zaman başlayacağıyla ilgili bilgi alınmıştır. Yetkililerden, Karaköy Camisi'nin yeniden inşası, Vakıflar Genel Müdürlüğü 2023 yılı yatırım programına dahil edilmediğinden yapı yaklaşık maliyet işlemlerinin başlatılmadığı dolayısıyla rekonstrüksiyon uygulaması için ihalenin yapılmadığı öğrenilmiştir.

KAYNAKÇA

- AHUNBAY, Z. (2012). Karaköy Fındıklı Aksına Yeni Gelişmeler. *Mimarist*, (46), 51-54.
- AKPINAR, İ. (2015). Menderes imar hareketleri Türkleştirme politikalarının bir parçası mıydı?. *Arredamento Mimarlık Dergisi*, s.85-90 Erişim adresi: https://www.academia.edu/20411287/Menderes_imar_hareketleri_T%C3%BCrkle%C5%9Ftirme_politikalar%C4%B1n%C4%B1n_bir_par%C3%A7as%C4%B1_m%C4%B1yd%C4%B1.
- BARILLARI, D. ve GODOLI, E. (1997). *İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi ve İç Mekanları*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları
- BARILLARI, D. (1995). Gli Architetti Raimondo D’Aronco. Editori Laterza
- BATUR, A. (2003). Karaköy Mescidi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (C.4, s.456-458). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- BERSE, M. K. & KÖSE, A. (2021). Boğazda Batan Biblo Cami Karaköy Cami. *Şehir ve Kültür*, 89, s. 8-11.
- Beyoğlu Ciheti Nazım Planı (Kartograf). 17 Şubat 1954 tarihli Beyoğlu Ciheti Nazım Planı [Harita]. (Erişim adresi: https://www.researchgate.net/figure/1-5000-scale-Beyoglu-master-plan-with-17-02-1954-as-the-approval-date-10_fig15_322595360).
- DOKER, C. (2012, 11 Aralık). Karaköy camii diriliyor. Milliyet. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/karakoy-camii-diriliyor-1640101>.
- Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi. Karaköy. Erişim adresi: <http://www.eskiistanbul.net/arama/karak%C3%B6y>.
- GÜRSEL, D. (2015, 10 Şubat). Karaköy mescidi yapım çalışmalarına başlandı. Arkitera. Erişim adresi: <https://www.arkitera.com/haber/karakoy-mescidi-yapim-calismalarina-baslandi/>.
- GALİTEKİN, A. N. (2001). Ayvansarayı Hüseyin Efendi, Ali Sâti’ Efendi, Süleyman Besîm Efendi (Hadikat’ül – Cevami’ (İstanbul Camileri ve Diğer Dînî – Sivil Mi’mârî Yapılar), s.433. İstanbul: İşaret Yayınları.
- İNAN, M. (2014, 22 Kasım). Menderes yıktırdı “özel şahsa” uymadı. Milliyet, Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/menderes-yiktirdi-ozel-sahsa-uymadi-1973142>.
- İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, Kemankeş Mahallesinde Bulunan Bazı Taşınmazların, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii’nin Yeniden İhyası Amacıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü Tarafından Acele Kamulaştırılması Hakkında Karar (2020, 2 Ocak). *Resmî Gazete* (Sayı:30996). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/01/20200102.pdf>.
- İSTANBUL BELEDİYESİ. (1958). İstanbul’un Kitabı.
- KAFESÇİOĞLU, F.O. (2016). 19. Yüzyılın ikinci yarısından günümüze Galata/Karaköy’de kent morfolojisi ve yapı türlerinin incelenmesi. *İdeal Kent Dergisi*, Volume 7 (Issue 18), s.174-203. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/464534>.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- KAPLAN, S. (2003, 27 Ocak). Karaköy Camisi'nin Kayıp İki Taşını Bulabildik, Hürriyet. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/karakoy-camisi-nin-sadece-kayip-iki-tasini-bulabildik-124236>.
- Karaköy'e yeni cami (Haziran, 2006). Yeniasya Haber Bülteni. Erişim adresi: <https://www.yeniasya.com.tr/2006/06/26/haber/h15.htm>.
- Nirven, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın batısı [Harita]. Erişim adresi: NIRVEN, S. (Kartograf). (1948) Suat Nirven Haritası'nda Karaköy Meydanı'nın doğusu [Harita]. Erişim adresi: https://photos.google.com/share/AF1QipNQHR8QZiHWdVi_ULmpx2x0x0D3wehmTAWgfRNQAeGyKRAP1NOImigus46W_oBMRQ/photo/AF1QipOmAoTyc38IG2fPqWSVhZopIDcCdlnqqCw0W1k?key=cDhpb1ByWEx3eGNLYXlrUp0bTNlejcyVHpJbmNB.
- OSMANOĞLU, Ö. (ed.), (2013), Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü Projeleri 2004-2013, İstanbul: Kültür A.Ş.
- PANTIK, R. (2021). Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakıfları: Yönetimi, Kentsel Gelişime Katkıları ve İktisadi Yapısı (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez no.660008).
- SAYAR, Z. (1956). İstanbul'un İmarı Münasebetiyle, *Arkitekt*, 284 (2), s.49-51. Erişim adresi: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/221/3013.pdf>.
- TEKELİ, İ. (t.y.). *İstanbul'un Planlanmasının ve Gelişmesinin Öyküsü*. İstanbul: Tarih Vakfı yurt Yayınları. Erişim adresi: https://www.academia.edu/30440029/%C4%B0stanbulun_Planlamas%C4%B1n%C4%B1n_ve_Geli%C5%9Fmesinin_%C3%96yk%C3%BCs%C3%BC.
- Tophane-Azapkapı 1/500 ölçekli Tafsilat Planı (Kartograf). (1954). Beyoğlu Ciheti, Pafta 9/4 (Mikyas:1:500). Salt Araştırma. Kod:AHANBPL005. Erişim adresi: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/191439>.
- URL- 1: <https://earth.google.com/web/search/karak%C3%B6y/@41.0242773,28.9783669,2.32558741a,773.62289904d,35y,0h,45t,0r/data=CnMaSRJDCiUweDE0Y2FiOWRKN2NjODFkZDU6MHgxNDExMzY1NTAzYjZhZTQ2Gex3cpcOg0RAISLw0Swa-jxAKqhrYXJha8O2eRgCIAEiJgokCYh3tCBwl0RAEQG7xeolcURAGbpbk0hXz1AIWzTnd1WjTxAKAI>. Erişim tarihi: 22.06.2023.
- URL- 2: https://photos.google.com/share/AF1QipNQHR8QZiHWdVi_ULmpx2x0x0D3wehmTAWgfRNQAeGyKRAP1NOImigus46W_oBMRQ/photo/AF1QipP6fC8KNjL1HrHX_7ZYH5wOArrn64-dMDjFmwE?key=cDhpb1ByWEx3eGNLYXlrUp0bTNlejcyVHpJbmNB. Erişim tarihi: 22.06.2023.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

URL- 3:

https://photos.google.com/share/AF1QipNQHR8QZiHWdVi_ULmpx2x0x0D3wehmTAwgfRNQAeGyKRaP1NOImigus46W_oBMRQ/photo/AF1QipOmAoTyc38IG2fPqWSVhZopIDcCdInqqCw0W1k?key=cDhpb1ByWEx3eGNLYXlrbUp0bTNlejcyVHpJbmNB. Erişim tarihi: 22.06.2023.

ÜNSAL, B. (1969). İstanbul'un imarı ve eski eser kaybı. *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri Dergisi*, s.6-60. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Yeni Sabah Gazeteleri, 1956-1959. İstanbul Atatürk Kitaplığı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Türkiye’de mimarlık eğitimi ve proje yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Aslı Pınar BİKET*, Yük. Mimar Gayenur SEVİMLİ**

Özet

Tüm dünyada özellikle inşaat sektöründe artan rekabet ortamı, proje yönetiminin önemini gün geçtikçe arttırmış ve birçok alanda yaygın hale gelmesine neden olmuştur. Proje yönetiminde başarıyı sağlamak amacıyla her projenin sorumlu, eğitilmiş ve yetkili bir yöneticisi olması gerektiği gerçeği proje yöneticisi yetiştirilmesi konusu daha önemli hale getirmektedir. Sektör ve akademik çalışmalar incelendiğinde son yıllarda dünya genelinde proje yöneticiliğinin meslek ve eğitim olarak hızla ilerlediği görülmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde proje yönetimi ve yöneticiliği alanında eğitimlerin yeterliliği tartışılması gereken bir konudur. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de proje yönetiminin sektöre daha fazla katkı sağlaması için farkındalığın oluşturulması, aynı zamanda Türkiye’de eğitimden kaynaklı olduğu düşünülen ve yetersiz bulunan proje yöneticilerinin yetiştirilmesinin önemini vurgulanmasıdır. Bu kapsamda Türkiye’de Mimarlık lisans ve lisansüstü diploma veren tüm üniversiteler incelenmiş, ilgili programlarda proje yöneticiliği eğitiminin varlığı ve kapsamı analiz edilmiştir. Proje yönetimi ve proje yöneticisi disiplinin dünyada bu kadar önemli olduğu bu dönemde, özellikle Mimarlık eğitimi kapsamında eğitim durumunun ortaya konması ve bu konuda öneriler geliştirilmesinin literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Türkiye, Proje, Yönetim, Mimarlık, Eğitim.

*İstanbul Beykent Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fak., Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: pinarbiket@beykent.edu.tr ORCID: 0000-0003-2775-6783

**İstanbul Beykent Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fak., Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: gayenur.sevimli@gmail.com ORCID: 0000-0002-4005-0497

Başvuru – Submission: 09/06/2023

Kabul – Acceptance: 02/09/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372714>

Architectural education and project management in Turkey

Abstract

Increasing competition environment all over the world, especially in the construction sector, has increased the importance of project management day by day and has caused it to become widespread in many areas. The fact that every project must have a responsible, educated and authorized manager in order to ensure success in project management makes the issue of project management education more important.

When the sector and academic studies are examined, it is seen that project management has progressed rapidly as a profession and education throughout the world in recent years. In this context, the adequacy of training in project management in our country is an issue that needs to be discussed. The aim of this study is to raise awareness for project management to contribute more to the sector in Turkey, and to emphasize the importance of training project managers who are considered to be inadequate and are thought to be due to education in Turkey. In this context, all universities in Turkey that offer undergraduate and graduate degrees in Architecture were examined, and the existence and scope of project management education in the relevant programs were analyzed. In this period when the discipline of project management is so important in the world, it is thought that revealing the educational situation especially within the scope of architectural education and developing suggestions on this subject will contribute to the literature.

Keywords : Türkiye, Project, Management, Architecture, Education.

1. Giriş

Sürekli gelişim ve dönüşüm içinde olan dünyada çağın hızına ayak uydurabilmek için birçok sektör, yapılan işin hızı, kalitesi ve maliyeti konusunda en optimal yöntemlerin arayışı içindedir. İnşaat ve mimarlık sektörü de ülke ekonomisine sağladıkları katkının da etkisiyle inşa edilen projenin en iyi şekilde yönetilmesi konusunda sürekli kendini geliştirmek ihtiyacı içindedir ve bu sebeple proje yönetimine ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır.

Dünyada Proje yönetimine ilginin artmasına rağmen başarısız projelerin oranının azalmaması, proje yönetimi eğitime bakış açısının değiştirilmesi ve proje yöneticisi yetiştirilmesi konusuna daha çok önem verilmesi gerekliliğini işaret etmektedir (Thomas, Mengel, 2008).

2006 yılında Project Management Journal tarafından "Proje yönetimini tekrar düşünmek" başlığı altında eğitimden uygulamaya kadar pek çok alanda proje yönetiminin irdelendiği çok sayıda makaleden oluşan bir dosya yayınlamıştır (Maylor, 2006). Proje ve proje yönetiminin modern işletmelerde önemli bir rol oynadığı ve liderlik kapasitesinin geliştirilmesinde de etkili olduğu gerekçesiyle bu konudaki akademik çalışmalar ilerleyen yıllarda aynı başlık altında yayınlanmaya devam etmiştir. 2008 yılında Bergren ve Söderlund tarafından yapılan bir çalışmada uygulayıcılar ve akademisyenler arasında bilgi ortaklığını teşvik etmek için eğitim uygulamalarının nasıl geliştirilebileceğine dair deneyimsel öğrenme teorisinin "sosyal dönüşü"ne dayanan bir model geliştirmiştir.

Bu model, proje yönetimi eğitimini yenilemek, genişletmek ve geliştirmek için altı öğrenme modunu tartışarak, proje yönetimi eğitimindeki yetersizlikleri gidermek için, öğrencilerin deneyimlerini, refleksiyonlarını, sosyal etkileşimlerini ve işbirliğini içeren bir öğrenme ortamı yaratılması gerektiğini önermektedir (Bergren, Söderlund, 2008).

Svejnic ve Andersen tarafından 2015 yılında proje yönetimini çağın ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düşünmeye yönelik yapılandırılmış bir literatür tarama çalışması yapılmıştır. Son on yılda proje yönetimi ile ilgili yazılmış akademik makaleleri inceleyen bu çalışmada geleneksel proje yönetiminin yerini proje yönetiminde insan faktörünün önemini vurgulayan bir bakış açısının aldığı vurgulanmaktadır. Bunun için de uygulayıcıların eğitilmesine odaklanan lisansüstü programlarının olması gerektiği savunulmaktadır (Svejnic, Andersen, 2015). Mimarlık lisans öğrencilerine proje yönetimi eğitimi verilmesi konusunu araştıran bir başka çalışmada ise sektörün ihtiyacını karşılayacak proje yöneticilerinin yetiştirilebilmesi için karışık öğrenme yöntemlerinin kullanılması ve öğrencilerin proje yönetimi disiplinine özendirilmesi önerilmektedir (Khodeir, 2018). Yapılan literatür taraması ve proje yönetimi uygulayıcılarıyla yapılan sözlü görüşmeler ışığında, Türkiye’de mimarlık lisans ve lisansüstü programları düzeyinde proje yönetimi eğitimi verilmesi konusu sorgulanmış ve bu bağlamda tüm üniversiteler ve programlar incelenmiştir.

2. Proje Yönetimi

Proje yöneticisi eğitimi konusuna başlamadan önce proje kavramından bahsetmek gerekmektedir. Literatürde, Barutçugil projeyi, belirli müşteri kitlesinin ihtiyaçlarını karşılama amacı ve sonuç olarak ortaya koyulacak bir ürünü veya hizmeti konu alan iş programı olarak tanımlarken, Kömürlü ve Toltar, bir sorunu ortadan kaldırmak için ya da bir ihtiyacın karşılanması için bir amaca yönelik, başlangıç ve bitiş zamanları belli olan, tek defaya mahsus yapılan bir organizasyon çerçevesinde gerçekleşen üretim olarak tanımlamaktadır (Barutçugil, 2008) (Kömürlü, 2018).

Proje Yönetimi Enstitüsü’nün kaynaklarında ise proje, “eşsiz bir ürün, hizmet ya da sonuç yaratmak için yürütülen geçici bir girişimdir.” şeklinde tanımlanmıştır. Proje, gerçekleştirilmesi kararının onaylanması ile başlar, hedeflerine ulaşıldığında veya hedeflere ulaşılamayacağı, projeye artık ihtiyaç duyulmadığı durumlarda bitirilir. Projenin geçici olması, kısa bir süreyi kapsadığı anlamına gelmez. Birçok proje faaliyetleri kalıcı bir sonuca varmak ve uzun süre yarar sağlayacak bir ürün ya da sonuç elde etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir (PMBOK, 2017).

Proje yönetimi ise, katılımcıların gereksinimlerini ve proje kapsamında beklentilerini karşılamak amacıyla, bilgi, yetenek, araç ve tekniklerin proje faaliyetlerine uygulanması olarak tanımlanmaktadır (PMBOK, 2017). Proje yönetimi, bir organizasyonun, ele aldığı projenin amaçlarını gerçekleştirebilmek için kullandığı tüm kaynakların faaliyetlerini planlama, organizasyon, yönetme, koordinasyon ve kontrol fonksiyonlarının bütünüdür (Barutçugil, 2008). Proje yönetimi, performansı, maliyeti, projeyi belirlenen sürede bitirebilmek için eldeki kaynakları verimli bir şekilde programlama ve proje faaliyetlerini kontrol etme sürecidir (Tekir, 2006).

Proje yönetimi düşüncesi 1950 yıllarında ortaya çıkmış, ilk kez bir proje yöneticisi atanmasıyla başlamıştır. Ayrıca 1950’lerde başlayan ve günümüzde geliştirilerek kullanılmaya devam eden proje yönetiminin önemli araçlarından olan ve proje planlama odaklı PERT-“Project Evaluation Review Technique” ve CPM- “Critical Path Method” teknikleri geliştirilmiştir (Stretton, 2007).

Proje yönetim sürecinin var olabilmesi için ilk adım bir projeye ihtiyaç duyulması, ikinci adım ise bu projeyi yönetecek bir kişinin atanmasıdır. Bu bağlamda projeyi yönetecek kişinin özellikleri ve eğitimi önemlidir.

2.1. Proje yöneticisi ve eğitimi

Proje Yönetimi eğitimi olarak “Proje Yöneticisi” ünvanını almaya hak kazanan meslek dalını tanımlamak, eğitimin önemini anlamamıza yardımcı olacaktır. Projeyi süreçler boyunca yönetmek üzere görevlendirilen ve projeyi en az risk ve belirsizlik ile yürütmekten sorumlu kişi proje yöneticisi olarak tanımlanır. Proje ekibini kuran yönetici, aynı zamanda projenin başarısından da sorumludur.

Proje yönetiminde başarıyı sağlamak amacıyla her projenin sorumlu, eğitilmiş ve yetkili bir yöneticisi olmalıdır. Proje yöneticisi, üst yönetime bağlı olmalıdır. Her yönetici kendi projesinin dâhilinde üst yetkilidir. Proje için belirlenen zamandan, kaynaklardan, insanlardan, ekipmandan ve malzemelerden proje yöneticisi sorumludur. Hedeflenen başarının sağlanması için yönetim esnekliği olan bir ortam sağlanması gerekir. Projeler, yöneticisinin liderlik ederek kurduğu ekipler tarafından gerçekleştirilir (Gerger, 2006).

Proje yöneticisi genel tanımı ile projeyi yürüten ve yöneten kişi olarak bilinir. Farklı bir tanıma göre proje yöneticisi, projenin kapsadığı tüm iş gruplarının faaliyetlerini planlama, yönetme ve denetleme sorumluluklarını üstüne alır (Barutçugil, 2008). Proje yöneticisi, projenin planlanan başlangıcından bitişine kadarki süreçte ekibe liderlik ederek, projenin süreçlerini ve bilgi alanlarını tüm detaylarıyla yönetir. İyi bir yönetici, proje yönetiminin uygulamalarını analiz edebilmeli, projenin detaylarını anlayabilmeli ve projeyi geniş bakış açısıyla yönetebilmelidir.

Proje yönetimi, projelerin yürütülmesinde daha etkili hale geldikçe, projelerin yönetiminden sorumlu olanlar için eğitim ve yetenek yönetimi, kurumsal rekabet gücü açısından hayati öneme sahip olmaktadır (Ramazani, Jergeas, 2015).

Proje yöneticisi ünvanı almak için birçok farklı özel kuruluş ve eğitim bulunmaktadır ve bunlardan dünyaca en geçerli olanı Proje Yönetim Enstitüsü tarafından verilen sertifikadır. Bu sertifikayı almak için üniversite mezunlarının 35 saatlik proje yönetim eğitimi almaları ve 4.500 saat iş tecrübesine sahip olmaları gerekmektedir (pmi.org.tr). Ancak bazı ülkelerde bu eğitimin üniversitelerde ayrı bir meslek eğitimi olarak verildiği görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, proje yönetiminin ve dolayısıyla proje yöneticisinin öneminden yola çıkarak Türkiye’de üniversitelerin mimarlık bölümlerinde proje yönetimi eğitiminin yeri ve gerekliliklerini tartışmaktır. Bu sebeple öncelikle Türkiye’deki mimarlık eğitimi araştırmak gerekmektedir.

3. Türkiye’de Mimarlık Eğitimi

Mimarlık; insanlığın ilk çağlarından beri barınma, dinlenme, eğlenme ve çalışma gibi eylemleri sürdürebilmek için gerekli kılınan mekânları estetik ve işlevsel gereksinmelerini yerine getirmeyi amaçlayan, insanların yaşamlarını kolaylaştırmak için var olan bir sanattır (Özyılmaz vd. 2008).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

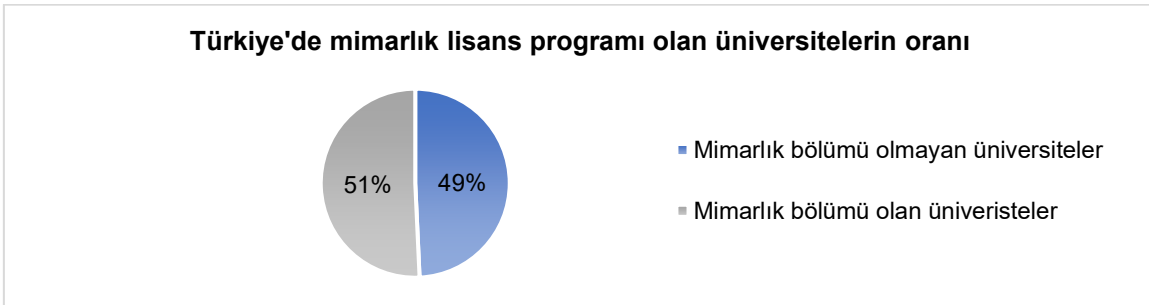
Mimarlık eğitimi, bilgiyi keşfederek bütünleştirme ve sonrasında paylaşma, uygulama için gerekli olan zihin yapısını beslemeye yönelik ortam yaratma olarak bilinmektedir (Yaratan, 2022). Eğitim süreci boyunca öğrencilerin teknik yeterlilik ve mimari tasarıma dair yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Mimar unvanına sahip olmak amacıyla alınan mimarlık eğitimi, gençlere mesleki alanda bilgi ve beceriyi farklı yöntemler ve içerikler ile öğreten bir ortam sağlamaktadır. Bu eğitim, ders anlatma tekniği ile anlatılan teorik dersleri ve uygulama, tasarım, teknik geziler ve tartışma yöntemleri ile meslek bilgilerinin aktarıldığı atölye derslerini kapsamaktadır (Biket, 2019).

Mimarlık eğitimi yıllarca önde gelen ve tercih edilen disiplinlerden biri olarak kabul edilmekteyken, son yıllarda yaşanan sosyal ve çevresel bağlam gibi çeşitli etkenlerin getirdiği değişiklikler ve dijitalleşme ile birlikte, yakın gelecekte bu durumun değişebileceği ve bu sebeple mimarlık eğitiminin zamana ve taleplere göre değişmesi gerektiği yıllardır akademik çalışmalarda dile getirilmektedir (İbrahim, 2008). Daha önce hiç görülmemiş ölçekte ve türde küresel değişimlerin yaşandığı, yalnızca teknolojik yeniliklerin, ekonomik gücün ve küresel erişilebilirliğin değil, aynı zamanda benzersiz sosyo-çevresel krizlerin de olduğu bir dünyada, güncel mimarlık eğitiminin yeterliliği akademik çalışmalara konu olmaktadır (Tzonis, 2014).

Ülkemizde üniversitelerin mimarlık bölümlerinde 4 yıl eğitim sonucunda lisans diplomasına sahip olunmaktadır, farklı ülkelerde eğitim süresi farklılık göstermektedir.

Çalışmanın yapıldığı 2021-2022 Eğitim yılı itibarıyla Türkiye’de 129 devlet, 76 vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 205 üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerden de 45’i vakıf, 59’u devlet olmak üzere toplam 104’ünde Mimarlık lisans eğitimi verilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye’de Mimarlık Lisans programı olan üniversitelerin oranı

Çalışmanın devamında bu 104 üniversitenin ders programları proje yönetimi eğitimi kapsamında detaylı incelenecektir.

4. Türkiye’de Mimarlık Programlarında Proje Yönetimi

Türkiye’de mimarlık lisans ve lisansüstü programları kapsamında Proje Yönetimi eğitimini verilen derslerin incelenmesinden önce mimarlık mesleğinin temel çalışma alanı olan inşaat sektöründe proje yönetimi alanında eğitim veren diğer disiplinlerin geçmişleri incelenmiştir.

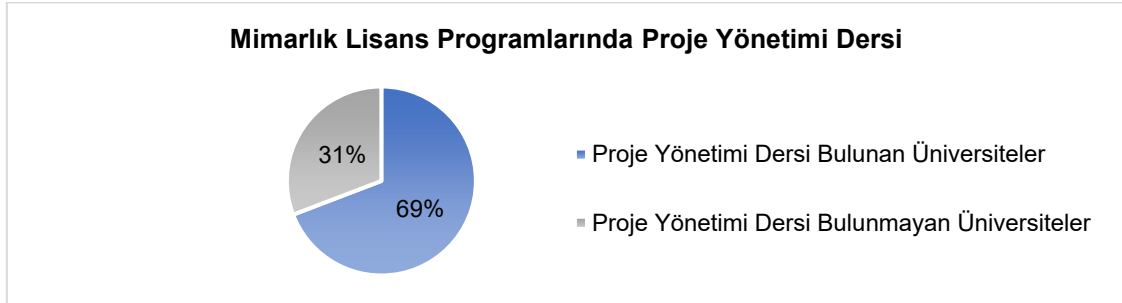
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Bu bağlamda Türkiye’de proje yönetimi alanındaki eğitimlerin, dünyadaki gelişimden daha yavaş ilerlediği, ilk eğitimin ODTÜ 'de Prof. Dr. V. Doğan Sorguç öncülüğünde 1967 yılında yapım stratejileri dalında yapılmış olduğu fakat ilerleyen dönemlerde son bulduğu saptanmıştır. 1976 yılında yine ODTÜ’de inşaat sektöründe uzmanlaşmış yöneticiler yetiştirmek için Yapım Mühendisliği Bölümü kurulmasına karar verilmiş, fakat bu girişim de başarısız olmuştur. En önemli gelişmeler 1980 yılından sonra görülmüş, üniversitelerin birçoğunda inşaat mühendisliği bölümü lisans programlarında inşaat yönetimiyle ilgili dersler açılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda inşaat yönetimi alanında yüksek lisans programları açılmıştır. Tüm bu gelişmeler bu kadarla sınırlı kalmış, inşaat yönetimi eğitimi veren lisans bölümleri açılmamıştır (Gürsakal, 2007).

Bu bağlamda lisans programları kapsamında yaklaşık elli yıllık bir geçmişi olan proje yönetimi eğitiminin günümüzde Mimarlık disiplini kapsamında nasıl ele alındığı bu çalışmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Bu amaçla 2021-2022 eğitim yılı baz alınarak Türkiye’de mimarlık diploması veren 104 üniversitenin lisans ve lisansüstü ders programları incelenerek Proje Yönetimi bilgi alanlarını ve Proje yöneticisi vasfı kazandırabilecek olan dersler mercek altına alınmıştır.

4.1.Lisans Eğitiminde Proje Yönetimi Derslerinin İncelenmesi

Türkiye’de, lisans düzeyinde mimarlık eğitimi veren 104 üniversitenin lisans programları incelendiğinde, 27 üniversitede proje yönetimi alanında herhangi bir ders olmadığı gözlemlenmiştir. Geriye kalan 77 üniversitede kapsamında proje yönetimi bilgileri içeren farklı isim ve içeriklerde çeşitli seçmeli veya zorunlu derslerin verildiği tespit edilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Türkiye’de Mimarlık Lisans programı kapsamında Proje Yönetimi dersi olan üniversitelerin oranı

Söz konusu 77 üniversitenin sadece 19’unda adı doğrudan “Proje Yönetimi” olan bir ders bulunmaktadır. Aşağıda bu 19 üniversitenin isimlerinin yer aldığı tabloda da belirtildiği gibi bu derslerin de sadece 5’i zorunlu, 14’ü seçmeli ders olarak programda yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda ders isimleri ve içerikleri verilen üniversitelerin ders programları incelendiğinde Proje Yönetimi dersinin, Fırat Üniversitesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Özyeğin Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi ve Medipol Üniversitelerinde zorunlu ders olarak işlendiği görülmektedir. Bu beş üniversitenin web sayfalarında ilan edilen ders içeriklerine göre, ders kapsamında proje yönetimi kavramı, proje yönetiminin bilgi alanları ve proje yönetim süreçleri işlenmektedir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Ayrıca Fırat Üniversitesi, proje planlama ve programlama, liderlik ve motivasyon, işçi sağlığı ve güvenliği ve stratejik yönetimler konularını da ders içeriğine eklemiştir. Özyeğin Üniversitesi'nde ise ders içeriğinde proje yaşam döngüsü, proje sözleşmeleri, proje ihale ve teklifleri gibi güncel konular da yer almaktadır. İstanbul Ticaret Üniversitesi, mimarlık mesleği, pazarlama stratejileri, CV ve portfolyo hazırlama konularına da yer verirken, Medipol Üniversitesi ise öğrencilerine örnek bir proje üzerinden paydaş, ekip çalışması ve proje kısıtları altında alternatif tasarımlar üreterek tasarım problemini çözme becerisi edindirmeyi hedeflemektedir (Tablo 1).

Tablo 1. 'Proje Yönetimi' Adı Altında Ders Veren Üniversiteler ve ders içerikleri

Üniversite Adı	Zorunlu/ Seçmeli	Dersin Adı	Dersin İçeriği
Avrasya Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Çift kabuk cephe sistemleri • Yapı kabuğu • Yeşil çatı kullanımı
Balıkesir Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim fonksiyonları
Dokuz Eylül Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetiminin evreleri • Proje uygulama sürecini planlama ve programlama teknikleri
Erciyes Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim fonksiyonları • Proje üretim süreci bilişenleri • Kurumlarla ilişkiler • Proje yöneticisinin işlevleri
Fırat Üniversitesi	Zorunlu	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim süreçleri • Proje programlama • Liderlik ve motivasyon • İşçi sağlığı ve güvenliği • Stratejik yönetim
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları
İskenderun Teknik Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim fonksiyonları

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

İstanbul Medipol Üniversitesi	Zorunlu	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim süreçleri • Paydaş ekip çalışması • Alternatif tasarımlar
İstanbul Rumeli Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Deterministik ağlar • Gantt ve çubuk diyagramları • Bilgisayar uygulamaları • CPM ve PERT teknikleri
İstanbul Ticaret Üniversitesi	Zorunlu	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim süreçleri • Pazarlama stratejileri • CV ve portfolyo hazırlama
İzmir Demokrasi Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim fonksiyonları
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Destek sağlayan kuruluşlar • Hibe kaynakları • Proje yönetimi danışmanlık
Kocaeli Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları
Mersin Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Nakit akış yönetimi
Özyeğin Üniversitesi	Zorunlu	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim süreçleri • Proje yaşam döngüsü • Proje sözleşme ve ihaleleri
Sakarya Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi bileşenleri • Proje aşamaları • Ağ diyagramı • İhaleler • Yapım işleri sözleşmeleri

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Trakya Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim fonksiyonları
Yeditepe Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetiminin evreleri • Proje uygulama sürecini planlama ve programlama teknikleri
Yozgat Bozok Üniversitesi	Zorunlu	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim süreçleri

Proje yönetimi dersini seçmeli olarak veren Balıkesir Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, İskenderun Üniversitesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi'nde Proje Yönetimi dersinin içeriğinin teorik ağırlıklı, proje yönetimi kavramı ve proje yönetimi bilgi alanlarını kapsadığı görülmektedir.

Balıkesir Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, İskenderun Üniversitesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi'nde ayrıca proje yönetimi fonksiyonları kapsama dahil edilmiştir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde proje desteği sağlayan kuruluşlar, hibe kaynakları, proje yönetimi danışmanlık sektörlerinin tanıtılması, Erciyes Üniversitesi'nde ise proje üretim süreci bilişenleri, yasal ve tüzel kurumlarla ilişkiler, proje yöneticisinin işlevleri konuları ilave olarak görülmektedir.

Mersin Üniversitesi'nin nakit akış yönetimini dâhil ettiği ders içeriğine İstanbul Rumeli Üniversitesi ise deterministik ağlar, Gantt ve çubuk diyagramları, bilgisayar uygulamaları, CPM ve PERT teknikleri konularını dahil etmektedir.

Sakarya Üniversitesi'nde ise proje yönetimi bileşenleri, aşamaları, ağ diyagramı, ihaleler, yapım işleri sözleşmeleri konuları ele alınmaktadır.

Dokuz Eylül Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesi dersi proje yönetiminin tüm evreleriyle, proje uygulamasının sürecini planlama ve programlama teknikleriyle ele almaktadır. Buna ek olarak, şantiye yönetimi, proje paydaşları ve paydaşların yükümlülükleri, genel planlama ve program oluşturma teknikleri de işlenmektedir. Avrasya Üniversitesi ders içeriğine çift kabuk cephe sistemleri, yapı kabuğu ve yeşil çatı kullanımı gibi tasarım yaklaşımlarını ekleyerek vermektedir.

Yukarıda ders içerikleri ile adı geçen 19 üniversitenin yanı sıra 57 üniversitede de farklı ders isimleri ile dolaylı ya da kısmi olarak proje yönetimi konularının lisans ders programında yer aldığı araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Tablo 2'de yer alan bu 57 üniversitede, ders içeriğinde proje yönetimi, bilgi alanları ya da süreçleri kısmi olarak yer alan 'Proje Yapım Yönetimi, Yapı Yönetimi, Yapı Yönetimi ve Ekonomisi, Yapı Üretimi Yönetimi ve Ekonomisi, Yapım Yönetimi ve Organizasyonu, Yapım Yönetimi ve Ekonomisi, vs.' gibi adlandırılmış dersler bulunmaktadır. Bu dersler 44 üniversitede zorunlu, 9 üniversitede seçmeli ve 4 üniversitede ise hem seçmeli hem zorunlu olarak verilmektedir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Tablo 2. Proje Yönetimini farklı ad altında konu alan üniversiteler

Üniversite Adı	Z/S	Ders Adı
Adana Alparslan Türkeş Bilim Ve	S	Yapım Yönetimi
Aksaray Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi
Alanya Hamdullah Emin Paşa	S	Yapım Yönetimi
Altınbaş Üniversitesi	Z	Yapı Projesi Yönetimi
Beykent Üniversitesi	S	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Beykoz Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Bingöl Üniversitesi	Z	Yapı Yönetim Ve Ekonomisi
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
Bursa Teknik Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
Bursa Uludağ Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Organizasyonu
Çukurova Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
Doğuş Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Düzce Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Erciyes Üniversitesi	Z	Yapı Ekonomisi Ve İşletmesi
Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	Z S	Yapım Yönetimi Ve İşletmesi Proje Yapım Yönetimi
Gaziantep Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomi
Gebze Teknik Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Haliç Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Harran Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
Işık Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
İstanbul Arel Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
İstanbul Gedik Üniversitesi	S	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
İstanbul Gelişim Üniversitesi	Z	Proje Ve Yapım Yönetimi
İstanbul Kültür Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi
İstanbul Medipol Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi
İstanbul Okan Üniversitesi	S	Yapı Üretimi Ve Organizasyonu
İstanbul Sağlık Ve Teknoloji Üniversitesi	Z	Proje Ve Yapım Yönetimi
İstanbul Teknik Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
İstanbul Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Maliyeti
İstinye Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi İlkeleri
İzmir Demokrasi Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Z S	Proje Ve Yapım Yönetimi Yapım Yönetimi
Karabük Üniversitesi	Z	Yapı Ekonomisi Ve İşletmesi
Kırklareli Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Kocaeli Üniversitesi	Z	Yapı Üretimi Yönetimi Ve Ekonomisi
Konya Teknik Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Kto Karatay Üniversitesi	Z	Yapım Yönetim Ekonomisi
Maltepe Üniversitesi	Z	Yapım Yönetim Ekonomisi
Mimar Sinan Güzel Sanatlar	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Munzur Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Necmettin Erbakan Üniversitesi	S	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Z	Yapı Üretimi Yönetimi Ve Ekonomisi
Nişantaşı Üniversitesi	S	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Z S	Yapı Ve Proje Yönetimi Yapım Yönetim Ekonomisi
Özyeğin Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Pamukkale Üniversitesi	Z	Proje Ve Yapı Yönetimi
Siirt Üniversitesi	Z	Yapı Yönetimi Ve Ekonomisi
Ted Üniversitesi	S	Yapı Ve Yönetimi
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Tobb Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi	S	Proje Ve Yapım Yönetimi
Toros Üniversitesi	Z	Yapı Ve Proje Yönetimi
Trakya Üniversitesi	Z	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi
Yaşar Üniversitesi	Z	Yapı Projesi Yönetimi
Yıldız Teknik Üniversitesi	Z S	Yapım Yönetimi Ve Ekonomisi Proje Yapım Yönetimi

Bunların dışında, 10 üniversitenin ders programlarında Proje yönetimi bilgi alanlarından bir tanesini ya da sürecini ele alan dersler olduğu görülmüştür. Tablo 3'te listelenen bu üniversitelerden sadece Fırat Üniversitesi dersi zorunlu olarak vermekte, geriye kalan 9 üniversite seçmeli ders olarak işlemektedir.

Tablo 3. Proje Yönetimi Bilgi Alanları ve Süreçlerini Ayrı Ders Olarak Alan Üniversiteler

Üniversite Adı	Zorunlu/ Seçmeli	Dersin Adı	Dersin İçeriği
Adana Alparslan Türkeş Bilim Ve Teknoloji Üniversitesi	Seçmeli	Maliyet Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyet yönetimi kavramı • Bina maliyet kavramı • Metraj çalışmaları • Birim fiyat analizi • Hakediş ve kesin hesap • Maliyeti etkileyen faktörler • İnşaat ve yapım işlemlerinde maliyet hesaplama yöntemleri
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	Seçmeli	Yapım Projelerinde Zaman Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Zaman yönetiminde kavramlar • Zaman, kaynak ve maliyet ilişkisi • İşlevsel alanlarla ilişkisi • Yaklaşım ve teknikler • CPM İgoritması • Ok ve kutu diyagramları • Zaman yönetimine ilişkin yazılımlar ve yetenekleri • Başlangıç plan programı • İş ilerlemesinin takibi
Balıkesir Üniversitesi	Seçmeli	Müşteri İlişkileri Yönetimi Zaman Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Pazarlama teknikleri • Etkili zaman yönetiminin motivasyon üzerindeki rolü
Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	Seçmeli	Bina Maliyet Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyet yönetimi kavramı • Bina maliyet kavramı • Proje metraj çalışmaları • Birim fiyat analizi • Hakediş ve kesin hesap

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Fırat Üniversitesi	Zorunlu	Maliyet Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyet yönetimi kavramı • Bina maliyet kavramı • Proje metraj çalışmaları • Birim fiyat analizi • Hakediş ve kesin hesap
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Seçmeli	Maliyet Ve Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje süreçleri • Maliyet yönetimi
Sakarya Üniversitesi	Seçmeli	İnsan Kaynakları Yönetimi Proje Süreçleri Ve Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • İKY'de güncel konular ve kariyer geliştirme • Proje süreçleri • Maliyet analizi
Trakya Üniversitesi	Seçmeli	Risk Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Risk yönetimi temel kavramları • Afet ve kriz yönetimi • Risk değerlendirme matrisleri • Örnek olay ve makale sunumları
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Seçmeli	İnsan Kaynakları Yönetimi Toplam Kalite Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan kaynakları • Kalite yönetimi • Proje yönetim süreci ve döngüleri
Yıldız Teknik Üniversitesi	Seçmeli	Bina Maliyeti Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyet yönetimi kavramı • Bina maliyet kavramı • Proje metraj çalışmaları • Birim fiyat analizi • Hakediş ve kesin hesap

Fırat Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde maliyet yönetimi kavramı ve bina maliyet kavramları öğretilerek örnek bir proje üzerinden metraj çalışmaları ile birim fiyat analizleri, fiyatlandırma teknikleri, hak ediş ve kesin hesap, maliyet girdi ve çıktıların yönetimi ve planlanması ele alınmaktadır.

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde proje yönetim süreçleri üzerinden maliyeti etkileyen faktörler, inşaat ve yapım işlemlerinde maliyet hesaplama yöntemleri de ders içeriğine dahildir.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde ise Proje yönetimi kavramı, bilgi alanları ve proje süreçlerinin işlendiği derste maliyet yönetimi ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Balıkesir Üniversitesi'nde seçmeli olarak verilen Müşteri İlişkileri Yönetimi dersinde pazarlama tekniklerinden bahsedilerek, müşteri ile ilişki kurma metotları geliştirilmesi hedeflenirken, yine seçmeli olarak verilen Zaman Yönetimi ve Motivasyon dersinde ise etkili zaman yönetiminin motivasyon üzerindeki rolü ders kapsamında yer almaktadır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Sakarya Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde verilen dersler üniversite ortak seçmeli dersler arasında yer almaktadır. Sakarya Üniversitesi'nde verilen İnsan Kaynakları Yönetimi dersi tüm sektörler için hitap edecek şekilde insan kaynakları yönetimini tanımlayarak İKY'de güncel konular ve kariyer geliştirme konu başlıkları ile işlenmektedir. Proje Süreçleri ve Yönetimi dersinde ise proje süreçlerinden kısmi olarak bahsederek maliyet analizi ve insan kaynaklarından da söz edilirken, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde verilen derslerin içeriklerinde insan kaynakları ve kalite yönetimi bilgi alanları ayrı olarak ele alınmakta, proje yönetim süreç ve döngülerine değinilmektedir.

Proje yönetiminin teorik bilgilerinin şantiye organizasyonlarında uygulanması, inşaat projelerindeki verimi arttırmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerde verilen dersler incelendiğinde, Tablo 4'te yer alan 17 üniversitede Şantiye Yönetimi, Şantiye Organizasyonu, İnşaat Yönetimi, Şantiye Bilgisi isimli derslere yer verildiği görülmektedir.

Tablo 4. Şantiye Yönetimi ve Şantiye Organizasyonu kapsamında ders veren üniversiteler

Üniversite Adı	Zorunlu/ Seçmeli	Dersin Adı	Dersin İçeriği
Akdeniz Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye planlama ve ilkeleri • Şantiye kurulması • Şantiye işleyişi • İş güvenliği • Şantiyeler makinaları
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Seçmeli	İnşaat Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat yönetiminin temelleri • Proje teslim yöntemleri ve sözleşme konuları • BIM ve Brifing
Antalya Bilim Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Temel kavramlar • Şantiye yönetiminin incelikleri • Şantiye yönetimi
Artvin Çoruh Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Bilgisi	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye kurulumu • İş programı • Şantiye defterleri • Aplikasyon çalışmaları • Hafriyat işleri
Beykoz Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • İş hayatı ve teorik bilgiler • Küresel rekabet ortamı • Yapım uygulamaları analizi, değerlendirmesi
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye kurulması • Şantiye planlaması
Bursa Teknik Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi ve Organizasyon	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye organizasyonu • Proje hazırlığı • Şantiye yerleşim planı • Şantiye kurulumu • İş güvenliği • İnşaat makineleri

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Düzce Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye kuruluşu ve yönetimi • İş programları • Gannt-CPM-Pert-MPM • Şantiye bütçesi • İdari ve hukuki işler • Yüklenici firmaların yapısı ve organizasyon şeması
Erciyes Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye denetimi ve malzeme • Yasal düzenlemeler • Metraj hesaplamaları • Proje hazırlama ve takip standartları • Sözleşme hazırlama
Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye planlaması ve yönetimi • İnşaat sözleşmeleri • İş programları • Şantiye yönetiminin önemi ve karşılaşılan sorunlar
İstanbul Rumeli Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Tekniği ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • İmalat öncesi yapılacak işler • İş güvenliği ve işçi sağlığı • Şantiye kurulumu • Bina inşaatı imalat sırası • İş programları • Müteahhitlik ve kontrol
Konya Teknik Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • İş programı • Şantiye imalatları • Şantiye denetlemeleri
Kto Karatay Üniversitesi	Zorunlu	Şantiye Yönetimi ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Müteahhit firmaların genel yapısı ve organizasyon şemaları • İş programı • Gannt-CPM-Pert-MPM • Şantiye bütçesi
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye kuruluşu ve yönetimi • Sahadaki işlerin yürütülmesi • Şantiye bütçesi • Muhasebe hukuku
Trakya Üniversitesi	Zorunlu	Şantiye Tekniği ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye koşulları • İş ve işçi sağlığı • İş analizi • Arazi kullanımı
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye planlamaları • Şantiye kurulumu • İş sağlığı ve güvenliği • Şantiye yönetimi
Yıldız Teknik Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi ve Organizasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye organizasyonu • İdari ve hukuksal süreçler • Aplikasyon çalışmaları • Süre planlamayı anlama

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

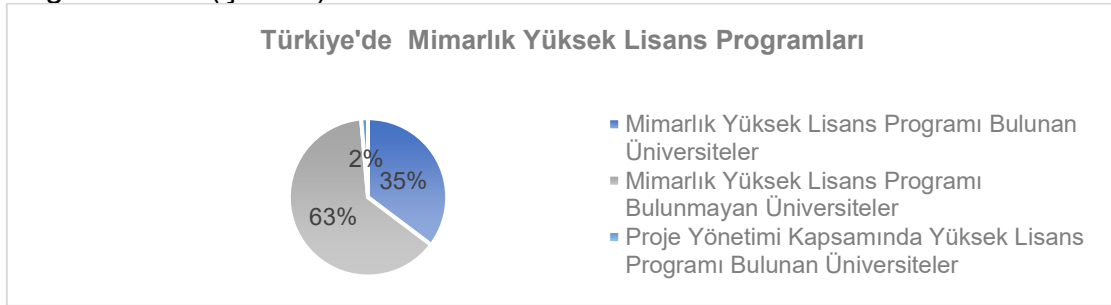
Trakya Üniversitesi ve KTO Karatay Üniversitesinin zorunlu, diğer 15 üniversitenin ise seçmeli olarak verdiği bu derslerin içeriğinde genel olarak şantiye kurulum süreci, şantiye planlamaları ve yönetimi, inşaat sözleşmeleri, iş programları, iş sağlığı ve güvenliği, sahada teknik işlerin yürütülmesi, şantiye bütçesi ve muhasebesi, müteahhitlik firmalarının genel yapıları gibi konular ele alınmaktadır. Bu içerikler doğrultusunda bahsedilen derslerde proje yönetimi kavramı ve proje yöneticisine dair yeterli bilgiler bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Projelerin uygulama safhası olan şantiyelerin yönetiminde proje yöneticisi, proje yönetimi süreçleri ve bilgi alanları proje başarısı açısından büyük öneme sahiptir.

Üniversitelerin proje yönetimi, bilgi alanları yönetimi, süreç yönetimi, şantiye yönetimi kapsamlı dersleri incelenirken, bazı üniversitelerde liderlik ve genel yöneticilik konulu seçmeli veya üniversite ortak seçmeli dersleri olduğu tespit edilmiştir ancak söz konusu bu dersler Proje yönetimi ve yöneticiliği konularını kapsamadıkları için çalışma kapsamına dahil edilmemiştir.

Sonuç olarak farklı ders isimleri altında ele alınan ve karşılaştırılan içeriklerde, proje yönetimini, proje süreçlerini, proje bilgi alanlarını, proje yöneticisinin özelliklerini bir bütün olarak ele alan ve mesleği öğreten az sayıda ders olduğu tespit edilmiştir. İncelenen derslerde çoğunlukla proje yönetimi genel hatlarıyla ele alınmakta, bilgi alanları ya detaylı işlenmemekte ya da sadece bir bilgi alanı tüm dersin konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda proje yöneticisi eğitiminin tam kapsamıyla mimarlık lisans eğitiminde verilmemesinin proje yönetimi ve yöneticiliğinin ülkemizde yavaş gelişmesine sebep olduğu çok açıktır.

4.2. Yüksek Lisans Eğitiminde Proje Yönetimi Derslerinin İncelenmesi

Türkiye’de eğitim veren 205 üniversitenin 72’sinde Mimarlık Yüksek Lisans Programı bulunmaktadır. Ayrıca 3 üniversitede bu çalışmanın konusu olan Proje Yönetimi ile ilgili lisansüstü bölümlerin olduğu saptanmıştır. Bunlar, Proje ve Yapım Yönetimi, Yönetim ve Organizasyon ve Yapı Yönetimi Yüksek Lisans Programlarıdır (Şekil 3).

Şekil 3. Türkiye’de Mimarlık Yüksek Lisans programı olan üniversitelerin oranı

72 üniversite içerisinde hem Mimarlık Yüksek Lisans Programı hem de Proje Yönetimi kapsamında ayrı bir Yüksek Lisans Programı olan üniversiteler bulunmaktadır.

Ancak İstanbul Esenyurt Üniversitesi ve Beykoz Üniversitesi’nde Mimarlık Yüksek Lisans Programı bulunmazken Proje Yönetimi Yüksek Lisans Programı olduğu dikkat çekmektedir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Mimarlık Yüksek Lisans Programı olan üniversitelerden, 40'ında sadece Tezli Yüksek Lisans eğitimi bulunurken, 32 üniversitede ise Tezli ve Tezsiz Yüksek Lisans Programları bulunmaktadır. Sadece Mimarlık Tezsiz Yüksek Lisans Programı olan üniversite bulunmamaktadır.

Mimarlık Yüksek Lisans Programı bulunan üniversitelerin ders programları incelendiğinde, 16 üniversitede proje yönetimine dair farklı isim ve içeriklerde, seçmeli veya zorunlu derslerin olduğu görülmektedir. Geri kalan 56 üniversitenin 2'sinde farklı program dalı olarak proje yönetimine yer verilirken 54 üniversitede mimari ve inşaat sektörü kapsamında proje yönetimine dair içerik bulunamamıştır.

Öncelikle Proje Yönetimi, Proje ve Yapım Yönetimi, Mimarlıkta Proje Yönetimi Teknikleri, Mimari Proje Yönetimi, Mimarlık Pratiği ve Proje Yönetimi, Yapım Yönetimi Özel Konular adlı dersler içerik bakımından benzer olmaları sebebiyle aşağıdaki tabloda ders içerikleri ile birlikte listelenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Mimarlık Yüksek Lisans Programlarında Proje Yönetimi Kapsamında Ders Veren Üniversiteler

Üniversite Adı	Zorunlu/ Seçmeli	Dersin Adı	Tezli/ Tezsiz	Dersin İçeriği
Akdeniz Üniversitesi	Zorunlu	Proje ve Yapım Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> Proje ve proje yönetimi kavramları Proje yönetimi bilgi alanları Proje yönetim süreçleri
Antalya Bilim Üniversitesi	Seçmeli	Mimari Proje Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> Proje yönetimi kavramı Proje süreçleri ve bilgi alanları Bilgisayar teknolojisi sistematığının mimari proje yönetimine uygulanması
Bahçeşehir Üniversitesi	Seçmeli	Proje ve Yapım Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> Proje yönetimi kavramı Proje süreçleri ve bilgi alanları Proje yönetim standartları İş programı oluşturma Proje yöneticisinden beklentiler
Beykent Üniversitesi	Zorunlu	Mimarlık Pratiği ve Proje Yönetimi	Tezli/ Tezsiz	<ul style="list-style-type: none"> Proje ve proje yönetimi kavramları Proje yönetimi bilgi alanları(detaylı) Proje yönetim süreçleri Proje yönetim standartları İş programları Proje yöneticisi kavramı, görev ve sorumlulukları Zaman çizelgeleri

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Bursa Uludağ Üniversitesi	Seçmeli	Bina Yapım Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje süreçleri ve bilgi alanları
Gazi Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje süreçleri ve bilgi alanları • İhale prosedürleri • Entegre proje yönetimi • Bilgi teknolojileri
İstanbul Kültür Üniversitesi	Seçmeli	Yapım Yönetiminde Özel Konular	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje süreçleri ve bilgi alanları
İstanbul Okan Üniversitesi	Seçmeli	Proje Ve Yapım Yönetimine Giriş	Tezli/ Tezsiz	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje süreçleri ve bilgi alanları • Şantiye süreçleri • Metraj hesaplamaları • İhale süreçleri
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Zorunlu	Proje Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Proje ve proje yönetimi kavramları • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetim süreçleri • Kalite yönetimi ve enformasyon
Kocaeli Üniversitesi	Seçmeli	Mimarlıkta Proje Yönetimi Teknikleri	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje süreçleri ve bilgi alanları • Proje ve yapım yönetiminin mimarlık alanındaki yeri ve önemi
Özyeğin Üniversitesi	Seçmeli	Proje ve Yapım Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje süreçleri ve bilgi alanları

Yukarıdaki tabloda yer alan üniversitelerden Akdeniz Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve Beykent Üniversitesi'nde, proje yönetimi, bilgi alanları ve süreçlerinin ele alındığı zorunlu ders bulunmaktadır.

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, tasarımcı, mal sahibi, genel yükleniciler ve yapım yöneticisinin rollerini ele alarak yapım sektöründe kalite yönetimi ve enformasyon teknolojilerini de ders kapsamında işlemektedir.

Dersi seçmeli olarak veren Gazi Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Antalya Bilim Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul Okan Üniversitesi ve Özyeğin Üniversitesi'nde de proje yönetimi, proje süreçleri ve proje bilgi alanları ders kapsamında ele alınmaktadır. Bunlara ek olarak Gazi üniversitesi, ihale prosedürleri, entegre proje yönetimi, proje yönetiminde bilgi teknolojileri konularını ders kapsamında işlemektedir.

Antalya Bilim Üniversitesi'nde ise, bilgisayar teknolojisi sistematığının mimari proje yönetimine uygulanması ders kapsamı dahilindedir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kocaeli Üniversitesi'nde proje ve yapım yönetiminin mimarlık alanındaki yeri ve önemi ele alınırken, İstanbul Okan Üniversitesi'nde de proje yönetiminin, şantiye süreçleri üzerinden örneklemeleri yapılarak anlatılmakta ve tüm bu konulara ek olarak ihale süreçleri, metraj hesaplamaları da ders içeriğinde yer almaktadır. Son olarak Bahçeşehir Üniversitesi, proje yönetim standartları ve iş programı oluşturma, bununla birlikte maliyet, kalite, iletişim ve insan kaynakları yönetimini ayrı olarak ele almaktadır. Proje yöneticisinden beklentiler de ders kapsamı içindedir.

Proje yönetimi konusunu tam olarak kapsam dahilinde işlemeyip, bilgi alanlarından sadece birini ayrı bir ders olarak ele alan üniversiteler de Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Proje Yönetimi bilgi alanlarından birini ayrı ders olarak ele alan üniversiteler

Üniversite Adı	Zorunlu/Seçmeli	Ders Adı	Tezli/Tezsiz	Dersin İçeriği
Balıkesir Üniversitesi	Seçmeli	Kalite Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Kalite yönetimi ve süreci • Kalite yönetim modelleri ve prensipleri • Kalite yönetiminde kullanılan teknikler
Gazi Üniversitesi	Seçmeli	Yapı Üretim Sürecinde Kalite Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Kalite yönetimi ve süreci • Yapı üretiminde kalite sağlama yaklaşımları • TQM kavramı • Yapı kalitesinin analizleri
İstanbul Kültür Üniversitesi	Seçmeli	İnşaat Sektöründe Kalite Yönetimi Tasarım Süreci Yönetimi	Yapım Yönetimi ve Teknolojisi (Tezli)	<ul style="list-style-type: none"> • Kalite yönetimi ve süreci • Proje bilgi alanları • Proje teslimleri • Sözleşme tipleri • Tasarım süresindeki yapı ve araçların tasarım kalitesine etkisi
İstanbul Okan Üniversitesi	Seçmeli	İnşaat Sektöründe İnsan Kaynakları Yönetimi	Tezli/Tezsiz	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat sektörü tanımı • İnsan kaynakları ve diğer bilgi alanları ile ilişkisi • İnsan kaynakları yönetimi ve süreci
İstanbul Üniversitesi	Seçmeli	Yapım Projelerinin Planlanması, Programlanması ve Maliyet Yönetimi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat sektörünün genel tanımı • Metraj uygulamaları • Süre yönetimi • Planlama teknikleri • Maliyet yönetimi • Hak ediş uygulamaları • Proje yönetimi organizasyon yapıları

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kocaeli Üniversitesi	Seçmeli	Mimarlıkta Kalite ve Maliyet Yönetimi Yapım Ekonomisi	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> Kalite yönetimi ve süreci Vaka analizleri Kalite ve maliyet yönetimi Türkiye’de inşaat sektörünün uluslararası pazarda rekabet gücü
Maltepe Üniversitesi	Seçmeli	İnşaat Projeleri Maliyet Tahmin Planlama ve Kontrolü	Tezli/Tezsiz	<ul style="list-style-type: none"> Bütçe tahmini Yapı üretim sürecinde maliyet tahmini Tasarım öncesi yatırım tutarının hesaplanması Teklif fiyatları Bakım onarım faaliyetlerini planlı yönetebilmek
Özyeğin Üniversitesi	Seçmeli	Yapımda Kalite Yönetimi	Tezsiz	<ul style="list-style-type: none"> Kalite yönetimi ve süreci
Yıldız Teknik Üniversitesi	Zorunlu Seçmeli Seçmeli	Yapımda Risk Yönetimi Yapımda Kalite Yönetimi Maliyet Planlaması ve Yönetimi	Konut Üretimi ve Yapım Yönetimi (Tezli)	<ul style="list-style-type: none"> Risk tanımı ve faktörleri Nitel-nicel analiz araçları İnşaat endüstrisinden alınan vakalar Pratikteki risk yönetimi teknikleri Kalite yönetimi ve süreci Kalite yönetimi tarihçesi, gelişimi, ödülleri Kalite maliyeti

Dersi zorunlu olarak ele alan Yıldız Teknik Üniversitesi’nde, riskin tanımı ve risk faktörlerinden bahsedilmekte olup nitel- nicel risk analiz araçları ve metotları tanıtılmaktadır. Aynı zamanda inşaat endüstrisinden alınan vakalar, pratikteki risk yönetimi teknikleri ile uygulanması da ders kapsamındadır.

Balıkesir Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi ve Özyeğin Üniversitesi’nde verilen Kalite Yönetimi dersinde proje yönetiminin bilgi alanlarından biri olan kalite kavramı ve kalite yönetim süreci anlatılmaktadır.

Kocaeli Üniversitesi de benzer bir şekilde vaka analizleri, kalite ve maliyet yönetimi değerlendirmesi yaparak, Türkiye’de inşaat sektörünün uluslararası pazarda rekabet gücüne değinirken, Balıkesir Üniversitesi kalite yönetim modelleri ve prensiplerini, kalite yönetiminde kullanılan teknikleri, ürün ve süreç kalitelerini ve standardizasyonu da içeriğine dahil etmiştir.

Gazi Üniversitesi ise yapı üretiminde kalite sağlama yaklaşımları, TQM kavramı ve yapı kalitesinin analizlerini de ders kapsamında işlemektedir.

İstanbul Kültür Üniversitesi’nde verilen Tasarım Süreci Yönetimi dersinde, mimari proje tasarım sürecinde proje yönetimi ele alınmaktadır.

Üniversitelerin yüksek lisans programlarında, proje yönetimi bilgi alanlarından sadece birini konu alan dersler dışında içeriğinde Şantiye Organizasyonunu işleyen derslerin de olduğu tespit edilmiştir. Bu dersler genel olarak şantiye bilgisi, şantiye hazırlığı, kuruluşu ve işleyişi, şantiye yönetimlerinde proje yönetimi bilgi alanları, tedarikçiler, paydaşlar gibi konuları içermektedir (Tablo 7).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Tablo 7. Şantiye Yönetimi ve Şantiye Organizasyonu konulu ders olan üniversiteler

Üniversite Adı	Zorunlu/Seçmeli	Dersin Adı	Tezli/Tezsiz	Dersin İçeriği
Dokuz Eylül Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Organizasyonu	Tezli	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye kuruluşu ve işleyişi • Şantiye yönetiminde proje yönetimi bilgi alanları • Tedarikçiler ve paydaşlar
İstanbul Kültür Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Yönetimi İnşaat Sektöründe Yönetim ve Organizasyon	Yapım Yönetimi ve Teknolojisi (Tezli)	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye yöneticisinin ve paydaşların sorumlulukları • İş sahipleri ve yüklenicilerin müşteri ilişkileri • İşin hukuksal boyutu • Şantiye bilgisi • Şantiye organizasyonu • Paydaşlar ve müşteri ilişkileri • Hukuksal boyut
Maltepe Üniversitesi	Seçmeli	İnşaat Sektöründe Yönetim ve Organizasyon	Tezli/Tezsiz	<ul style="list-style-type: none"> • Şantiye kuruluşu ve işleyişi • Şantiye yönetiminde proje yönetimi bilgi alanları • Tedarikçiler ve paydaşlar • Hukuksal alanda şantiye

Üniversitelerin Mimarlık Yüksek Lisans programları dışında, Proje yönetimini kapsayan Yüksek Lisans programları aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Proje Yönetimi Kapsamında Yüksek Lisans Programları Olan Üniversiteler

Üniversite Adı	Program Adı	Dersin İsimleri
Beykoz Üniversitesi	Yapı Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Yapımda proje yönetimi, planlama ve programlama • Yapımda maliyet yönetimi • Yönetim ve organizasyon • Kalite yönetimi • Stratejik yönetimi • Risk yönetimi • Uluslararası sözleşmeler • Mega projeler ve yönetimi • Proje yöneticisinin sorumluluk ve özellikleri
İstanbul Esenyurt Üniversitesi	Yönetim ve Organizasyon	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi • Yönetim bilgisi • Şantiye organizasyonu • Takım çalışmaları
İstanbul Teknik Üniversitesi	Proje Ve Yapım Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Yönetim ve organizasyon • Uluslararası inşaat projeleri yönetimi • İnşaat firmaları yönetimi • Proje yönetimi süreçleri ve bilgi alanları • Proje ve yapım yönetiminde özel konular

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

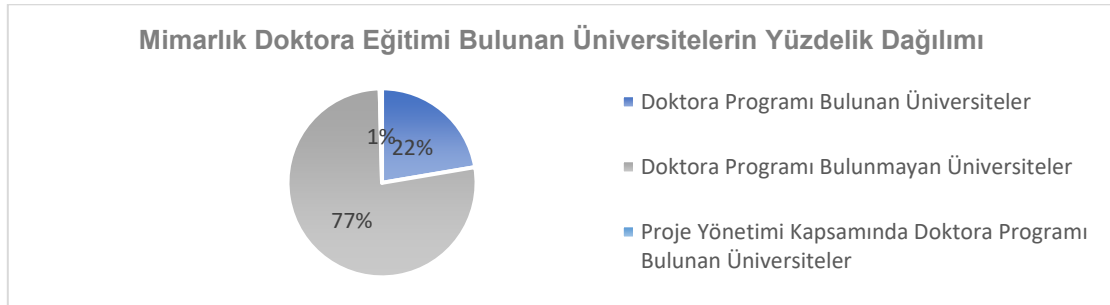
İstanbul Teknik Üniversitesi'nde, Proje ve Yapım Yönetimi Tezli/ Tezsiz Yüksek Lisans Programı bulunmaktadır. Program dahilinde, Yönetim ve Organizasyon, Proje ve Yapım Yönetimine Giriş, Uluslararası İnşaat Projeleri Yönetimi, İnşaat Firmaları Yönetimi, Proje ve Yapım Yönetiminde Özel Konular gibi birçok proje yönetimi ve yöneticiliğini kapsayan, aynı zamanda bilgi alanlarından ve süreçlerinden detaylı şekilde bahseden dersler yer almaktadır.

Beykoz Üniversitesi Yapı Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında, Yapımda Proje Yönetimi, Yapımda Planlama ve Programlama, Yapımda Maliyet Yönetimi zorunlu dersleri ve Yapımda Yönetim ve Organizasyon, Yapımda Örgütsel Davranış ve İnsan İlişkileri Yönetimi, Yapımda Kalite Yönetimi, İnşaat Firmaları Stratejik Yönetimi, Yapımda Risk Yönetimi, Yapımda Sözleşme Yönetimi, Yapımda Uluslararası Sözleşmeler seçmeli dersler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak diğer üniversitelerin içeriğinde çok nadir görülen Mega Projeler ve Yönetimi dersi de bulunmaktadır. Bu ders kapsamında büyük ölçekli projelerin yönetimine dair içerikler bulunmakla beraber, Liderlik ve Yönetim Becerileri dersi kapsamında da proje yöneticisinin proje yönetimindeki sorumluluk ve özellikleri ele alınmaktadır.

İstanbul Esenyurt Üniversitesi'nde ise Tezli ve Tezsiz Yönetim ve Organizasyon Yüksek Lisans Programı bulunmaktadır. Program kapsamında verilen proje yönetimi, yönetim bilgisi, şantiye organizasyonu, takım çalışmalarını kapsayan dersler doğrultusunda lisans seviyesinde mümkün olmayan, detaylıca araştırma gerektiren ve öğrencilere hem yönetim hem işletme alanlarında proje yönetimi bakımından geniş bir bakış açısı edindirmek hedeflenmiştir.

4.3. Doktora Programı Eğitiminde Verilen Proje Yönetimi Derslerinin İncelenmesi

Türkiye'de bulunan 205 üniversitenin 46'sında Mimarlık Doktora Programı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 1 üniversitede de Proje ve Yapım Yönetimi Doktora programı bulunmaktadır ve bu çalışmanın konusu ile doğrudan ilişkili olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Türkiye'de Mimarlık Doktora programı olan üniversitelerin oranı

46 Doktora Programınının 10'unda proje yönetiminin alt başlıkları veya içeriği ile bağlantılı farklı isimlerde dersler bulunmaktadır. Üniversiteler ve dersler aşağıdaki tabloda listelenmektedir. (Tablo 9).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Tablo 9. Doktora Programlarında Proje Yönetimi Konulu Ders Veren Üniversiteler

Üniversite Adı	Zorunlu/ Seçmeli	Ders Adı	Dersin İçeriği
Akdeniz Üniversitesi	Seçmeli	Yapım Yönetimi Ve Organizasyonu Uluslararası İnşaat Projeleri Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Yapı üretim sistemi • Teknoloji seçimi kriterleri • Büyük ölçekli projelerde proje yönetimi uygulamaları
Bahçeşehir Üniversitesi	Seçmeli	Proje Ve Yapım Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanlar ve süreçleri • Yapı süreci üzerinde proje yönetimi süreçleri • Proje yönetim standartları • İş programları • Maliyet tahmin yöntemleri • Proje yöneticisi ve özellikleri • İletişim ve kalite yönetimi
Çankaya Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetimi süreçleri
Dokuz Eylül Üniversitesi	Seçmeli	Şantiye Organizasyonu Mimarlıkta Kalite Yönetimi Ve Uygulamaları	<ul style="list-style-type: none"> • Kalite süreçleri • Kalite standartları • Yapı kalitesinin analizleri • Şantiye organizasyonu işleyişi • Şantiye kurulumu
Gazi Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi Yapı Üretim Sürecinde Kalite Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanları • Proje yönetimi süreçleri • Bina ekonomisi • İş programları • Sistem teorileri
Haliç Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi Ve Uygulaması	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanlar ve süreçleri
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	Seçmeli	Proje Yönetimi Proje Yönetiminde İnovasyon Teknoloji ve Güncel Konular	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanlar ve süreçleri • Güncel konular • İnovasyon teknolojileri
İstanbul Kültür Üniversitesi	Seçmeli	Mimarlık Bürolarında Proje Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Mimarlık bürolarında ve tasarım sürecinde etkileri • Proje ekibi • İş güvenliği • Bilgi alanları • Hukuki çözümler

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

İstanbul Okan Üniversitesi	Seçmeli	Proje Ve Yapım Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Proje yönetimi kavramı • Proje yönetimi bilgi alanlar ve süreçleri • Yapı süreci üzerinde proje yönetimi süreçleri
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Seçmeli	Proje Planlaması Ve Kontrolü	<ul style="list-style-type: none"> • Proje planlaması • Planlama aşamaları • İş kırılım yapısı • Farklı planlama yöntemleri • Bütçe ve zaman planlaması • Kaynak atanması • Maliyet tahmin yöntemleri • MS Project ve Primavera • İlerlemelerin raporlanması ve izlenmesi

Yukarıdaki tabloda yer alan üniversitelerden Akdeniz Üniversitesi'nde seçmeli olarak verilen Yapım Yönetimi ve Organizasyonu dersinde, yapı üretim sistemi ve yapı üretiminin gelişimi doğrultusunda teknoloji seçimi kriterleri ele alınırken, Uluslararası İnşaat Projeleri Yönetimi dersinde ise büyük ölçekli projelerde proje yönetimi uygulamalarının nasıl olduğuna dair örnek incelemeler ders içeriğine dahildir.

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Haliç Üniversitesi ve İstanbul Okan Üniversitesi'nin ders içeriklerinde, proje yönetimi kavramları, proje süreçleri ve bilgi alanları ele alınmaktadır. İstanbul Okan Üniversitesi'nde bunlara ek olarak yapı süreci üzerinde proje yönetimi süreçleri, Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nde proje yönetiminin güncel konuları ve inovasyon teknolojileri ders içeriklerinde yer almaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi'nin ders içeriğinde ise proje yönetim standartları, iş programları, proje maliyetinin tahmin yöntemleri, proje yöneticisi ve proje yöneticisinden beklenen özellikler, iletişim ve kalite yönetimi konuları yer almaktadır.

Gazi Üniversitesi'nde ve Çankaya Üniversitesi'nde verilen Proje Yönetimi dersinde proje yönetiminin temel kavramları, proje yönetim süreçleri, proje yönetim bilgi alanları yer almaktadır. Gazi Üniversitesi'nde bunlara ek olarak kısıtlamalar, bina ekonomisi, iş programları, sistem teorileri de işlenmektedir.

Dokuz Eylül Üniversitesi'nde ise, proje yönetimi bilgi alanlarından biri olan Kalite Yönetimi ayrı bir ders olarak programda yer almaktadır. Kalite süreçleri, kalite standartları ve yapı kalitesinin analizleri dersin kapsamını oluşturmaktadır. Aynı üniversitenin programında yer alan Şantiye Organizasyonu dersinde de Şantiye kurulumu ve şantiye organizasyonlarının işleyişi ele alınmaktadır.

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünde verilen Proje Planlaması ve Kontrolü ders kapsamında Proje planlaması, planlama aşamaları, iş kırılım yapısı, farklı planlama yöntemleri (çubuk diyagramları, kritik yörünge metodu, istatistiksel yaklaşım), bütçe ve zaman planlaması, kaynak atanması ve dengelenmesi, maliyet tahmin yöntemleri, ilerlemenin izlenmesi, raporlanması, MS Project ve Primavera uygulamaları yer alırken, İstanbul Kültür Üniversitesi dersinde proje yönetiminin mimarlık bürolarında ve tasarım sürecinde etkileri ele alınmış, proje

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

ekibi, iş güvenliği, bazı bilgi alanları ve hukuki çözümler de ders kapsamındadır.

İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık Doktora Programı dışında Proje ve Yapım Yönetimi Doktora Programı bulunmaktadır. BU program kapsamında, Risk Yönetimi, İnşaat Yönetimi, İnşaat İleri Araştırma Yöntemleri, İnşaat Proje Yönetiminde Yalınlık ve Çeviklik gibi proje yönetimi konulu dersler yer almaktadır.

5.Sonuç

İnsanlığın varoluşundan bu yana birçok proje gerçekleştirilmiştir, bu projeler ancak, 20. yy. ortalarında Proje Yönetimi kavramı ortaya çıktıktan sonra bilimsel düzeyde yönetilmeye başlanmıştır. Amerika başta olmak üzere birçok ülkede proje yönetimi eğitimi lisans seviyesinde başlayarak verilirken, Türkiye'de, toplam üniversite sayısının, proje yönetimi dersi veren üniversitelerin sayısına oranının düşük olduğu ve verilen derslerin Proje Yönetim Enstitüsü eğitimleri ile aynı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, ülkemizde proje yönetimi disiplinin yeterince tanınmamasına ve sektörde uzman eksikliğine sebep olmaktadır.

Proje yöneticisi, proje yönetiminin en önemli unsurudur fakat üniversitelerin büyük çoğunluğunda proje yöneticisinin nasıl olması gerektiği, özellikleri gibi konular ders kapsamında yer almamaktadır. Üniversitelerde verilen eğitimler sonucunda mezun olan bireyler proje yöneticisi olmak için yeterli bilgi ve meslek becerisine sahip olamadığı için, ek sertifikalar ve sınavlar ile proje yöneticiliğine hazırlanmaktadır.

Projenin yürütülmesi ve yönetilmesi görevini üstlenen proje yöneticisi, projenin başlayışından bitişine kadar projeden sorumlu olan en yetkili kişidir. Bu yüzden, projeye verilen önem kadar proje yöneticisinin eğitimine de önem verilmesi gerekmektedir. Ülkemizde proje yöneticiliğinin bir meslek olduğu bile yeterince bilinmemektedir. Günümüzde şantiye şefleri proje yöneticisi rolünü üstlenmekte fakat gerekli eğitimi almadıkları için proje yönetimi profesyonel anlamda yapılamamaktadır. Türkiye'deki önde gelen proje yönetim firmalarıyla yapılan görüşmelerde elde edilen bilgiye göre, proje yöneticisi sayısı mevcut projelere oranla çok daha az sayıdadır. Bunun temel sebebinin, eğitim eksikliği olduğu yapılan bu çalışma ile ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın amacı, bu eksikliği ortaya çıkartmak, farkındalık yaratmak ve proje yönetimi eğitimi kapsamında literatüre gerekli katkıyı sağlamaktır.

Ülkemizde PMI Proje yöneticiliği sınavına giriş amacıyla eğitim düzenleyen sertifika programları da bulunmaktadır. Ancak bu iş kolunun yaygınlaşması ve uygulamada istenen verimin yakalanması için üniversitelerin mimarlık eğitimleri kapsamında ilgili derslerin varlığı çok önemlidir. Bu bağlamda 2021-2022 eğitim öğretim yılı baz alınarak ülkemizdeki üniversitelerin mimarlık lisans ve lisansüstü programlarına ait ders programları ve içerikleri incelenmiştir.

Bu doğrultuda, Türkiye'deki üniversitelerin Mimarlık programlarına ait ders programlarında, proje yönetimi konularını kapsayan zorunlu ya da seçmeli ders olan üniversiteler tespit edilmiş ve mesleğin geliştirilebilmesi için yeterliliği sorgulanmıştır. Türkiye'de bulunan 205 üniversite içerisinde, mimarlık bölümlerinin lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının ders içerikleri incelenerek tablolar oluşturulmuştur.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

2021-2022 eğitim öğretim yılı itibariyle, Türkiye’de eğitim veren 205 üniversitenin 104’ünde Mimarlık Lisans Programı bulunmaktadır. Bunların 77 tanesinde Proje Yönetimini doğrudan ya da dolaylı olarak konu alan dersler bulunmaktadır. Söz konusu derslerde proje yönetimi tüm başlıklarıyla ele alınamamakta, bir dönemlik ders ile tüm konular işlenmektedir. Bu derslerin %75’inde proje yönetimine ait sadece bir bilgi alanı ders kapsamında işlenmektedir. Özetle ülkemizdeki 104 Mimarlık bölümünün sadece % 18’inde proje yöneticisi yetiştirmeye yönelik dersler bulunmaktadır. Bu oranın azlığı konuyu gündeme getirmenin önemini göstermektedir. Lisansüstü eğitimlerde de bu oran daha fazla değildir.

Bu bağlamda, günümüz şartlarında Türkiye’de, gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar ve verilen eğitimler gözden geçirilmeli, daha profesyonel proje yöneticilerini ülkeye kazandırmak amacıyla eğitim yaygınlaştırılmalı ve mevcut eğitimin kalitesi artırılmalıdır. Üniversitelerin lisans ve lisansüstü düzeyindeki ders programlarında mutlaka proje yönetimi dersi kapsamlı şekilde yer almalı, mevcut derslerin kapsamı incelenmeli, bu kapsamda ayrı lisans programları açılmalı, proje yöneticisi yetiştirme yönünde yeterlilikleri artırılmalıdır. Proje yönetimi eğitimi almış ve proje yöneticiliği konusunda uzmanlaşmış kişilerin sayıca artırılması, ülkemizde veya yurt dışında yapılan projelerin yöneticiliğini üstlenme fırsatlarını doğuracak ve Türkiye’nin sektörde gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

6.Kaynaklar

- Barutçugil, İ. (2008). *Proje Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Berggren, C., Söderlund, J. (2008). Rethinking Project Management Education: Social Twists And Knowledge Co-Production, *International Journal of Project Management*, Volume 26, Issue 3, Pages 286-296, ISSN 0263-7863, <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2008.01.004>.
- Berber, İ. (2019). *İnşaat Proje Yönetiminin Türkiye Ve Dünyadaki Gelişimi Ve Durumu* (Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Biket, A. P. (2019). Mimari Tasarım Atölyesinde İki Rolü Deneyimlemek, *Yakın Mimarlık Dergisi*, 2 (2), sf 1-13, ISSN 2547-8729.
- Gerger, Y. (2006). *İnşaat Sektöründe Proje Planlama Ve Yönetim* (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Gürsakal, H. (2007). *İçme Suyu Arıtma Tesisleri Yapımında Proje Yönetimi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- İbrahim, N. (2008). *Sustainability And The Architectural Education: Are We There Yet?*, Proceeding of the 9th SENVAR + 2nd ISESEE 2008, UiTM Shah Alam.
- Khodeir, L.M. (2018). Blended Learning Methods As An Approach To Teaching Project Management To Architecture Students, *Alexandria Engineering Journal*, Volume 57, Pages 3899-3905, ISSN 1110-0168, <https://doi.org/10.1016/j.aej.2018.10.004>
- Kömürlü, R., Toltar, L. (2018). İnşaatta Proje Yönetimi; Projenin Başarısına Etkisi, *Journal of Architecture and Life* 3(2), 2018, (249-258) ISSN: 2564-6109 DOI: 10.26835/my.459406
- Maylor, H. (2006). Special Issue On Rethinking Project Management (EPSRC

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- Network 2004–2006), *International Journal of Project Management*, Volume 24, Issue 8, Pages 635-637, ISSN 0263-7863, <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2006.09.013>.
- Özyılmaz, H., Dağtekin, E., & Oğuz, G. P. (2008). Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Örgütlerince Mimarlık, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (26), 206-222. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6140/82390>
- Ramazani, J., Jergeas, G. (2015). Project Managers And The Journey From Good To Great: The Benefits Of Investment In Project Management Training And Education, *International Journal of Project Mangement*, Vol33, Issue 1, Pages 41-52.
- Stretton, A. (2007). *A Short History of Modern Project Management*, PM World Today, s. 5.
- Svejvig, P., Andersen, P. (2015). Rethinking Project Management: A Structured Literature Review With A Critical Look At The Brave New World, *International Journal of Project Management*, Volume 33, Pages 278-290, ISSN 0263-7863, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijproman.2014.06.004>.
- Tekir, G. (2006). *Proje Yönetimi Kavramları- Metodolojisi Ve Uygulamaları*, Çağlayan Kitabevi: İstanbul.
- The PMI Standards Committee, (2017). *A Guide To The Project Management Body Of Knowledge*, Project Management Institute Publications: USA
- Yaratan, A. S. (2022). *Mimarlık Eğitimde Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Öğrencilerin Akademik Başarı Ve Tutumlarına Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.

User satisfaction of residential open and green spaces: Neighbourhood or mass housing?

Dr. Beyza BAHADIR*, Doç. Dr. Nilüfer KART AKTAŞ**

Abstract

Neighborhoods and mass housings are important human living environments. Especially in residential open and green spaces, people spend time and interact with each other. The purpose of this study is to investigate and analyze user satisfaction of green spaces in line with quality criteria on mass housing and neighborhood scales. Mass housing and neighborhood samples have been identified to ensure comparison in two sample groups. Within the scope of the study, total 768 surveys were conducted to determine the satisfactions, opinions and suggestions of the users regarding open and green spaces in the neighborhood and mass housing examples. In this context, frequency analysis, independent groups T-test and One-way analysis of variance (ANOVA) and Chi square tests were used based on the groups. Green spaces enhance the quality of life with the opportunities and the benefits they provide to societies. As a result of the study, it is observed that the quality of life and user satisfaction in green spaces are higher in mass housing.

Key Words: User satisfaction, Quality of Life, Mass housing, Neighborhood, Istanbul

*İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: beyzab@iuc.edu.tr ORCID: 0000-0001-7367-8902

** İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: niluferk@iuc.edu.tr ORCID: 0000-0001-5406-899X

Başvuru – Submission: 11/06/2023

Kabul – Acceptance: 29/08/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372718>

Konut açık ve yeşil alanlarının kullanıcı memnuniyeti: Mahalle mi toplu konut mu?

Özet

Mahalleler ve toplu konutlar insan için önemli yaşam ortamlarıdır. Özellikle konut açık ve yeşil alanlarında insanlar zaman geçirmekte ve birbirleriyle etkileşim halinde olmaktadır. Bu çalışmanın amacı; yeşil alanların kullanıcı memnuniyetinin toplu konut ve mahalle ölçeğinde kalite kriterleri doğrultusunda araştırılması ve analiz edilmesidir. İki örneklem grubunda karşılaştırma yapılabilmesi için toplu konut ve mahalle örnekleri belirlenmiştir. Çalışma kapsamında, kullanıcıların mahalledeki açık ve yeşil alanlar ile toplu konut örneklerine ilişkin memnuniyet, görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla toplam 768 anket yapılmıştır. Bu kapsamda gruplara göre frekans analizi, bağımsız gruplar t-testi ve Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve ki kare testleri kullanılmıştır. Yeşil alanlar, toplumlara sağladığı imkan ve faydalarla yaşam kalitesini yükseltmektedir. Çalışma sonucunda yeşil alanlardaki yaşam kalitesinin ve kullanıcı memnuniyetinin toplu konutlarda daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kullanıcı Memnuniyeti, Yaşam Kalitesi, Toplu Konut, Mahalle, İstanbul

1. Introduction

In cities that grow and spread with population growth and with the effect of unplanned urbanization, living standards and quality of life decrease. Especially in residential areas, irregular construction, decrease in green spaces, unplanned spending of resources, transportation difficulties and increasing difficulty of urban life cause a decrease in the general satisfaction level and quality of life.

The concept of quality of life is an approach that emerges by comparing and evaluating social indicators (Land (1983) categorized social indicators into three groups: i) indicators of health, education, urban facilities and welfare, ii) indicators of social conditions and changes, and iii) satisfaction indicators that include the tendencies and demands of individuals.) and living standards in order to measure the living standards of societies. The concept of quality of life is a dynamic phenomenon that differs from person to person, according to the planned target and criterion and is constantly developing. In quality of life studies, the primary goal is to ensure their lives in accordance with the quality of life criteria in line with the needs of societies and to meet their wishes (Van Kamp et al., 2003; Garb et al., 2004).

The concept of quality of life has been interpreted by people from different professions under many topics such as planning, design and environment and has reached different perspectives. The issues on which researchers have reached a consensus in the conceptualization of quality of life are as follows (Pacione, 1982; Wish, 1986; Felce and Perry, 1995; Cummins, 1999; Rapley, 2003; Lee, 2008).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- Quality of life consists of the interaction and combination of different aspects of life.
- The interdisciplinary characteristic of the quality of life research field has been defined as the "strength" of the field.
- There is no single definition of the concept of quality of life.
- There is no single indicator used to measure quality of life. Indicators differ according to types.

Studies show that urban quality of life emerges from a combination of urban data and subjective data. In general, quality of life is formed by the collection of the individual's personal characteristics, values and the factors of the entire environment. Quality of life criterias are usability level, culture level, accessibility, education level, population movement, income level, open spaces, safety, comfort, sustainability and livability.

Perloff, who studied the impact of urban environmental formations on the quality of life for the first time, stated in 1969 that the quality of life of individuals living in an urban settlement is formed by the conditions provided by the environment created by natural and human effects. Planning systems are required to improve and suffice the sustainability and livability concepts that depend on urban quality of life. Today, the value of liability is generally community, health, employment opportunities, income status, good residential areas, schools, shopping and entertainment activities, accessibility; and focuses on meeting expectations regarding the concepts of public spaces (Pacione, 2005; Newman and Kenworthy, 1999).

Research on urban settlement focuses on sustainable urban models where urban outdoor and green spaces are spatially effective (Breheny 1992; Haughton 1997; Burgess 2000). Urban open and green spaces provide the citizens breathe, relax, allow them to spend their free time with various activities, live in a healthy environment and help to keep the human-nature relationship alive. Open and green spaces are expected to serve the needs and desires of various age groups, gender and occupational groups of people separately (Kart Aktaş and Çınar, 2018). Urban outdoor green spaces should be accessible areas that are open to the use of all individuals living in that city. Psychology and human relations of individuals who use open green spaces for recreation, spending time, sports, rest and similar purposes are positively affected. Moreover, the urban quality of life in which the city of residence will increase its satisfaction in the individual.

Green spaces are effective in improving the quality of life of their social, psychological and recreational functions and provide physical and mental wellbeing in adults and children (Kabisch et al., 2015; Gozalo et al., 2018; Helbich et al., 2019; Wang et all, 2021). Green spaces are psychologically beneficial because they allow people to relax, rest, spend time together and socialize. Urban green spaces contribute to the development of physical health, mental health and public health, positively affecting the quality of life. Green spaces contribute to the physical health situation through sports areas and activities they host, which are among the recreational functions. At the same time, people spend time in green spaces and stress relieves their mental health and improves the quality of life.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

The green spaces ensure an increase in fresh air, regulate climate conditions and effective use of water and other resources due to their ecological functions. Thus, green spaces are gaining more and more importance as an essential component of green infrastructure that can provide environmental, social and economic benefits. (Donahue et al., 2018; Gozalo et al., 2018; Johnson et al., 2019; Wang et al., 2021). For sustainable urbanization to be a success it is critical to plan and manage urban green spaces in accordance with housing density and user demands (Qureshi et al., 2010a; Qureshi et al., 2010b; Wang et al., 2021). In cases where the use of green spaces is negatively affected, the level of satisfaction decreases and the quality of life decreases. The location of the green spaces, accessibility features, negative physical properties in the green spaces, failure to meet individual expectations, insufficient maintenance and management features are also among the factors that prevent the use of green spaces (Gold, 1972). The use of green spaces in housing and neighborhoods is also affected and changed by these factors. Neighborhoods and public housing are living spaces where people should interact and user needs should be met. So the low utilization rate of green spaces indicates poor quality of life and satisfaction in the residential area.

2. Material

The Küçükçekmece District, Istanbul, Turkey, selected as a study area, is on the European side of Istanbul (Figure 1).

Figure 1: Location of Küçükçekmece District. (Google earth view)

Küçükçekmece District consists of 21 neighborhoods in total. Atakent and İstasyon neighborhoods are designated as sample areas. Atakent neighborhood consists of complex settlements in different concepts with green spaces and recreation facilities. On the other hand, the İstasyon neighborhood has a settlement type with poor green spaces in terms of quality and quantity, and where the number of buildings is low.

Figure 2: Sample areas-Atakent and İstasyon neighbourhoods location
(Produced from Google earth)

According to research conducted, Küçükçekmece is the place where life began in Istanbul. Today, Küçükçekmece district has a large number of industrial facilities. The total population in Küçükçekmece district was 792,821 in 2019. According to 2019 population data, the population in Atakent neighborhood is 98,807, while the population in İstasyon neighborhood is 40,475. While there are mainly private schools in Atakent District, there are public schools in İstasyon District. In Küçükçekmece District, vehicles such as metrobuses, trains, buses, minibuses, taxis, and hail are usually used in transportation. Bus and train transportation from many districts to Küçükçekmece district. Transportation is provided by a minibus in the Atakent and İstasyon neighborhoods located on the study area, and trains and buses are transported from various locations to the district.

The education level of Küçükçekmece district shows that the majority of primary and high school graduates are in attendance. The highest number of graduates are elementary school, high school and undergraduate students; graduate and doctoral school graduates are low compared to others. Open and green spaces in Küçükçekmece district shows that the playgrounds are densely used. Sport areas and neighborhood parks are partially available, while there are few green spaces that are considered urban parks.

3. Methodology

The survey was conducted to measure the satisfaction of neighborhood and mass housing users in green spaces based on quality of life criteria. The minimum number of people to be discussed in the neighborhoods covered by the study is provided by the following formula on the sample size in limited communities (Orhunbilge, 2000; Daşdemir, 2016) is calculated;

$$n = \frac{N \times Z^2 \times p \times q}{N \times D^2 + Z^2 \times p \times q}$$

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Here; n: Sample size, Z: Trust factor (Z=1.96 for confidence level of 95%), N: Amplitude of main mass (N=14,804,116), p: The probability that the desired feature will be in the main mass, q: The probability that the desired characteristic is not present in the main mass (p=0.5; q=0.5 received), D: Shows the accepted sampling error (0.05 received). Sample size according to formula when the population of Atakent Quarter, Küçükçekmece District, for 2019, is 98,807 (Turk Stat, 2019) and İstasyon Neighborhood, 40,475 (Turk Stat, 2019);

$$n = \frac{N \times 1,96^2 \times 0,5 \times 0,5}{N \times 0,05^2 + 1,96^2 \times 0,5 \times 0,5} \Rightarrow n \cong 384$$

Taking into account the population density of Küçükçekmece district, a total of 768 surveys were conducted 384 in Atakent and 384 in the İstasyon neighborhood. The SPSS 22 (Statistical Package for the Social - Statistical Package) program was used to evaluate the data obtained from surveys conducted with residents in the region.

From the research model shown in the Figure 3, the quality of life criteria, standards and the content of the surveys that will measure the efficiency of use have been revealed. Survey forms were created to obtain information about the socio-economic structures of the users, the way they use green spaces, their frequency of use, neighborhood relations, social environment relations and transportation preferences. The questionnaires included questions about demographic features of the participants, questions regarding their satisfaction in the region (home satisfaction, social environmental satisfaction, open and green spaces satisfaction, parking satisfaction etc.) and questions that they could be chosen from multiple options (parking opportunity, irritating factors in the green spaces etc.). In this context, the participants' frequency and percentage distributions that demonstrate their demographic characteristics were determined.

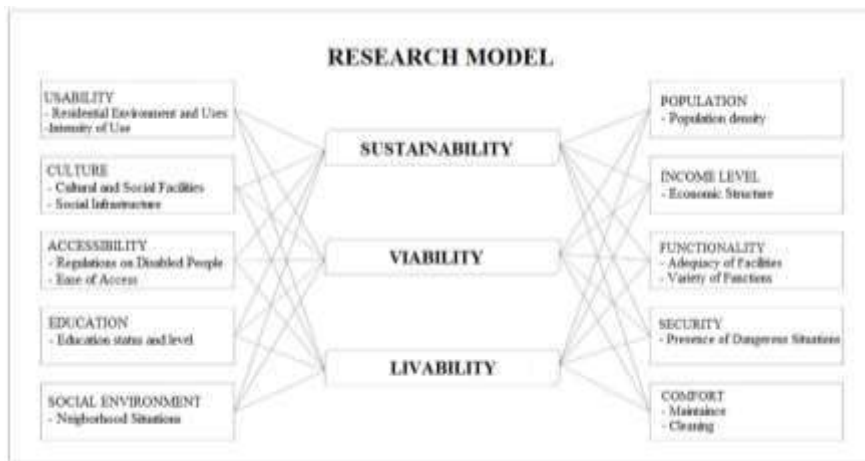

Figure 3. Research model

The questionnaires were distributed to primary schools for the people living in the region and the students were asked to deliver the questionnaires to their parents. Schools were selected in the regions that appeared in the surveys to cover the sample of mass housing and neighborhood. Considering the population density of Küçükçekmece district, 2 schools in Atakent neighborhood and 3 schools in İstasyon neighborhood were determined and distributed. All surveys were conducted simultaneously to both groups in the period covering October-November-December 2018. Considering the population density of Küçükçekmece district, 2 schools in Atakent neighborhood and 3 schools in İstasyon neighborhood were determined and distributed to meet the required number of surveys. All surveys were conducted simultaneously to both groups in the period covering October-November-December 2018. Questionnaires measuring the level of satisfaction were analyzed by calculating average satisfaction levels as they are ranged in scale. Difference tests and chi-square analysis were performed as part of the statistical analyzes. In particular, the level of satisfaction was tested by differential tests on the basis of sub-groups expressing demographic characteristics. In this context, Independent Groups T-test and One-way Analysis of Variance (ANOVA) were used based on the number of groups.

The other method used in the research is the chi-square test. The chi-square test examines whether the difference between observed frequencies (G) and expected frequencies (B) is statistically significant. Qualified data are used in the chi-square test. The relationship between qualitative variables was researched by a chi-square test (Güngör ve Bulut, 2008). The chi-square independence test examines whether there is dependency between variables measured by two or more class variables. In this context, if one of the variables subject to analysis is not measured by the class scale, a cross-table has been created but a statistical relationship with the chi-square analysis has not been tested. In such cases, striking data is interpreted in the cross tables.

4. Findings

4.1. Frequency Analysis

Demographic information such as gender, age, education, occupational distribution, income status, ownership status showing the socio-economic structure of the participants in the study were asked within the scope of the survey (Table 1).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Table 1: Demographic Structure

		Site		Neighborhood		Total	
		Number	%	Number	%	Number	%
Gender	Woman	261	73,1%	231	64,3%	492	68,7%
	Man	96	26,9%	128	35,7%	224	31,3%
Age	15-18	3	,8%	0	0,0%	3	,4%
	19-25	15	4,1%	15	4,2%	30	4,1%
	26-40	234	64,5%	243	67,5%	477	66,0%
	41-60	109	30,0%	98	27,2%	207	28,6%
	61 +	2	,6%	4	1,1%	6	,8%
Education	Illiterate	2	,6%	5	1,3%	7	,9%
	Primary education	40	11,1%	146	38,8%	186	25,2%
	University	173	47,9%	50	13,3%	223	30,3%
	Literate	15	4,2%	23	6,1%	38	5,2%
	High school	108	29,9%	149	39,6%	257	34,9%
	Master / PhD	23	6,4%	3	,8%	26	3,5%
Profession	Worker	46	12,7%	85	22,5%	131	17,8%
	Retired	12	3,3%	22	5,8%	34	4,6%
	Housewife	113	31,3%	157	41,6%	270	36,6%
	Unemployed	4	1,1%	2	,5%	6	,8%
	Other	76	21,1%	39	10,3%	115	15,6%
	Officer	40	11,1%	19	5,0%	59	8,0%
	Self-employment	36	10,0%	26	6,9%	62	8,4%
	Artisan	27	7,5%	26	6,9%	53	7,2%
	Student	7	1,9%	1	,3%	8	1,1%
Workplace in the District	Yes	112	36,7%	141	50,0%	253	43,1%
	No	193	63,3%	141	50,0%	334	56,9%
Income status	1.000-3.000 TL	43	12,9%	208	58,9%	251	36,5%
	3.000-5.000 TL	118	35,3%	105	29,7%	223	32,5%
	5.000-7.000 TL	94	28,1%	27	7,6%	121	17,6%
	7.000 ->7,000 TL	79	23,7%	13	3,7%	92	13,4%
Duration of living in Istanbul	0-5 years	24	6,6%	29	7,7%	53	7,2%
	6-10 years	20	5,5%	39	10,4%	59	8,0%
	11-15 years	47	12,9%	54	14,4%	101	13,7%
	16-20 years	47	12,9%	48	12,8%	95	12,9%
	20 ->20 years	225	62,0%	205	54,7%	430	58,3%
Duration of living in the district	0-5 yıl	82	22,8%	72	19,0%	154	20,9%
	6-10 yıl	114	31,7%	78	20,6%	192	26,0%
	11-15 years	81	22,5%	71	18,8%	152	20,6%
	16-20 years	30	8,3%	53	14,0%	83	11,2%
	20-30 years	31	8,6%	57	15,1%	88	11,9%
Duration of Living in the current house	30 ->30 years	22	6,1%	47	12,4%	69	9,3%
	0-5 years	150	41,4%	132	35,4%	282	38,4%
	6-10 years	116	32,0%	97	26,0%	213	29,0%
	11-15 years	68	18,8%	54	14,5%	122	16,6%
	16-20 years	16	4,4%	40	10,7%	56	7,6%
	20-30 years	10	2,8%	31	8,3%	41	5,6%
Ownership status	30->30 years	2	,6%	19	5,1%	21	2,9%
	Own property	179	56,8%	179	48,2%	358	52,2%
	Rent	125	39,7%	149	40,2%	274	39,9%
Residential type	Other	11	3,5%	43	11,6%	54	7,9%
	Apartment	0	0,0%	277	74,3%	277	74,3%
	Detached house	0	0,0%	71	19,0%	71	19,0%
	Slum house	0	0,0%	9	2,4%	9	2,4%
	Other	0	0,0%	16	4,3%	16	4,3%

4.2. Difference Tests

Difference tests have tested whether the findings on quality of life in terms of variables such as the region where participants live (neighborhood or collective housing) and demographic characteristics show a statistically significant difference. In the binary groups, Independent groups T-tested and one-way ANOVA-tested were used in cases where there were more than two subgroups. Both analyzes were primarily tested for variance homogeneity and different analysis steps were followed depending on whether variants are homogeneous or not. Accordingly, Welch and Brown-Forsythe analysis were used instead of an ANOVA test when variance homogeneity was not achieved.

4.2.1. Satisfaction Levels on Mass Housing-Neighborhood Samples All of the independent T-test results are statistically significant in terms of the satisfaction levels of the neighborhood, the neighborhood and the parks, the features of the parks and the parks, the level of social satisfaction, the level of accessibility they perceive and the reasons for moving home. Accordingly, when the average of the mass housing and the neighborhood is compared, Table 2 shows that the average of the mass housing is significantly higher than the neighborhood average.

Table 2: Satisfaction levels based on mass housing and neighborhood samples.

	Group	Descriptive Statistics			Levene Test for Equation of Variances		T-Test for Equation of Means		
		N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Housing environment satisfaction	Mass housing	345	3,7109	,95148	3,782	,052	11,974	673	,000
	Neighborhood	330	2,7958	1,03376			11,952	662,300	
Satisfaction with park features	Mass housing	366	3,5738	1,10010	,210	,647	14,476	716	,000
	Neighborhood	352	2,3996	1,07212			14,483	715,874	
Satisfaction with parks	Mass housing	360	3,1319	1,06742	1,794	,181	12,250	723	,000
	Neighborhood	365	2,1511	1,08811			12,252	722,979	
Social environment satisfaction	Mass housing	361	3,2715	,92627	7,669	,006	8,530	718	,000
	Neighborhood	359	2,6453	1,04045			8,527	707,597	
Accessibility average	Mass housing	355	3,7560	,94275	,871	,351	4,224	708	,000
	Neighborhood	355	3,4439	1,02463			4,224	703,145	
Reasons for moving house	Mass housing	367	3,0821	,84307	7,596	,006	4,820	720	,000
	Neighborhood	355	2,7580	,96149			4,809	701,216	

4.2.2. Sat The neighborhood and mass housing samples were separately examined to determine whether there was a significant difference in gender satisfaction levels. When the neighborhood sample shows whether the levels of satisfaction on different subjects differ significantly in terms of gender variability, it was found that only the accessibility topic makes sense. Accordingly, women find their area more accessible than men (Table 3).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Table 3: Gender-based satisfaction levels in the neighborhood sample.

Neighborhood Sample	Descriptive Statistics				Levene Test for Equation of Variances		T-Test for Equation of Means		
	Group	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Housing environment satisfaction	Women	196	2,7893	1,04661	,229	,633	-,034	310	,973
	Men	116	2,7933	,96858					
Satisfaction with park features	Women	211	2,4060	1,01496	,592	,442	,290	331	,772
	Men	122	2,3716	1,09023					
Satisfaction with parks	Women	221	2,1931	1,02651	3,396	,066	1,030	344	,304
	Men	125	2,0707	1,12189					
Social environment satisfaction	Women	218	2,6873	,99082	2,668	,103	,825	339	,410
	Men	123	2,5915	1,09797					
Neighborhood dissatisfaction	Women	224	2,6905	1,00068	,009	,926	,189	349	,850
	Men	127	2,6695	1,00789					
Accessibility average	Women	220	3,5243	,96816	2,214	,138	2,150	345	,032
	Men	127	3,2826	1,07509					
Reasons for moving house	Women	212	2,7514	,94326	,262	,609	,552	333	,581
	Men	123	2,6926	,93222					

In the mass housing sample, a significant difference was observed between gender groups in terms of housing satisfaction, social environmental satisfaction and accessibility. Accordingly, women's satisfaction levels were significantly higher than men in all headings (Table 4).

Table 4: Gender-based satisfaction levels in the mass housing sample.

Mass Housing Sample	Descriptive Statistics				Levene Test for Equation of Variances		T-Test for Equation of Means		
	Group	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Housing environment satisfaction	Women	235	3,8257	,93239	,785	,376	3,556	324	,000
	Men	91	3,4124	,96420					
Satisfaction with park features	Women	250	3,6400	1,13333	1,306	,254	1,536	341	,126
	Men	93	3,4337	1,02832					
Satisfaction with parks	Women	246	3,2087	1,10392	,850	,357	1,933	335	,054
	Men	91	2,9524	1,01419					
Social environment satisfaction	Women	248	3,4103	,90467	,101	,751	4,820	337	,000
	Men	91	2,8819	,86559					

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Accessibility average	Women	254	3,8423	,89623	5,392	,021	2,737	345	,007
	Men	93	3,5333	1,02207			2,575	146,861	,011
Reasons for moving house	Women	251	3,1209	,88134	2,358	,126	1,078	343	,282
	Men	94	3,0106	,74285			1,165	196,574	,245

4.2.3. Satisfaction Levels Based on Socioeconomic Structure

ANOVA analysis was conducted to test whether there was a statistically significant relationship between the income status and the reasons for moving home. Variance homogeneity was first tested, ANOVA was applied to variables with $p > .05$ and Welch and Brown-Forsythe tests were performed on non-variants. According to the ANOVA test results, there is a significant relationship between the "presence of green spaces in the environment" and the level of income due to the reasons for moving home. According to the results of the Post Hoc (Tukey and Scheffe) test, individuals with income levels of 5,000 Turkish lira or more have shown that the "presence of green spaces in the environment" has a higher impact on their transportation to their existing homes than those with an income level of 1,000 Turkish lira to 3,000 Turkish lira.

Another article that has significant difference between groups is the "to be close to the mosque". Accordingly, people with income levels of between 3,000 Turkish lira and 5,000 Turkish lira state that the mosque's proximity to the house is more effective than those with an income of 5,000 Turkish lira or more.

ANOVA analysis was conducted to test whether there was a statistically significant relationship between the income status and the reasons for moving home. Variance homogeneity was first tested, ANOVA was applied to variables with $p > .05$ and Welch and Brown-Forsythe tests were performed on non-variants. First of all, an assessment was made based on the general average reason for moving home. Accordingly, there is a significant difference between the groups in terms of the reason for moving home in terms of income levels. Individuals with an income level of 7,000 Turkish lira or more have an average of a higher "reason for moving into the house" than all other groups (1,000-3,000 Turkish lira, 3,000-5,000 Turkish lira and 5,000-7,000 Turkish lira). The aforementioned finding shows that for people with high income levels, proximity to work, access to work, availability of good schools and similar criteria are more effective reasons for moving.

When analyzed by substances, ANOVA test results show that there is a significant relationship between the level of income and the reasons for moving home such as "being close to work," "being easy to access," "presence of good schools," "being a suitable place for shopping, school and other needs," "opportunities to invest in leisure time," "the appealing look of the neighborhood," "the presence of green spaces in the neighborhood," and "being an open space". According to the Post Hoc (Tamhane's 2) test results, individuals with high income levels find the factors that make sense to lower income people as the reason for moving to their home.

4.3. Chi-Square Analysis

A chi-square analysis was used to determine whether there was a relationship between the two variables. The chi-square test tests whether the two variables are independent of each other and allows the interpretation of the cross table obtained if the relationship between the two variables is established. In this study, diagonal tables were created for the binary variables determined, but if at least one of the variables included in the analysis was not measured by the class, the chi-square value could not be obtained. In such cases, the most striking data is interpreted in the cross tables. In this context, some evaluations of the variables with $p \leq 0.05$ values are interpreted below.

4.3.1. Mass Housing Sample

-Functionality x Socioeconomic Structure

The urban furniture that is mentioned to be missing according to age groups within the scope of functionality and socioeconomic structure is cross-checked. It is seen that the participants who stated that they were missing urban furniture in the region where they live were mainly in the 26-40 age group. Garbage boxes, seating groups, and banks are the most common urban furniture that the participants find incomplete. It is observed that all participants in the 15-18 age group state ornamental pools and flowers, while adults in the 41-60 age group find art works and sculptures incomplete, unlike the general trend (Figure 4).

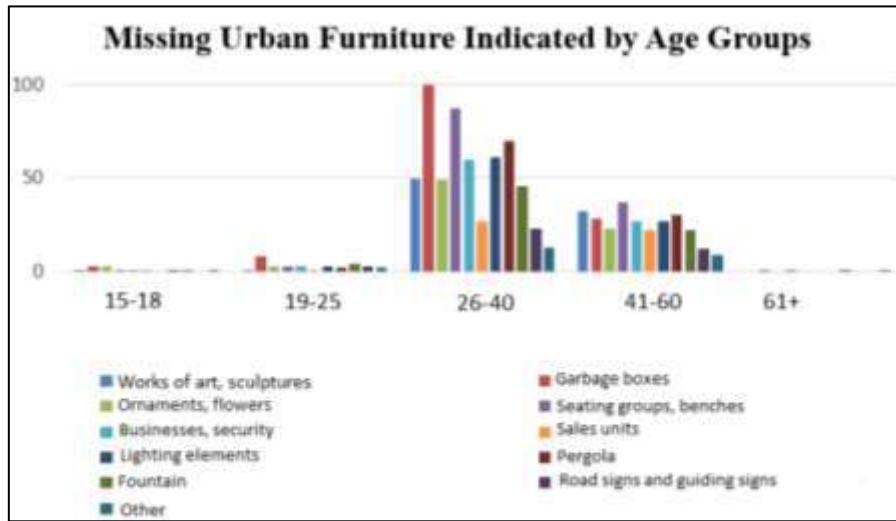

Figure 4: Evaluation of missing urban furniture and age groups.

-Use of the housing environment x Functionality

In the mass housing sample, data on the functional diversity and functionality of the perception and reinforcement elements regarding green space adequacy are cross-referenced. Those who deem the green spaces of the participants inadequate find the reinforcement elements easy to use and accessible in terms of functional diversity. On the other hand, it has been observed that participants who consider the green spaces adequate consider the reinforcement elements easy to use, accessible and of adequate quality (Figure 5).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

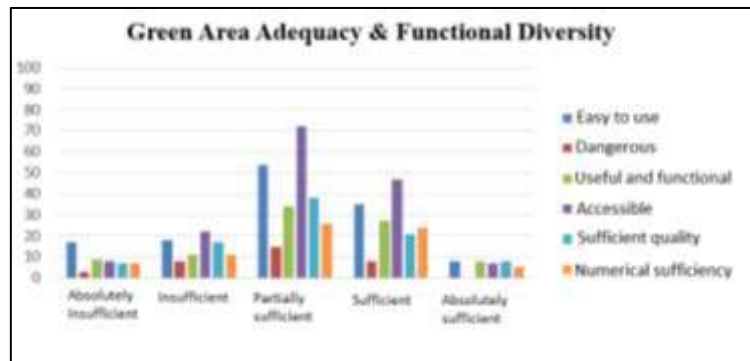

Figure 5: Evaluation of green spaces adequacy and functional diversity.

Functionality x Accessibility

In the mass housing sample, the participants' evaluations on the way they use the parks and accessibility were cross-examined. According to the results of the chi-square analysis, there is a significant relationship between accessibility and the way it is used in the park (Figure 6).

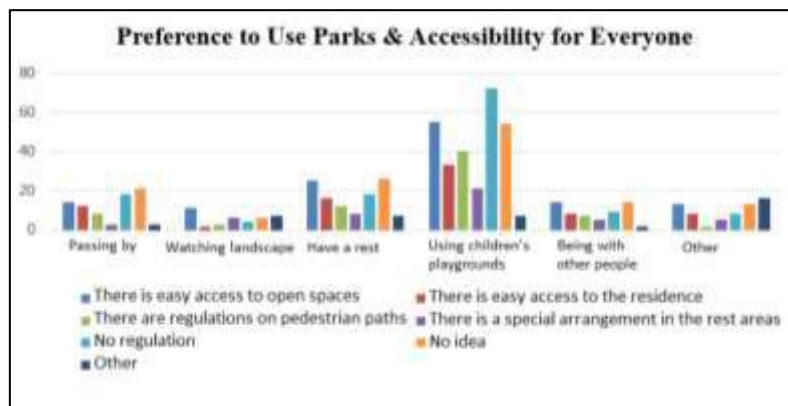

Figure 6: Evaluation of the accessibility factor for everyone with the preference to use the parks.

-Functionality x Security

In the mass housing sample, the reasons for not using a park with the functions requested by the participants are cross-referenced. The most sports areas of the participants who stated that they were not using the park was "unsafe". Participants, who state "crowded" areas, request resting areas and children's playgrounds and sports areas. In addition, participants who state that they use parks most require sports, rest area and playground (Figure 7).

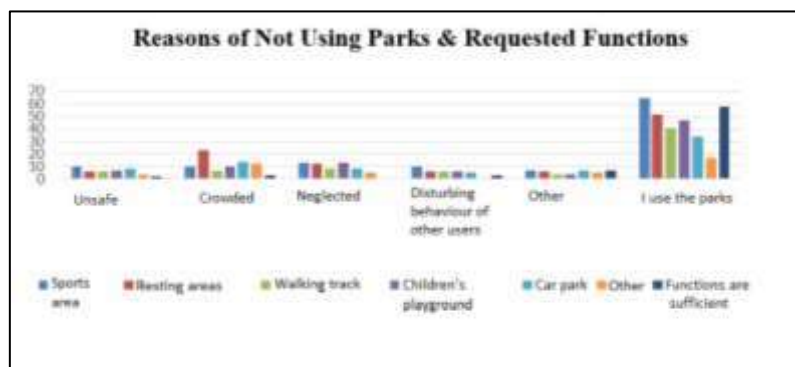

Figure 7: Evaluation of requested functions and reasons of not using parks.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

-Satisfaction Level x Functions

In the mass housing sample, the participants' satisfaction levels with the parks and the functions they indicated on the mass housing were cross-examined (Figure 8). The most frequently mentioned mass housing functions by satisfied and dissatisfied participants are resting areas, parking lots, playgrounds, basketball area and walking path (Figure 9).

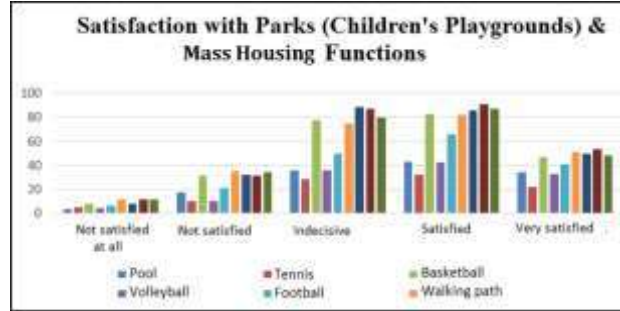

Figure 8: Assessment of existing children's playgrounds with satisfaction from the parks.

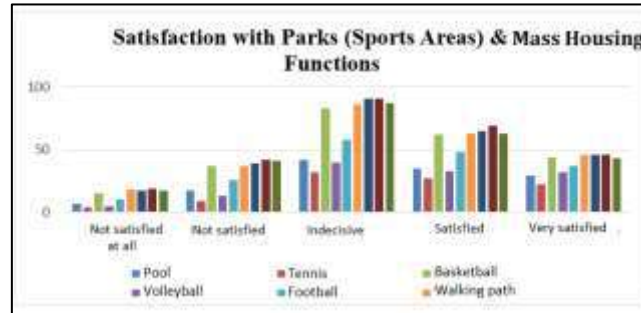

Figure 9: Assessment of existing sports areas with satisfaction from parks

-Transport x Socioeconomic Structure

Within the scope of the study, the income status and transportation problems of the participants were cross-examined. In the mass housing sample, people with an income level of 5,000 Turkish lira and over 7,000 Turkish lira indicated the highest traffic density as a transportation problem. People with an income of between 1,000 Turkish lira and 5,000 Turkish lira complain about the most "waiting for a vehicle" (Figure 8). Another item that participants with an income level of 3,000 Turkish lira or more than 7,000 Turkish lira stated in general is the lack of vehicles and the crowding.

4.3.2. Neighborhood Sample

- Residential environment Usage x Functionality

In the neighborhood sample, the perception of green space adequacy and the data on the functional diversity and functionality of the reinforcement elements are cross-referenced (Figure 10). Those who deem the green spaces of the participants inadequate find the reinforcement elements dangerous in terms of functional diversity. In this respect, it is understood that the users associate the functional diversity of the reinforcement elements with the green spaces adequacy. On the other hand, it was observed that participants who found the green spaces adequate considered the reinforcement elements accessible, easy to use and of sufficient quality.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Figure 10: Evaluation of green spaces adequacy and functional diversity.

- Socioeconomic Structure x Functionality

Within the scope of the research, the answers of the participants regarding their age and the street furniture they deemed incomplete were crossed (Figure 11). It is seen that the participants who stated that they were missing street furniture in the region where they live were mainly in the 26-40 age group. The street furniture that the participants mostly stated what they found incomplete are sitting groups, benches, trash cans. On the other hand, adults in the 41-60 age group find pergolas, fountains, and operation and security incomplete, unlike the general tendency.

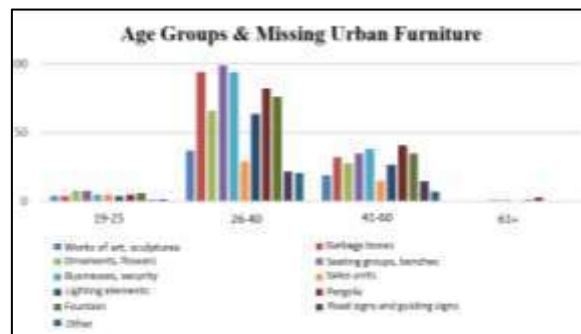

Figure 11: Evaluation of missing urban furniture according to different age groups.

-Functionality x Socioeconomic Structure As part of the research, the participants' views on the educational status and accessibility for everyone were cross-examined. The most frequently mentioned statement at all levels of education is that there are no regulations or ideas about accessibility for everyone (Figure 12), while the most frequently mentioned information by primary school, high school and university graduates is that there is regulation on pedestrian paths.

Figure 12: Evaluation of accessibility for everyone by education levels

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

-Functionality x Security

In the neighborhood sample, the satisfaction levels of the participants with their parking features and their views on the functional diversity of the parks were cross-examined (Figure 13). Accordingly, it is observed that users who do not find the parks safe believe that the reinforcement elements in the parks are 44 percent dangerous and 35 percent find them accessible. Individuals who are unsure about their satisfaction with the parking features find the functional diversity "easy to use" and "accessible" (Figure 14 and Figure 15).

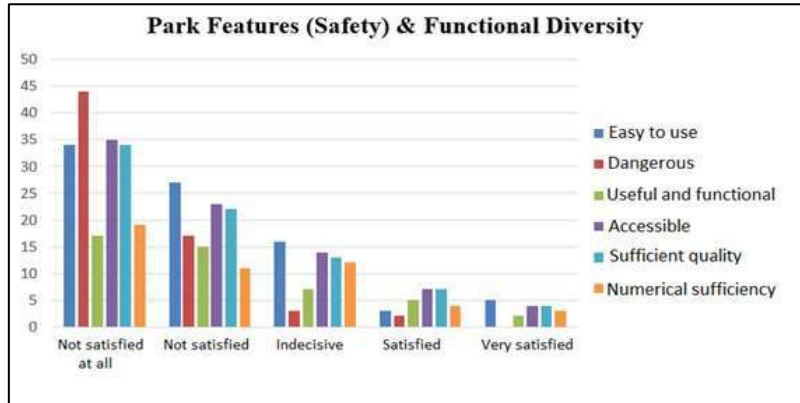

Figure 13: Evaluation of park diversity and safety criteria

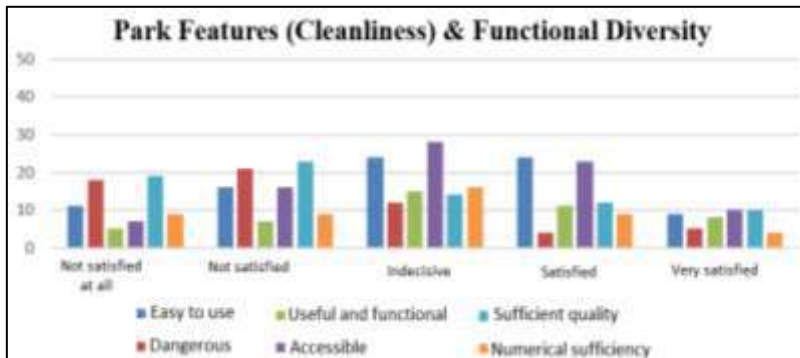

Figure 14: Evaluation of functional diversity and cleanliness criteria in parks.

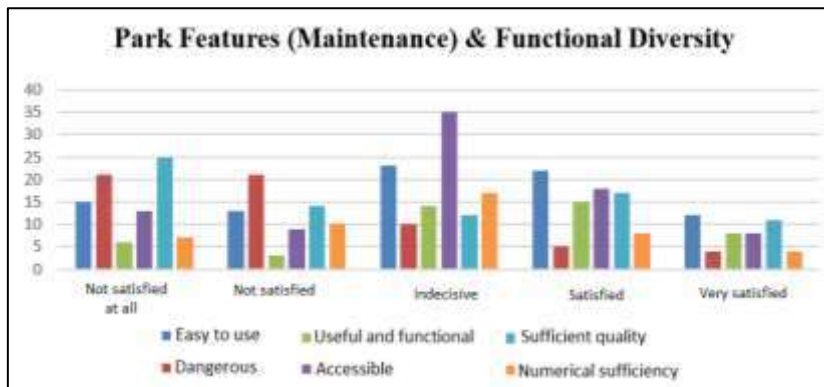

Figure 15: Evaluation of functional diversity and maintenance criteria in parks.

-Transportation x Socioeconomic Structure

Within the scope of the study, the income status and transportation preferences of the participants were cross-referenced. In the neighborhood sample, people with an income level above 5,000 Turkish lira indicated the highest number of private vehicles, buses and minibuses as transportation options. People with an income level of between 1,000 Turkish lira and 5,000 Turkish lira stated that they prefer the most in the minibus and the second in the bus (Figure 15). Participants with an income level of 7,000 Turkish lira and above stated that they used buses and taxis after a private vehicle. In this respect, there is a direct relationship between income level and transportation preference.

5. Conclusion

With an increasing population and urban living conditions, the need for residential areas and urban green spaces is increasing. Some of the studies done to address these needs have efficient results, while others reveal urbanization problems. All individuals living in a city want to live in safer, less problematic and higher quality of urban living spaces. However, they have to shape their choices according to income levels and life standards.

Green spaces in mass housing and neighborhoods provide individuals with recreation opportunities; they also influence their enjoyable time, relaxation, socialization and life efficiency. Thus, quality of life is improved as environmental quality and satisfaction increase. Having the physical environmental conditions at the required standards and improving them in the residential areas ensures that the quality of life is high and sustainable.

The purpose of this study is to investigate and analyze the quality of life in green spaces in line with quality criteria on mass housing and neighborhood scales. Mass housing and neighborhood samples have been identified as regions with two different types of residential areas to ensure comparison in the two sample groups. The survey, analysis, and observation studies used in the study have conducted assessments based on the quality criteria used in the search of quality of life in green spaces, safety and comfort, maintenance, cleanliness, functionality, diversity of functions, competence of reinforcement personnel, accessibility, cultural facility, social facility, social infrastructure, transportation and socio-economic structure.

When the satisfaction levels of the housing environment are compared, satisfaction is higher in the mass housing sample based on the responses given by the participants. The sense of satisfaction around the house focuses on the safety of the residential environment, its attraction, its being a beautiful place to live, and its being a suitable place for walking and raising children in the mass housing sample. While the green spaces of the neighborhood use are partly adequate in the mass housing sample, the neighborhood is perceived as insufficient. In title of green spaces satisfaction, adequacy of green spaces in the mass housing sample is 24.7 % higher than the neighborhood sample. A higher level of satisfaction with green spaces in the mass housing sample has a positive impact on the quality of life.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

When the level of satisfaction with parks is evaluated, it is seen that the satisfaction in the mass housing sample is higher than in the neighborhood. The criteria for safety, maintenance and cleaning have shown that the mass housing sample is satisfied with the cleanliness and safety of the parks, while the neighborhood sample is satisfied with the maintenance feature only at a very low rate. At this point, it must be remembered that the residents of the mass housing sample use the parks on the mass housing. Parking problems and lack of reinforcement are common problems in the use of green spaces in the neighborhood sample. The range of functions and functionality in parks reveals that the mass housing sample is more advanced. In the neighborhood sample, urban furniture and landscaping items such as business, safety, pergola, ornamental pools and flower pools are more lacking. The mass housing sample shows the lack of landscaping elements such as art works and sculptures. Increasing the quality landscaping elements in this sense of aesthetics will make green spaces look better and increase the use.

When transportation problems are examined, traffic density and waiting for vehicles are the most common problems in both samples. Parking deficiency, lack of vehicles and overcrowded areas are more prevalent in the neighborhood sample. Having these types of transportation problems reduces the standards of the living in both samples and reduces the quality of life.

The results of the survey showed that the level of satisfaction among the residents of the complex and the neighborhood was higher. Nevertheless, it has been observed that there are issues such as green spaces, transportation and public transportation that users find problematic. The use of green spaces, the adequacy of green spaces and the notion of green spaces are more widely adopted and valued in individuals in the mass housing sample. Residents stated that they do not need the nearest park outside the complex, that it is parked away and that they do not use it to drive. Based on this, residents will use the protected and safe green spaces near the mass housing.

An analysis of statistical data reveals that satisfaction levels such as housing, parks, parking features and social environment are lower in the neighborhood sample. Residents stated that there were no open and green spaces in the residential areas and that there were no recreation areas around the residential area. Neighborhood settlements must be provided with parking and green spaces immediately. Urban green spaces should be created between the neighborhoods, which are small enough to serve a certain number of households, and which will allow recreation to all settlements outside the neighborhood. Green spaces norms must be ensured to increase the amount of green spaces per person. Thus, green spaces serve the entire city and benefit development.

Those who are parked near the housing community stated that they could not use the park closest to their home because the park was distant and they could not use it because of the user density and that the park was insufficient. The parks must be functional, have sufficient functions and be well-maintained. Residents stated that the parks in the neighborhood, which are few in the neighborhood, do not fit the age group of children. Children's playgrounds in urban areas do not meet the standards and therefore areas must be created immediately for the 0-5, 5-9, 9-14 age groups.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Two different settlements in Küçükçekmece district, selected as the research area, differ considerably between the socioeconomic structure, recreation opportunities, green spaces usage and awareness factors that determine the quality of urban life. Therefore, the necessary arrangements for green spaces should be made in line with the needs of both residential areas and quality of life should be improved.

Acknowledgement

This article is derived from PhD Thesis of Bahadır, B. (2020) titled “Comperative Analysis of Life Quality Related to Green Areas in Neighborhood –Mass Housing Scales: Kuçukçukmece District”, Istanbul University-Cerrahpaşa, Institute of Graduate Studies.

References

- Breheeny MJ., (1992) Sustainable Development and Urban Form: An Introduction. In: Sustainable Development and Urban Form, Pion Ltd, London, 1-23.
- Burgess R., (2000) The Compact City Debate: A Global Perspective. In: Burgess R, Jenks M (eds), Compact Cities: Sustainable Urban Forms for Developing Countries, Spon Press, New York, 9-24.
- Cummins, R. A., (1999) A Psychometric Evaluation of The Comprehensive Quality of Life Scale – Fifth Edition, in *Urban Quality of Life, Critical Issues and Options*, Eds: Lim Lan Yuan, Belinda Yuen, Christine Low, National University of Singapore Press, s.32-46.
- Donahue, M.L., Keeler, B.L., Wood, S.A., Fisher, D.M., Hamstead, Z.A. and Mc Phearson, T., (2018) Using social media to understand drivers of urban park visitation in the Twin Cities, MN. *Landsc. Urban Plan.* 175, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.02.006>.
- Felce, D. ve Perry, J., (1995) Quality of Life: Its Definition and Measurement, *Research in Developmental Disabilities*, 16(1), 51-74. [https://doi.org/10.1016/0891-4222\(94\)00028-8](https://doi.org/10.1016/0891-4222(94)00028-8).
- Houghton G., (1997) Developing Sustainable Urban Development Model. *Cities* 14, 1, 189-195.
- Helbich, M., Yao, Y., Liu, Y., Zhang, J.B., Liu, P.H. and Wang, R.Y., (2019) Using deep learning to examine street view green and blue spaces and their associations with geriatric depression in Beijing, China. *Environ. Int.* 126, 107–117. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2019.02.013>.
- Garb, Y, Kamp, I. V., Kuijpers, M., Ourednicek, M., & Sykora, L. (2004). Special deconcentration of economic land use and quality of life in European metropolitan areas, Quality of Life Indicators Report (D02).
- Gold, S., (1972) Nonuse of Neighborhood Parks, *Journal of the American Planning Association*, Vol.38:6, s.369-378.
- Gozalo, G.R., Morillas, J.M.B., Gonzalez, D.M. and Moraga, P.A., 2018. Relationships among satisfaction, noise perception, and use of urban green spaces. *Sci. Total Environ.* 624, 438–450. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.12.148>.
- Güngör, M. and Bulut, Y. (2008) About Khi-Kare Test. *Eastern Anatolia Region Studies*,7(1), 84-89.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- Johnson, M., Campbell, L., Svendsen, E. and McMillen, H., (2019) Mapping urban park cultural ecosystem services: a comparison of twitter and semi-structured interview methods. *Sustainability* 11, 6137. <https://doi.org/10.3390/su11216137>.
- Kabisch, N., Qureshi, S., Haase, D., (2015) Human-environment interactions in urban green spaces - a systematic review of contemporary issues and prospects for future research. *Environ. Impact Assess. Rev.* 50, 25–34. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2014.08.007>.
- Kart Aktaş N. and Çınar H. S., (2018) Problems, expectations and potentials Koca Mustafa Paşa coastal park. *International Journal of Landscape Architecture Research*, E-ISSN: 2602-4322, 1 (1): 15-21.
- Land, K.C., (1983) Social Indicators, *Annual Review of Sociology*, 9:1-26 (Volume publication date August 1983) <https://doi.org/10.1146/annurev.so.09.080183.000245>
- Lee, Y. J., (2008) Subjective Quality of Life Measurement in Taipei, *Building and Environment*, 43(7), 1205-1215.
- Newman, P. and Kenworthy, J., (1999) “Sustainability and Cities: Overcoming, automobile, Dependence”.
- Pacione, M. (1982) The Use of Objective and Subjective Measures of Life Quality in Human Geography. *Progress in Human Geography*, 6: 493-514.
- Pacione, M., (2005) “Urban Geography: A Global Perspective”, Routledge, New York.
- Rapley, M., (2003), Quality of Life Research: A Critical Introduction, SAGE Publications.
- Qureshi, S., Breuste, J.H. and Lindley, S.J., (2010a) Green space functionality along an urban gradient in Karachi, Pakistan: a socio-ecological study. *Hum. Ecol.* 38, 283–294. <https://doi.org/10.1007/s10745-010-9303-9>.
- Qureshi, S., Kazmi, S.J.H. and Breuste, J.H., (2010b) Ecological disturbances due to high cutback in the green infrastructure of Karachi: analyses of public perception about associated health problems. *Urban For. Urban Green.* 9, 187–198. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2009.08.003>.
- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsmana, G., Hollander, A., (2003) Urban Environmental Quality and Human Well-being Towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts; a Literature Study. *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2), 5-18. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(02\)00232-3](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(02)00232-3)
- Wang, Z., Zhu, Z., Xu, M. and Qureshi, S., (2021) Fine-grained assessment of greenspace satisfaction at regional scale using content analysis of social media and machine learning. *Science of the Total Environment* 776 (2021) 145908. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.145908>.
- Wish, N.B., (1986) Are We Really Measuring Quality of Life. *American Journal of Economics and Sociology*, 3 : 343-358. <https://doi.org/10.26650/JECS2020-808723>.

Sivas'ta 1960 sonrası alternatif konut sunumları bağlamında sosyal konutlar

Dr. Öğr. Üyesi Pınar KOÇ*, Doç. Dr. Uğur TUZTAŞI **

Özet

Bu metin, Sivas ölçeğinde modernizm uzantılı olarak 1960'lardan sonra kentsel ölçeğe dahil edilen alternatif konut sunumlarını analiz etmektedir. Çalışmada konut sunumlarının modern konut düzenekleriyle olan bağlantıları gözetilerek, üretim biçimindeki özneliliğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda modern konut tipolojisinin kentsel dokudaki tarihsel izleği ve konut tipolojisinin 1960'lara kadar uzantıları tipolojik çeşitlilik ve değişkenlik bağlamında değerlendirilmiştir. Gözlem ve belgelemeye dayanan bir alan çalışmasından oluşan çalışmada örneklem olarak; Belediye Sosyal Konutları, Dedebalı Mahallesi Konutları ile 94 Evler olarak bilinen konut sunumları değerlendirilmiştir. Değerlendirmede konut sunumları planimetrik kuruluş, kentsel mekân ilişkileri gibi tasarım prensipleri bağlamında analiz edilmiş olup ayrıca konut sunumlarındaki geleneksel barınma pratiğinden devşirilen mekânsal öğelere ilişkin saptamalar yapılmıştır. Sonuçta, 1960 sonrası ürün olan bu pratikler, hem ülke genelindeki sosyal konut örneklerine benzer mekânsal donatıları, hem de yerel konut morfolojisinden aktarımları içermesi bağlamında özgün konut sunumlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Modern, Konut, Modernleşme, Sivas, Sosyal Konut.

*Sivas Cumhuriyet Üni. Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fak., Mimarlık Böl., Sivas, Türkiye
E-mail: pinarkoc85@gmail.com ORCID: 0000-0001-8727-2655

** Sivas Cumhuriyet Üni. Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fak., Mimarlık Böl., Sivas, Türkiye
E-mail: ugurtuztasi@gmail.com ORCID: 0000-0003-3668-5665

Başvuru – Submission: 11/06/2023

Kabul – Acceptance: 01/09/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372717>

Social housing in the context of alternative housing presentations in Sivas after 1960

Abstract

This text analyzes the alternative housing presentations included in the urban scale after the 1960s as an extension of modernism in Sivas. The study aims to reveal the subjectivity of housing presentations in the form of production by considering their relations with modern housing assemblages. In this context, the historical trace of modern housing typology in the urban fabric and its extensions until the 1960s are evaluated in the context of typological diversity and variability. In the study, which consists of a field study based on observation and documentation, the housing presentations known as Municipality Social Houses, Dedebalı Neighborhood Houses and 94 Houses were evaluated as a sample. In the evaluation, the housing presentations were analyzed in the context of design principles such as planimetric organization and urban space relations, and determinations were made regarding the spatial elements in the housing presentations that were borrowed from traditional housing practices. As a result, these practices, which are the product of the post-1960 period, are unique housing presentations in the sense that they include both spatial reinforcements similar to social housing examples across the country and transfers from local housing morphology.

Keywords: Modern, Housing, Modernization, Sivas, Social Housing.

1. Giriş

İçinde yaşamak için bir makine olarak tasavvur edilen modern konut, yeni malzeme, yeni biçim ve yeni yapı bileşenleri aracılığıyla barınma pratiğini dönüştürmüştür. Süreçte, işlevsel konutun rasyonel düzeni, uluslararası üslubun aşkın bir temsiliyetine dönüşürken gelenekselden türeyen tüm arketipik imajlar da aynı şekilde mekânsal olarak terkedilmiştir. Her ne kadar uzunca bir süre modern konut, makineleşmiş bir dünyanın kutsanmış imgesi haline getirilse de 1950'ler sonrası modern kent gibi modern konut da şiddetli bir eleştiriler kümesine maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin odağında modern konutun erken dönem tasarımları için duyulan heyecanın giderek azaldığı ve modern konut inşa etme kavrayışının, kamusal olanaklardan yoksun bina kompleksleri ile karakterize olduğu eleştirisi gelir. Yine sakinleri için yaşam alanlarının uygun olmadığı ve hayal gücünden uzak, karakteri olmayan projeler arasında bocaladığı şeklinde eleştiriler de ortaya çıkmıştır (Rowe, 1993:2). Bu eleştirinin dışında ev ve yuva gibi kavramlar üzerinden aidiyetin tanımlandığı bir literatür de geliştirilmiştir. Bunlar arasından en popüler olanı Heidegger ve iskan meselesi olsa da diğer başka pek çok düşünsel yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin Adorno (2017:42)'ya göre ev, artık, eski konserve kutuları gibi kullanılıp atılacak bir şeydir ve içinde yaşayanlarla hiçbir bağlantısı olmayan yaşama kutusudur. Benzer şekilde Aras (2014:105) da modernitenin konut alanında hızlı ilerleyemediğini, özne kavramının yok edildiğini ve soyut sterillik, evrensellik kaygısı gibi durumların kitle toplumunun katı ayırımına sebep verdiğini ifade etmiştir.

Ancak modern konuta yöneltilen bu bakış açıları, homojenleştirilmiş konut anlatılarının üstü örtük bir ayracı haline de gelmiştir. Türkiye ise bu sahneye batılı yan anlamlarından uzak bir modernleşme pratiği ile eklemlenmiştir. Reformcuların ülküsel idealleri, yeni yaşam tarzını ve mimarlığını yaratmıştır. İçsel bir makineleşme sürecinden kopuk olarak, biçimsel tasavvurların, çoğu zaman empoze edildiği bir mimarlık ortamı vuku bulmuştur. Ancak yine de gelenekselden moderne geçiş, reformcuların tahayyül ettiği kadar katıksız bir kopmayı ve idealize edilmiş modern imajları içermiyordu. Modernliğin kaleleri olan fabrikalarda çalışmak için köyden kente gelenler, gelenekselden kopma mitini travmatik biçimde kurdukları öznel yaşam dünyalarında tersine çevirdiler. Mekansal bir içerikle bunun anlamı, geleneksel mekan dünyasına ait biçim sözlüğünün modern yapı malzemesiyle inşa edilmiş yeni konuta kalıtsal bir iz bırakarak eklemlendiğidir. Bu izleğin Türkiye’de konut serüvenini modern tipolojik örüntülerle ele alan çalışmalarda alternatif konut sunumları olarak değerlendirdiği de görülmektedir (Alkan ve Uğurlar, 2015). Bu metnin temel iddiası da çoğu zaman gözden kaçan mimari bileşenlerin ya da homojenleştirilen modern konut anlatılarının aksine, avlu, hayat, açık sofa gibi geleneksel arketiplerin betonarme ile yeniden icat edildiği ya da yorumlandığıdır. Bu, barınma pratiği ekseninde gelenekselden moderne geçişteki tereddütlü alanları imlese de 1960 sonrasındaki gecekondulaşma süreci açısından kırsaldan kente göçen kesimin kentsel mekanla kurduğu diyalogu ve uyum sürecini de içermektedir. Benzer bir olgu, İzmir için ortaya konmuş ve bu durum, daha çok, ulusal/milli mimarlık arayışına yönelik çabalarla ilişkilendirilmiştir. Eyüce (1999:36)’ye göre, İzmir’deki bazı konutlarda, 50’li yıllarda etkisini sürdüren ‘milli’ mimarinin seküler kimliği, geleneksel konut mimarisinin plan düzeninden ziyade geniş saçaklı çatı, cumbayı anımsatan çıkma gibi biçimsel ve yapısal özelliklerle oluşturulmuştur. Bundan farklı olarak, Sivas ölçeğindeki yaklaşımları değerlendiren bu metin ise, ulusal, milli gibi kavrayışlar ve sürekliliğine ilişkin açmazlar yerine daha çok, 1960 sonrasındaki sosyal konut uygulamalarındaki düzeneklere ilişkin kentsel bağlamda bir sorgulamayı amaçlamaktadır.

Başka bir deyişle, bu metnin amacı, Sivas’ta sosyal konut sunumlarını örneklemek ve bunları, geleneksel barınma pratiğinden devşirilen öğeler açısından irdelemektir. Gözlem ve belgelemeye dayanan alan çalışmasının ilk örnekleme Sivas’ta Belediye Sosyal Konutlarıdır. Ardından, Dedebalı Mahallesi ile 94 Evler olarak bilinen örnekler analiz edilmiş ve çalışma kentsel dokuda karşılaştırmalı bir mekan okumasıyla tamamlanmıştır. Bu karşılaştırmada arketipik imajların morfolojik analizi yorumlanmış olup yine merkez-yerel ilişkisi yadsınmadan geleneksel mekan kültürünün ve modern konutun bütüncül bileşenleri de okunmaya çalışılmıştır.

2. Türkiye’de Konut Kooperatifçiliği ve Sosyal Konut Olgusuna Tarihsel Bir Bakış

Türkiye’de “sosyal konut” kavramı, 20. yüzyıl boyunca hem politik hem de akademik ortamlarda yaygın bir şekilde tartışma konusu olmuştur (Şoher ve Akpınar, 2019:67). Öte yandan, sosyal konutun tek bir tanımı olmadığı gibi, bu tanım ülkeden ülkeye ve işlevsel içeriğine göre farklılık içermektedir (Develi ve Erdem, 2023:23).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Bununla birlikte sosyal konutu, işlevsel içeriğiyle tanımlama gayretinde öne çıkan unsur, daha çok sosyo politikalara bağlı bir dökümün sonucu olarak üretim biçimini doğrudan etkileyen yasa ve yönetmeliklerin doğurduğu sonuçlar olmuştur. Bu güzergâhta sosyal konutun ortaya çıkış nedeni çoğunlukla devletin, gecekonduya alternatif çözüm üretmek yoluyla gecekondunun doğurduğu olumsuz sonuçları ortadan kaldırma çabası ve konutsuz ailelere ucuz konut sağlama çabası olarak nitelendirilmiştir (Dülgeroğlu Yüksel, 1995). Tabii ki, Cumhuriyet tarihi boyunca büyüyen konut/barınma sorununa yönelik olarak merkezi ve yerel yönetimlerin yürüttükleri politikaların dönemselleştirilmesinde siyasi konjonktürün yanı sıra sosyo-ekonomik yapı ve kentleşme de temel bir girdi olmuştur. Sosyal konutlara ilişkin olarak Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar yürütülen politikalarla ilişkilendirilerek kronolojiler oluşturulmaya çalışılmıştır (Akalin, 2016; Develi ve Erdem, 2023). Bu çalışmaların ortak noktası ise, Cumhuriyetin ilanından 1950 yılına kadar olan süreci Ulus Devlet Anlayışı ve Memur Merkezli Konut Politikalarının çerçevelediği bir dönem olarak tarihlenmesidir. 1950-1980 aralığı ise daha çok planlı dönem olarak ele alınmıştır (Akalin, 2016:113; Develi ve Erdem, 2023:38). Bu tarihlendirmelerde konut üretimini şekillendiren gelişmelerin bazı ayrıntıları ise aşağıda ele alınmıştır. Ekim 1923'te "İskan ve İmar Vekaleti"ni kuran Cumhuriyet Hükümeti, 1930'lu yıllara kadar planlama ve konut sorununun çözümüne yönelik olarak çeşitli yasalarla konut üretiminde aktif bir rol oynayamaya çalışsa da (Alkışer ve Yürekli, 2004:65), örgütlenmedeki aksaklıklar ve yeterli sermayenin olmaması yüzünden bu pek sağlanamamıştır. Süreçteki konut üretiminde arsa sahibi birey, düşük yoğunluklu tek ev ya da apartman inşa ederek barınma sorununu çözmeye çalışmıştır (Koca, 2015:21-22). 1940'lı yıllara gelindiğinde ise özellikle işçi ve memurlar için konut edindirme amaçlı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Bunun dışında alt gelir gruplarına yönelik bir üretim göze çarpmaz. Süreçte, erken Cumhuriyet döneminin modernleştirici dinamikleri olan fabrikalar ve çalışanları için inşa edilen lojmanlar öne çıkar ki, bunlar, her Anadolu kenti için belirgin bir yapı stoku ve yapı karakteri sağlamıştır. Konut üretiminin tarihsel içeriğini ele alan çalışmaların çoğunda, 1950 ve 1980 aralığı kentleşme sorunları esas alınarak göç sonrası-hızlı ve plansız gelişme dönemi olarak tasnif edilir (Koca, 2015:23). Öyle ki, 1950 sonrası dönemde, Türkiye'deki konut üretimi ve sunum biçimleri, İkinci Dünya Savaşı ve Demokrat Parti yönetimi gibi etmenler sebebiyle değişime uğramıştır. Ardından sosyo-ekonomik politikalar ve süregelen serbest dönem 1960 askeri darbesiyle son bulmuştur. 1960 sonrasında ekonomik, toplumsal ve mekânsal planlama kavramları kabul görerek sanayileşmenin hızlanması ve adil gelir dağılımının sağlanması gibi hedefler saptanmış, bunun sonucunda ve tarım sektörünün de ihmal edilmesiyle kentsel mekan kırsal göçün hakimiyetine girmiştir (Yücel, 2007:126). Bu süreçte konut açığı, gecekondular önleme bölgelerinde devlet eliyle üretilen konutlar, kooperatif konutları ve Emlak Bankası'nın ürettiği konutlar aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır (Görgülü, 2016:171). Ayrıca konuta yönelik yasal düzenlemeler ve finansal kaynak oluşturma girişimleri de artarak devam etmiştir.

Örneğin, 1963'ten sonra beş yıllık kalkınma planları kapsamında devlet bütçesinin %20'si konut yapımı için ayrılmış ve düşük gelir grubu için 30.5-63 m² ve alt-orta sınıf gelir grubundakiler için 63 m² ve 100 m² arasında değişen minimum konut standardı belirlenmiştir (Bozdoğan ve Akcan, 2012). Yine, 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondu Kanunu ise gecekondu artık Türkiye'de üretilen konut sunum biçimlerinden biri olarak tanımlanabilir hale gelmesi bağlamında önemli bir gelişme sunar. Öyle ki, kanun ile gecekondu artık bir konut tipi olarak doğrudan resmi kayıtlara geçmiş ve mevcutta kullanılabilecek durumda olanlar meşrulaştırılmıştır (Sey, 1998:288; Tekeli, 2009:247). Diğer taraftan 1970'lerden sonra konut politikalarına ilişkin başka bazı düzenlemeler de yapılmıştır. Örneğin, Devlet Planlama Teşkilatı ancak 1974'e gelindiğinde ucuz inşaat teknolojisini araştırmaya başlamış ve dönemin konut politikası, Emlak Bankası, Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve ihtiyaç sahiplerinin finansman gücü aracılığıyla şekillenmiştir (Elmalı Şen ve ark., 2014:549-550). Ancak konut üretimine yönelik bu modellerin büyük kentlerde öncelikli uygulama alanı bulması, oluşturulan finans kaynaklarının kısıtlı kalması ve bu modellerden dar gelir grupları yerine orta-üst gelir gruplarının yararlanması sebebiyle gecekondu, diğer pek çok kentte barınma sorunu için hızlı bir çözüm olarak belirmiştir.

Bu dönemin konut sunumu bağlamında ifade edilmesi gereken bir diğer nokta ise bir mimari pratik olarak konutların taşıdığı anlamsal değer ve biçimsel düzenleridir. Öyle ki, 1950'li yılların konut üretiminde yapı teknolojisi ve malzeme konusundaki yetersizliği ile planimetrik anlayış açısından geleneksel olanla modern olan arasında bir dönüştürme-uzlaştırma biçimindeki karakteri bilinmektedir (Cengizkan, 2019). Sonrasında çıkarılan kat mülkiyeti gibi düzenlemeler sonucunda ise yap-satçı müteahhitler tarafından domine edilen bir konut üretim ortamı belirmiştir. Bu süreçte konut sunumuna ait plan düzenleri, arsa büyüklüğüne göre sınıflandırılabilen birkaç şemanın tekrarından oluşmakta ve bu şemalar ise müteahhitler tarafından sezgisel olarak geliştirilen ve piyasa içinde doğrulanan bir orta-sınıf yaşam formatı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Görgülü, 2016:172).

3. Sivas'ta Modern Konutun Kısa Bir Öyküsü

Sivas ölçeğinde modern konutun serüveni, DDY (Devlet Demiryolu Yerleşkesi) ve Cer Atölyesi gibi modernlik kurucu başat dinamikler aracılığıyla başlar. Yaklaşık 1930-1940 aralığı ve bundan sonraki süreç, Sivas'ta, prizmatik gövdesi ve yalın cephe düzeniyle işçi lojmanlarının kentsel mekana eklemlendiği dönemdir. Bu zaman aralığı aynı zamanda yeni oluşmuş İstasyon Caddesi arterine Emek Apartmanı gibi çok katlı kira apartmanlarının da inşa edildiği süreçtir. 1950 sonrasında hem Dikimevi ve Çimento Fabrikası gibi kamu iktisadi teşebbüsleri hem de Karayolu Bölge Müdürlüğü gibi kamu kurumlarının taşra teşkilatları, kentte istihdam olanaklarını artırmış ve konut sunumunu çeşitlendirmiştir. Bir yandan tarihi kent merkezinin güneyinde kalan Bankalar Caddesi'nde prizmatik gövdeli, çok katlı kira apartmanları ortaya çıkarken bir yandan da İstasyon Caddesi aksı boyunca modern yaşamın yeni biçimsel düzenekleri inşa edilmiştir. Bunlar arasında işçi lojmanları olduğu gibi, bireysel girişimlerle gerçekleştirilen apartmanlar da bulunmaktaydı.

Tren garı ve DDY'nin doğusunda vuku bulan bu sürecin yanı sıra, İstasyon Caddesi'nin uzantısında yer alan ve DDY'nin batısı boyunca uzanan Barbaros Bulvarı, yeni iskan alanı olarak belirlemiştir. Bu yeni aksta, 1960'lar boyunca Karayolu Bölge Müdürlüğü'nün lojmanları ve Subayevleri gibi kapsamlı ve büyük ölçekli konut sunumları ortaya çıkmıştır. Bu alanda benzer kapsam ve içerikteki diğer bir konut sunumu ise DDY İşçileri Yapı Kooperatifi tarafından yapılan Yıldız Blokları'dır ve özellikle 1960'ların sonundan başlayarak 1970'ler boyunca Sivas'ta kooperatif etkinliği yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Bunun sonucunda, kentte konut yapım etkinliğinin uzmanlaşmış belirgin aktörler tarafından belirli mimari standartlarla yürütüldüğü anlaşılmaktadır (Koç ve Tuztaşı, 2021:374-375). Bir başka deyişle, 1940'lardan itibaren kentteki kooperatif girişimleri, modern konutun benzer içerikler ve aynı yönelimlerle üretilmesine imkan tanımıştır. 1980'lere doğru ise giderek çok bloklu-çok katlı-çok işlevli apartman blokları ve toplu konut yerleşimleri ortaya çıkmıştır. Bu konutların tümü, kalite ve nitelik açısından farklı özellikler gösterse de sonuçta hepsi, tutarlı bir mimari pratiğin ürünüydü. Dolayısıyla homojenleştirilmiş modern konut anlatılarının da temel nesnelerydi. Ancak bu süreçte ve anlatı biçiminde, ihmal edilen bir dizi mimari üretim daha vardı ki, o da gecekondü önleme bölgelerinde türeyen düşük nitelikli konut sunumlarıydı. Bunların bir kısmı devlet eliyle gerçekleştirilirken bir kısmı da sosyal ortamın beslediği toplumsal bir pratiğin mekansal sonucudur. Düşük nitelikli bu konut üretiminde tetikleyici en büyük etken göç olgusudur.

4. Sivas Ölçeğinde Sosyal Konut ve Gecekondulaşma Süreci

1939'da Cer Atölyesi, 1943'te Çimento Fabrikası ve 1945'te Dikimevi'nin faaliyete geçmesi Sivas'ta köyden kente göçü tetikleyen dinamiklerdir. 1973 tarihli İl Yıllığı'na göre kentte nüfus, 1935-1940 yılları arasında %4,6; 1940-1945 arasında %1,4; 1945-1950 arasında %3,2; 1950-1955 arasında 5,6; 1955-1960 arasında %8; 1960-1965 arasında %3,4; 1965-1970 arasında %4,9 oranında artmıştır (İl Yıllığı, 1973:33). 1965 tarihli Sivas İli Analitik Etüdüne göre ise fabrikalarda çalışmak üzere kırsal alandan kente gelenler, ilk birkaç yıl ailelerini getirmediğinden nüfus artışı sadece işçi sayısına bağlı olarak artmış ve kentsel alandaki büyüme batı ve kuzeybatı yönünde gerçekleşmiştir (İller Bankası, 1965:34). İlk 5 yıl mevcut sınırlar içerisinde kalan kentsel alan, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin de etkisiyle kentleşme açısından hızlı bir ivme kazanmış ve mevcut imar planının dışına taşan bazı gecekondü mahalleleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle batı ve güneybatı yönünde Altuntabak Mahallesi, Aydoğan, Yenimahalle, Çiçekli ve Mehmetpaşa Mahalleleri imar planı dışında gelişen ve gecekondulaşmanın gözlemlendiği ilk alanlardır (İller Bankası, 1965:42). Öte yandan, kentteki gecekondü bölgeleri üç gruba ayrılmıştır: ilki, Akdoğan, Yenimahalle, Çiçekli ve Altuntabak Mahalleleridir ve bu yerleşimler, kentin en büyük gecekondü alanını oluşturmaktadır; ikincisi, Alibaba ve Gökçebostan Mahalleleridir; üçüncüsü ise şehrin güneyindeki Kızılırmak Mahallesi'dir (İller Bankası, 1965:80) (Şekil 1).

Kısaca, konut sunumu, giderek, serbest bir alan içinde ve olanaklar doğrultusunda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1950 sonrası değerlendirildiğinde, Sivas'ta da bu durum benzer içeriklerle karakterize olmuştur. Kentte, özellikle işçi ve memurlar için kurulan konut kooperatifleri, düşük bütçeli de olsa belirgin niteliklere sahip bir konut tanımı yapabilmekteydi. Bir başka anlatımla, bu kooperatifler kent ölçeğinde asgari niteliklere sahip bir konut sunumu için örnek sunabilmekteydi. Örneğin, mekansal düzenleri açısından işlevsel şemalarla gerçekleştirilen kooperatif konutları, aynı zamanda, yapı bileşenleri ve malzemesi açısından da belirgin bir standartlaşmanın göstergesiydi. Ancak bu tarz girişimler, hızlı kentsel gelişim ve içgöç açısından yetersiz kalmaktaydı. Öyle ki, gecekondu hızla çoğalırken gecekondu önleme bölgelerine devlet destekli yeni konutlar inşa edilmekteydi. Bu pratik, Sivas'ta iki şekilde gerçekleşmiştir. Bunlardan biri, devlet tarafından sağlanan finansal kaynak aracılığıyla gerçekleştirilen ve asgari yaşam standardını örnekleyen konut sunumu olan Belediye Sosyal Konutları iken diğeri, kentsel mekanda hızla yayılan gecekondulaşma sürecidir. Bu iki pratiği ortak kılan nokta ise sadece yapı çevrenin gelişimi açısından sunduğu katkı değil fakat aynı zamanda örneklediği mimari bileşenlerin son derece tereddütlü bir alanı ya da planimetrik kuruluş açısından bir geçiş temsil ettiği. Bir sonraki başlıkta bu alan değerlendirilecektir.

5. Alan Çalışması: Bulgular

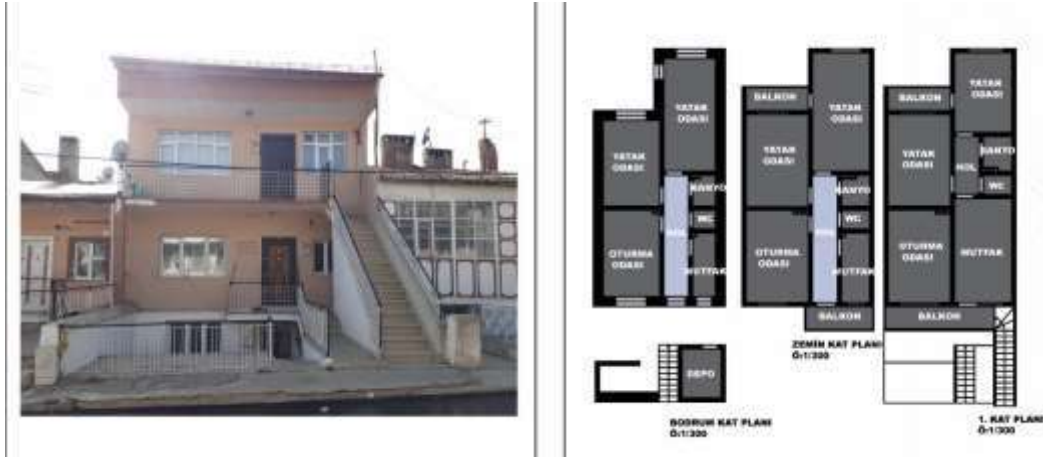
Alan çalışması, Sivas'ta modern konutun homojen anlatılarına dahil edilmeyen gecekondu ve gecekondu önleme bölgelerinde inşa edilen konutları kapsamaktadır. Yerinde gözlem ve belgelemeye dayanan çalışmanın güzergahını belirleyen temel etken ise kentsel mekânın 1960 sonrasındaki gelişim rotasıdır. Bu kapsamda ilk aşama olarak Belediye Sosyal Konutları sunulacak ve planimetrik kuruluş olarak irdelenecektir. İkinci aşamada ise Dedebalı Mahallesi ile 94 Evler olarak bilinen kentsel dokuda gecekondu örnekleri incelenecektir. 1960 sonrası konut politikalarının bir yansıması olarak görülebilecek Belediye Sosyal Konutları ile gecekondu örnekleri arasında planimetrik kuruluş ve diğer mimari bileşenler açısından bir karşılaştırma yapılacak ve dönemin konut sunumuna ilişkin yaklaşımı yerel ölçekte örnekleneyecektir.

Belediye Sosyal Konutları, 1970 yılında İmar ve İskan Bakanlığı'nca projelendirilmiştir. Bu noktada belirtilmelidir ki, 'sosyal konut' politikası, dönemin genel eğilimi içinde şekillenmiştir. 1961 Anayasası, dar gelirliler için bir sosyal konut politikası öngörmekle birlikte aynı anayasanın öngördüğü üzere Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve yeniden planlı döneme girilmiştir. Buna göre, birinci planda, ihtiyaçlar ve olanaklar arasında bir denge kurulmaya çalışılmış, "Halk Konutları Standartları" hazırlanmış, mevcut gecekondu durumları gözetilerek yıkılması ya da ıslahı gibi konular düzenlenmiştir; ikinci planda, konut yatırımları açısından devletin düzenleyici rolü önemsenmiştir; üçüncü planda ise toplu konut yapımı için kooperatifçiliğin özendirilmesi ve özel girişimcilerin desteklenmesi öne çıkmıştır (Sey, 1998:288). Sivas'ta inşa edilen Belediye Sosyal Konutları da böyle bir sürecin bir Anadolu kentindeki yansıması olarak gerçekleştirilmiştir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 4. Belediye Sosyal konutları Tip 1 plan ve ön cephe.

Tip2, bodrum+zemin kat olarak gerçekleştirilmiştir ve her konut birimine dışardan doğrudan ulaşılmaktadır. Bu örnekte de merdiven, yine önemli bir mimari bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, birbirinden bağımsız üniteler olarak tasarlanan konut birimlerine geçiş, merdiven yüzeyleri aracılığıyla gerçekleşmiş ve konutun sokakla kurduğu anlamsal açılımlar genişlemiştir. Bir yandan Tip1’de olduğu gibi Tip2’de de dış mekan kullanımı açısından alternatifler sunulurken diğer yandan sokak-bahçe-sundurmalı giriş-konut düzeneği, hayatlı/avlulu konutun modern yorumu olarak tariflenebilmektedir. İç mekan düzeninde yer alan merkezi hol ise büyüklüğü ile dikkat çekmektedir ve bu alan, çeşitli kullanımlara imkan verecek şekilde organize edilmiştir. Öyle ki, arka kısımda kalan odalar, ön kısımdaki mekanlardan daha büyüktür ki, bu da, ön kısımda yer alan mekanların merkezi hol ile kullanım açısından yakın ilişkisini ortaya koymaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Belediye Sosyal konutları Tip 2 plan ve ön cephe.

Tip3, bodrum+zemin kat olarak gerçekleştirilmiştir. Konut ünitelerine giriş yine birbirinden bağımsız olarak düzenlenmiş ve merdiven ögesi, geçiş akslarını organize eden ana bileşen olarak öne çıkmıştır. Sokak-bahçe-konut ilişkisini farklı bir düzenle sunan bu konut ünitesinde de küçük m² ve temel işlevsel birimlere yönelik plan kuruluşu bulunmaktadır. Giriş aksı tarafından vurgulanan giriş holü dışında konutta ayrılmış herhangi bir koridor/hol yer almamaktadır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Aksine, iç mekanda giriş holü de tüm diğer mekansal birimler de ortak, bağlayıcı, toparlayıcı ve dağıtıcı niteliklere sahip geniş bir yaşama mekanına açılmaktadır. Ancak planimetrik kuruluş olarak bakıldığında bu alan, kütlelerin en önemli nüvesidir; işlevsel ve anlamsal olarak da en ayırteci görevi üstlenmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. Belediye Sosyal konutları Tip 3 plan ve ön cephe.

Tip4, zemin+birinci kattan oluşmaktadır ve diğer tiplere nazaran daha geniş bir bahçe kullanımı sunmaktadır. Birbirinden bağımsız girişlerin olduğu bu konut sunumunda da merdiven, sundurmalı giriş aksı, bahçe ve sokak bağıntısı şeklinde bir düzen bulunmaktadır ve bu, geleneksel hayatlı/avlulu konutu hatırlatır/referanslar niteliktedir. İç mekan düzeninde ise zemin katta bir orta hol bulunmaktadır. Orta aksa yerleştirilen bu hol hem giriş aksını karşılamakta hem de toparlayıcı/dağıtıcı olarak sirkülasyon görevini yerine getirmektedir. Üst katta ise bu alan kaybolmuş ve plan düzeneği, daha hiyerarşik bir mekansal ayırım ile keskinleşmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Belediye Sosyal konutları Tip 4 plan ve ön cephe.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Özetle, Belediye Sosyal Konutları'nda görülen Tip1, Tip2, Tip3 ve Tip4 değerlendirildiğinde rasyonel ve standart bir plan şemasının olmadığı saptanmıştır. Aynı tarihlerde inşa edilen diğer düşük bütçeli konutlar ve kooperatif konutları gözetildiğinde, plan şeması açısından daha belirgin bir standartlaşmanın varlığından bahsedilebilmektedir. Dahası, Belediye Sosyal Konutları'nda aynı tipoloji içinde bile özellikle de üst katlarda plan düzeneğinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu durum, kütleye sonradan eklenen katların olabileceğini ya da Bakanlık tarafından projelendirilen konutların düzensiz bir inşa pratiği içinde gerçekleştirildiğini akla getirmektedir. Yapısal kalitenin zayıf olduğu bu örnekte değişmeyen tek mimari bileşen, merdiven, bağımsız girişler ve giriş yüzeylerinin sade tutularak, eşdeğer mimari bileşenlerle karakterize edilmesidir (Şekil 8).

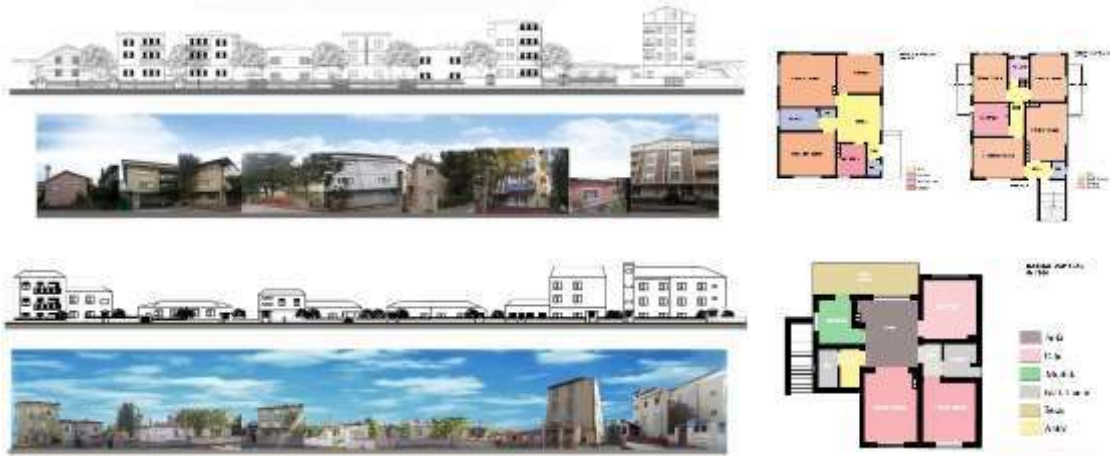
Şekil 8. Belediye Sosyal konutları genel yerleşim örüntüsü.

Belediye Sosyal Konutları'ndan farklı olarak planlı şekilde gerçekleştirilmeyen bir başka alan ise 94 Evler olarak bilinen kentsel dokudur. Bu alan, kentin batı yakasında Altıntabak Mahallesi'ndedir ve bu mahalle, ilk aşamada, fabrikalarda çalışmak amacıyla gelenlerin oluşturduğu bir yapısal kimlikle inşa edilmiştir. İkinci aşama ise kentin bu önemli aksında bakanlıkların taşra teşkilatlarının konumlanmasını içermektedir. Böylece aynı alan, işçi ve memur kooperatifleri aracılığıyla iskan edilmiş ve bir yandan da artan göç sebebiyle gecekondulaşma süreci başlamıştır. Gecekonduyunun varlığının resmen kabul edildiği 1966 tarihli 775 sayılı yasa sonucunda 1950'lerin altyapısız mahallelerinin, 1970'lerin sonunda düşük yoğunluklu, yeşil ağırlıklı, düzgün ve altyapılı mahallelere dönüştüğü bilinmektedir (Şenyapılı, 1998:311).

Altıntabak Mahallesi'nde de ilk iskan üniteleri 1944-45'te oluşmaya başlamış, 1959'a kadar alan birbirini dik kesen düzenli yapı bloklarıyla çevrelenmiştir; gecekondu ise 1950-60'larda alanın kuzeyinde ve 1963'te de kuzeybatısında ortaya çıkmıştır (İller Bankası, 1965). Bu alanda devlet demiryolu memurları için 1957'de başlayan kooperatif evleri 1958'de tamamlanmış, aynı yıl memurlar için yapılan blokların batısında Şirin Evler Kooperatifi adıyla yeni bir iskan alanı açılmış, 1959'da askeri tesislerin (Dikimevi) batısında 67 evler, 1961-62'de 94 evler ve 1964'te diğer kooperatif evleri inşa edilmiştir (İller Bankası, 1965). Kısaca, 1970'lerin sonundan itibaren bu bölgede varolan gecekonduların varlığı da resmen kabul edilmiş ve alan, giderek, kentsel mekan içerisinde düzenli bir mahalle görünümüne kavuşmuştur.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

94 Evler, 1960'lı yılların başında kentsel ortama dahil olan mekânsal bir pratiktir. Yakın çevresinde yer alan fabrikaların çokluğu, alan kullanımının genişlemesine sebebiyet vermiştir ve bu alanın hemen kuzeyinde, bugün Cumapazarı olarak bilinen pazar alanının batısında ve doğusunda da benzer karakterde konut dokuları aynı tarihlerde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu iki kentsel parça, günümüzde, mevcut konutların yıkıldığı ve yerine 3-4 katlı apartmanların inşa edildiği 2010'ların dönüşüm süreciyle karşı karşıyadır. Öte yandan, alanın bitmeyen bir inşa pratiğiyle ikame edildiği de aşikardır. Öyle ki, alanda yer alan bazı konutların 1970'ler-1980'ler-1990'lar boyunca yeniden inşa edilmiş olabileceğini akla getiren bazı ipuçları bulunmaktadır. Örneğin, ailenin büyümesi sebebiyle tek katlı konutun 2-3 katlı hale gelmesi ya da çıkarılan yasalar aracılığıyla konutun düzenli bir görünüme kavuşturulması isteği gibi konulardan kaynaklanan bir dönüşümün yaşandığı mahalle dokusunun karakterinden anlaşılmaktadır. 94 Evler ve Cumapazarı alanının batısındaki dokuya bir mercek yaklaştırıldığında bu alandaki konut dokusunun, tek/iki katlı, bahçeli ve sade bir görünüme sahip oldukları ve konutların küçük bir bahçe içerisinde bağımsız şekilde konumlandığı saptanmıştır. Bu dokuda yer alan konutların plan şemalarında öne çıkan özellik, yine küçük m² kullanımıdır. Bu alandaki çok katlı konutlarda katlar arasında bağlantıyı sağlayan merdiven aksı, Belediye Sosyal Konutları'ndan farklı olarak iç mekana alınmış ve kütle çeperinde bir tür merdiven holü oluşturulmuştur. Plan şemaları ise temel barınma gereksinimlerini karşılayan mekanlarla donatılmış ve iç mekanlar, belirgin bir işlevsel ayrımla şekillenmiştir (Şekil 9).

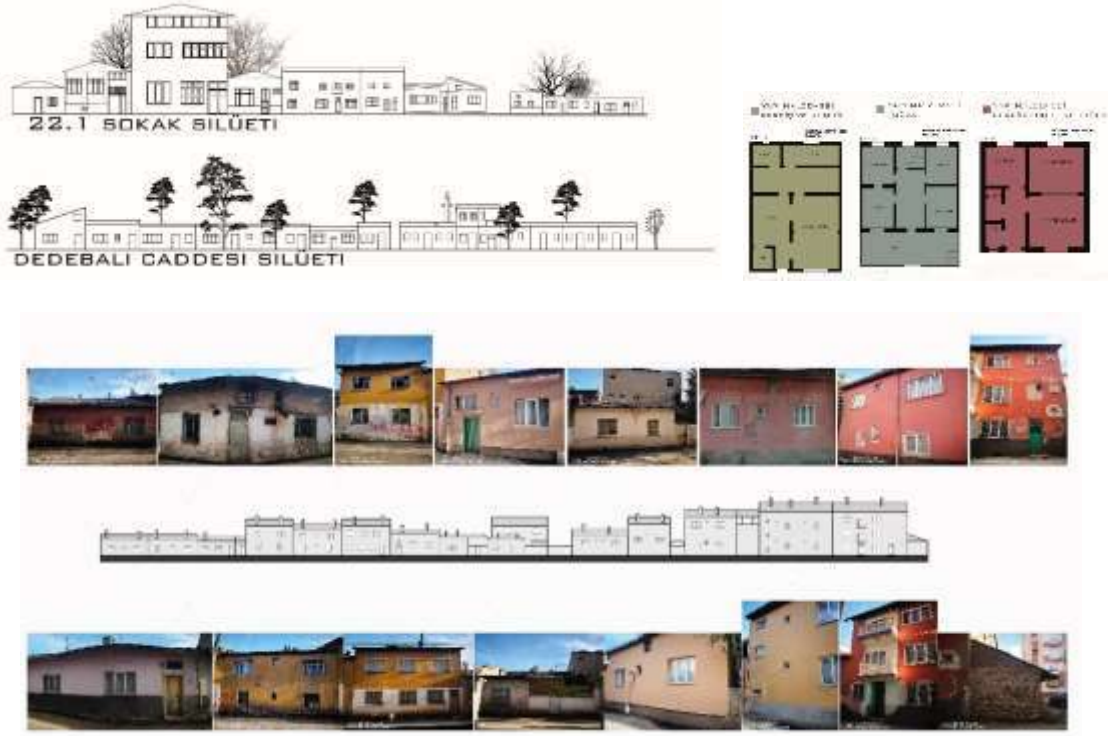

Şekil 9. 94 Evler ve Cumapazarı alanının batısındaki dokudan örnekler.

Belediye Sosyal Konutları, 94 Evler ve Cumapazarı alanının batı-doğu yakasındaki kentsel dokuda yer alan konut sunumları betonarme bir inşa pratiği ile gerçekleştirilmiştir. Bundan farklı olarak, Dedebalı Mahallesi'nde yer alan konut örneklerinin yapı malzemesi, yapı kalitesi, yapım tekniği ve yapı bileşenleri açısından yerel teknik ve biçim sözlüğüne daha yakın bir dil ile ikame edildiği söylenebilir. Bunun kaynağı olarak, Dedebalı Mahallesi ve yakın çevresinin kentin doğu yakasında konumlanması ve fabrika gibi modernleşme dinamiklerine oldukça uzak bir mesafede yer alması gösterilebilir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Dolayısıyla kırsal alan karakterini en fazla taşıyan bu dokuda, kırsaldan henüz göç eden ve elindeki kısıtlı imkanlarla barınma sorununa hızlı çözüm arayışı içinde olan bir kentli kesimin varlığı söz konusudur. Örneğin, incelenen dokudaki konutların betonarme sistemin yanı sıra, kerpiç, humus ve tuğla kullanılarak yığma sistemle de inşa edildiği saptanmıştır. Konutlar, tek, iki ya da üç katlı olup genellikle 1960'lı ve 1970'li yıllara tarihlenmektedir. Konutların sokakla kurduğu ilişki doğrusaldır ve bazı örneklerde, avluya benzeyen bir bahçe mekanı bulunmaktadır. Bir başka anlatımla, sokaktan masif duvar örüntüsüyle ayrılan ve sadece bir kapı açıklığıyla tariflenen yüzeyler, bir konutu değil bir bahçe alanını sınırlandırmaktadır. Bu alan, kamusal mekandan özel alana geçişi tarifleyen bir yarı-özel mekan olarak tanımlanabileceği gibi aynı zamanda geleneksel avluyu hatırlatan bir arketipik imaj olarak da kabul edilebilir. Öyle ki bahçe, sadece bir boşluk değil aynı zamanda çeşitli kullanımlara ayrılmış mekanların da konumlandığı bir alan haline gelmiştir. Bahçe alanı ve iç mekandaki plan kurguları son derece içgüdüsel şemalarla düzenlenmiştir. Dolayısıyla incelenen dokudaki konut örneklerinde belirgin bir işlevsel ayrışma bulunmamaktadır. Bu dokuda yer alan bazı konut örneklerinde merdiven, yine bağımsız girişlerin sağlandığı bir dış mekan düzenleyicisi olarak kullanılmıştır. Sokak-bahçe-sundurmali giriş aksı bu alandaki konutlarda da karşımıza çıkmakta ve hayatlı/avlulu konutu hatırlatır bir içerikle durmaktadır (Şekil 10).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 10. Dedebalı Mahallesi'nde konut dokusundan örnekler.

6. Değerlendirme ve Sonuç

Sivas'ta modern konut tipolojisinin var ettiği kalıtsal izlek değerlendirildiğinde; 1950'li yıllarda uygulamaya geçen işçi ve memurlar için kurulan konut kooperatifleri, mekansal düzenleri, yapı bileşenleri ve malzemesi açısından da belirgin bir standartlaşmanın sunumlarıdır. Ancak kentin modernizasyonunda etkin sanayileşme pratikleri ve bu doğrultudaki gelişmelerle hız kazanan kentsel gelişim ve içgöç açısından bu konut düzenekleri yetersiz kalmaktaydı. Öyle ki, 1960'lara gelindiğinde ülke genelinde gecekondulaşma meselesinin artık iyiden iyiye ortaya çıkışı ve politik bir tavır olarak gecekondu önleme bölgelerine devlet destekli yeni konutların inşa edilme pratiği Sivas'ta da yansımaları bulmuştur. Bu pratik, Sivas'ta iki şekilde gerçekleşmiştir. Bunlardan biri, devlet tarafından sağlanan finansal kaynak aracılığıyla gerçekleştirilen ve asgari yaşam standardını örnekleyen konut sunumudur ki, bu pratiğe örnek uygulama Belediye Sosyal Konutları'dır. 1970 yılında İmar ve İskan Bakanlığı'nca projelendirilen Belediye Sosyal Konutları, 'sosyal konut' politikasının bir yansıması olarak çoğu Anadolu kentlerinde yaygınlık kazanan bir örnektir. Belediye Sosyal Konutları'ndan farklı olarak belirgin bir planlama anlayışıyla gerçekleştirilmeyen örnek ise 94 Evler olarak bilinen kentsel dokudur. Uygulama alanı, kentin batı yakasında Altuntabak Mahallesi olarak bilinen bir mahalledir. Konum itibarıyla kentin batı yakasında olan mahalle, 1950'li yıllardan başlayarak fabrikalarda çalışmak amacıyla kente gelenlerin tercih ettiği kentsel bir alan olup, ayrıca kamu binalarına ve fabrikalara da yakın konumunun avantajıyla prestijli bir alana dönüşmüştür. Hatta işçi ve memur kooperatifleri aracılığıyla iskan edilen alan, bir yandan da artan göç sebebiyle gecekondulaşma sürecinin kentsel altlığına dönüşmüştür. 94 Evler de bu bağlamda 1960'lı yılların başında ortaya çıkan kentsel bir pratiktir. Belediye Sosyal Konutları, 94 Evler ve Cumapazarı alanın batı-doğu yakasındaki kentsel dokuda yer alan konut sunumları, betonarme bir inşa pratiği ile gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalardan farklı olarak, Dedebalı Mahallesi'nde yer alan konut örnekleri her ne kadar kentsel alandaki şekillenme biçimi 94 Evler gibi olsa da yapı malzemesi, yapı kalitesi, yapım tekniği ve yapı bileşenleri açısından yerel teknik ve biçim sözlüğüne daha yakın bir dil gösteren konut sunumları olarak öne çıkmaktadır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Bunun kaynağı olarak, Dedebalı Mahallesi ve yakın çevresinin kentin doğu yakasında konumlanması ve fabrika gibi modernleşme dinamiklerine oldukça uzak bir mesafede yer alması gösterilebilir. Dolayısıyla kırsal alan karakterini en fazla taşıyan bu dokuda, kırsaldan henüz göç eden ve elindeki kısıtlı imkanlarla barınma sorununa hızlı çözüm arayışı içinde olan bir kentli kesimin varlığı söz konusudur. Kısacası, bu araştırma aracılığıyla ele alınan konut sunumları, Sivas'ta modern konutun homojen anlatılarına dahil edilmeyen gecekondular ve gecekondular önleme bölgelerinde inşa edilen öznel konut sunumlarıdır. Gelenekselden moderne dönüşümün evresinde, kırdan kente geçiş süreciyle birlikte bir ara çözüm üretimi olarak 1960 sonrasında sahneye çıkan bu sunumlar, hem ülke genelindeki sosyal konut örneklerine benzer mekânsal donatıları, hem de yerel konut morfolojisinden aktarımları içermektedir. Günümüzde bu konut morfolojisinin oluşturduğu doku, değişen imar durumları nedeniyle, fiziksel ve sosyal açıdan yıpranmış ve hızla dönüşmeye başlamıştır. Kentsel tasarım ölçeğinde bütüncül bir doku anlayışı da gösteren bu konutların mekânsal ve yapısal iyileştirmelerle buldukları konumlarda kentsel konut sürekliliğinde ele alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2017). *Minima Moralia* (Dokuzuncu Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Akalın, M. (2016). Sosyal konutların Türkiye'nin konut politikaları içerisindeki yeri ve Toki'nin sosyal konut uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 107-123.
- Alkan, L. & Uğurlar, A. (2015). *Türkiye'de Konut Sorunu ve Konut Politikaları* (Rapor). Ankara: Kent Araştırmaları Enstitüsü Yayını.
- Alkışer, Y. & Yürekli, H. (2004). Türkiye'de "Devlet Konutu" nun dünü, bugünü, yarını. *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım* 3(1), 63-74.
- Aras, L. (2014). Bir mimarlık bilinmeyen: Postmodern gündelik yaşamda 'konut' tükendi mi? *Megaron*, 9(2), 103-112.
- Bozdoğan, S. & Akcan, E. (2012). *Turkey Modern Architectures in History*. London: Reaktion Books. .
- Cengizkan, A. (2019). 1950'lerden bir konut kooperatifi: Ankara ucuz subay evleri. *Modernin Saati 20. Yüzyılda Modernleşme ve Demokratikleşme Pratiğinde Mimarlar, Kamusal Mekan ve Konut Mimarlığı* içinde (s. 157-171). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Develi, A. & Erdem, M. (2023). *Türkiye'de ve Dünyadaki Sosyal Konut Uygulamaları*. Ankara: Seta Yayınları.
- Dülgeroğlu Yüksel, Y. (1995). *Konut Mekanı Kavramının Tipolojik Temelleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Elmalı Şen, D., Midilli Sarı, R., Sağsöz, A. & Al, S. (2014). 1960-80 cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/10, 541-556.
- Eyüce, Ö. (1999). Erken modernizmden çoğulcu modernizme İzmir'de konut. *Ege Mimarlık*, 32, 33-37.
- Görgülü, T. (2016). Apartman tipolojisinde geçmişten bugüne; kira apartmanından "rezidans'a" geçiş. *TÜBA-KED*, 14, 165-178.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- İller Bankası. (1965). *Sivas Analitik Etüdüleri*. Sivas: İller Bankası Belediyeler İmar Planlama Müdürlüğü.
- İl Yıllığı. (1973). *Cumhuriyet'in 50. Yılında Sivas 1973 İl Yıllığı*. Sivas: Sivas Valiliği.
- Koca, D. (2015). Türkiye’de çağdaş konut üretiminin yeniden okunması. *Tasarım ve Kuram Dergisi*, 19, 19-36.
- Koç, P. & Tuztaşı, U. (2021). 1950-1980 aralığında Sivas’ta inşa edilmiş konut dizgelerinin tipolojik değişkenlik bağlamında değerlendirilmesi. *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 16/32, 361-386.
- Rowe, P. G. (1993). *Modernity and Housing*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Sey, Y. (1998). Cumhuriyet döneminde konut. Y. Sey (Ed.). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde* (s. 273-300). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Şenyapılı, T. (1998). Cumhuriyet’in 75. yılı gecekondunun 50. yılı. Y. Sey (Ed.). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde* (s. 301-316). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Şoher, Ş. & Akpınar, İ. (2019). Sosyal konutun değişen anlamları: Tozkoparan. *Mimarlık Dergisi*, 405, 67-72.
- Tekeli, İ. (2009). *Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yücel, A. (2007). Çoğulculuk işbaşında: Türkiye’nin bugünkü mimarlık manzarası. R. Holod, A. Evin, S. Özkan (Eds.). *Modern Türk Mimarlığı içinde* (s. 123-156). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayını.

Çocukların sağlık hakkı ve olağanüstü koşullarda hastane binaları

Prof. Dr. Şengül Yalçinkaya*, Prof. Dr. Şengül Öymen Gür**

Özet

Hastane deneyimi çocuk için günlük rutinin bozulduğu, hastalıktan kaynaklı ağrı ve kaygı hissettiği, korkutucu tıbbi işlemlere maruz kaldığı, yabancılarla karşılaştığı bir ortamı içermektedir. Çocuğun yetişkinlerden farklı ve hassas yapısı, hastane korkusu ve kaygısı ile bulunduğu sağlık yapılarında çocuk kullanıcı için özel tasarım yaklaşımlarının geliştirilmesi zorunlu hale gelmektedir. Bu duruma bir de Türkiye’de yaşanan afet koşulları eklendiğinde konunun çocuk özelinde araştırılmasının önemi daha da artmaktadır. Bu noktadan yola çıkılarak olağan ve olağandışı durumlarda hastanelerde çocuk için benimsenmesi gereken tasarım yaklaşımının ne olduğu araştırılmıştır. Bunun için günlük yaşamdaki durumun tespiti için bir anket çalışması, mimarlık alanında hastane ve deprem ile ilgili çalışmaların ortaya konulması için de bibliyometrik analiz yapılmıştır. Anket Türkiye genelinde 384 yetişkine uygulanmıştır. Elde edilen veriler Maxqda ve Vosviewer programları ile görselleştirilmiştir.

Çalışmadan elde edilen verilere göre yaşanan afetler ve karşılaşılan yıkımlar hastanelerde güvenliğin en temel tasarım ölçütü olduğunu bir kez daha göstermiştir. Çocuğun stres ve kaygısını gidermede oyun alanı ve kütle-mekan ölçeğinde estetik faktörünün üstlendiği çok boyutlu görev çalışmada ön plana çıkmıştır. Yaşam hakkının korunması ve hastane sürecinin kolaylaştırılmasında zengin ve etkili algı koşullarının oluşturulması, çocuğun ortamı deneyimlemesine olanak verecek koşulların ve güvenliğin sağlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Haklar, Hastane, Mimarlık, Çocuk, Tasarım

*Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon, Türkiye.
E-mail: sengulyalcinkaya@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1629-6443

**Beykent Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye.
E-mail: senguloymen@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5833-663X

Başvuru - Submission: 14/07/2023

Kabul - Acceptance: 08/08/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372734>

Children's right to health and hospital buildings under extraordinary conditions

Abstract

The hospital experience involves an environment where the daily routine is disrupted, the child feels pain and anxiety due to illness, is exposed to frightening medical procedures, and encounters strangers. When the child's different and sensitive structure from adults meets with the fear and anxiety of hospitalization, it is compulsory to develop unique design approaches for the child user in health structures. When the disaster conditions experienced in Turkey are added, the importance of researching the issue specifically for children increases even more. Based on this point, the design approach that should be created for children in hospitals in ordinary and extraordinary situations has been investigated. For this purpose, a survey was conducted to determine the condition in daily life and a bibliometric analysis was performed to reveal the studies on hospitals and earthquakes in architecture. The survey was applied to 384 adults across Turkey. The data obtained were visualized with Maxqda and Vosviewer programs. According to the data of the study, the disasters and destruction have again shown that safety is hospitals' most basic design criterion. The multidimensional task undertaken by the aesthetic factor in the playground and mass-space scale in relieving the child's stress and anxiety has come to the fore in the study. To protect the right to life and facilitate the hospital process, it is necessary to create rich and compelling perception conditions, to provide states and security that will allow the child to experience the environment.

Keywords: Rights, Hospital, Architecture, Child, Design

1. Giriş

Dünya genelinde birçok alanda kaydedilen gelişimler farklı yenilik ve olanaklara imkan tanırken yaşanan salgın hastalıklar, savaşlar ve afetler, politik ve ekonomik krizler yaşama olumsuz tesir etmektedir. Bu durumdan en çok toplumun dezavantajlı gruplarından olan çocuklar etkilenmektedir. Çocukluk evresi, sağlık yönünden tehlikelere daha açık olunan, bireyin gelişiminin en temel ve özel dönemlerini içinde barındıran ve sağlıklı nesillerin yetişmesi için önemli bir dönemdir. Buna rağmen çocuk siyasetin, ekonominin, eğitimin, sağlığın ve mimarinin öznesi olamamaktadır (Gür ve Yalçınkaya, 2022). Toplumun en kırılgan katmanını oluşturan çocuğun doğuştan gelen en temel yaşama, barınma, eğitim, sağlık gibi hakları az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ihlal edilmektedir.

Oysa çocuk hakları ile ilgili 20. yüzyılın başlarından itibaren çocukların erişkinlerden farklı haklara sahip olması gerektiği ile ilgili hareketler ortaya çıkmış, 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları sözleşmesi yayınlanmıştır (URL1). Çocuk haklarına yer verilen sözleşmede, sağlıklı yaşam hakkına dair birçok madde yer almaktadır. Konu ile ilgili temel madde "her çocuk esas olarak yaşama hakkına sahiptir" ifadesinin yer aldığı 6. maddedir.

Bunu destekleyen diğer ifade ise 24. madde de yer alan “her çocuk ulaşılabilir en yüksek sağlık standartlarından yararlanabilmelidir; gerekli tedavi ve iyileştirme hizmetlerinden faydalanabilmelidir” (URL2). Çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanmasına yönelik her türlü yasal alt yapının ve dayanağının oluşturulmasına karşın bu hizmetin sunulduğu sağlık kuruluşları ve sistem bunu karşılamada sınırlı kalabilmektedir.

Sağlık kuruluşlarındaki ortam çocuklar üzerinde birçok faktöre bağlı olarak travmatik etkilere neden olabilmektedir. Tasarım sürecinde belirlenecek bilinçli yaklaşım çocuk üzerinde oluşabilecek olumsuz etkiyi azaltabilme gücüne sahiptir. İyi ve doğru mekân tasarımları çocuğun teşhis ve tedavi sürecinin sağlıklı yürütülmesini destelemesinin yanında gelişimini olumlu yönde etkileyeceği, kaza riskinin azaltılması ile yaşamsal bir rol üstlenebileceği açıktır (Gür ve Yalçınkaya, 2022). Bu ortamın sağlanmaması çoğu zaman çocuğu fiziksel ve ruhsal olarak yara almasına ve iyileşme sürecinin aksamasına, bazı durumlarda da can kayıplarına neden olabilmektedir. Bu durum için yakın dönemde gerçekleşen deprem ve sağlık yapılarında meydana gelen yıkım çok çarpıcı bir örnektir. Deprem bölgesinde yer alan birçok sağlık yapısı ağır hasar almış veya yıkılmış olması nedeni ile kullanılamaz duruma gelmiştir. Yaşamsal önem taşıyan bir süreçte çocuğun temel hakkı olan sağlık hizmetlerinden yararlanamaması diğer taraftan hastane binalarında göçük altında çocukların kalması birçok konu gibi “çocuk dostu hastane” kavramını da yeniden tartışmayı gerektirmiştir. Çalışmada, ilk olarak yetişkinler ile yürütülen anket çalışması ile “çocuk dostu hastane” nasıl olur sorusuna cevap aranmıştır. Türkiye’de yakın dönemde yaşanan afetler sonucunda hastane yapılarında meydana gelen ağır hasar alma ve yıkım durumu mimarlık alanı açısından tartışılmıştır. Böylece çocuklar için olağan olduğu kadar olağandışı koşullarda da sağlık yapılarının önemi ortaya konmuştur.

2. Sağlık Yapıları ve Çocuklara Yönelik Tasarım

Çocukluk dönemi sürekli gelişen bilişsel algı ve becerileri beraberinde fiziksel olarak hareketi barındıran bir evreye karşılık gelmektedir. Çocukların becerilerinin içinde buldukları dönemle ilişkili farklı olması, gereksinim ve isteklerinin çeşitlenmesi, boyutsal çeşitlilik mekanda ek tasarım kriterlerini gerektirir. Bu nedenle çocuk kullanıcıya yönelik yapılacak tasarımlarda, çocuğun yakından tanımak önemlidir. Çocuğun gelişmesi algı, biliş ve davranış süreçlerinin gelişmesinden oluşur. Bu üçleme sürekli dönüşür ve birbirlerini dönüştürür (Gür ve Yalçınkaya, 2022). Piaget çocuk için bu durumu dört bilişsel gelişim dönemi içerisinde açıklar; Bunlar duyu-motor aşaması (0-2 yaş), işlemsel düşünme öncesi aşaması (2-7 yaş), somut işlemsel düşünme aşaması (7-11 yaş) ve soyut işlemsel aşama (11+ yaş)’dır.

Duyu-motor aşama (0-2 yaş): Piaget’in kuramında doğum ile başlayan 2 yaşına kadar süren ilk gelişim evresidir. Bebeğin görme, işitme duyularını kullandığı ve motor hareketlerini öğrendiği dönemdir (Özer, 2018). Refleksif dönemden amaçlı davranışa geçer (Kol,2011) Nesnelere ilgi duyar, inceler, nesne ile uğraşır. Nesneyi uzanarak alır, bir elinden diğer eline geçirebilir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

İşlemsel düşünme öncesi aşaması (2-7 yaş): Piaget'in bu ikinci evresi, erken çocukluk dönemini kapsar. Ben-merkezcidir. Çocuk bu evre sonunda motor ve duyuşsal yönden gelişir, karmaşık olmayan zihinsel işlemler yapar ve sembolik düşünür. Konuşmaya başlar. Sembolik oyunlar oynar. Bu dönemde nesnelere belli özelliklerine odaklanıp, diğer özellikleri gözden kaçırabilir. Cansız nesnelere canlıymış gibi davranır.

Somut işlemsel düşünme aşaması (7-11 yaş): Bu dönemde çocuklar daha az ben-merkezcidir. Karmaşık sorunları çözebilirler (Zana, Pakstan ve Karwan,2019). Somut düşünme devam eder, kuralları anlarlar. Çocuk maddenin dış özellikleri değişse bile, iç özelliklerinin değişmediğini anlayabilir. Korunum ilkesi ve tersine dönebilirliği anlayacak zihinsel yeteneğe sahip olur.

Soyut işlemsel aşama (11+ yaş): Soyut işlemler döneminin başladığı bu dönem tüm yetişkinlik süresince devam eder. Tümevarım ve tümden gelim yöntemlerini kullanarak fikir yürütebilir (Özgür, 2018). Mantıklı düşünebilir, matematik gibi soyut konularla ilgilenebilir (Zana, Pakstan ve Karwan,2019). Kendi dünyasını kurabilir ve entelektüel bir olgunluğa ulaşır.

Piaget'in çocuk için tanımladığı bu 4 dönem, bize çocuk kullanıcının kendi içinde alt sınıflamalar yapılarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Algı, biliş ve davranışlar açısından her aşama kendi tanımını ve berberinde gereksinimlerini ortaya çıkarmaktadır. Tasarımcının mekanda bu çeşitliliği sağladığı noktada başarılı bir çözüm üretmiş olacaktır. Mekandan kaynaklı gereksinimler çocukluk dönemi gereksinimleri ile birlikte ele alındığında tasarım kriterleri ortaya konmuş olacaktır.

Günümüzde ev, eğitim yapıları, oyun-eğlence ve aktivite alanları başta olmak üzere sağlık yapıları çocuk kullanıcının ilk karşılaştığı mekanlardır. Sağlık yapıları planlama, tasarlama, işletme açısından karmaşık bir yapıya sahiptir. Buna bir de çocuğu eklediğinizde önemli ek kriterler ortaya çıkmaktadır. Bunun temelinde çocuk hastaların yaş aralığının, yeni doğanlardan genç yetişkinlere kadar değişmesi yer almaktadır. Sağlık yapıları birey için doğum ile başlayan, çocukluk döneminde takip, bakım ve tedavi amaçlı günübirlik veya daha uzun sürelik deneyimledikleri mekanlardır. Sosyal yaşama geçiş yaptığı, yaşamı deneyimlediği alan olmaları açısından bu alanlar önemlidir.

Hastane algısı çocuk yaş grubuna göre farklılık gösterse de genel olarak çocuk üzerinde kaygı ve korku yarattığı bilinmektedir. Bunun temelinde hastalıktan kaynaklı yaşanan ağrı-sızı, çocuğa uygulanan tıbbi işlemler, yabancı bireylerle karşılaşma, günlük rutinin bozulması ve çocuğa yönelik mekansal atmosferin oluşturulmamış olması yer almaktadır. Bu noktada çocuğun kaygısının azaltılmasında en etkili faktör ebeveyn ve sağlık çalışanıdır. Mekan ise oluşturulabilecek atmosfer, alınacak önlemler ile bu kaygının ve korkunun azaltılmasında yardımcı öge olarak önemli bir yere sahiptir.

Çocuk kullanıcının gereksinim ve isteklerinin göz önüne alındığı tasarlanmış örnekler bu konuda yapılabilecekler için iyi birer referans olmaktadır. Örneğin St. Louis Çocuk Hastanesi'nde bir çatı bahçesi uygulamasına yer verilmiştir. Hastanenin sekizinci katında doğayla bağlantı kurarak zihni ve bedeni iyileştirmeye imkan veren bir yeşil bir vaha olarak adlandırılan alan oluşturulmuştur (URL3).

EKH Çocuk Hastanesi'nde ise hastanenin genelinde mekan çözümlenmeleri ve seçilen renk, biçim, ışık, malzemeler, sanat eserleri ve diğer görsel işaretler ile çocukların ilgisini çekecek bir atmosfer oluşturulmuştur (URL4). New Lady Cilento Çocuk Hastanesi sahip olduğu biçimi ve kütlesi, mor ve yeşil renk tercihi ve peyzajlı çatısı ile yaygın hastane formundan uzaklaşmıştır. Texas Çocuk Hastanesinde “su altı mutluluğu” teması ile MR odası kurgulanmıştır. Çocuklar bu alanda kendilerini deniz yaşamının ve karakterlerinin bizzat içinde hissedebilmekte ve MR deneyimi sürecinde bir deniz kaplumbağası çocuğa eşlik etmektedir (Zengin ve Yalçınkaya, 2022). Bu ve benzer yaklaşımlar sağlık yapılarını çocuk için pozitif dikkat dağıtıcı öge haline getirmektedir. Böylece çocuğun olası stres ve kaygısı azaltılabilmekte, tedavi süreci kesintiye uğramadan devam ettirilebilmektedir.

3. Çocuğun Sağlık Hakkı ve Çocuk Dostu Hastane Kavramının Araştırılması

2021 nüfus verilerine göre Türkiye nüfusunun %26,9 nu çocuklar oluşturmaktadır (URL5). Bu grubun %2'lik dilimde yer alan çocuklar süregelen hastalıklar nedeni ile sağlık durumu kötü/çok kötü durumda iken, diğer gruplar dönemlik sağlık sorunları yaşayabilmektedir (URL6). Bu süreçte çocukları sağlık hizmetlerine sınırsız erişimi, gerekli tedaviyi alabilmesi önemlidir. 2003'te sağlıkta dönüşüm programına bağlı olarak, hastaneler büyük sağlık kompleksleri olarak şehir merkezinden uzak noktalarda inşa edilmeye başlanmıştır.

Türkiye'deki 2017 yılında ilk açılan şehir hastaneleri arasında Yozgat Şehir Hastanesi, Mersin Şehir Hastanesi, Isparta Şehir Hastanesi, Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi ve Adana Şehir Hastanesi yer almaktadır. Sonraki yıllarda Türkiye'de farklı şehirlerde açılmaya devam eden şehir hastanelerine en son 2023 yılı içinde Gaziantep Şehir Hastanesi eklenmiştir. 2024 yılında yapım aşamasındaki hastanelerinde tamamlanması ile ülke genelinde toplam 34 şehir hastanesi hizmet verecektir (URL7). Diğer taraftan toplumun en dezavantajlı gruplarından olan çocuklara yönelik branş hastane sayısı her geçen yıl daha da azalmaktadır. Türkiye'de çocuklara yönelik sağlık yapılarına bakıldığında ilk 1899 İstanbul'da Hamidiye Etfal Hastanesi ile başlayan süreç 2021 yılı itibari ile 4 Çocuk Hastalıkları Hastanesi, 20 Kadın Doğum ve Çocuk hastalıkları Hastane, 1 tane Lösemili Çocuklar Hastanesi, 1 tane Spastik Çocuklar Hastanesi ve Rehabilitasyon Merkezi bulunmaktadır (Yalçınkaya ve Zengin,2022). 2010 yılında ülke genelinde 7 çocuk hastanesi bulunurken 2020 yılında 4 çocuk hastanesine kadar sayı düşmüştür (Tablo.1). Bu değişim ve dönüşüm sürecinde çocuk kullanıcı için hastane tasarım ölçütlerinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların önemi artmaktadır. Çocukların temel haklardan, sağlık hakkına erişiminde ilgili disiplin olarak mimarlık alanında konuya hassasiyetle yaklaşılması bir gerekliliktir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Tablo1. Türkiye'deki yıllara bağlı çocuklara yönelik branş hastane sayılarının değişimi

Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi											
Hastane sayısı	63	50	43	38	41	36	31	26	25	23	20
Yatak sayısı	10554	8401	7452	6985	7106	6433	5549	4728	4826	3952	3579
Çocuk Hastalıkları Hastanesi											
Hastane sayısı	7	6	5	5	5	4	4	4	4	4	4
Yatak sayısı	2260	2083	1729	1743	1780	1759	1307	1294	1339	1409	1253
Lösemili Çocuklar Hastanesi											
Hastane sayısı											1
Yatak sayısı											200
Spastik Çocuklar Hastanesi ve Rehabilitasyon Merkezi											
Hastane sayısı											1
Yatak sayısı											54

4. Araştırma Yöntemi

Çalışma hastane yapılarının çocuk kullanıcı gereksinimlerini belirlemeye yönelik olarak kurgulanmış olup, iki adımda yürütülmüştür. Hastane kavramının çocuk ile ilişkisi kurulduğunda nasıl anlam değiştirdiği, bir hastanenin çocuk dostu olabilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerektiği araştırılmıştır. Hazırlanan anket çocuklara ve yetişkinlere uygulanmıştır. Çocuklar ile ilgili veri “çocuk dostu hastane” başlıklı kitap bölümünde yazarlar tarafından analiz edilip sunulmuştur (Gür ve Yalçinkaya, 2022). Bu çalışmada ise yetişkinlerin konu ile ilgili verilerine yer verilmektedir. Konunun afet boyutunda değerlendirildiği bölüm için uluslararası literatürde deprem ve hastaneler ile ilgili yayınlanmış makaleler taranmış, yıllara ve anahtar kelimelerine göre konuya yaklaşımlar ortaya konmuştur.

Anket için çalışmanın örneklem grubu; ebeveyn, sağlık personeli, eğitimci ve tasarımcılardan oluşmaktadır. Çalışmada veri, Türkiye genelinde çevrimiçi olarak yapılan anket ile elde edilmiştir. Ankete Karadeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerinden ağırlıklı olmak üzere tüm bölgelerden katılım sağlanmıştır. Örneklem seçiminde kartopu yöntemi kullanılmıştır. Ankete 382 kişi katılmış olup katılımcıya ait veriler Tablo2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıya ait bilgiler

Katılımcı özellikleri	%	
Yaş grubu	29 yaş ve daha küçük	31,3
	30-49 yaş arası	49,8
	50 yaş ve üzeri	18,9
Cinsiyet	Erkek	24,2
	Kadın	75,8
Çalışma durumu	Çalışıyor	61,4
	Çalışmıyor	38,6
Medeni durum	Bekar	41,4
	Evli	58,6
Çocuk durumu	Var	59,8
	Yok	40,2
Hastaneye girme sıklığı	Hiç	5,7
	Nadiren	52,3

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

	Bazen	28,1
	Sık Sık	13,9
Meslek Grubu	Tasarım temelli bir alanda çalışıyorum	19,2
	Sağlık alanında çalışıyorum	8,5
	Eğitim alanında çalışıyorum	26,2
	Çalışmıyorum	22,1
	Diğer meslek dalları	24,0

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde MAXQDA 2020, VOSviewer programlarından yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan analizler;

- **Kelime Bulutu:** Veri setindeki kelimelerin sıklığı, konu ile ilgili öne çıkan noktalar ile ilgili bilgi sunar. Çalışmada katılımcılardan “hastane” ve “çocuk dostu hastane” dendiğinde akıllarına gelen üç kelimeyi yazmaları istenmiştir. Burada “Hastane” kavramının “çocuk dostu” ifadesi ile birlikte kullanıldığında değişen anlamı tespit edilmiştir.
- **Alt Kodların İstatistiği:** Bu istatistik belirlenen temalar çerçevesinde metindeki kodlara ait sıklık bilgisini tablo ve grafik olarak sunar. Çalışmada çocuk kullanıcı için hastane tasarım ölçütlerinde öne çıkan noktalar verilere dayalı olarak belirlenir. Bunun için katılımcı ifadeleri içerisinde tema olarak belirlenen mimari özellik, duygu, atmosfer ve birimlere ait alt kodların sıklık bilgisine yer verilmiştir.
- **Kod haritası:** Belirlenen temalar çerçevesinde metindeki kodlar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu çalışma çocuk kullanıcıya yönelik olarak hastane tasarımı ölçütlerinin oluşturulması için veri sunmaktadır.
- **Anahtar kelime grafiği ve bu çalışmanın ortaya koyduğu yıllara göre dağılım grafiği:** Çalışmada, 2000-2023 yılları arasında mimarlık alanında yapılan deprem ile ilgili uluslararası alan yazınında yayınlanan makaleler taranmış, bu makaleler içinde hastane yapılarını konu alan çalışmalar tespit edilmiştir. Web of Science atıf indeksinde taramalar yapılmış ve ulaşılan 184 yayına ait veriler VOSviewer programı ile görselleştirilmiştir.

5. Yorumlar

Olağan durumlarda “çocuk dostu hastane” kavramı

Bu bölümde hastane yapılarında “çocuk kullanıcı” söz konusu olduğunda tasarım yaklaşımında etkili olan faktörlerin neler olabileceği ortaya konmuştur. Çalışmadan elde edilen veriler yetişkinlerin günlük yaşamı içerisinde çocuklar ile ilgili gözlem ve deneyimlerine dayanmaktadır.

“Hastane” kavramına ait kelime bulutu

Çocuk dostu hastane kavramına ait kelime bulutu

Şekil 1. Çocuk kullanıcının hastane algısı ve 'dost' sözcüğünün eklenmesiyle değişen anlamı

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Yetişkinde “hastane” algısı

Hastaneler farklı kullanıcı gruplarına hizmet veren, karmaşık ve yoğun işleve sahip yapılardır. Bu yapı öncelikle yetişkin grup tarafından “doktor (103)”, “hijyen (85)”, “sağlık (79)” ve “hastalık (52)” kavramları ile ifade edilmiştir. Stres (46), kalabalık (41), koku (33), sıra (30) ve bekleme (26) kavramları ile de hastanelerdeki genel karşılaşılan durumlara işaret etmişlerdir (Şekil1).

"Dost" sözcüğüyle yetişkinde değişen hastane algısı

Katılımcılar “Güleryüz”, “oyun”, “renkli” kavramları ile çocuğun temel gereksinimlerine ek olarak sağlık yapılarında en temel beklentilerden olan “hijyen” ve “güvenli” olma konusuna vurgu yapılmıştır. Çocuk söz konusu olduğundan mekanda boyutsal özellik en temel farklılık olarak karşımıza çıkarken, sevecen, ilgi, şefkat ve sevgi gibi kavramlar çocuğa karşı yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır. “Hastane” kavramı ile ortaya konan temel hastane özellikleri, “çocuk dostu” kavramının eklenmesi ile çocuğun temel gereksinimleri ve sağlık personelinin tutumlar üzerinden vurgulanmıştır (Şekil1).

Çocuk kullanıcılar için hastane tasarımı yaklaşımı

Bu başlık altında “sizce bir hastane, mimarisi ile nasıl “çocuk dostu” olur?” sorusuna yetişkinlerin verdiği yanıtlar değerlendirilmiştir. İfadeler mimari özellikler, kütle-mekan, duygu ve atmosfer olmak üzere dört tema altında toplanmıştır;

6. Mimari özellikler

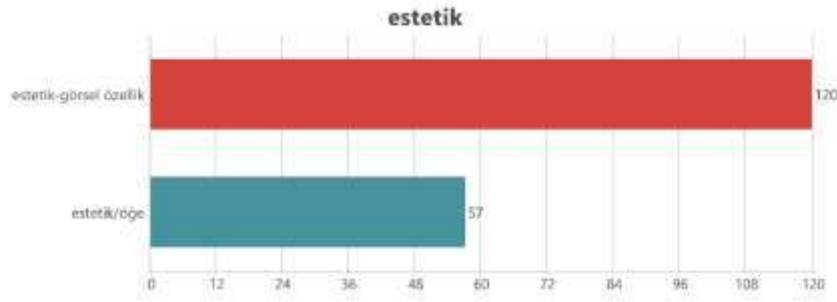
Bu tema altında 7 alt kategori oluşmuştur. Bunlar; estetik, işlevsellik, ergonomi, fiziksel konfor, erişilebilirlik, hijyen ve güvenlidir. Katılımcı ifadeleri kategorilere bağlı kodlandığında, en çok vurgulanan konu estetik (148) olmuştur. Bunu işlevsellik (82) ve ergonomi (39) takip etmiştir (Şekil2). Alt kategorilerde vurgulanan noktalara bakıldığında;

Şekil 2. Katılımcıların ifadelerindeki mimari özellik temasına ait alt kategorileri sıklık bilgisi

Estetik

Çocuklar için korku ve kaygının en yoğun yaşandığı yapılar arasında yer alan hastanelerde bu durumun aşılmasında estetik katılımcılar tarafından en etkin tema olarak görülmüştür. Estetik başlığında görsel özellik olarak “renk” ön plana çıkarken, öge olarak karikatür ve fotoğraflar çokça vurgulanmıştır (Şekil3) (Tablo2).

Şekil 3. Katılımcı ifadelerinde “estetik” alt kategorisine ait sıklık bilgisi

İşlevsellik

Katılımcı çocuğun yetişkinlerden farklı oluşunu mekan gereksinimi ve özel çözüm istekleri ile yansıtmıştır. Çocuk kullanıcıyı diğer kullanıcılardan ayrılması, muayene, bekleme ve sirkülasyon gibi alanlarda çocukların için oyun ve özel etkinlik alanlarının yer alması, çocuğun yanındaki refakatçinin hasta odasında dikkate alınması, ebeveyn wc'lerine yer verilmesi ve çocuğun kullandığı mekanların yarı açık ve açık alanlar ile ilişkilendirilmesi çerçevesinde vurgu yapılmıştır (Tablo3).

Ergonomi

Kullanım rahatlığı, konfor ve kazalardan korunma açısından mekanın çocuk için uygunluğunun sağlanmış olması önemlidir. Çocuk-yetişkin ve çocuk yaş grupları arasındaki boyutsal farklılıklar mekan içerisinde çözülmesi gerekmektedir. Katılımcılar genelinde bu konu mobilya, lavabo, tuvaletler çerçevesinde dile getirmişlerdir (Tablo3).

Fiziksel konfor

Bu kategoride ısı, işitsel, görsel ve iç hava kalitesi ile ilgili belirtilen ifadeler yer verilmiştir. Katılımcılar tarafından aydınlık düzeyinin yüksek olması vurgusu yapılırken, çocuk oyun alanları oluşabilecek gürültü ile ilgili önlem alınması gerektiği belirtilmiştir (Tablo3).

Erişilebilirlik

Hastaneler için en çok gündeme gelen kavramlardan biri olan erişilebilirlik, çocuk söz konusu olduğunda iki açıdan katılımcı tarafından gündeme getirilmiştir. Öncelikle sağlık hizmetinden yararlanma adına çocuk kullanıcının hastaneye erişiminin sağlanıyor olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Çocuklara yönelik bölümlerinin belli hastanelerde olması, şehir hastanelerinin kent merkezlerine uzak olması, çocukların özellikle küçük yaşlarda hastalık, kontrol ve rutin uygulamalar için sık sık hastaneye girmesi gerektiği için erişilebilirlik bu noktada önem kazanmaktadır. Diğer başlık ise hastane iç erişimin kolay olması ve engelli çocuklar için gerekli önlemlerin alınmış olmasıdır (Tablo3)

Hijyen

Hastane işlevinden kaynaklı olarak hijyen konusu çok yönlü olarak tasarımda kendine yer bulmaktadır. Havalandırma-ısıtma sisteminden, hijyenliği sağlamadaki destek birimlere, seçilen malzemenin hijyenik ve kolay temizlenebilir olması gibi başlıklarda ele alınabilmektedir. Katılımcılar hijyen konusunu daha çok malzeme ve havalandırma noktasında dile getirmişlerdir (Tablo3)

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Güvenlik

Çocuk söz konusu olduğunda her mekân için güvenlik en temel belirleyici tasarım faktörü olmasına karşın, katılımcılar bu konuyu sınırlı düzeyde dile getirmişlerdir. Bu durum yetişkinin hastanede çocuğunun yanında olması, görünür tehlikelere karşı güvenliğini kontrol edebilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Tablo3).

Tablo 3. Mimari özellikler temasına ait katılımcı ifadeleri

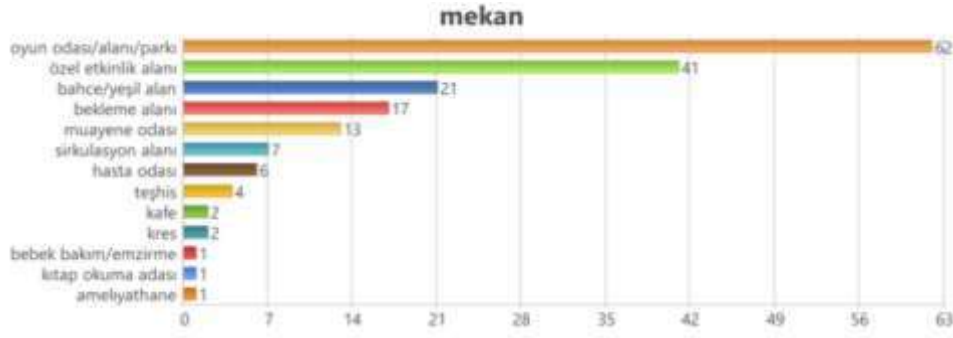
<i>Alt kategoriler</i>	<i>Katılımcı ifadeleri</i>
<i>Estetik</i>	<i>“Rengarenk olsun”, “Görsel olarak çocuklara hitap etmeli masal karakterleri”, “Alışılmış hastane görüntüsünün çok dışında oyun evi gibi ya da çizgi film karakterleri ile dizayn edilmiş”, “Çocukların ilgisini çekebilecek renkler ve resimler kullanılabilir.”</i>
<i>İşlevsellik</i>	<i>“Hastanenin diğer bölümlerinden ayrı, beklerken vakit geçirmelerine uygun oyun alanlarının olması”, “hareketi gerekli noktalarda mümkün kılan”, “ebeveyn cinsiyetine göre ayrıma dayalı çocuk lavaboları”</i>
<i>Ergonomi</i>	<i>minik çocuk ebadında tuvalet, çocuklara uygun boy ve şekillerde fiziki ortam ve tıbbi donanım</i>
<i>Fiziksel konfor</i>	<i>“Bol ışık alan alanlar, havalandırması iyi, “aydınlık olsun”</i>
<i>Erişilebilirlik</i>	<i>“Birimler arası kolay ulaşım”, “engelli çocuklar ve aileleri mutlaka düşünülmeli, zemin düz olmalı”</i>
<i>Hijyen</i>	<i>“dokunmasına engel olunmayacak temizlenebilir yüzeler olabilir, “çocuklar hastanede iken hijyeni sağlanmış bir ortamda oyun oynayabilmeli”</i>
<i>Güvenlik</i>	<i>“herhangi bir tehlikeye (çocuğun zarar görmemesine) mahal vermeyecek mimaride olan, yapı hatları bu hareketlilik esnasında tehlike oluşturmayacak nitelikte olmalıdır”</i>

Hastane kütleli/mekânları

Kütlesel etki olarak hastanenin az katlı ve geniş bir yeşil içinde yer alması, kullanılan form, renk, doku, biçim olarak çocuğun ilgisini çekecek şekilde olması gerektiği ifade edilmiştir (35). Mekan olarak oyun alanları (62), özel etkinlik alanları (41) ve bahçe/yeşil alan (21) en çok vurgulanan mekanlar olmuştur (Şekil4).

Katılımcılar tarafından belirtilen ilk üç mekan aslında direkt hastane işlevi ile ilişkili olmayan, çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik mekanlardır. Bekleme alanı bekleme süresinin uzun olması, bu zamanın geçirmesi için uygun eylem alanlarının yer almaması, çocuk için yabancı sayısının fazla olması gibi nedenlerden dolayı katılımcılar tarafından farklı yönleri ile dile getirilmiştir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

"Sağlık çalışanlarının çocukları için kres barındırabilir.", "çocuk kafeteryası olmalı", "hastane dış alanında yeterli büyüklükte park ve bahçe bulunmalı", "her koridorun bir bölümünde oyun alanı", "Mekanlar arasında oyun istasyonları", "Hastalığı nedeniyle uzun süre kalacak çocuklar için etkinlik odaları olabilir."

Şekil 4. Katılımcı ifadelerinde "mekan" alt kategorisine ait sıklık bilgisi ve ifade örnekleri

Duygular

Hastaneden bahsedilirken katılımcılar çocuğun duygularına yer verilmiştir. Korku (53) en çok vurgulanan duygu olurken bunu güven duyması (19), rahat (14) ve mutlu (12) olacağı bir ortamın oluşturulması takip etmiştir (Şekil5). Bu ortam hem mimari hem de sağlık çalışanları tarafından sağlanabileceği üzerinde durulmuştur.

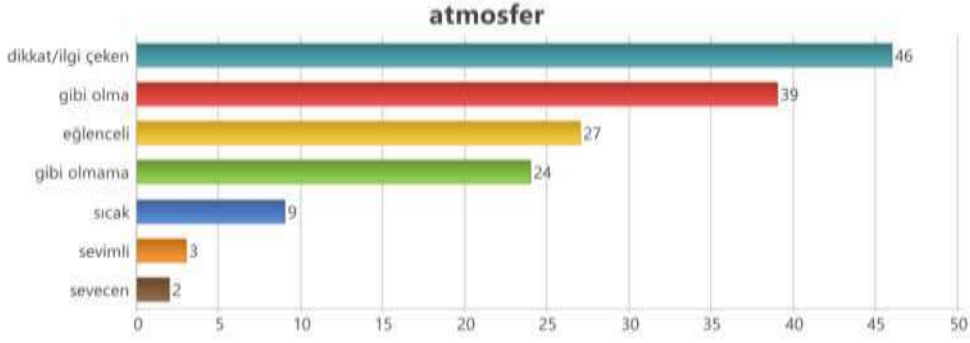
"Çocukların kendini güvende ve huzurlu hissedeceği mekân", "çocukları korkutmayacak eğlenceli dizayn edilmeli"

Şekil 5. Katılımcı ifadelerinde "duygu" alt kategorisine ait sıklık bilgisi ve ifade örnekleri

Atmosfer

Hastanede kütle ve mekân ölçeğinde zengin ve etkili bir algı oluşturulması önemlidir. Bu noktada çocuk için oluşturulması gereken atmosfer ile ilgili en çok dikkat/ilgi çekici (46) olması belirtilmiştir. Diğer taraftan hastanenin, hastane gibi olması, olmaması, ev, şirinler, oyun alanı, parkı gibi farklı ortam temalarının olması vurgusu yapılmıştır (Şekil6)

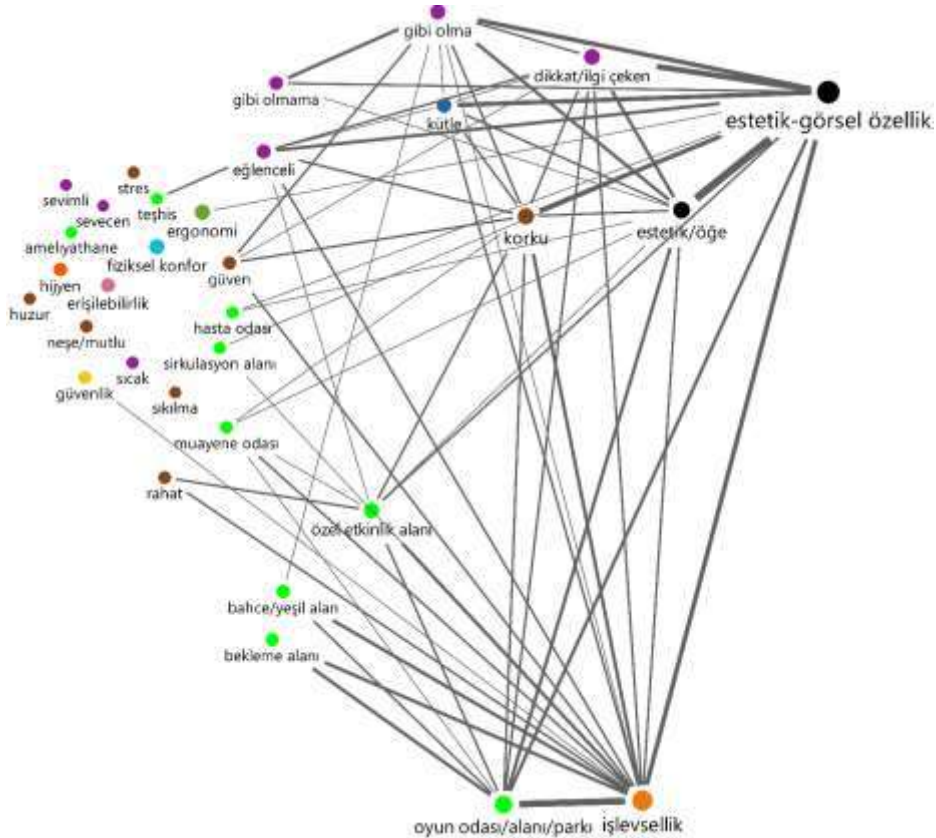
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

“Mimaristi şirinlerin evi gibi olursa olabilir”, “Klasik bir hastane görünümünden çok oyun parkı havasında olmalı.”, “Sıcacık yuva gibi”, “Çocukların ilgisini çekecek onlara oranın hastane olduğunu unutturacak bir oyun yeri gibi düşündürecek bir mimarı olmalıdır”

Şekil 6. Katılımcı ifadelerinde “atmosfer” alt kategorine ait sıklık bilgisi ve ifade örnekleri

Çalışmada “kod haritası” ile kodlar arasındaki ilişki tespit edilerek, hastane tasarımında birbirini etkileyen faktörler ortaya konulmaktadır. Kod haritası, sıklığı 3 ve üzeri olan kod ilişkilerini gösterecek şekilde düzenlenmiş olup, çizginin varlığı keşişen kodları, çizgi kalınlığı kodların sıklık derecesini, kodların yakınlığı ise ilişkinin gücünü göstermektedir. Buna göre çalışmada elde edilen kod haritası değerlendirildiğinde (Şekil7);

Şekil 7. Hastaneler için çocuk kullanıcıya yönelik katılımcı (yetişkin) ifadelerine ait kod haritası

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- Katılımcılar hastanelerde estetiği güçlü olarak çocukların dikkatini/ilgisini çekmek amacı ile ilişkilendirmiştir. Estetik yine çocukta oluşabilecek korkunun önüne geçmede ve eğlenceli olma özelliğinin kazandırılmasında etkili bir faktör olarak görülmektedir. Hastanenin hastane gibi algılanmaması ve şirinler evi, oyun alanı ve ev gibi algılanmasının estetik faktörler ile sağlanabileceği düşünülmektedir.
- İşlevsellik oyun odası/parkı/alanı ile ilişkilendirilmiş, öncelikle mekanın gerektiği katılımcı tarafından ağırlıklı olarak vurgulanırken, muayene, bekleme, sirkülasyon gibi farklı mekanlar içerisinde eylem alanı olarak yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca hastanenin eğlenceli olmasında oyun alanına en etkili faktör olarak belirtilirken, korkmama duygusunun önüne yine bu alan ile geçilebileceği düşünülmektedir.
- Haritanın merkezinde yer alan korku en güçlü ilişkiyi estetik ile kurarken, katılımcılar tarafından mekanlar ile de ilişkilendirilmiştir. Diğer duygular ağırlıklı olarak atmosfer ve mimari özellikler ile de ilişkili bulunmuştur.
- Oyun odası/alanını hastanede üstlendiği görev düşünüldüğünde işlevsellik başta olmak üzere bekleme, yeşil alan, özel etkinlik alanları ve muayene alanı ile ilişkilendirilmiştir.
- Güven duygusu korku ile ilişkilendirilirken, yapının çocukların aşına olduğu, şirinler, oyun alanı gibi olmasının bu duyguyu güçlendireceğini göstermektedir. Bu tespit hastanelerde seçilebilecek temalar için fikir vermektedir.

7. Olağandışı Durumlarda “Çocuk Dostu Hastane” Kavramı

Olağandışı durumlarda çocuk kullanıcının sağlık hizmetine erişimi daha da önemli kazanmaktadır. Çocuğun günlük rutinini bozan en güçlü etken afetlerdir. İstatistikler Türkiye’de 2-3 yılda bir büyük bir afetle karşı karşıya kalındığını göstermektedir. Afet planlamalarındaki yetersizlik, artık her olayda yüzleşilen bir durum haline gelmiştir. Türkiye’nin sismik olarak aktif fay hatlarının yoğun olduğu bir bölgede yer alması, tarihsel süreç boyunca birçok depremin yaşanmasına neden olmuştur. Jeofizik bir doğa olayı olan depremin afete dönüşmesinin temel nedenleri arasında ise yapı stoğunda yaşanan çökmelerdir. Olayın büyüklüğünde; fiziksel büyüklük ve yoğun yerleşme alanlarına olan uzaklık doğal kökenli belirleyici iken diğer nedenler ise insan faaliyetleri ile ilişkili olup, afetin büyüklüğünü artırıp, azaltabilmektedir (Birand ve Ergünay, 2000). Afetler toplumun her kesimi üzerinde etkili olurken, çocuklar olayı algılamada ve yaşananları yorumlamada daha çok zorlanmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Deprem, yıkım ve çocuk (8,9,10)

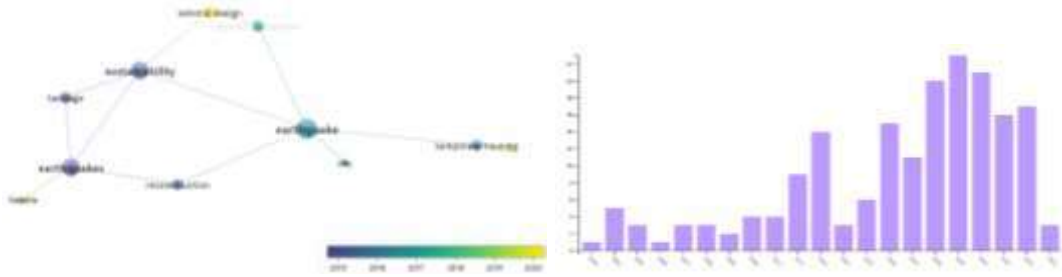
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Çocuklar, doğrudan ya da dolaylı olarak afetlerden etkilenmektedirler. Çocukların hassas yapısı afetlerden etkilenme oranını artırmaktadır (Sevgül ve Atmaca 2018). 2023 Kahramanmaraş depreminde toplam 4,6 milyon çocuğun olaydan etkilendiği (URL11), 411 çocuğun hayatını kaybettiği açıklanmıştır (URL12). Oluşan afet sonrasında hastane ve sağlık kuruluşlarının gelen taleplere cevap verebilmesi yaşamsal öneme sahiptir. Afet planlamalarında hasta akışı, yoğunluğun arttığı ve ilk iki günün can sağlığı için önemli olduğu kısmı ile ilişkili olarak hastaneler önemli görevler üstlenmektedir. 6 Şubat 2023 Türkiye’de merkez üssü Kahramanmaraş-Pazarcık olan ve 11 ilde yıkıcı etkiye neden olan deprem ve onu takip eden diğer depremler birçok ildeki sağlık yapılarında ağır hasar oluşmasına ya da yıkıma neden olmuştur. Bunlar Adana Meydan Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, İskenderun Devlet Hastanesi, Reyhanlı Devlet Hastanesi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi, Antakya Özel Akademi Hastanesi ve Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi’dir (URL13).

Benzer durum yakın dönemde Türkiye’de gerçekleşen Erzincan (1992), Van (2011), Düzce (1999), Gölcük (1999), İzmit (1999) ve İzmir (2020) depremlerin de de yaşanmıştır. Mevcut işlevlerinin devamlılığı ve afet planlamadaki görevleri düşünüldüğünde sağlık yapılarının afetler konusunda sağlam kalamaması afetin olumsuz etkisini daha artırmaktadır. Bu sorunun çözümü ile ilgili mimarlık alanında konu ile ilgili neler yapılabileceğini gözden geçirilmesi gerekmektedir. “web of science” atif indeksinde mimarlık alanında deprem ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında 184 çalışmaya rastlanmış, sadece üç tanesinin hastanelerle ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Yayın istatistikleri değerlendirildiğinde 2000’ den itibaren 2013’e kadar 1 veya 2 çalışmaya rastlanırken, 2013 yılından itibaren yayın sayısı (14) artmaya başlamıştır. Konu ile ilgili en çok yayın 2019 yılında (23) yapılmıştır, en çok çalışma Japonya (45) merkezli üniversitelerde yapılırken, Türkiye’den 20 çalışmaya rastlanmıştır. Çalışmalardaki anahtar kelimeler değerlendirildiğinde 2000’li yıllarda sürdürülebilirlik, tarihi miras çerçevesinde konu ele alınırken, yakın dönemde geçici konutlar ve sismik tasarım konusunda yoğunlaşmıştır (Şekil 9). Hastaneler ile ilgili deprem konusuna Jones, C. (2002), Verderber, (2017), ve Egawa & vd. (2023) nin çalışmalarında rastlanmıştır. Jones, C. (2002) çalışmasında deprem bölgesinde tasarlanan çocuk hastanesine yer vermiştir. Verderber (2017) ise dünyada yaşanan iklim değişikliği, savaş, afetlerin yarattığı yaygın etkinin sağlık hizmetlerinin verilmesinde sorun yaşattığını ve bunun için mobil çözümler üretilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Egawa & vd. (2023) afet bölgesi hastanelerinde acil durumlardaki hasta ve sağlık sorunu yoğunluğunu ve buna bağlı mekân gereksinimlerini araştırmıştır. Mimarlık alanında konunun çok daha farklı yönleri ile ele alınması gerektiği anlaşılmakta, yine diğer ilgili disiplinlerle ortak çalışmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Yürütülebilecek çalışmalar yaşanan sorunların önüne geçmede uzun vadede önemli katkı sağlayacaktır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 9. Mimarlık alanında deprem ile ilgili yapılmış yayınların anahtar kelime ve yıllara göre dağılımı

Olağandışı durumlar için kısa sürede ne yapılabilir sorusunun cevabı ise birinci basamak sağlık hizmetlerinin verilebileceği çocuklara yönelik mobil veya konteyner klinikler tasarlamaktır. Dünya’da örneklerine rastlanan bu uygulamalara (Şekil10), ülkemizde afet planlamasında yer verilerek, çocuk gereksinimlerini karşılayacak şekilde organize edilmesi sağlanmalıdır. Koşulların çocuklar için daha da ağırlaştığı afet bölgelerinde, normal yaşama dönüş sürecinde psiko-sosyal destek konteyneri, mobil sağlık ocağı, mobil çocuk diş kliniği gibi çocuk sağlığı hizmetlerinin verilebileceği birimlerin tasarımlarına öncelik verilmelidir.

Şekil 10. Konteyner & mobil klinik örneği (URL14,15)

8. Sonuç

Çalışmada çocuğun sağlık hakkı ile ilgili olağan ve olağandışı durumlarda mimarlık alanında yapılabilecekler üzerinde durulmuştur. Sağlık mimarisi tasarımı temel ölçütlere ve bağlayıcı yönetmeliklere tabidir. Buna karşın çocuk kullanıcı için özel bir tasarım yaklaşımının benimsenmesi gerektiği çalışma verileri ile net bir şekilde ortaya konmaktadır. Katılımcılar bu durumu çocuğun hastanede yaşadığı stres ve korku, çocukların diğer kullanıcı gruplarından farklı olması ve gereksinim ve beklentilerin çocuk yaş grubuna göre değişmesi ile ilişkilendirmektedir. Bu noktada nasıl bir mimari yaklaşım içinde olunması gerektiği ile ilgili katılımcılar önemli ve belirleyici noktalara vurgu yapmışlardır.

En çok üzerinde durulan estetik faktörünü kütlede ve mekân ölçeğinde pozitif dikkat dağıtıcı öğe olarak tanımlanmıştır. Çocukta oluşabilecek olumsuz duyguların önüne geçmek ve mekânı alışılmış hastane görünümünden farklı bir boyutta algılatılabilme adına kullanılan bir faktör olarak önerilmiştir. Hastanede çocuk için önerilen mekânlar ise onun yaşamında öğrenme aracı olan oyunun kapalı, yarı açık ve açık alanlarda kendine yer bulması yönünde olmuştur. Hastane içerisinde çocuklara yönelik mekân çeşitliliğinin artırılması yönünde yorumlar gelmiştir. Yine hastane çalışanları için önemli bir konu olan kreş olması durumu gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. Mekân içerisindeki düzenlemelerde çocuk boyutunun dikkate alınması, çocuk biriminin yetişkin biriminden ayrılması ve hijyenin sağlanması gibi temel bilgiler katılımcı tarafından önemsenmekte ve vurgulanmaktadır.

Olağandışı durumlarda sağlık hizmetinin kesintiye uğramaması için alınabilecek pratik ve hızlı önlemler önemlidir. Afet ve sonrasında normalleşme sürecinde çocuğun sağlık hakkından yararlanması için etkili ara çözüm olarak mobil klinikler önerilebilir. Bu mobil kliniklerin süregelen hastalığı olma, afetten fiziksel ve psikolojik olarak etkilenme, ebeveyn/yakın kaybı yaşama, engeli olma gibi birçok farklı durumla karşılaşabilecek olan ve daha da kırılgan hale gelmiş çocuklara hizmet vereceği unutulmamalıdır. Birimlerin çocukların gereksinimlerinin iyi etüt edilerek tasarlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak sağlık personelinin güler yüzlü, güven veren tutum ve tavrının yanında çocuğun yaşam hakkının korunması ve hastane sürecinin kolaylaştırılmasında zengin ve etkili algı koşullarının oluşturulması, çocuğun ortamı deneyimlemesine olanak verecek koşulların sağlanması sağlık yapılarını çocuk için farklı bir boyuta taşıyacaktır. Asıl kritik nokta ise katılımcıların aslında üzerinde çok durmadığı ama birincil gereksinim olan dış etkilere karşı alınabilecek güvenlik önlemleri konusudur. Hastane ortamında çocuğun yanında bulunulması nedeni ile katılımcı tarafından vurgulanmadığı düşünülen bu konu son depremle tekrar gündeme gelmiştir. Olağandışı durumlar içinde yer alan afetlerde çocuklar, afetten fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak en çok zarar görebilen kitleyi oluşturmaktadır. Hassas grup içinde yer alan çocukların sağlık hizmetlerinden kesintisiz yararlanabilmesi adına hastane binalarının yapısal güvenliğinin sağlanmış olması, hızlı boşaltma önlemlerinin ileri tekniklerle alınmış olması ve personelin bu konuda eğitilmiş olması hastane tasarımında dış etkenlere karşı güvenliği belli ölçüde sağlayabilecektir. Umuyoruz ki bu çalışma gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kaynaklar

- Babakr, Z. H., Mohamedamin, P., and Kakamad, K. (2019), Piaget's Cognitive Developmental Theory: Critical Review. In: Education Quarterly Reviews, Vol.2, No.3, 517-524
- Birand A. ve Ergünay O., (2000). Türkiye'nin Afet Sorunlarına Genel Bakış ve Erzincan Depremi Uygulaması, Türkiye Deprem Vakfı Yayınları, Sayı: 1, Ankara,1-49.
- Egawa, K., Kojima, T., Tsubota, Y., Chiang, W. J., Ando, S., & Yamashita, T. (2023). Studies of first-aid medical stations by flow simulation of damaged patients by the earthquake part 2: Investigation based on the area scale of disaster base hospitals by predicting the number of patients affected by a northern Tokyo Bay earthquake. Japan Architectural Review.
- Gür, Ö., Ş., ve Yalçınkaya, Ş. (2022). Çocuk Dostu Hastane Tasarımı, Çocuk Dostu Hastane, Editör: Rabiye Güney, Esin Sezgin, Nobel yayın evi, 806-829.
- Jones, C. (2002). Back to the Stone Age-Kara Massih Architects designed a new children's hospital building without any metal-and in an earthquake zone. Architecture-American Institute of Architects, 91(2), 40-44.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
- Özer, İ. Ö., (2018). Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Bir Roman Kahramanı: Zeze Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik danışmanlık Bölümü.
- Sevgül, L. ve Atmaca A. B., (2018). Çocuk Merkezli Afet Yönetimi, *Megaron*, 13(1), 13:132-143.
- Verderber, S. (2017). Architects as First Responders: Portable Healthcare Architecture in a Climate-Altered World. *Architectural Design*, 87(2), 100-107.
- URL1. Çocuk Hakları, n.d, Erişim tarihi: [05.11.2022]
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_haklar%C4%B1
- URL2. Çocuk Hakları, n.d, <http://www.omerli.gov.tr/cocuk-haklari>
- URL3. St. Louis Çocuk Hastanesi. Erişim tarihi: [08 Ağustos 2023]
<https://mcgrathconstruction.com/project/slch-olson-family-garden/>
- URL4. EKH Çocuk Hastanesi, Erişim tarihi: [08 Ağustos 2023]
<https://www.archdaily.com/932317/ekh-children-hospital-s-csb>
- URL5. TÜİK, (2022). İstatistiklerle Çocuk. Erişim tarihi: [05.11.2022]
<https://www.tuik.gov.tr/>
- URL6. TÜİK, (2019). İstatistiklerle Çocuk. Erişim tarihi: [05.11.2022]
<https://www.tuik.gov.tr/>
- URL7. Şehir Hastaneleri. Erişim tarihi [08 Ağustos 2023]:
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehir_hastanesi
- URL8. Depremde çocuk, Erişim tarihi [30 Mart 2023]:
<https://www.cinarinsesi.com/depremin-huzun-dolu-fotograflari-278612h.htm>
- URL9. Depremde çocuk, Erişim tarihi [30 Mart 2023]:
<https://www.normhaber.com/galeri/en-azi-bekleyis-deprem-bolgesinden-carpici-fotograflar-452841/10>

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- URL10. Depremde Refakatsiz Çocuk Erişim tarihi [30 Mart 2023]:
[https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/adi-simdilik-enkaz-bebek-kahramanmaras-depremi,](https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/adi-simdilik-enkaz-bebek-kahramanmaras-depremi)
RXw/BG52zxNfJUi_P2_KuCi1ZA
- URL11. UNICEF, Basın Bülteni (14 Şubat 2023), Erişim tarihi [20 Şubat 2023]:
www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-y%C4%B1k%C4%B1c%C4%B1-depremlerin-birinci-haftas%C4%B1nda-milyonlarca-%C3%A7ocuk-acil-insani-yard%C4%B1ma
- URL12. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Basın Açıklaması (21 Mart 2023)
Erişim tarihi [30 Mart 2023]: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-yanic-depremde-hayatini-kaybeden-cocuk-sayisini-acikladi-42238126>
- URL13. Yıkılan & ağır hasar gören hastaneler, Erişim tarihi [08 Ağustos 2023]:
<https://www.ilerihaber.org/icerik/depremde-hastanelerin-cogu-kullanilamaz-hale-geldi-151283#:~:text=Y%C4%B1k%C4%B1lan%20ya%20da%20a%C4%9F%C4%B1r%20hasar,Akademi%20Hastanesi%20ve%20Hatay%20E%C4%9Fitim>
- URL14. Mobil diş kliniği, Erişim tarihi [30 Mart 2023]:
<https://archello.com/project/lydian-dental-mobile-clinic>
- URL15. Mobil klinik, Erişim tarihi [30 Mart 2023]: <https://hospitalcontainer.com/>
Yalçınkaya Ş. & Zengin G, (2022). Çocuk Hasta Odasında Oyuna Yönelik Tasarım Arayışı: Aydınlatma Armatürü, 7th International Conference on Applied Sciences, 254-265, İzmir, Türkiye
- Zengin G, &Yalçınkaya Ş. (2022). Sağlık Yapılarında Çocuklara Yönelik Güncel Tasarım Yaklaşımları, 7th International Conference on Applied Sciences, İzmir, Türkiye

Paper to parametric: Dreams and imagination in architecture

*Dr. Öğr. Üyesi Ürün BİÇER, Dr. Öğr. Üyesi Serkan Yaşar ERDİNÇ**

Abstract

This study explores the transition from paper to parametric architecture, highlighting the role of dreams and imagination in shaping architectural design. It provides a comprehensive analysis of both concepts, examining their characteristics, methodologies, and impact on the field of architecture, beside with presenting a holistic, comparative, and interpretative study. Through detailed explanations and real-world examples, this study aims to shed light on the evolution of architectural practice and the transformative power of computational tools in realizing visionary designs. Through this comprehensive analysis and evaluation, the study tries to make evident that dreams and imagination have been pivotal in the evolution of architectural practice from paper architecture to parametric architecture. Using computational tools and parametric modeling techniques has empowered architects to push boundaries, optimize performance, and create built environments that were once considered impossible. By embracing dreams and imagination, it can be stated that architects can continue to shape the future of architecture, creating visionary and transformative designs that inspire and captivate.

Keywords: Architecture, Imagination, Creativity, Inspiration, Parametric.

* İstanbul Beykent Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fak., İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-mail: urunbicer@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2436-9844

**İstanbul Beykent Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fak., Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-mail: yasarerdinc@beykent.edu.tr ORCID: 0000-0002-0970-3453

Başvuru – Submission: 10/07/2023

Kabul – Acceptance: 29 /08/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372732>

Kağıt'tan parametrike: Mimarlıkta düşler ve hayal gücü

Özet

Bu çalışma, kağıt mimarlığından parametrik mimarlığa geçişi inceleyerek mimari tasarımın şekillenmesinde düşler ve hayal gücünün rolünü vurgulamaktadır. Alanda bütüncül, karşılaştırmalı ve yorumlayıcı bir çalışma sunmanın yanı sıra, her iki kavramın kapsamlı bir analizini, özelliklerini, metodolojilerini ve mimarlık alanındaki etkilerini incelemektedir. Ayrıntılı açıklamalar ve gerçek dünyadan örneklerle bu çalışma, mimarlık pratiğinin evrimine ve hesaplama araçlarının vizyoner tasarımların gerçekleştirilmesindeki dönüştürücü gücüne ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamlı analiz ve değerlendirme yoluyla, çalışma, kağıt mimarlığından parametrik mimarlığa, mimarlık pratiğinin evriminde düşlerin ve hayal gücünün çok önemli olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. Hesaplama araçlarının ve parametrik modelleme tekniklerinin kullanılması, mimarlara sınırları zorlama, performansı optimize etme ve bir zamanlar imkansız olduğu düşünülen inşa edilmiş ortamlar yaratma gücü vermektedir. Düşleri ve hayal gücünü kucaklayarak, mimarların ilham veren ve cezbeden vizyoner ve dönüştürücü tasarımlar yaratarak mimarlığın geleceğini şekillendirmeye devam edebilecekleri çalışmada ortaya koyulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mimarlık, Hayal Gücü, Yaratıcılık, İlham, Parametrik.

1. Introduction

Architecture is deeply rooted in creativity and innovation, where dreams and imagination play a crucial role. The role of dreams and imagination in inspiring architectural visions and concepts is pivotal, serving as catalysts for architectural innovation. Dreams and imagination allow architects to transcend the constraints of practicality and explore new possibilities, ultimately shaping the built environment in unique and transformative ways.

The architect is not just a builder sensitive to the artistic side of his occupation; he is a subject who works within a specific artistic praxis fully open to any relationship but loaded with specific tools. The practice of the architect is perhaps the only artistic practice that can transform techniques into the world of tools and materials into the world of ends (Gregotti, 2017:48).

In this praxis, dreams and imagination serve as inspiration for architects, igniting their creativity and enabling them to envision architectural concepts that go beyond conventional thinking. Architects often draw from their dreams and imaginative visions to conceptualize designs that challenge norms, provoke emotions, and respond to the needs and aspirations of individuals and communities.

The limitations of practicality or existing conventions do not bind architectural visions and concepts born from dreams and imagination. They provide a platform for architects to explore uncharted territories and propose alternative solutions to architectural problems. By tapping into their dreams and imagination, architects can push the boundaries of what is possible and shape the future of architectural practice.

In this context, this study aims to explore the relationship between dreams, imagination, and architectural design, shedding light on how these elements influence the creation of inspiring and visionary spaces. By delving into this subject, the purpose is to seek to understand the impact of dreams on architectural concepts and inspire architects and designers to embrace their imagination as a powerful tool in their creative process.

To accomplish the research goals, a multi-faceted methodology was employed. An extensive literature review was conducted, encompassing studies, articles, and books from various disciplines, including architecture, psychology, and philosophy. This literature review served as a foundation for understanding and interpreting the existing knowledge and theories related to dreams, imagination, and their connection to architectural design.

Furthermore, a brief research was conducted on renowned architects and designers who have demonstrated a remarkable ability to translate dreams and imagination into their architectural projects. This research aimed to gain insights into their creative process, understand how dreams influence their design thinking, and explore the techniques they employ to harness their imagination effectively. In addition, case studies were undertaken to analyze notable architectural works inspired by dreams and imagination. By examining these projects, it is aimed to identify common themes, patterns, and design strategies that emerge when dreams and imagination are integrated into the architectural process. Through this study, we aimed to uncover the manifestations of dreams and imagination in architectural design, identifying specific elements and techniques to capture and express these concepts.

This comprehensive exploration, it is aimed to provide a deeper understanding of the role of dreams and imagination in architecture, inspiring architects and designers to embrace their creative potential and push the boundaries of what is possible in the built environment.

2. Dreams and Imagination: Driving Forces for Architectural Innovation

As Einstein said, "Imagination is more important than knowledge" (1984:180). It can be said that imagination is more important than knowledge, because knowledge is limited, but imagination encircles the world. Knowledge will get someone to a point, while imagination takes someone everywhere.

Why does Albert Einstein, a scientist, care so much about "imagination"? Because "creation action" is the most important thing in art and science, its prerequisite begins with "dreaming." Bernard Shaw said, "Imagination is the beginning of creation; You dream what you want, you aim your dream, and in the end, you create what you intend. Louis Kahn explains the design action by starting with "abstract-unmeasurable" values -which is dreaming- as reaching/creating a "concrete," measurable form at the end (Kortan, 2019).

In the design process, imagination, which is considered a driving force that motivates the emergence of creativity, is affected by many hereditary and environmental factors.

Considering that genetic predispositions and environmental factors are equally determinative (dominant), both hereditary characteristics of the person and the environmental conditions affected during life determine the person's ability to be creative and use their imagination, these specialized skills; It is associated with various neuro-psychological potentials such as ability, intelligence, memory, perception types, conscious-subconscious, and concepts such as intuition, insight, awareness and inspiration (Bıyıklı ve Gülen, 2018:1276).

Most phenomenological accounts of imagination have concentrated on its role as “vision”, as a special or modified way of “seeing” the world. Imagination is thus defined in terms of its relation to perception, be it positive or negative, continuous or discontinuous. Husserl describes the act of imagining as a “neutralized” mode of seeing, Sartre as an “unrealized” mode of quasi-seeing and Merleau-Ponty as a dialectical complement of seeing (Kearney, 1997).

Dreams and imagination in architecture play a fundamental role in architectural creation and act as activators conceptualization, inspiration, and generating innovative ideas that shape the built environment. They inspire architects to think beyond the constraints of traditional design approaches and encourage them to adopt a more exploratory and visionary mindset. By allowing dreams and imagination to guide their design process, architects can break free from established norms and conventional thinking, leading to groundbreaking architectural solutions.

Dreams and imagination also facilitate exploring new spatial experiences and aesthetic possibilities. Architects who incorporate their dreams and imaginative visions into their designs often prioritize the creation of unique and emotionally resonant spaces. These designs evoke a sense of wonder, awe or even challenge the status quo, offering individuals a new perspective on the built environment.

Dreams are a universal phenomenon and tie all mankind together. They have inspired man throughout history from influencing religious mythologies to various scientific innovations. Dreams have also inspired various art works. Likewise, architecture provides visual, spatial and temporal experience. There are striking similarities between the medium of films and dreams experience (Junaid, 2022:10).

Architectural innovation driven by dreams and imagination has the potential to transform societies and shape cultural landscapes. By embracing visionary ideas, architects can address complex societal challenges, propose sustainable design solutions, and contribute to individuals' and communities' well-being and quality of life.

Furthermore, dreams and imagination are not limited to the conceptualization phase of architectural design. They continue to play a vital role throughout the design process, guiding architects to refine and iterate their ideas. Architects often rely on their dreams and imagination while exploring design alternatives, enabling them to envision multiple possibilities and evaluate the most suitable solutions.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Dreams and imagination play significant roles in architecture, influencing the quality and aesthetics of design. They provide architects with creative inspiration and allow for exploring innovative concepts. By transcending practical constraints, dreams and imagination create unique and visionary architectural designs.

The visionary and creative forms in architecture arise from visionary imagination. The architect, who tackles the production of form, or one of the most critical elements in deciding the quality of architectural design, within the scope of problems, has to oversee the social ideals, vital interests, and aesthetic values. At the same time, in such cases, mainly the dialectical opposition between issues and form phenomena emerges. For example, a form that has been shaped due to considering topography a problem may conflict with its content or may not be able to connect with its environment/city. The architect accommodates the conceptual unification ability to overcome such situations and achieve the goal. In this context, the concept is a bridge between the form and the problem, i.e., the foundation of its production. Therefore, the phenomena of issues, concepts, and form are not independent but rather create/complement each other (Yasar and Gür, 2022:418).

It is the image itself that determines reality, chooses it, claims to be the spirit of reality. Contrary to a text, it is impossible to argue with an image. It either attracts us or leaves us (De Portzamparc & Sollers, 2014:47). In this sense, dreams can inspire architects to envision unconventional forms, spatial arrangements, and materials. For example, the Sydney Opera House (Image 1a) in Australia, designed by Jorn Utzon, was inspired by Utzon's childhood memories of sailing boats. The building's distinctive sail-like shells are a testament to the imaginative and dreamlike qualities of the design.

Imagination allows to visualize and express abstract ideas, giving life to intangible concepts. The Guggenheim Museum Bilbao (Image 1b) in Spain, designed by Frank Gehry, is a remarkable example. Gehry's imaginative approach led to creating of a sculptural, titanium-clad structure that defies traditional architectural norms, captivating visitors with its dynamic and whimsical form.

Dreams and imagination also influence the ambiance and emotional experience of architectural spaces. The Sagrada Familia (Image 2a) in Barcelona, designed by Antoni Gaudí, is a prime illustration of this. Gaudí's dream-like vision combined Gothic and Art Nouveau elements, resulting in a transcendent and otherworldly atmosphere within the cathedral.

Moreover, dreams and imagination contribute to sustainable and eco-conscious design. The Bosco Verticale (Vertical Forest) (Image 2b) in Milan, designed by Stefano Boeri, demonstrates this aspect. Inspired by the dream of integrating nature into urban environments, Boeri envisioned high-rise buildings with lush greenery, promoting biodiversity and improving air quality.

In summary, dreams, and imagination in architecture enrich the quality and aesthetics of design by fostering creativity, enabling the exploration of unconventional ideas, creating unique spatial experiences, and promoting sustainable approaches. The Sydney Opera House, Guggenheim Museum Bilbao, Sagrada Familia, and Bosco Verticale exemplify how dreams and imagination have shaped remarkable architectural achievements.

Image 1a. Sidney Opera House (URL-1)

Image 1b. Guggenheim Museum (URL-2)

Image 2a. Sagrada Familia (URL-3)

Image 2b. Bosco Verticale (URL-4)

All in all, the effects and contributions of dreams and imagination in architecture can be summarized below.

Conceptualization and Vision: Dreams and imagination allow architects to conceptualize and envision new ideas and possibilities. They allow architects to transcend the limitations of the present and imagine alternative futures. By tapping into their creativity, architects can generate unique concepts and design visions that challenge existing norms and push the boundaries of architectural innovation.

Design Inspiration: Dreams and imagination serve as a wellspring of inspiration for architectural creation. They offer architects endless ideas, references, and references from various disciplines, such as art, nature, science, and culture. By drawing from their dreams and the imaginative realm, architects can infuse their designs with originality, symbolism, and emotional resonance, creating spaces that inspire and evoke a sense of wonder.

Exploring Possibilities and Boundaries: Dreams and imagination allow architects to explore possibilities beyond conventional constraints. They encourage thinking beyond the status quo and embracing unconventional approaches to design challenges. Architects can experiment with radical forms, innovative materials, and sustainable technologies, pushing the boundaries of architectural possibilities and opening up new avenues for design innovation.

User-Centric Design: Dreams and imagination facilitate a deep understanding of human desires, aspirations, and needs, leading to user-centric design solutions. By empathizing with users and envisioning their dreams, architects can create spaces that resonate with people profoundly. This approach fosters responsive, inclusive, and meaningful designs, enhancing the overall user experience and well-being.

Transcending Functionalism: Dreams and imagination encourage architects to move beyond mere functionalism and embrace architecture's poetic and symbolic dimensions. They inspire the creation of spaces that elicit emotions, tell stories, and reflect cultural values. By infusing designs with imaginative and dreamlike qualities, architects can create buildings that are not only functional but also captivating, poetic, and transformative.

Fostering Design Evolution: Dreams and imagination nurture an ongoing design evolution and refinement process. They encourage architects to continuously explore, experiment, and refine their ideas, pushing the boundaries of their own creativity. As dreams and imagination constantly evolve, architects can adapt their designs to embrace new understandings, emerging technologies, and changing societal needs, ensuring their creations remain relevant and innovative.

3. Journey from “Paper” to “Parametric”

The recapitulation of the journey from paper architecture to parametric architecture represents a significant evolution in architectural design. This transformation encompasses a shift from traditional, manual design processes reliant on drawings and physical models to utilizing advanced computational tools and parametric modeling techniques. The journey from paper architecture to parametric architecture represents a shift in architectural design methodologies, driven by the role of dreams and imagination in shaping the built environment. This transformation has been facilitated by the emergence of computational tools and parametric modeling techniques, enabling architects to realize visionary designs that were once confined to the realm of imagination.

In summary, the recapitulation from paper architecture to parametric architecture signifies a paradigm shift in architectural design. Adopting computational tools and parametric modeling techniques has revolutionized how architects conceive, iterate, and realize their designs. This transformation has empowered architects to create more intricate, adaptable, and performance-driven architectural solutions, pushing the boundaries of what is possible in the built environment.

3.1. Paper Architecture

In the mid-1950s, Soviet leader Nikita Khrushchev abolished Russia's Academy of Architecture, deciding it was responsible for an overly decorated, ornamental baroque style of Stalinist architecture that had no place in modern Russia. In its place, Khrushchev envisaged buildings of “unadorned utilitarianism.” Known as Paper Architecture, it took the form of playful architectural projects that were never meant to actually be realized. The movement was formed in the early 1980s by graduates from the Moscow Architectural Institute; young architects who refused to participate in a state-sponsored system they felt stifled creativity and which was dehumanizing.

Their designs-fantasies which were never going to be commissioned—were a form of escapism; the architectural drawings themselves a form of protest art (Avvakumov, 2021).

Paper architecture emerged at the turn of the 1970s/1980s as a conceptual movement of young architects and designers who didn't want to become part of the Soviet architectural mainstream and created their own parallel reality. The paper architects boldly combined different styles and eras, looked to the past for images of the ideal city, and extrapolated them to the world of the future. None of their ideas could seriously be expected to become a reality, but many of the issues they raised later proved fundamental for urban planning worldwide (URL-5).

The term "paper architecture" refers to architectural designs or concepts that exist solely on paper or in digital formats, without being realized as physical structures. It is an artistic and theoretical exploration of architectural ideas that may not be intended for construction or practical implementation.

Paper architecture often serves as a platform for experimentation, innovation, and conceptual development within the field. Architects use it to explore novel design approaches, futuristic concepts, and unconventional spatial arrangements. These designs may push the boundaries of traditional architecture, challenge existing norms, or propose alternative solutions to architectural problems.

Paper architecture is typically expressed through architectural drawings, sketches, renderings, or digital visualizations. These representations focus on conveying the conceptual aspects of the design rather than the technical or practical considerations involved in constructing a building. They often prioritize aesthetics, spatial relationships, social or cultural commentary, and the exploration of architectural theories. Since paper architecture is not bound by the constraints of real-world construction, it offers architects the freedom to experiment with visionary ideas, explore hypothetical scenarios, or express their artistic visions. It can also serve as a means of critique or commentary on existing architectural practices or societal issues.

Artistic exploration in paper architecture involves the use of various artistic techniques, such as drawing, sketching, and rendering, to visually communicate design ideas. Architects often employ different mediums and styles to portray their vision, ranging from hand-drawn illustrations to digital visualizations. The emphasis on aesthetics enables architects to express their creativity, evoke emotions, and engage viewers in a dialogue about architecture as an art form.

However, it is important to note that paper architecture, while intellectually stimulating and visually appealing, does not involve the actual construction of buildings. It remains in the realm of ideas, imagination, and conceptual exploration, contributing to the broader discourse and evolution of architecture as a discipline. Paper architecture, as an artistic and theoretical exploration, has long served as a platform for architects to express their dreams and push the boundaries of traditional design approaches.

While paper architecture primarily exists in a theoretical realm, its impact extends beyond the confines of paper. Architectural concepts developed through paper architecture can influence real-world projects, serving as a source of inspiration for architects and designers. Moreover, the artistic and theoretical explorations in paper architecture contribute to the broader discourse on architecture, influencing architectural education, criticism, and the evolution of architectural theory.

For many years, the use of drawings as a way of leaping into an imaginary future was sometimes mocked as “paper architecture” – a great idea, but unbuildable. In the late 1960s and early 70s, a time of recession when few big commissions were available anyway, architects used drawings to explore their most outrageous and radical ideas such as Archigram’s Walking City (Image 3) and Gaetano Pesce’s Church of Solitude (Image 4) (URL-6).

3.1.1. Walking City by Archigram

Archigram's Walking City (Image 3a & 3b) was a visionary architectural concept developed in the 1960s. It embodied the importance of creative design thinking and dreams in architecture by pushing the boundaries of conventional urban design. This mobile city was conceived as a response to the dynamic and evolving nature of society, emphasizing adaptability and flexibility. Dreams and imagination played a crucial role in the Walking City's development as it encourages innovation and pushes the boundaries of traditional design. Archigram embraced unconventional ideas and sought to challenge traditional notions of architecture. By envisioning a city that could move and transform, they pushed the limits of imagination and explored new possibilities for urban living. This approach encouraged architects and designers to think beyond constraints and conventions, inspiring innovative solutions for urban challenges.

Archigram's vision was driven by a desire to create a more dynamic and liberated urban environment. Their dream was to break free from static structures and envision a future where cities could adapt to the changing needs and desires of its inhabitants. By embracing dreams, Archigram emphasized the importance of envisioning alternative futures and thinking beyond the present constraints. The Walking City concept demonstrated the potential of architecture to create transformative and imaginative spaces. It encouraged architects to engage in speculative thinking and explore uncharted territories.

In summary, Archigram's Walking City exemplifies the significance of creative design thinking and dreams in architecture. By pushing the boundaries of traditional design, embracing imaginative visions, and prioritizing the human experience, this concept sparks innovation and encourages architects to envision a more dynamic and adaptable built environment. Archigram highlighted the importance of pushing boundaries, challenging conventions, and envisioning innovative solutions for the built environment. Their work continues to inspire architects and designers to think beyond the ordinary and create visionary designs that shape the future of our cities.

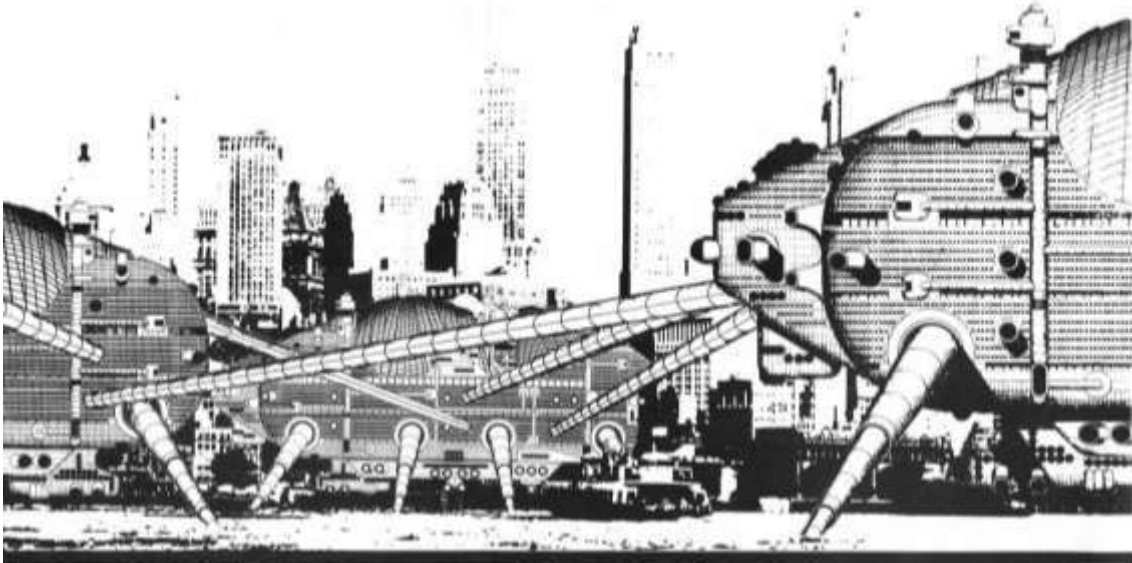

Image 3a & 3b. Walking City, Archigram (URL-6 / URL-7)

3.1.2. Church of Solitude by Gaetano Pesce

Gaetano Pesce's Church of Solitude (Image 4a & 4b) is an iconic architectural work that embodies the visionary and unconventional design approach of the renowned Italian architect and designer. The Church of Solitude represents as a testament to Pesce's unique artistic expression and his exploration of spirituality through architecture.

The Church of Solitude is characterized by its distinctive form and unconventional materials. It deviates from traditional religious architecture by eschewing the typical symmetrical and monumental design in favor of an organic, flowing shape. One of the key concepts behind the Church of Solitude is the idea of solitude and introspection. Pesce intended the space to be a sanctuary for personal reflection and contemplation. The interior of the church is intentionally dimly lit, creating a quiet and meditative atmosphere. The walls are adorned with organic, undulating shapes and textures, which evoke a sense of serenity and introspection. This deliberate manipulation of space and light encourages visitors to immerse themselves in a deeply personal and spiritual experience.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

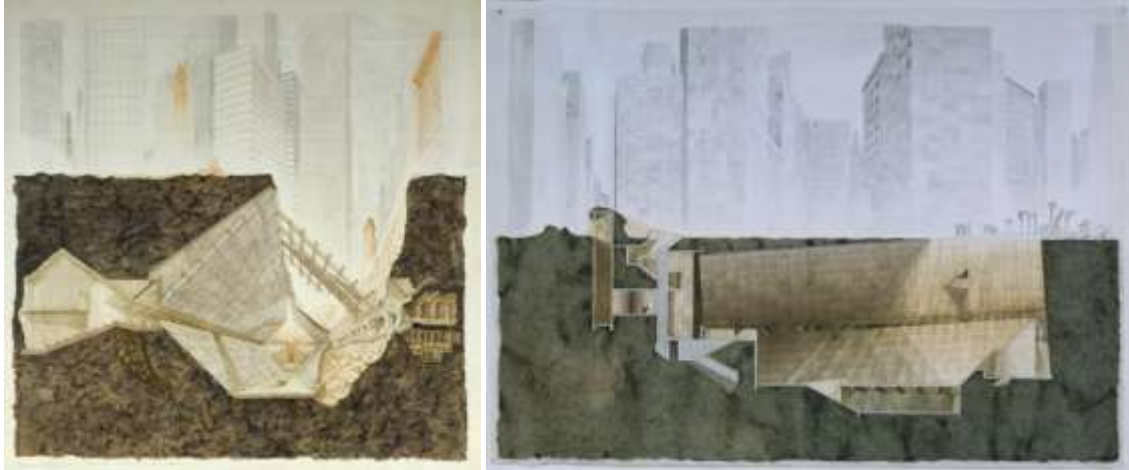

Image 4a & 4b. Church of Solitude, Gaetano Pesce (URL-6 / URL-8)

Overall, the Church of Solitude stands as a remarkable example of Gaetano Pesce's innovative and thought-provoking approach to architecture. It combines unconventional materials, organic forms, and a focus on introspection to create a space that challenges viewers' perceptions of religious architecture while providing a sanctuary for personal contemplation and spiritual exploration.

3.2. Parametric Architecture

The phrase “what’s old is new again” has its place in architecture. Parametric design has particularly rebelled against long-standing guidelines. Patrick Schumacher, who was a partner at Zaha Hadid Architects at the time, coined the term “parametricism”. Straight lines, sharp corners, and acute angles were the lifeblood of former styles (i.e. Deconstruction). Conversely, parametricism centers on free-form architectural concepts. Sweeping lines, curves, and irregular shapes give each building character. Such designs might look futuristic or even otherworldly. The elements that define parametric architecture are *blending complexity and variety, thus rejecting homogenous utilitarianism; shared priorities involving urbanism, interior design, an architectural wonder, and even fashion; the idea that all design elements are interdependent and adaptable and skew towards computerized, algorithmic design processes* (URL-9).

Parametric architecture is an innovative approach to architectural design that utilizes computational tools and algorithms to generate complex and adaptable architectural forms. It is rooted in the concept of parametricism, which emphasizes the use of parameters and rules to drive the design process and create intricate, non-linear geometries.

Parametricism is a style of architecture that addresses architectural design, interior design, urban design, and furniture design. It has a strong impact on product design and fashion design too. Parametricism means that all design elements become parametrically variable and mutually adaptive. This architectural style is identified by its ambitions, principles, and evaluative criteria. It adds an aesthetic value to the structure which is very unlikely and also eccentric in its own way. The elegance is reflected through its ordered complexity, and its sense of seamless and flawless fluidity, equivalent to natural systems (Image 5 & Image 6) (URL-10).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Image 5a & 5b. Haydar Aliyev Center, Zaha Hadid (URL-11)

Image 6a & 6b. Barcelona Pavillion / Golden Fish, Frank O. Gehry (URL-12)

Parametricism emerges from the creative exploitation of parametric design systems in view of articulating increasingly complex social processes and institutions. The parametric design tools themselves cannot account for this profound shift in style from modernism to parametricism. This is evidenced by the fact that late modernist architects are employing parametric tools in ways which result in the maintenance of a modernist aesthetics, i.e. using parametric modelling to inconspicuously absorb complexity. The parametricist sensibility pushes in the opposite direction and aims for a maximal emphasis on conspicuous differentiation and the visual amplification differentiating logics. Aesthetically it is the elegance of ordered complexity and the sense of seamless fluidity, akin to natural systems, that is the hallmark of parametricism (Schumacher, 2009:16).

At its core, parametric architecture employs parametric modeling, a technique that associates design elements with numerical parameters or variables. These parameters can be adjusted, controlled, and interconnected through algorithms, allowing for the creation of dynamic, responsive, and highly customizable architectural solutions.

One of the key advantages of parametric architecture is its ability to efficiently explore and evaluate a vast range of design possibilities. By altering the input parameters, designers can generate multiple iterations and variations of a form, enabling a more comprehensive exploration of design alternatives. This iterative process can lead to optimized solutions that satisfy specific design criteria, such as performance, aesthetics, or sustainability.

Furthermore, the parametric architecture enables a high level of adaptability and flexibility in design. By establishing relationships between parameters, changes in one aspect of the design can automatically propagate and influence other related elements. This parametric interconnectivity allows architects to efficiently modify and refine designs throughout the project's lifecycle, accommodating evolving needs and optimizing performance.

Parametric architecture has found applications in a wide range of building types, including avant-garde structures, facades, interior spaces, and furniture design. Its emphasis on organic and curvilinear forms, as well as its ability to generate complex geometries, has made it particularly popular in contemporary architectural expression.

Parametric architecture leverages computational algorithms and parametric modeling software to generate complex and adaptable architectural forms. It allows designers to establish relationships between design parameters and create rule-based systems that drive the design process. By adjusting input parameters, architects can explore a vast range of design possibilities and variations, enabling a more comprehensive exploration of design alternatives.

In summary, parametric architecture leverages computational tools, algorithms, and parametric modeling techniques to create intricate, adaptable, and responsive architectural designs. It enables designers to explore numerous design possibilities, integrate complex constraints, and optimize performance. While presenting construction challenges, parametric architecture offers immense potential for innovation, customization, and the creation of visually striking and functionally optimized built environments.

3.3. Transition from Paper Architecture to Parametric Architecture

The transition from paper architecture to parametric architecture empowers architects to realize their dreams and push the boundaries of what is possible in architectural design. Through computational tools and parametric modeling, architects can manifest complex geometries, optimize performance, and materialize visionary designs. The fusion of dreams and computational realization enables architects to create built environments that not only captivate visually but also respond intelligently to their context and function.

The realization of paper architecture as physical structures has traditionally been challenging due to the complexity and impracticality of many visionary designs. This is where the transition to parametric architecture comes into play. With the advent of computational tools and parametric modeling techniques, architects can now bridge the gap between dreams and physical realization.

In paper architecture, the design qualities derived from dreams and imaginations take center stage. Architects are free to explore unconventional forms, whimsical compositions, and visionary concepts that go beyond the boundaries of practicality. This emphasis on design qualities allows to create immersive and evocative experiences that captivate the imagination and stimulate emotions.

Furthermore, by prioritizing design qualities derived from dreams and imaginations, paper architecture challenges the status quo and encourages new ways of thinking about architecture. It prompts architects to question established norms and push the boundaries of what is considered possible or acceptable in design.

This mindset of exploration and innovation can lead to breakthroughs in architectural theory, aesthetics, and spatial experiences, ultimately influencing the evolution of the discipline.

Parametric architecture embraces the transformative power of dreams and imagination by integrating them into the design process through computational tools. Architects can use these tools to translate their visionary concepts into parametric models that respond intelligently to site-specific conditions, performance criteria, and user needs. By incorporating dreams and imagination into computational algorithms, architects can optimize and refine designs in ways that were previously unimaginable.

Parametric architecture provides numerous advantages and benefits in design exploration. Its flexibility, customization, optimization capabilities, support for complex geometries, iterative nature, and potential for time and cost efficiency make it a powerful approach for architects to push the boundaries of design and create innovative and sustainable architectural solutions. Picon (2010) also states that the new possibilities made available by digital simulation allowed the architects to be liberated from the limited repertoire of modern architecture, and therefore, adopting a particular understanding of form on the basis of creating scenarios that represented a radical break from traditional planning (Picon, 2010).

In conclusion, dreams and imagination have played a transformative role in the transition from paper architecture to parametric architecture. They have inspired architects to envision new possibilities, challenge norms, and push the boundaries of design. With the aid of computational tools and parametric modeling techniques, architects can now translate dreams into reality, materializing visionary designs that were once confined to the realm of imagination. By embracing the role of dreams and imagination, architects continue to shape the future of architectural practice, creating innovative and transformative designs that inspire and captivate.

4. Visionary Architects: Imagination to Redefine Architectural Possibilities

There are several visionary architects who have used their imagination to redefine architectural possibilities through their innovative designs, use of advanced technologies, integration of sustainability, and exploration of new forms and materials. Their imaginative approach has inspired and influenced architects worldwide, pushing the boundaries of what is considered achievable in the field of architecture.

Antoni Gaudí, a Catalan architect from the late 19th and early 20th centuries, is renowned for his imaginative and organic architectural style. His masterpiece, the Sagrada Família in Barcelona, exemplifies his ability to merge nature, geometry, and spirituality. Gaudí's imaginative use of intricate ornamentation, innovative structural solutions, and integration of natural elements have redefined possibilities by creating spaces that evoke a sense of awe and wonder.

Zaha Hadid was a visionary architect who transformed architectural possibilities through her bold and futuristic designs. Her fluid and dynamic structures, like the Guangzhou Opera House and the London Aquatics Centre, exhibit a sense of movement and innovation.

Hadid's use of parametric design and advanced digital technologies enabled her to create buildings with intricate geometries and extraordinary forms. Her work has helped redefine architectural possibilities by showcasing the potential of parametric architecture and embracing non-linear design processes.

Frank Gehry is renowned for his imaginative and sculptural approach to architecture. His iconic works, such as the Guggenheim Museum Bilbao and the Walt Disney Concert Hall, showcase his ability to push the boundaries of form and materials. Gehry's use of computer-aided design and parametric modeling allows him to create complex, organic shapes that were previously unimaginable. His imaginative designs have redefined architectural aesthetics and challenged conventional notions of what buildings can look like.

Santiago Calatrava is a visionary architect and engineer who combines art, architecture, and engineering in his designs. His structures, such as the City of Arts and Sciences in Valencia and the Oculus at the World Trade Center Transportation Hub in New York, exhibit a sense of elegance, movement, and structural innovation. Calatrava's imaginative use of materials, form, and structural systems redefines architectural possibilities by creating visually striking and technically ambitious buildings that capture the imagination.

Bjarke Ingels is known for his imaginative and forward-thinking approach to architecture. His firm, BIG (Bjarke Ingels Group), has designed notable projects like the 8 House and the Amager Resource Center. Ingels's designs often incorporate elements of sustainability, social responsibility, and playfulness. He redefines architectural possibilities by integrating multiple functions and creating buildings that adapt to their context and user needs. Ingels's imaginative approach challenges traditional design conventions and encourages a more holistic and dynamic understanding of architecture.

5. Visionary Projects: Exploring Boundless Creativity

There are several pioneer projects which exhibit visionary imagination and the use of design approaches and stand as testaments to the transformative power of merging dreams with creative design thinking in the field of architecture.

5.1. Guangzhou Opera House by Zaha Hadid: Fusion of Dreams and Parametricism

At the heart of Guangzhou's cultural sites development, a lasting, state-of-the-art monument to the new millennium overlooking the Pearl River. The Guangzhou Opera House is a structure that rises and falls at the foot of Zhujiang Boulevard, confirming Guangzhou as one of Asia's cultural centres. Its contoured profile, unique twin boulder design and approach promenade enhances urban function, opens access to the riverside and dock areas and creates a new dialogue with the emerging town (URL-13). The Guangzhou Opera House in China (Image 7a & 7b & 7c & 7d), completed in 2010, exemplifies Hadid's distinctive style characterized by fluid forms and dynamic geometries. Zaha Hadid's parametrically designed opera house in Guangzhou exhibits the fusion of dreams and computational design.

Fold lines in this landscape define territories and zones within the Opera House, cutting dramatic interior and exterior canyons for circulation, lobbies and cafes, and allowing natural light to penetrate deep into the building.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Smooth transitions between disparate elements and different levels continue this landscape analogy. Custom moulded glass-fibre reinforced gypsum units have been used for the interior of the auditorium to continue the architectural language of fluidity and seamlessness (URL-14).

Image 7a & 7b & 7c & 7d. Guangzhou Opera House, Zaha Hadid (URL-13)

The analysis and evaluation conducted over fundamental criteria regarding unique qualities of the Guangzhou Opera House. The analysis has been presented below.

Conceptualization and Vision: Hadid's dream-like imagination laid the foundation for the opera house's design concept. Inspired by the forms found in nature, such as pebbles smoothed by the flow of water, Hadid envisioned a building that would seamlessly integrate with the surrounding landscape and evoke a sense of organic flow. This vision was a departure from traditional opera house designs, which often feature rigid and symmetrical forms.

Parametric Design Approach: To realize her vision, Hadid employed computational design techniques and parametric modeling. Parametric design allowed for the generation and manipulation of complex geometries and intricate forms that would have been challenging to achieve through traditional design methods. The use of computer algorithms enabled Hadid and her team to explore and refine the design iteratively, adjusting parameters and variables to create the desired spatial qualities.

Fluidity and Dynamic Form: The parametric design process facilitated the creation of the opera house's fluid and dynamic form. The building's undulating curves and sweeping lines emulate the natural flow of water.

The use of parametric modeling enabled the precise control of these complex forms, ensuring a seamless integration of various architectural elements, such as the exterior facade, interior spaces, and structural components.

Integration with Context: Hadid's parametric design approach allowed for a deep integration of the opera house with its context. By analyzing the site's environmental conditions and the movement patterns of visitors, the design team was able to optimize the building's form and spatial layout. The resulting design responds to the surrounding topography, while also creating a distinctive and iconic landmark that enhances the urban fabric.

Computational Simulations and Analysis: Computational tools enabled the simulation and analysis of various performance parameters, including structural stability, natural lighting, and acoustic qualities. Through iterative testing and optimization, the design team could ensure that the opera house met functional requirements while also delivering an immersive and dynamic experience for the visitors.

Poetic Expression: The fusion of dreams and computational design in the Guangzhou Opera House allowed Hadid to create a poetic expression of movement and fluidity. The building's sweeping curves, dramatic voids, and intricate spatial sequences evoke a sense of drama and emotion, transcending the mere functional aspects of an opera house. The design captures the essence of Hadid's dream-like vision, transforming it into a tangible architectural reality.

5.2. Bilbao Guggenheim Museum by Frank O. Gehry: A Visionary Achievement of Computational Design

Set on the edge of the Nervión River in Bilbao, Spain, the Guggenheim Museum is a fusion of complex, swirling forms and captivating materiality that responds to an intricate program and an industrial urban context. With over a hundred exhibitions and more than ten million visitors to its recognition, Frank Gehry's Guggenheim Museum Bilbao not only changed the way that architects and people think about museums, but also boosted Bilbao's economy with its astounding success (URL-15).

Frank Gehry's Bilbao Guggenheim Center (Image 8a & 8b & 8c & 8d) is a renowned architectural masterpiece that showcases the fusion of dreams, imagination, and computational design. The building's iconic design utilizes parametric principles, which involve the use of algorithms and computer modeling to generate complex, dynamic forms. Gehry's vision for the Bilbao Guggenheim Center was to create a structure that would redefine the relationship between architecture, art, and the urban environment. Through the use of parametric design, Gehry was able to translate his artistic and imaginative ideas into a physical reality.

One of the key aspects of the Bilbao Guggenheim Center is its parametrically designed form. Through the use of advanced computational tools and algorithms, Gehry was able to create a complex geometry characterized by undulating curves and fragmented surfaces. This dynamic aesthetic challenges traditional notions of static architecture and creates a sense of movement and fluidity.

Although the metallic form of the exterior looks almost floral from above, from the ground the building more closely resembles a boat, evoking the past industrial life of the port of Bilbao.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Constructed of titanium, limestone, and glass, the seemingly random curves of the exterior are designed to catch the light and react to the sun and the weather (URL-15).

Image 8a & 8b & 8c & 8d. Bilbao Guggenheim Museum, Frank O. Gehry (URL-16)

The use of computational design not only allowed Gehry to realize his artistic vision but also facilitated the optimization of structural performance. By analyzing and simulating various design iterations, Gehry and his team were able to refine the structure's geometry, ensuring its stability and functionality. This integration of form and function is a testament to the power of computational design in architectural practice.

Parametric design allowed Gehry to explore and iterate upon multiple design possibilities, enabling him to push the boundaries of traditional architectural forms. The use of computational tools facilitated the generation and manipulation of complex geometries, resulting in the building's iconic undulating curves and fragmented surfaces.

Furthermore, the Bilbao Guggenheim Center showcases Gehry's careful attention to materiality. The building's exterior is clad in titanium panels, which not only provide a visually striking appearance but also serve functional purposes such as weather protection and durability. The use of computational tools aided in the precise fabrication and installation of these panels, ensuring a seamless integration with the overall design.

This fusion of dreams, imagination, and computational design is evident in the Bilbao Guggenheim Center's organic and fluid aesthetic.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

The building's form seems to defy gravity and traditional notions of static architecture, evoking a sense of movement and dynamism. It captures the imagination of visitors and creates a dream-like experience as they navigate through its spaces.

Moreover, the computational design process employed by Gehry allowed for the optimization of structural performance and material efficiency. The use of advanced modeling and simulation techniques helped ensure the feasibility and structural integrity of the complex design.

In conclusion, Frank Gehry's Bilbao Guggenheim Center exemplifies the potential of computationally designed architecture. Through the integration of advanced computational tools, innovative form-making, meticulous materiality, and its transformative impact on the urban context, the Bilbao Guggenheim Center stands as a visionary icon of architectural achievement.

6. Conclusion and Discussion

The eternal task of architecture is to create existential metaphors embodied and lived, that embody and structure our being in the world. architecture reflects, materializes and perpetuates the ideas and images of the ideal life (Pallasmaa, 2011:88). In this context of architecture, dreams and imagination serve as catalysts for innovation. They enable designers to think beyond current limitations and envision alternative futures. By tapping into their creativity and imagination, designers can generate novel ideas and solutions that address emerging challenges and meet evolving needs.

Many societal challenges of today, such as ongoing urbanization, migration, and climate change, have spatial implications that drastically alter the way in which people relate to their surroundings. These challenges demand from future architects both the capacity to develop imaginative visions on how we can shape our cities and societies in a responsible way, and careful designs attuned to the specificities of place, natural conditions, and diverse social communities (Havik & Sioli, 2021:160).

With this regard, dreams and imagination are enduring elements in architectural creation and innovation. They provide architects with the capacity to conceptualize, inspire, explore possibilities, embrace user-centric design, transcend functionalism, and foster design evolution. By harnessing the power of dreams and imagination, architects can create visionary, transformative, and impactful architectural solutions that shape our built environment.

Dreams and imagination provide an opportunity to explore obsolete approaches and push the boundaries of what is possible. They allow designers to challenge existing norms, question assumptions, and envision transformative possibilities. By embracing imaginative thinking, designers can break free from conventional constraints and develop revolutionary design solutions.

Dreams and imagination play a crucial role in fueling the exploration of future-oriented design solutions. When we dream, our minds create hypothetical scenarios and possibilities that go beyond the constraints of reality. This imaginative process allows us to envision new concepts, ideas, and potential futures. Moreover, dreams and imagination foster a sense of aspiration and motivation.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

They inspire designers to strive for ambitious goals and envision a better future. By visualizing the desired outcomes and possibilities, designers are motivated to pursue innovative and sustainable design solutions.

Additionally, dreams and imagination facilitate empathy and user-centered design. They allow designers to put themselves in the shoes of their users and imagine their needs, desires, and challenges. By empathizing with users and understanding their dreams and aspirations, designers can create more meaningful and user-centric design solutions.

To sum up, dreams and imagination are powerful drivers of future-oriented design solutions. They empower designers to think beyond the constraints of reality, stimulate innovation, foster aspiration, and promote user-centered design. By harnessing the potential of dreams and imagination, designers can shape a future that is both visionary and impactful.

In conclusion, dreams and imagination serve as powerful factors for architectural innovation. They inspire architects to envision new possibilities, challenge norms, and push the boundaries of design. By incorporating dreams and imagination into the architectural process, architects can create visionary concepts that go beyond practicality and conventional thinking. These concepts have the potential to transform the built environment, create unique spatial experiences, and contribute to the betterment of society. Embracing dreams and imagination is crucial for architects seeking to push the boundaries of architectural practice and shape the future of the field.

References

- Avvakumov, Y. (2021). *Paper Architecture, An Anthology*. Czechia: Artguide S. R. O.
- Bıyıklı, N. E. & Gülen L, A. (2018). *Hayal Gücü ve Yaratıcılık Kavramlarının Tasarım Sürecine Etkisi*. İdil Dergisi, 7 (50), pp. 1273-1277. <https://doi.org/10.7816/idil-07-50-09>
- De Portzamparc, C. & Sollers, P. (2014). *Görmek ve Yazmak*. (Çev. C. İleri). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Einstein, A. (1984). *On Science*. Handbook of 20th Century Quatations, Pepper S. (ed.), London: Sphere Books.
- Gregotti, V. (2017). *Mimarlığın Amaçları ve Araçları*. (Çev. A. Tümertekin). İstanbul: Janus Yayıncılık.
- Havik, K. & Sioli, A. (2021). *Stories for Architectural Imagination*. Journal of Architectural Education, 75 (2), pp. 160–169. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10464883.2021.1947670>
- Junaid, M. (2022). *The Consciousness in Dreams, Film and Architecture*. European Journal of Multidisciplinary Studies, 7 (1). ISSN 2414-8385 (Online). https://revistia.com/files/articles/ejms_v7_i1_22/Junaid.pdf
- Kearney, R. (1997). *Paul Ricoeur and the Hermeneutic Imagination*. Philosophy & Social Criticism, 14 (2). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/019145378801400202>
- Kortan, E. (2019). *XXI. Yüzyılda Nasıl Bir Mimarlık Eğitimi*. Yapı Dergisi, 444. https://m.facebook.com/YapiDergisi.pRchitect/posts/3425768200860899/?_se_i mp=1asWJAPdBm4eqVtxD

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Pallasmaa, J. (2011). *Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular*. (Çev. A. U. Kılıç). İstanbul: Yem Yayın.

Picon, A. (2010). *Digital Culture in Architecture*. Birkhäuser.

Yasar, D. & Öymen Gür, Ş. (2022). *Models of Diagnosis and Concept in the Pioneering Architects in Recent Architecture*. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 10 (2), pp. 410–427. <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2022.208>.

Schumacher, P. (2009). *A New Global Style for Architecture and Urban Design*. *AD Architectural Design*, 79 (4), pp. 14-23. <https://doi.org/10.1002/ad.912>

Internet References (in order in the text)

URL-1: <https://www.arkitektuel.com/sydney-opera-binası/> (Access Date: 04.07.2023)

URL-2: <https://www.arkitektuel.com/guggenheim-bilbao-muzesi/> (Access Date: 04.07.2023)

URL-3: <https://hallo-barcelona.com/sagrada-familia-besichtigen/> (Access Date: 02.07.2023)

URL-4: <https://www.pedestal-eternoivica.com/fr/nouvelles/bosco-verticale-in-milan> (Access Date: 04.07.2023)

URL-5: <https://www.rbth.com/arts/332984-soviet-paper-architecture> (Access Date: 07.07.2023)

URL 6: <https://www.vam.ac.uk/blog/sketch-product/paper-architecture> (Access Date: 07.07.2023)

URL 7: <https://i.pinimg.com/originals/f6/1c/44/f61c4416e828999c3277a67b6c6f9654.jpg> (Access Date: 07.07.2023)

URL-8: <https://dprbcn.wordpress.com/2009/10/20/brief-post-gaetano-pesces-church-of-solitude/> (Access Date: 09.07.2023)

URL-9: <https://www.autodesk.com/products/fusion-360/blog/parametric-design-architecture-shaping-industry/> (Access Date: 09.07.2023)

URL-10: <https://parametric-architecture.com/parametricism-and-patrik-schumacher/> (Access Date: 09.07.2023)

URL-11: <https://parametrichouse.com/heydar-aliyev-center/> (Access Date: 08.07.2023)

URL-12: <https://barcelonalowdown.com/frank-gehrys-golden-fish-sculpture/> (Access Date: 08.07.2023)

URL-13: <https://www.zaha-hadid.com/architecture/guangzhou-opera-house/> (Access Date: 15.08.2023)

URL-14: <https://www.archdaily.com/115949/guangzhou-opera-house-zaha-hadid-architects#:~:text=The%20design%20evolved%20from%20the,of%20erosion%2C%20geology%20and%20topography> (Access Date: 20.08.2023)

URL-15: <https://www.archdaily.com/422470/ad-classics-the-guggenheim-museum-bilbao-frank-gehry> (Access Date: 20.08.2023)

URL-16: <https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/the-building#gallery-1> (Access Date: 25.08.2023)

Bir Tasarım Hikayesi Olarak “Senaryo”: Kullanıcının Mekâna Etkisinin Öğrenci Çalışmaları Üzerinden İrdelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Ürün BİÇER*

Özet

Tasarım sürecinde, “Kim için”, “Ne” tasarlanacağını kavrayan ancak bir bağlama oturtamayan öğrenci, süreç ilerledikçe çıkmaza girebilmektedir. Bu nedenle, “Kim için” sorusuna verilebilecek en doğru cevabı ara(t)mak öğreticilerin hedefi olmalıdır. “Senaryo” bu çerçevede cevapları içeren etkili tasarım öznelerindedir.

- *Kim için,*
- *Kim neye ihtiyaç duyuyor?*
- *Kim ne yapıyor?*
- *Kim nerede çalışıyor?*
- *Kim neyi seviyor?.....*

Tasarım eğitiminde konu ve çözümlerin “biricikleşmesi” öğrenileni “çoklaştıracak” ve öğrencilerin bakış açılarını zenginleştirecektir. Kullanıcının tasarımı şekillendirmesine yönelik çalışmalar, iddia edilen etkiyi sergileyebilir. Hikâye üzerinden, kullanıcıyı vurgulamak, tasarımın şekillenme sürecinin gözlenmesinde bir yol göstericidir. Tasarım eğitiminde bu etki ve ilişki doğru kurgulanır ve aktarılırsa sonuçları doğru olacaktır. Bu bağlamda, çalışmada, hikâyenin önemi, kahramanı/ları ve değişen senaryoların tasarıma etkisi üzerinde durulacaktır. Örneklemeler ve irdemeler, Mesleki Uygulama dersi kapsamında, sınırlı bir konu ve alanda yapılan tasarımın, kullanıcı etkisine göre değişiminin aktarıldığı, başarı ve devamlılığa göre belirlenen 11 öğrenci çalışması dahilinde yapılacaktır. Aynı adımlar ve akış doğrultusunda değerlendirilecek çalışmalar sonucunda, “kullanıcının hikayesinin” önemini benimsemesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konu, Tasarım, Kullanıcı, Gereksinimler, Senaryo

*İstanbul Beykent Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fak., İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: urunbicer@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2436-9844

Başvuru – Submission: 03/07/2023

Kabul – Acceptance: 30/08/2023

<https://doi.org/10.32955/neujna202372724>

“Scenario” as a Design Story: Examining the Effect of the User on the Space Through Student Studies

Abstract

In the design process, the learner who understands "For Who" and "What" to be designed, but cannot put in a context, can get into a dead end as the process progresses. For this reason, it should be the goal of the supervisors to search for the most correct answer to the question "For whom". "Scenario" is one of the effective design subjects that includes answers in this framework.

- *For whom?*
- *Who needs what?*
- *Who is doing what?*
- *Who works where?*
- *Who loves what?.....*

The "uniqueization" of subjects and solutions in design education will "multiple" what has been learned and will enrich the perspectives of learners. Studies that the user shapes the design demonstrates the claimed effect. Emphasizing the user through a story is a guide in observing the shaping process of the design. If this effect and relationship is correctly constructed and conveyed in design education, the results will be correct. In this context, the study will focus on the importance of the story, its hero(s) and the effect of changing scenarios on the design. Sampling and examinations will be carried out within the scope of the Professional Practice course, over 11 student studies determined according to success and attendance, in which the change of the design made in a limited subject and area according to the user effect is conveyed. As a result of the studies that will be evaluated in line with the same steps and flow, it is aimed to adopt the importance of the "user's story".

Keywords: Theme, Design, Occupant, Needs, Scenario

1. Giriş

Her tasarım bir hikâyeye başlar...

Tasarım, kullanıcının taleplerini karşıladığı ve gereksinimlerine cevap verdiği, kısaca "kullanıcıyı bütünlendiği" sürece özgün olabilir. Bu özgünlüğün yolu da hiç şüphesizdir ki tasarlananın kullanıcıya göre şekillendirilmesinden geçer. Şekillendirme ise yalnızca biçim özelinde olmayıp, düşünsel boyutuyla da ele alınmalıdır. Hikâye işte tam da bu noktanın öznesi olarak çıkar ortaya! "Ne" tasarlanacak? düşüncesi tasarım eğitimi alanlarda çoğu zaman "Kim İçin" tasarlanacak? düşüncesinin önüne geçmektedir. Ancak, bir filmin akışı, nasıl kahramanlarıyla şekilleniyorsa, tasarımların da baş kahramanları kullanıcılarıdır! Kullanıcı/kahraman(!), yapıyı/hikâyeyi şekillendiren, değiştiren, dönüştüren tasarlayana yön ve belki de çoğu zaman ilham veren... İşte bu doğrultuda, çalışmanın kapsamını, herkesin kendi hikayesinin baş kahramanı olduğu hayatlarını sürdürdükleri yapıların kendi farklılıklarıyla nasıl şekillenebildiğini gösteren "senaryolar" oluşturmaktadır.

En yaygın haliyle “Tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin” ya da “Bir olayı başka bir yöne, bir amaca ulaştırmak için uydurulan yalan” (TDK) olarak tanımlanan senaryo, pek çok alanda akışın sistemli olarak yürütülüşünü kurgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Mimarlıkta da özellikle tasarımının biçimlenişi, kim için, nerede ve ne amaçla kullanılacağına belirlenmesi diğer bir ifadeyle tasarım süreçlerinin sistemli bir şekilde planlanabilmesi adına de bir yol gösterici olarak değerlendirilmektedir. Bambaşka bir disiplin olan İktisadi alanlarda çalışmalarını yürüten Mustafa Şeref Akın ise senaryonun önemini, bir çalışmada şu cümlelerle vurgulamaktadır “Sürecin başında sorunları anlamak için sistem analizi ve soyutlama basamakları kullanılır. Sonrasında senaryolaşma, görev haritası ve bilgi mimarisine uygulamaların çatısı belirlenir. Sıradan senaryo, kullanıcının bağlamından kopartılmış olduğu senaryo yaklaşımıdır” (Akın, 2018:64).

Kullanıcının yaşı, antropometrisi, kullanım refleksleri, kültürü vb. gibi bileşenler, tasarımların farklılaşmasını, gerek tasarım aşamasında gerekse de kullanım sürecinde etkileyen önemli etkenlerdir. Bu nedendir ki tasarımın en başında, bu bileşenlerin net bir şekilde tanımlanması, hem tasarımların özgünlüğü hem de kullanımlarının etkinliği açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, bu bileşenlere ek olarak, tasarlanacak olanın, öncelikle, hangi kullanıcının hangi gereksinimini ya da isteğini karşılamak amacıyla yapılacağına öncelikle belirlenmesi de bu süreçlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini kolaylaştırmaktadır.

Bütün bu düşüncelerin ışığında, bu çalışmada, ana kahraman olan kullanıcıya ve onun belirtilen bileşenlere bağlı değişen “hikayesine” göre şekillenen tasarımların nasıl farklılaştığı üzerinde durulacaktır. Bu farklılığın nasıl oluştuğu ise;

- Aynı alanda,
  - Aynı konu ve
  - Aynı yaş grubu
- olmak üzere;
- Farklı gereksinimlere,
  - Farklı isteklere,
  - Farklı boyutlara vb.

sahip ve değişebilen sayılarda kullanıcıyla kurgulanan örnek “senaryolar” aracılığıyla aktarılacaktır. Bu senaryoların etkisi/katkısı ise, belirlenecek adımlar doğrultusunda, bu adımların birebir uygulandığı ve yazar tarafından yürütülen İstanbul Beykent Üniversitesi, Mühendislik – Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü ders programında yer alan Mesleki Uygulama dersi kapsamındaki seçilmiş tasarımlar bağlamında irdelenecektir. Ayrıca çalışma kapsamındaki irdellemeler ve yorumlamalarda her bir çalışma için adımları belirten ve çalışmayı anlatan öznel yorumlarla değerlendirmeler yapılacak olup, akış doğrultusunda, bilgiyi aktaran eğitici/öğretici, bilgiyi alan ise eğitilen/öğrenici olarak tanımlanacaktır. Öğrenci ise yalnızca örneklerin bireysel olarak vurgulandığı durumlarda kullanılacaktır.

2. Konu, Kullanıcı, İhtiyaç ve Diğerleri...

Tasarımın, sezgi, yargı ve yorumlamanın yanında bilimsel içeriği de ağır basan bir yönünün bulunması noktasında, koşul bağımlı ve geri beslemeli bu süreçte, karmaşık ve karışık bir çok verinin ilişkisel bir aradalığını mimarlığın kendine özgü sorunları dahilinde tanımlamak ve bu bağlamda çözüm arama noktasında yaklaşımlar geliştirmek çok önemli bir yer teşkil etmektedir (Erdoğan ve Biçer, 2020:256). Bu bağlamda, tasarım, konunun tüm açıklığıyla ortaya konmasıyla başlar. Nerede, ne zaman, nasıl, hangi koşullarda, hangi kullanıcı için, hangi amaçla vb. sorulara cevap arayarak ve bu süreçte de en iyiyi bulmaya çalışarak şekillenir. En iyi ise belki de bu sorulara verilebilecek tüm cevapların bir bileşkesidir.

Konunun belirlenmesi, sonuçta varılacak noktanın yani hedeflenen tasarımın tüm süreçlerinin net tanımlanmasında oldukça önemlidir. Elbette ki konu olmazsa tasarım da olmayacaktır; ancak burada değinilen “Konunun Belirlenmesi” vurgusu, özellikle, yönlendirme ve eğitim desteği gerektiren durumlar için kullanılmaktadır. Bu noktada, tasarımcı diğer bir ifadeyle “Mimar” belirleyici ve karar verici olarak etkin bir rol oynamaktadır. “Mimarlar bilgi ve birikimleri ölçüsünde kavramlar arası ilişkiler ve farklı bağlantılar kurarak özgün ve akılcı sonuçlara ulaşmaya çalışırlar” diyen Yasar ve Öymen Gür, tasarımcının bir karar verici olduğuna bu cümleleriyle vurgu yapmaktadır (Yasar ve Öymen Gür, 2022:417).

Tayfun Taner ise yine benzer şekilde tasarımın rastlantısal olmayıp, bir karar verici eliyle “düşünülerek ve tasarlanarak” gerçekleşebileceğine “Mimarlık bazı mekanların yan yana ve üst üste konmasıyla ortaya çıkan bir yapının oluşması süreci değildir. Böyle yapıldığında sonucu önceden belli olmayan, kontrol edilemeyen, bir ürün ortaya çıkar. Bu rastlantısal bir ürünün meydana gelmesidir. Bir otel yatak odalarının, bir okul ise sınıfların yan yana ve üst üste dizilmesiyle oluşmaz. Oluşmamalıdır. Bu “ne çıkarsa kaderine” yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda yapıyı mimar oluşturmuş olmaz. Çünkü kontrol tasarımcının elinde değildir. Projeyi mimar değil, proje mimarı peşinden sürüklemiştir. Oysa mimari tasarımlarda mimar, yapıyı, heykel tıraşın mermeri şekillendirdiği gibi, bilinçli olarak yontmalıdır. Mikelanji’nin David’i maket ve çizimlerle önceden gördüğü gibi, mimar da bitmiş yapıyı önceden görebilmelidir. Beyninde göremiyorsa oturup maketini yapmalıdır. Aksi halde yapı kütlesi ve onun cepheleri bilinçsiz bir sürecin sonuç ürünü olur” sözleriyle değinmektedir (Taner, 2015).

Tasarımcı olan mimarın konunun belirlenmesi ya da belirli olını şekillendirmesi ve “O”na dair karar vermesi bir çıkış noktasıdır denilebilir. İşte bu doğrultuda ilgili çalışmanın içeriği ve yöntemi de tam da bu noktaların bütününden oluşmaktadır. Bir tasarım eğitimi süreci içerisinde, özellikle tasarlamayı öğrenmede, konu birincil adımdır. Her konu kendi bileşenlerini içerir, örneğin; konusu bir eğitim kurumu olan bir stüdyo dersinde o kurumun ilköğretim veya lise oluşu ile bir meslek eğitimi kurumu oluşu arasında tasarım süreçleri ve bu süreçler içerisindeki bileşenlerde ciddi farklar oluşmaktadır. İlköğretim kurumundaki kullanıcı, kullanım amacı, gereksinimler vb. ile meslek eğitimi kurumunda hangi meslek ile ilişkili olduğu, buradaki kullanıcılar, gereksinimler vb. tasarımı ciddi anlamda etkileyen bileşenler değişmekte ve bu doğrultuda da hem süreç hem de tasarım farklılaşmaktadır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Nasıl farklılaşsın ki? Kullanıcısı 7-10 yaş olan bir ilköğretim kurumunda öğrenci sayısına, boyutuna ve gereksinimlerine göre şekillenecek bir örnek sınıf ile inşaat teknik eğitimi alınacak bir meslek lisesi içerisindeki öğrencilerin kullanacağı sınıf aynı olabilir mi? Tabii ki olmayacak, olamayacak. Öğrencilerin alacakları eğitime bağlı mekânsal gereksinimler, her bir eylemin gerektireceği mobilya ve diğer ürünler farklı farklı uygulanacak ve bu da mekânın tasarımına yansıtacaktır.

Tasarıma başlarken kullanıcının kim olduğunun belirlenmesi en az konunun netleştirilmesi kadar önemlidir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, kullanıcıya göre biçimlenme, tasarımın etkinliği bağlamında birincil adımdır. Buna göre kullanıcıya bağlı verilerin tanımlanması, tasarım süreçleri ve sonuca ulaşmada oldukça belirleyici olacaktır. Buna göre kullanıcının;

- Yaşı
- Fiziksel boyutları
- Günlük yaşam rutini
- Gereksinimleri
- İstekleri
- Kültürü vb.

bileşenler tasarlanacak konuya bağlı olarak tasarlanacak mekanların o kullanıcının en etkin şekilde kullanabilmesi, diğer bir ifade ile tasarımın etkinliği noktasında önemli rol oynamaktadır.

Konu ve kullanıcının birbiri ile bağının netleşmesi sonrası en önemli adım ise bu doğrultuda oluşturulacak ihtiyaç programı bir diğer deyişle mimari programdır. Kullanıcının konu kapsamında gereksinimlerini karşılayabileceği mekanların ilgili konu ve tasarım alanı bağlamında belirlendiği adım olarak da değerlendirilebilen ihtiyaç programının oluşturulduğu evrede her gereksinim ile uyumlu mekânın yine bu gereksinimlerle örtüşecek boyutlarda kurgulanması oldukça önemlidir. Örneğin, bir konut tasarımında kullanıcının ya da kullanıcıların günlük yaşam rutinlerinin ele alındığı bir tasarımda yemek yapmayı seven bir kullanıcı ile yemek yapamayan bir kullanıcının ihtiyaç programı kapsamında mutfak boyutları elbette ki birbirinden farklı olacaktır. Yemek yapmayı seven kullanıcı mutfakta daha fazla vakit geçirmek isteyecek ve tüm ekipmanların, malzemelerin ve ilgili tefriş elemanlarının eksiksiz olmasını isteyebilecektir. Yemek yapmayı sevmeyen bir kullanıcı içinse büyük boyutlu ve tam donanımlı bir mutfak, büyük olasılıkla kullanılmayan ve âtil kalarak başka ve kullanışlı olabilecek mekanlardan rol çalacak bir konum yaratabilir. O kullanıcı için hobilerini uygulayabileceği bir alanın tasarımı büyük bir mutfak tasarlamaktan daha önemli olacaktır. Bu nedenle en başta da vurgulandığı gibi konu, kullanıcı ve ihtiyaç dengesi oldukça önem kazanmaktadır.

Konu, kullanıcı ve ihtiyaç programı netleşen tasarım, program ile belirlenen mekanların ilişkilerinin doğru kurgulanabilmesi adına mutlaka bir fonksiyon akışını ifade eden diyagram ile planlanmalıdır. Bu planlama hem mekanların birbirleri ile ilişkilerinin etkinleşmesi hem de planın doğru tasarlanabilmesi adına gereklidir. Doğru belirlenen ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçlarının doğru ilişkilendirilmesi adımını oluşturan fonksiyon akışı, planın ilk haline göz kırpmaktadır denilebilir.

Aktarılanların ışığında, tasarım evreleri en temel 6 adımdan oluşur;

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- Konunun belirlenmesi,
- Kullanıcıların tanımlanması
- İhtiyacın ortaya konması
- Mekânsal fonksiyon akışının oluşturulması
- Veriler ışında plan lekesi çalışması
- Plan oluşturma

İlk dört adımı doğru kurgulanan bir tasarım sürecinin sonunda, plan oluşturma aşamasının ilk adımı olan leke çalışması ile planın kendisine erişmek daha kolay olmaktadır. Bu bağlamda plan bazındaki değişiklikler malzeme seçimi ve uygulama gibi daha teknik adımlarda olabilmektedir; ki o da malzemelerin ya da uygulamanın alana ve uygulamaya uyumuna göre değişiklik gösterdiği için gerçekleşmektedir. Sonucunda da birbiriyle bağlı ve bir o kadar da uyumlu ilerleyen süreç plan oluşturulması ile tamamlanmaktadır. Her ne kadar dışarıdan bakıldığında yalnızca planlamak olarak görülen tasarım, işin özüne bakıldığında yukarıda anlatılan adımlar ve ilişkiler bütününden oluşmaktadır. İşte bu nedendir ki her adım özenle düşünülmeli ve ilişkileri net bir şekilde kurgulanmalıdır. Bu özen sonucunda da hem uygulamada hem de kullanımda son derece etkin tasarımlara ulaşılması haklı bir sonuç olarak karşımıza çıkacaktır.

3. Kullanıcının Hikayesi: Senaryo Oluşturma

Tasarım eğitiminin belki de en önemli adımı “*öğrenciye*” neyi, hangi kullanıcı için tasarlayacağını öğretmeye çalışmaktır. Çalışmak! Çünkü öğretmek bu aşamada fazlaca iddialı olmakta. Tasarlamaya yönelik hiçbir bilgisi ve hatta fikri olmayan bir öğrenci, tasarlama adımlarını öğrenirken hangi adımı nasıl kurgulayacağını ve diğer başlıkta aktarılan evreleri nasıl ilişkilendireceğini oturmakta zorlanabilir. Bu nedenle, yol göstericilik oldukça önemlidir. Düşünmeyi öğretmek, diğer derslerde edinilen bilgilerin aktarılmasına zemin hazırlamak yol göstericilerin/öğreticilerin en önemli misyonu olmalıdır. Bu misyonu yerine getirebilen her öğretici sonunda tasarlamayı öğrenme yolunda öğrencilere tam anlamıyla bir ışık olacaktır.

Tasarım sürecinde kullanıcı vurgusu yapıldığında akla yalnızca “insan” gelmemelidir. Tasarlanana öncelikli kullanan (belki de sadece kullanan denmemeli; tasarlananın kalbinde yer alan) her kişi ve her şey kullanıcı olarak tanımlanır/tanımlanmalıdır. Mandıradaki inekler, kümesteki tavuklar, kedi evinin ana kullanıcıları kediler, botanik bahçelerinin sonsuz çeşitlilikteki bitkileri, müzelerdeki eserler... Yani diğer bir ifadeyle, sadece odasında uyuyan çocuk, çalışma odasını kullanan yazar, mutfağında yemek yapan aşçı, banyosunda duşunu alan Yaşar Bey mekân kullanıcısı olmamakta! Kullanmak bir eylemi ifade ettiği ve de hareket yalnızca canlılarda olduğu için, belki de böyle bir algı oluşmaktadır; ancak öğreticilerin özellikle “*mekânın sahibi, kullanıcı*” vurgusunda bu noktaya özen göstermesi gerekir. İşte bu nedenle Konu, amaç ve bunlarla ilişkili kullanıcı bir tasarımın ana gövdesini oluşturan öznesidir. Yalnızca kullanıcının tanımlanması elbette ki daha önce de ifade edildiği üzere yeterli olmayacaktır. Kullanıcının özelliklerine göre

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- Canlı mı?
- Cansız mı?

ya da;

- Yaşlı mı?
- Genç mi?

Peki ya;

- Cinsiyeti?
- Duyguları?
- İstekleri?
- Günlük yaşam akışı?
- Çalışıyor mu?

Tüm bunlar tasarımı yönlendirmede belki tek tek belki de bir arada önemli farklılıklar oluşturan etkenlerdir. Evinde vakit geçirmeyen bir aşçı ile evinden üretim yaparak satış yapan bir aşçının meslekleri aynı bile olsa yaşayacakları konut gereksinimleri farklılık gösterecektir. Benzer şekilde ofisi ayrı olan bir mimar ile evini ofis olarak da kullanan bir mimar gibi... Bu nedenle kullanıcıyı tek başına belirlemek yeterli sayılmayıp diğer tüm özellikleri de bu düzen içerisinde belirlenerek sürece dahil edilmelidir. Örneklemlerden de anlaşılacağı üzere çalışmanın ana kapsamına dahil edilecek kullanıcı, insan olarak ele alınacak ve bu aşamadan itibaren tanımlamalar ve özellikler bu kapsamda değerlendirilecektir.

Her kullanıcının bir hikayesi vardır; yediği, içtiği, gittiği, geldiği, gördüğü, okuduğu, uyuduğu vb. mekanlarla bezelenen bir hikâye! Kullanıcı, baş kahramanı olduğu hayatının hikayesini yaşarken kendisi, gereksinimleri, hikayesinin gerektirdikleri ve istekleri ona yön verir. İşte tam da bu noktada eylemleriyle ilişkili mekanların tasarımında da aynı şeyi söylemek yerinde olacaktır. Öğreticilerin, öğrenciyeye bu vurguyla yaklaşması sorgulamayı ve gözlemeyi artırmada etkilidir. Yalnızca konuyu, alanı ve kullanıcıyı tanımlamak tasarım eğitiminin ruhundan bağımsız ve hatta bağlamdan kopuk bir şekilde mekanik sonuçlar elde etmeye neden olur. Her eylemin uygulanmış elbette ki bir mekânı vardır ve olacaktır! Uyumak için yatak odaları, çalışmak için çalışma odaları, banyolar, mutfaklar, sınıflar... Peki ya tasarım bu noktada nerede yer almaktadır? Tasarım, bir karar verici ve yönlendirici olarak ilgili konuyu, mekânı, yapıyı kısacası tasarlanacak olanı kullanıcısıyla uyumlu ve onun taleplerine cevap verecek bir şekilde tüm adımlarıyla biçimlendirme kısmındadır. Kısacası, düşünülmüş olmalıdır.

Tasarım öğrencileri işte bu noktada tasarım ve tasarımı besleyen derslerde kullanıcı etkisini öğretmek amacıyla belirli konular üzerinden ilerlemektedir. Kullanıcının özelleştirilmesi tasarımın detaylandırılmasında da etkin rol oynar. Örneğin; aynı cinsiyette belki de aynı eğitim kurumunda mimarlık eğitimi alan iki öğrencinin çalışma odaları ele alındığında her ne kadar detaylı bir kullanıcı profili tanımlanmış gibi görünse de pek çok temel farklılıklar ortaya çıkacaktır. Birkaç noktada ele alınırsa;

- A öğrencisi gece yalnızca kendi odasında çalışmayı isterken, B öğrencisi gündüz ve hatta eğitim aldığı kurumun atölyelerinde çalışmayı tercih edebilir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

- Yine A öğrencisi çizim ve bilgisayarla çalışabileceği masaları farklı yer ve boyutlarda isterken B öğrencisi bir arada çözülmüş bir ürün tercih edebilir.
- Bir öğrenci duvar önü kitaplık seçerken, diğeri kitaplığı bir bölücü olarak kullanabilir.
- Birisi yatağını çift kişilik, öbürü tek kişilik isteyebilir.
- Aynı şekilde A öğrencisi canlı renkler ve yoğun aydınlatma severken diğeri soğuk renkler ve loş ortam tercih edebilir.

Bu farklılaşma pek çok ölçütle artırılabilir. Görüldüğü üzere yalnızca konu, alan ve kullanıcıyı belirlemek yeterli olmamaktadır. Özellikle tasarlamanın öğretilmesi noktasında her noktanın detaylandırılması oldukça önemlidir. Yukarıdaki noktalar dikkate alındığında, bir kullanıcı tercihi gibi görünen her bir değerlendirme, tasarım farklılığı olarak karşımıza çıkacaktır. Bu bağlamda önemli olan kullanıcının detaylandırılarak tanımlanmasıdır. Ve işte özellikle eğitim sürecinde bu noktadaki “*ana belirleyici*” ve hatta “*kurtarıcı*” “*senaryo*”dur!

Her hayat bir hikâyeye ise her tasarımın da o hikâyeyi besleyecek bir senaryosu olmalıdır. Senaryo, tasarımı özelleştiren ve hatta biricikleştiren bir olgudur. Biricik olma ise; tasarlanmış/düşünölmüş olanı belki de en iyi betimleyecek ifadedir. Biricik, kişiye özgü, onu anlatan, onu bütünleyen... Tasarım eğitimlerinde yönlendirici ve/öğreticilerin öğrencinin erişmesini arzuladığı durum tam da budur. Bu nedenle ders kapsamında konu belirlendikten sonra konunun yapılacağı çevre ve bu çevrenin incelenmesi beklenir. Elbette ki bu inceleme sadece yapısal anlamda olmamalıdır. Tasarlananın kim için yapılacağı daha doğrusu kullanıcının kim olduğunun da netleşmesiyle daha etkin ve anlamlı bir inceleme yapılacaktır. Çevre verilerinin ele alındığı iyi tanımlanmış ve kullanıcıyla uyumlu bir senaryo hem tasarım süreçlerinin akışında hem de tasarımı kusursuzlaştırmada sürecin yıldızı olacaktır. Tıpkı sinema dâhilerinden Alfred Hitchcock’un da dediği gibi “İyi bir film çekmek için 3 şey lazımdır; Senaryo, senaryo ve de senaryo” (Akyalçın, 2012). Yönetmen burada hikâyenin akışını netleştirecek senaryonun önemine vurgu yapmaktadır.

4. Senaryo ve Şekillendirdiği Tasarım: Mesleki Uygulama Dersi Örnekleme

Çalışmanın bu bölümünde, ısrarla önemine vurgu yapılan kullanıcı ve kullanıcının tanımlandığı senaryonun tasarıma etkisi, örneklemelemlerle aktarılmaya çalışılacaktır. Çalışma daha önce gerçekleştirilen pek çok akademik çalışmada olduğu gibi yine öğrenci çalışmalarının örneklemelemleri ve aktarımı ile yapılacaktır (Biçer Özkun, 2017:129-142; Biçer Özkun, 2017:139-170). Bu örnekleme ve aktarımlar yapılan çalışmaların kıyaslanarak, aktarılan bilgilerin her bir hedef öğrenci tarafından nasıl algılanarak yorumlandığının gösterilmesi amacını gütmektedir. Konu ne amaçla aktarılıyor olursa olsun öğrenci örnekleri hedeflenen noktaya erişimin gerçekleşip gerçekleşmediğinin sağlaması açısından oldukça önemlidir. Örneğin, Döşemeciler ve Karaveli Kartal’ın (2022:724) çalışması Mimarlık ve Matematik ilişkisinin kurgulanmasında ilişkileri aktarmada öğrenci çalışmaları üzerinden aktarılmak istenilenin başarısını vurgulamada önemli bir örnektir (Şekil 1.).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

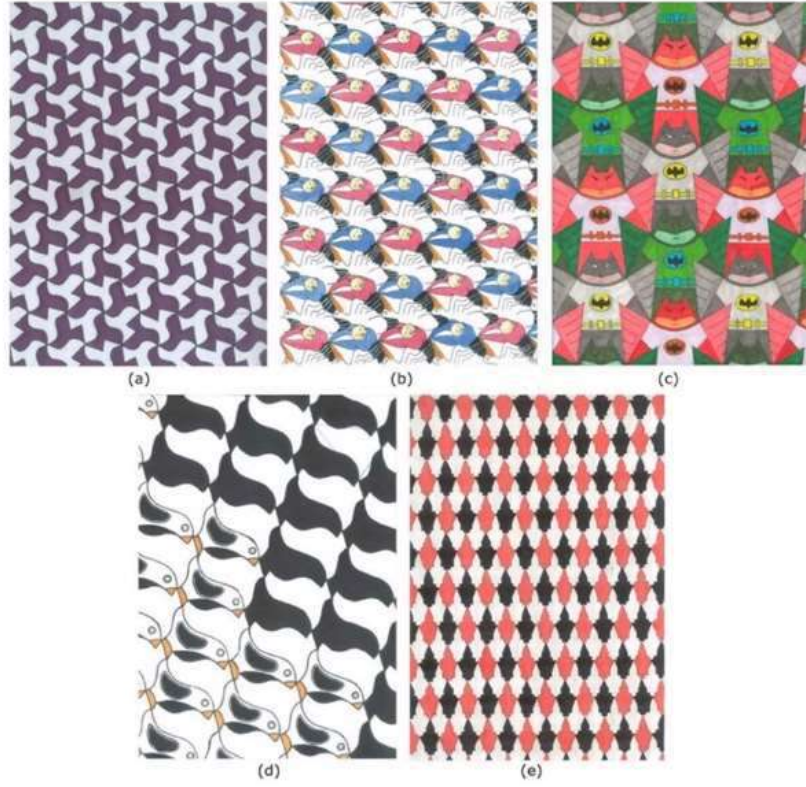

Fig.2 Selected student projects. From left to right: a regular triangle, b square, c regular hexagon, d irregular triangle, e irregular quadrilateral (Authors 2021)

Şekil 1. Öğrenci çalışmaları ile çalışmaların güçlendirilmesi (Döşemeciler ve Karaveli Kartal, 2022:724)

Biçer ve Erdinç (2021:917), atölye ve uygulamalı derslerin mimarlık bölümü müfredatının temelini oluşturduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede, tasarım düşüncesini geliştirmenin temel araçlarından biri olması noktasında, tasarım problemi hakkında düşünebilme, araştırma yapabilme, tasarım çözümleri bulabilme becerisi ve mimarlık üretimini tüm yönleri ile tartışarak, öğrenciye mimarlık kültürü, temel yapı bilgisi ve meslek pratiğine yönelik bilgi ve yetkinlik kazandırmak hedeflenmektedir (Biçer ve Erdinç, 2021:917).

Dilek Yasar, bir çalışmasında "...tasarım eğitiminin odak noktası yaratıcılıktır ve yaratıcılık kavramlar aracılığıyla geliştirilebilir. Kavramlar, öğrencilerin entelektüel ve sanatsal bir bakış açısına sahip olmalarında ve estetik sonuçlara ulaşmalarında kilit rol oynamaktadır. Kavramlarla düşünmek, yaratıcılığın etkili bir biçimde öğretilmesi ve öğrenilmesi noktasında, tasarımcının geleneksel bilgi alanını aşmasını, sorunları alışlagelmişin dışında, yenilikçi ve özgün bakış açıları ile algılamasını, sıra dışı, özgün ve yaratıcı çözümler üretebilmesini teşvik etmektedir" der (Yasar, 2020:228). Tasarım eğitiminin en önemli çıkış noktası işte burada da vurgulandığı üzere yaratıcılıktır. Önemli olan bu yaratıcılığı kullanarak her açıdan sonuç ürüne en etkin şekilde ulaşmaya çalışmaktır. Bu bağlamda, Yasar'ın bahsettiği kavramlarla birlikte eğitim süreçlerinde kullanıcıyı da vurgulamak ve netleştirmek bu noktada tasarımı güçlendirmede etkin rol oynamakta ve öğrencinin yolunu da aydınlatmada etkin rol oynamaktadır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Eğitim sürecinde, kullanıcının özellikle vurgulandığı, dersler ise hiç şüphesiz ki atölye dersleridir. Kullanıcı odaklı tasarlanmanın öğretildiği bu derslerde sürecin netliği akışın sıkıntısız ilerlemesi açısından oldukça önemlidir. Bu süreç tekrar ele alınacak olursa:

- Konu belirleme,
- Konuyu tanımlayan bir kavram çalışması (her zaman ele alınmayabildiğinden çalışma kapsamında vurgu yapılmamıştır)
- Kullanıcının tanımlanması ve senaryo oluşturma
- İhtiyaç belirlenmesi
- Fonksiyon akışı/mekânsal ilişkilendirme ve Leke çalışmaları
- Plan oluşturma

Bu çalışmada da yine bu akışın adımlarının birebir uygulandığı bir ders ve öğrencilerin bu bağlamda yaptıkları tasarımlar irdelenecektir.

İrdelemeye söz konusu ders İstanbul Beykent Üniversitesi, Mühendislik – Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü ders planı içerisinde 8. Yarıyılıda yer alan ve haftada 4 saat olarak atölye düzeninde yürütülen Mesleki Uygulama dersidir. Her ne kadar Mesleki Uygulama dersi, o döneme kadar edinilmiş mesleki bilgilerin belirlenen, daha küçük bir alan özelinde, her açıdan uygulanmasına (Tablo 1.) yönelik bir ders olsa da yapılacak değerlendirmelerde, uygulamaya kadar olan ve yukarıda belirtilen adımları içeren tasarım süreçleri üzerinde durulacaktır.

Tablo1. Mesleki Uygulama Dersinin Haftalık Yürütülüş Çizelgesi

TARİH	ÇALIŞMA
1.Hafta	Konu Aktarımı, Çalışma Başlangıcı
2.Hafta	Kavram, Analiz ve Senaryo Çalışmaları
3.Hafta	İhtiyaç Programı, Fonksiyon Şeması ve Leke Çalışmaları
4.Hafta	İhtiyaç Programı, Fonksiyon Şeması ve Leke Çalışmaları ve Plan Çalışması
5.Hafta	1/50 Plan Çizimleri (döşeme ve tavan planı çizimleri dahil)
6.Hafta	1/50 Çizimlerin Tamamlanması (kesitler dahil) ve Malzeme Paftası Oluşturulması
7.Hafta	Vize Haftası
8.Hafta	Vize Haftası
9.Hafta	Genel Değerlendirme ve 1/20 Islak Hacim Çizimleri
10.Hafta	1/20 Islak Hacim Çizimleri
11.Hafta	Mobilya Tasarımı ve Detaylandırılması
12.Hafta	Mobilya Tasarımı ve Detaylandırılması
13.Hafta	Maliyet Hesabı ve Raporlama
14.Hafta	Genel Değerlendirme, Finale Yönelik Çalışmaların Toparlanması

Çalışma içeriğinde kullanılacak öğrenci çalışmaları ise bu dersin online olarak yürütüldüğü 2022-2023 Eğitim – Öğretim Yılı Bahar yarıyılı ile sınırlandırılacaktır. İki “Vize Haftası” olmak üzere toplam 14 hafta yürütülen dersin, yukarıda da (Tablo 1.) gösterilen içeriği, bütünüyle uygulanmış olup; çalışma kapsamında, planlama kısmına kadar olan ve bu süreçte üretilen çalışmalar değerlendirilecektir. İçerikte, ilgili yarıyılıda derse kayıtlı 32 kişiden devamı yüksek olan ve çalışma süreçleri düzenli izlenenler arasından, ortalama üzeri not alarak, çalışmalarının kullanımına onay veren 11 öğrencinin tasarımlarına yer verilecektir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Buradaki amaç, aynı tasarım alanı içerisinde, aynı konunun kullanıcı ve bu bağlamda oluşturulan senaryoyla ilişkili olarak tasarımların nasıl değişkenlik gösterdiğinin vurgulanmasıdır.

Bu dönemde Mesleki Uygulama Dersi kapsamında 6x6 m aksında hem tasarım hem de haftalık çizelgede de yer aldığı gibi, uygulaması yapılmak üzere “Öğrenci Evi kapsamında bir Oda” konusu belirlenmiştir. Bu konu ile ilgili çalışmalara başlarken öğrencilerden öncelikli olarak beklenen, tasarlanacak odayı kaç kişinin kullanacağı ve bu kullanıcıların hangi eğitimi alacaklarının belirlenmesi olmuştur. Yapılan yönlendirmelerde ve istenilenlerin aktarımında üniversite eğitimi alacak öğrencilere yönelik ev ortamı rahatlığında ve kullanıcıya göre özelleşebilen bir mekân yaratılması hedeflenmiştir.

Bunun için lisans eğitimi hayatının son döneminde olan ve belirli bir mesleki olgunluğa erişmiş öğrenciler, yalnızca m2 si ve sınırları verilen tasarım alanı içerisinde, kendi tanımlayacakları kullanıcıya özel tasarım yaparak, edindikleri deneyimleri bu derste uygulama fırsatı bulacaklardır.

Alan boyutları ve konu belirlenirken kısa süre içerisinde hem analiz hem tasarım hem de uygulamayı tamamlayabilmek adına, özellikle bir modülasyon doğrultusunda ilerleme düşüncesi üzerinde durulmuştur. Buradaki amaç planın ve donatılarının modüler, sürdürülebilir olarak adeta bir otel veya bir hastane odası gibi seri üretime uygun nitelikte mekânlar tasarlanmasıdır.

Çalışmanın ilk başlarında konu öğrencilere aktarılmış, tasarım alanı verilmiş ancak yapılacak yeri belirlemeleri ve koşulları bu kapsamda analiz etmeleri istenmiştir. Analizlere başlarken, kullanıcının tanımlanması ve kullanıcı özelliklerini belirlemek adına senaryo çalışmalarının başlatılması konusunda da yönlendirmelerde bulunulmuştur. Yer ve kullanıcı tanımlaması yapılması sonrası konuya yönelik sağlıklı analizler elde etme ve doğru tasarım çalışmalarının yapılması açısından ilişkilendirmenin önemi vurgulanarak elde edilen verilerin bu doğrultuda bir akış içerisinde sunulması adına bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca çalışmanın daha da özelleşebilmesi adına her bir öğrenciden bir kavram üzerinde ilerlemesi istenmiştir.

Çalışmaların değerlendirilmesi alfabetik sırayla ele alınacak olup; inceleme için tüm örnekler aşağıdaki sistematik akış doğrultusunda aktarılacaktır:

- Konu ve kavram belirlenmesi,
- Kullanıcı ve senaryo oluşturulması,
- İhtiyaç programı, fonksiyon akışı ve leke çalışması ve
- Plan oluşturma.

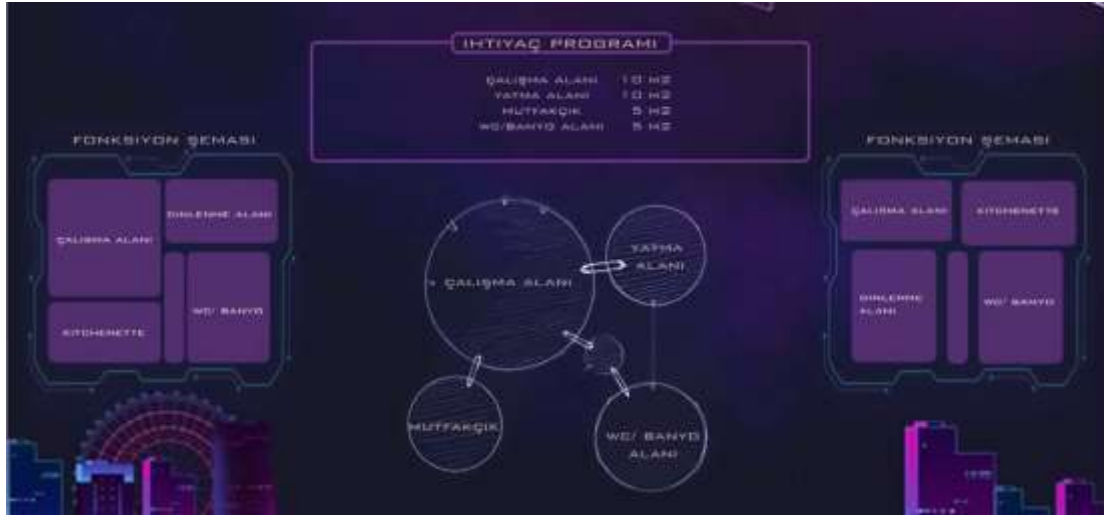
Dersin yürütülüşü ve yukarıdaki akışa göre yapılmış olması nedeniyle öğrenci teslimlerinin de büyük ölçüde bu şekilde pafta düzenine yansıtıldığı görülmektedir. Küçük farklılıklar olsa da aktarımlarda bu akış kapsamında değerlendirme yapılacak ve çıkan ürün değerlendirmelerinde bu noktalar üzerinde durulacaktır.

Değerlendirilen çalışmaların ilkinde Bengisu Teymür, öğrenci evi tasarımını tek başına yaşayacak olan bir Dijital Oyun Tasarımı öğrencisine yönelik olarak yapmak istemiş ve konuya yönelik araştırmalarını da bu kapsamda yürütmüştür. Teymür, İstanbul Levent'te yapılması planlanan tasarımın, dijitalleşen dünyaya bir gönderme yapacak nitelikte “Siberpunk” olarak adlandırdığı kavram doğrultusunda şekillendirmiştir (Şekil 2.).

Şekil 2. Konu, alan kavram, kullanıcı aktarımı (Bengisu Teymür Çalışması)

Sosyal dünyadan uzak, sadece dijital oyun tasarımı yapan bir birey olarak tanımladığı kullanıcıya yönelik, onun daha sosyal olmasını istediğini belirten ve buna hizmet eden bir mekân tasarlama fikriyle yola çıkan Bengisu Teymür, ihtiyaç planını, mekanların birbirleriyle ilişkilerini tanımladığı fonksiyon şemasını ve leke çalışmalarını da bu doğrultuda şekillendirmiştir (Şekil 3.).

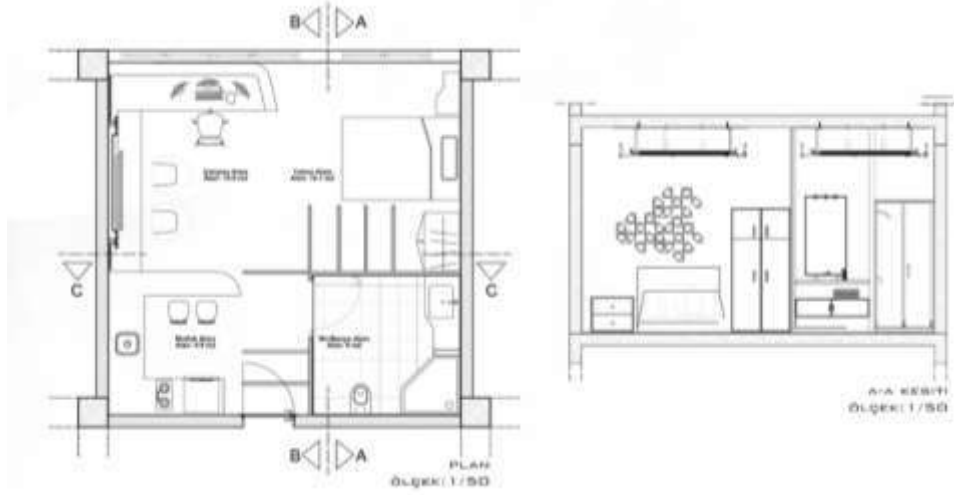

Şekil 3. İhtiyaç programının belirlenmesi, fonksiyon akışı ve leke (Bengisu Teymür Çalışması)

Tasarıma yönelik yapmış olduğu ön çalışmalar sonrası Teymür, leke etüdlerinin de katkısıyla, senaryo ile özelleştirdiği kullanıcısının, 36 m2 içerisinde yatma, uyuma, çalışma, banyo/wc ve küçük bir mutfakçık ile hem ihtiyaçlarını hem de yapısına uygun mekânı tasarlamaya çalışmıştır (Şekil 4.).

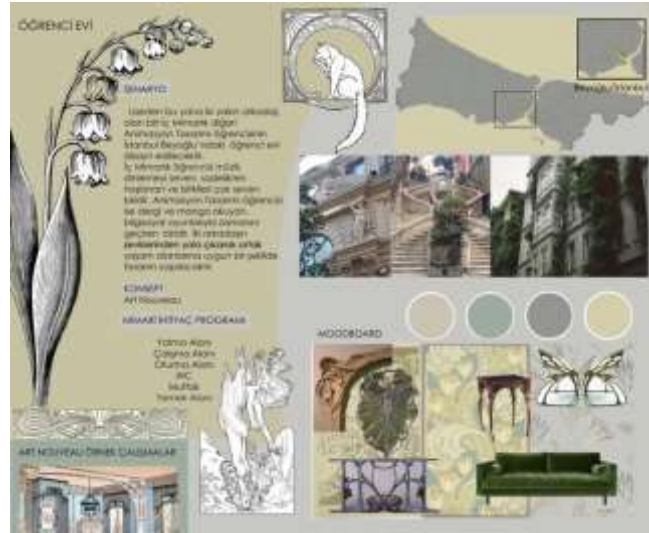

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 4. Örnek plan ve kesit (Bengisu Teymür Çalışması)

Berfin Tekman ise, Art Nouveau akımından esinlenerek, liseden beri yakın arkadaş olan iki öğrenciye yönelik bir oda tasarlamak üzere çalışmalarını şekillendirmiştir. Biri İç Mimarlık diğeri de Animasyon Tasarımı öğrencisi olan oda sakinleri İstanbul Beyoğlu'ndaki bu odada kendi ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda yerleşeceklerdir. Bu yerleşimde Berfin Tekman, İç Mimarlık öğrencisinin müzik dinlemeyi sevdiğini ve sadelikten yana olduğunu, Animasyon Tasarımı öğrencisinin ise bilgisayar oyunlarını oynamayı çok sevdiğini belirtmektedir (Şekil 5.).

Şekil 5. Konu, kavram, kullanıcı, ihtiyaç programı (Berfin Tekman Çalışması)

Temel fonksiyonları ve senaryo da belirtilen gereksinimleri değerlendiren Tekman, yaptığı Leke çalışmaları sonunda (Şekil 6.) yakın arkadaşları hem yatmada hem de çalışma alanlarında ayırmamış ve fonksiyonları birbirleriyle daha fazla vakit geçirebilecekleri şekilde çözümleyerek plana yansıtmıştır (Şekil 7.).

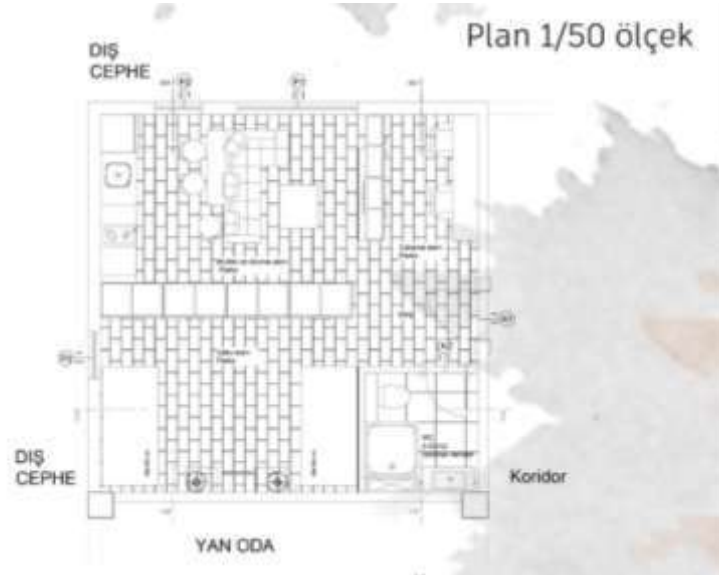

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

İhtiyaç programını belirleyen Durdu, leke etüdü çalışmalarında da plan aşamasında da yatma ve çalışmayı bir arada olacak şekilde düşünmüş ancak alanın büyük bir kısmını sosyalleşebilecekleri oturma alanına vermiştir (Şekil 9., Şekil 10.).

Şekil 9. İhtiyaç programının belirlenmesi, fonksiyon akışı ve leke (Deren Durdu Çalışması)

Şekil 10. Örnek plan (Deren Durdu Çalışması)

Fatmanur Balta'nın çalışması ele alındığında, yine İstanbul'da bu sefer yoğun öğrenci bölgesi olarak da adlandırılabilir Beşiktaş'ta bir Öğrenci Evi tasarlamayı tercih ettiği görülmektedir. Tek başına kalacak olan, yalnızlıktan keyif alan bir İç Mimarlık öğrencisi için tasarlanan odanın öğrencinin ihtiyaçları ve istekleri çerçevesinde şekillenmesine özen gösteren Balta, öğrencinin yemek yapmaktan çok keyif aldığını o nedenle tasarlanan odadaki en önemli alanlardan birisinin mutfak olacağını vurgulamaktadır. Aynı zamanda maket yapması ve çizim/çalışma alanlarının da bu öğrenci için oldukça önemli olduğunun vurgulandığı senaryo ile Fatmanur Balta, ihtiyaç programının netleşmesinde de oldukça yol gösterici bir çalışma yapmıştır (Şekil 11.).

Netleşen ihtiyaçlar ve bu doğrultuda mekanların birbiri ile ilişkilerinin tanımlanması ise plan yolunda önemli bir adım olan leke etüdünün çeşitlendirilmesinde etkili olmaktadır (Şekil 12.)

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

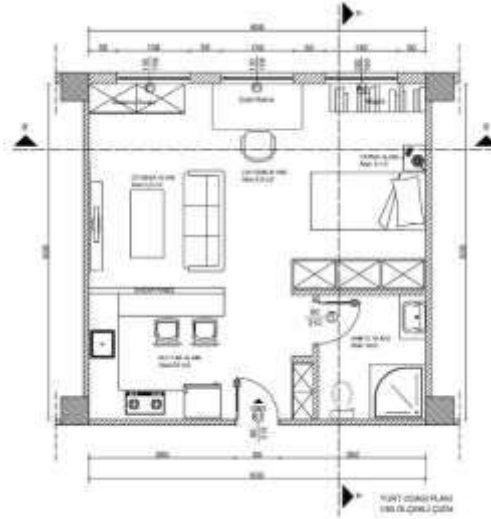

Şekil 11. Konu, mekân, kullanıcı, ihtiyaç programı (Fatmanur Balta Çalışması)

Şekil 12. Kavram, fikir, fonksiyon akışı ve leke (Fatmanur Balta Çalışması)

Fatmanur Balta'nın plan değerlendirmesi yapılacak olursa; hobileri, eğitimi ve temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere tanımladığı kullanıcıya yönelik tasarlanan mekanın fonksiyon şemasıyla ilişkilendirilerek leke etüdü ile vurgulanan ön tasarım bir yansıması olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Şekil 13.).

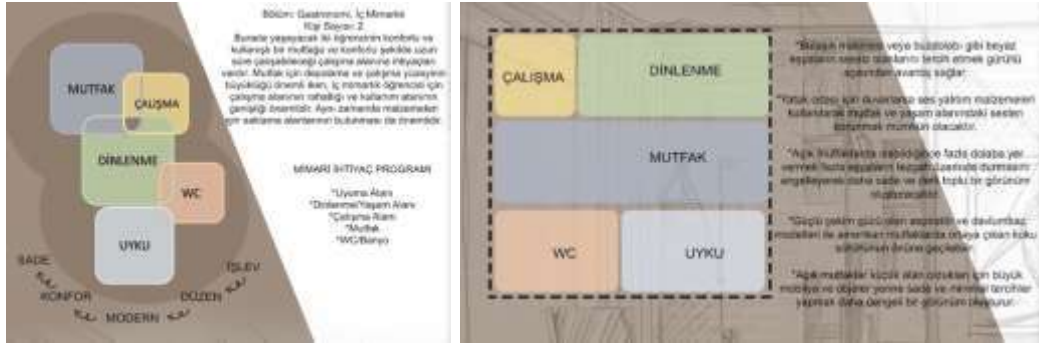
Şekil 13. Örnek plan (Fatmanur Balta Çalışması)

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Bir diğer çalışmada Ferhan Bal, iki farklı alandan olan öğrencilere yönelik bir tasarım yapmak üzere alan ve senaryo çalışmaları yapmıştır.

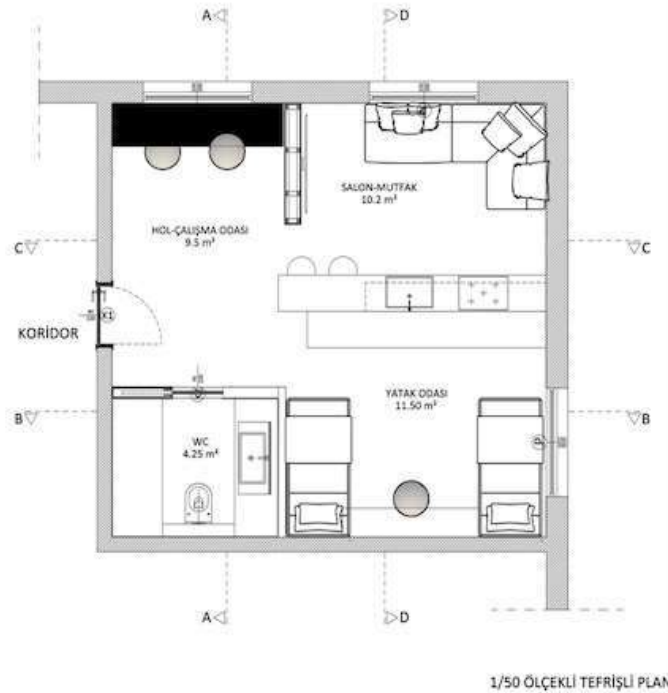
Bal, biri İç Mimarlık diğeri Gastronomi okuyan iki uygulamalı alan öğrencisinin, hem birbirleri ile etkileşebilecekleri hem de birbirlerini rahatsız ermeden kalabilecekleri bir oda tasarlamayı amaçlamıştır.

Özellikle, depolama alanlarına gereksinimi olacağını, ses ve kokuya yönelik bir takım uygulamaların yapılması gerekliliğini de hem senaryosuyla hem de tasarım kriterleriyle açıklayan Bal, leke etüdünü de plan çözümüne en yakın olacak şekilde aktarmıştır (Şekil 14.)

Şekil 14. Konu, kavram, kullanıcı, ihtiyaç programı, fonksiyon akışı ve leke (Ferhan Bal Çalışması)

Ferhan Bal'ın plan çözümünde ise tasarım kriterlerinde belirlemiş olduğu noktaların yansımaları olacak şekilde depolama, büyük mutfak, çalışma alanındaki sesin diğer mekanlara geçişini önleyecek bölüntülerin oluşturulması vb. gibi adımların çözümlenmeye çalışıldığı görülmektedir (Şekil 15.)

Şekil 15. Örnek plan (Ferhan Bal Çalışması)

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

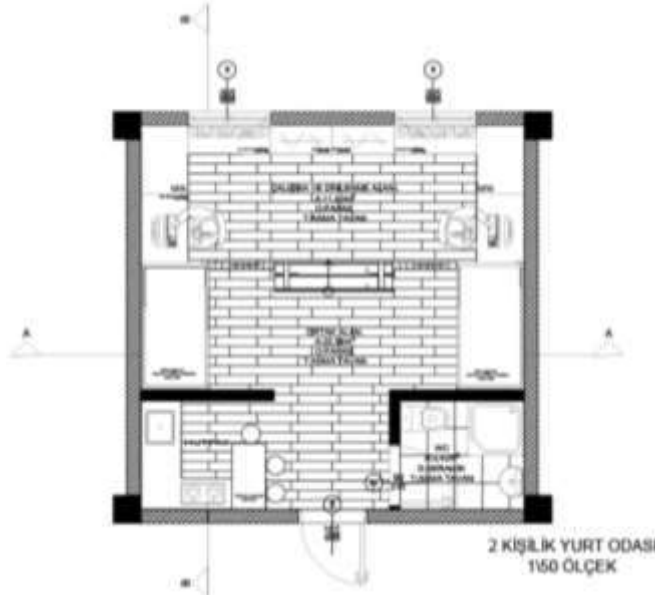
Gaye Arslan ise kullanıcılarını tanımlarken öncelikle İstanbul Beylikdüzü’de öğrenci yurdu/evi eksikliğine vurgu yaparak tasarım alanı olarak burayı seçtiğini belirtmiştir. Kullanıcısının birisi çok çalışan ışık hassasiyeti olan ve çok eşyası bulunan bir Hukuk öğrencisi iken, diğeri de sosyal medyayı sıklıkla kullanan ve yapığı tarifleri burada paylaşan bir Beslenme ve Diyetetik Öğrencisidir. Bu nedenle planlamasında hem hassasiyeti olan Hukuk öğrencisine uygun alan yaratacak hem de Diyetetik öğrencisi için de büyük bir mutfak tasarlayacaktır (Şekil 16.).

Şekil 16. Konu, kullanıcı, kavram ve diğerleri (Gaye Arslan Çalışması)

Arslan’ın belirlediği konsept ve tasarım kriterleri bağlamında, çalışma, yatma ve diğer alanlarda öğrenciler bir arada olsalar bile kendi alanları içerisinde de bağımsız olarak hareket edebilecekleri düşünülmektedir.

Tasarım çözümlemesine bakıldığında ise mekânın iki eşit parçaya ayrılarak her ne kadar aynı eylemler aynı alanda yer alıyormuş gibi görünseler de her an bir sınırla birbirinden kopacakmış gibi bir etkiye sahip oldukları görülmektedir. Arslan bu yaklaşımıyla senaryosu, kavramı ve diğer çözümlemelerinde vurguladığı kullanıcı özelliklerine cevap veren bir tasarım yapmayı hedeflediğini göstermektedir (Şekil 17.).

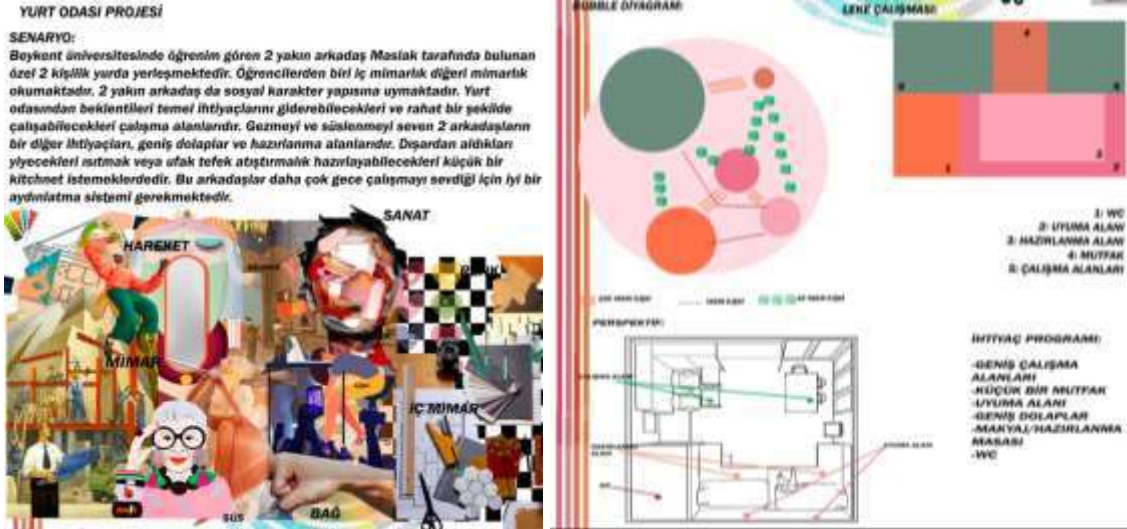

Şekil 17. Örnek plan (Gaye Arslan Çalışması)

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

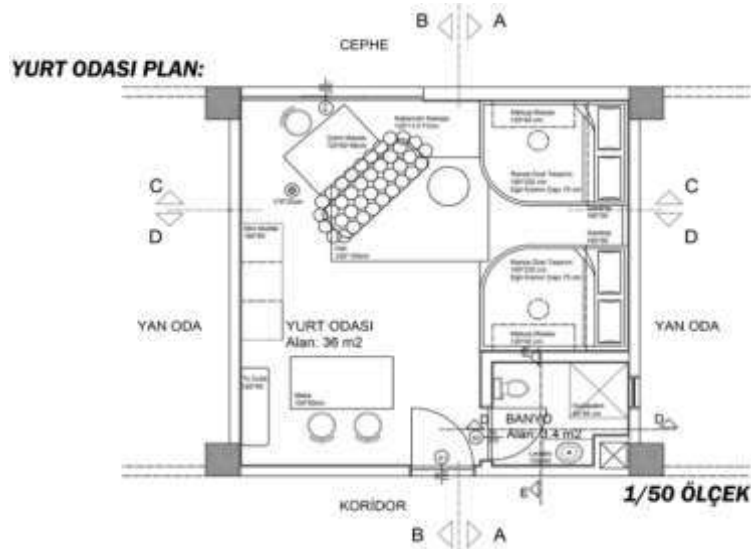
Hümeyra Keçoğlu'nun çalışmasına bakıldığında, yine ciddi barınma problemlerinin yaşandığı yerlerden biri olan İstanbul Maslak taraflarının çalışma alanı olarak seçildiği görülmektedir.

Senaryoda, biri Mimarlık diğeri ise İç Mimarlık eğitimi alan iki öğrenciye yönelik tasarlanacağı belirtilen odanın, özellikle gece çalışmayı seven ve oldukça sosyal olan bu iki öğrencinin istekleri doğrultusunda nasıl tasarlanacağına yönelik de bilgilendirmeler yer almaktadır. Hazırlanmayı, süslenmeyi/bakımlı olmayı seven, mutfakta fazla vakit geçirmeyen iki tasarım öğrencisi (Şekil 18.).

Şekil 18. Konu, mekân, kavram, kullanıcı, ihtiyaç ve diğerleri (Hümeyra Keçoğlu Çalışması)

Keçoğlu, net bir şekilde tanımladığı kullanıcılarına yönelik çalışma, yatma ve hazırlanma alanlarını iki arkadaşın isteklerine cevap verecek şekilde tasarlayabilmek adına analizler yapmış, ihtiyaç programı, fonksiyon akışları ve leke etüdüleri sonucunda ağırlıklarına göre örnek bir plan tasarımı elde etmiştir (Şekil 19.).

Şekil 19. Örnek plan (Hümeyra Keçoğlu Çalışması)

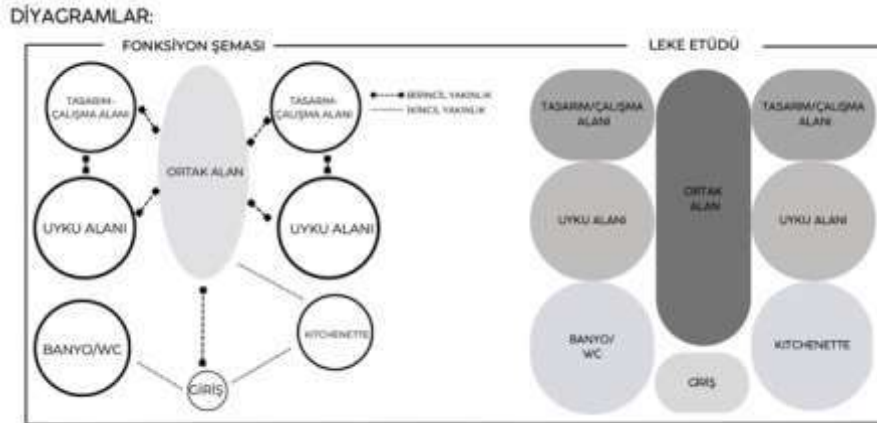
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Hüsna Nur Orhan ise “gelişen dijital çağ ile artan iş yükü, gerilim ve stresi en aza indirebilmek işe kişinin yaşadığı yerden başlanmalıdır” düşüncesi ile iki farklı alanda eğitim alan bir, İç Mimarlık diğeri Yazılım öğrencisi iki kullanıcının, odağı insan olan bir mekânda bir arada yaşayabilmeleri için bir tasarım yapma amacıyla yola çıkmıştır (Şekil 20.).

Şekil 20. Konu, mekân, kavram, kullanıcı aktarımı (Hüsna Nur Orhan Çalışması)

Orhan, İstanbul Cihangir’de yer alması planlanan tasarımın senaryo bağlamında belirlenen ihtiyaç ve fonksiyon ilişkileri ile en etkin plana erişmeye yönelik olarak çalışmalarını sürdürmüştür (Şekil 21.).

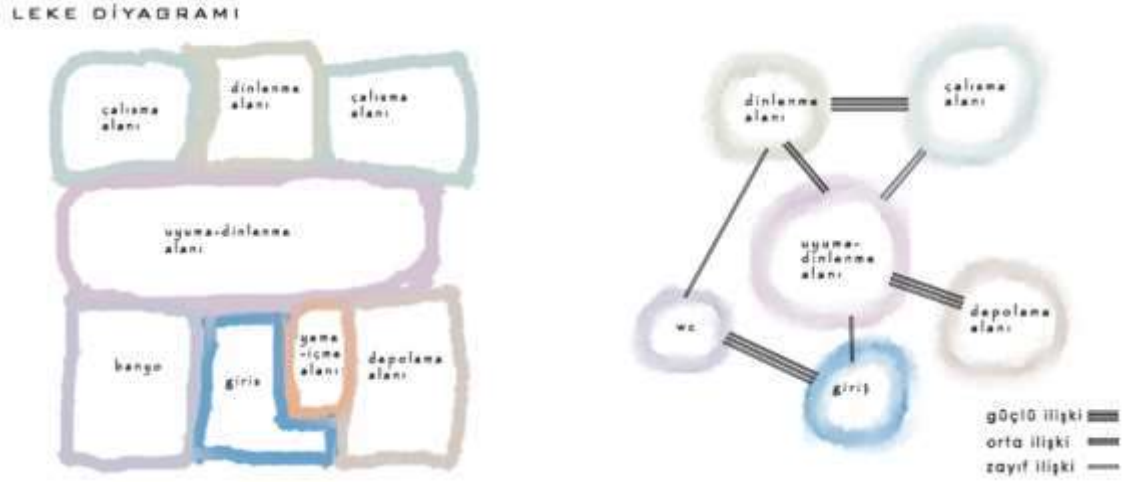
Şekil 21. İhtiyaç programı, fonksiyon akışı ve leke (Hüsna Nur Orhan Çalışması)

Öğrencilerin hem kişisel özellikleri hem ihtiyaçları hem de isteklerini belirleyen Hüsna Nur Orhan plan aşamasında da yine ayrılmayı ama gereğinde de bir arada olabilmeyi sağlayan bir plan şeması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu plan ile hem yatma hem çalışma eylemlerinde ayrılan öğrenciler ortak alanda oturarak ya da mutfakta bir arada olarak sosyalleşme olanağı bulabileceklerdir (Şekil 22.).

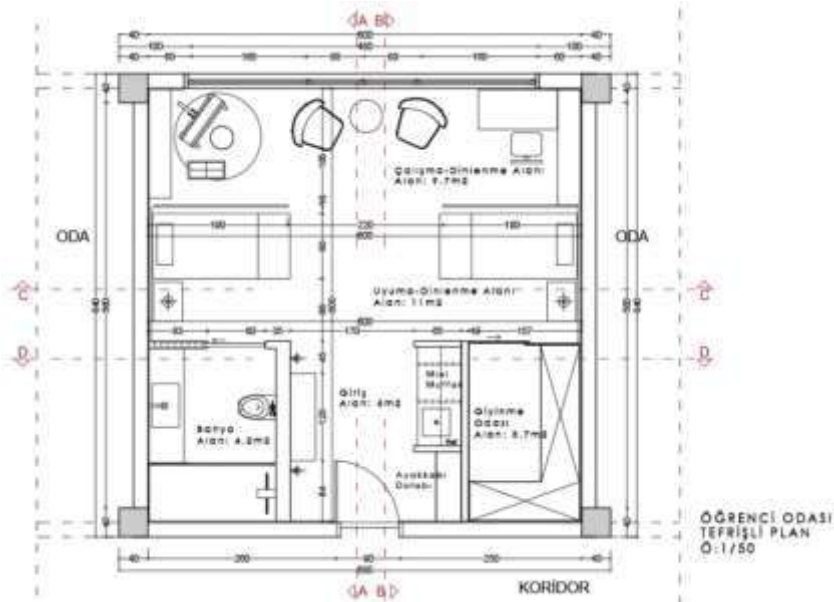

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 24. Fonksiyon akışı ve leke (İlknur Tevetoğlu Çalışması)

Şekil 25. Örnek plan (İlknur Tevetoğlu Çalışması)

İrem Sultan Temel'in çalışmasının ise Sarıyer'de ve biri Mimarlık diğeri ise Sinema Televizyon okuyan, uyku saatleri ve günlük rutinleri birbirinden farklı olan iki yakın arkadaşına yönelik olduğu görülmektedir (Şekil 26.).

Her ne kadar rutinleri ve eğitim aldıkları alanlar farklı olsa da ortak hobilere sahip olan bu iki arkadaşın oda tasarımında ve buna yönelik araştırmalarda Temel'in özellikle uyku sorununa yönelik bir çözüm yolu seçtiği görülmektedir. Onun dışındaki mekanların olabildiğince bir arada çözülmeye çalışıldığı, ihtiyaç, fonksiyon akışı, leke çözümleri ve planlamanın da bu gereksinimlere cevap verecek nitelikte olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 27.).

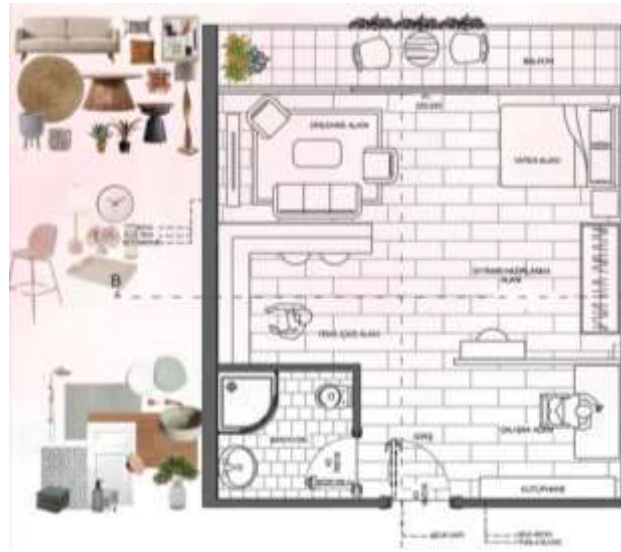
ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şekil 28. Konu, mekân, kavram (Simge Özkan Çalışması)

Şekil 29. Kullanıcı, ihtiyaç programı, fonksiyon akışı ve leke (Simge Özkan Çalışması)
Psikoloji öğrencisinin tek başına yaşayacağı odayı yine kendi belirlediği senaryo bağlamında konfor koşullarını artıracak ve yine senaryoda da belirttiği üzere konsantrasyonun dağılmasını engelleyecek şekilde mekânsal ilişkileri kurgulamaya çalışan Özkan'ın birden fazla leke çalışması yaptığı ve sonucunda da en etkin çözüme ulaşmayı hedeflediği söylenebilir (Şekil 30.)

Şekil 30. Örnek plan ve mobilya seçimi (Simge Özkan Çalışması)

Değerlendirilen 11 öğrenci çalışmalarının, eş düzey ve yöntem irdelenmeleri ışığında, daha önceki bölümlerde de üzerinde durulduğu üzere, kullanıcı ve kullanıcıya yönelik bileşenlerin değişmesiyle birlikte nasıl şekillendiği açıkça görülmektedir. Bu nedenle, tasarımın hangi konuya yönelik olmasının önemi kadar onu kim için ve hangi koşullarda yapılacağıнын net tanımlanması oldukça önemlidir. Çalışmanın bundan sonraki sonuç bölümünde de bu çalışmaların aynı alanda olmalarına karşın gösterdikleri değişiklikler yorumlanarak sonuç değerlendirmesi yapılacaktır.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Kullanıcı ve kullanıcıyı tanımlayan, tasarımı netleştiren “Senaryo”! Bir önceki bölümde yapılan öğrenci çalışmalarının değerlendirilmesi ışığında, 6x6 m2 alan içerisinde aynı konuya rağmen, oluşan farklı planlamaların öznesi “Senaryo”!

Bengisu Teymür, Levent’te tek başına ve çok da sosyal olmayan bir öğrenci için onun biraz da olsa kendi dünyasından sıyrılarak sosyal olabileceği bir alan tasarlamak isterken, Berfin Tekman Biri İç Mimarlık Diğeri ise Animasyon Tasarımı olmak üzere iki arkadaş için onların ortak bilgisayar oynama zevklerini de gözetecek alanlar tasarlamak istemiştir. Deren Durdu ve Ferhan Bal da ikişer kişilik oda tasarlama düşüncesiyle yola çıkarken; Durdu, Bankacılık ve Finans ile Maliye öğrencilerine, Bal ise Gastronomi ve İç Mimarlık öğrencilerine yönelik tasarım yapmak üzere araştırmalarını yürütmüştür.

Fatmanur Balta ise yalnız olmaktan keyif alan maket ve yemek yapmayı seven bir İç Mimarlık öğrencisi için büyük bir mutfak olan oda tasarlamak üzere senaryosunu yazmış ve planlama çalışmalarını tamamlamıştır.

Öğrenci barınma problemlerinin sık yaşandığı yerlerden olan Beylikdüzü’de tasarım yapmak üzere araştırmalarını sürdüren Gaye Arslan da yine birbirinden farklı iki alanda eğitim göre arkadaşların istek ve gereksinimlerini karşılayacak çözümlere yönelik tasarımlar üzerinde durmuştur. Biri Hukuk diğeri Beslenme ve Diyetetik okuyan ve birbirinden karakterce de farklı olan iki kişinin birbirlerinden etkilenmeden ancak aynı zamanda sosyalleşebilecekleri alanlar oluşturmaya çalışan Arslan bu doğrultuda pek ok leke çalışması yapmıştır.

Hümeyra Keçoğlu ve Hüsna Nur Orhan’ın tasarım çalışmalarında dikkat çeken en önemli ortak özellik kullanıcılarından birisinin İç Mimarlık öğrencisi olması olsa da bireysel özellikleri ve istekleri ele alındığında tasarımı şekillendiren etkenlerin farklılaştığı dikkat çekmektedir. Keçoğlu’nun senaryosuna göre hazırlanmayı, gezmeyi seven İç Mimarlık öğrencisi için nasıl tasarım yapılacağı açıklanırken Orhan’ın tasarımına göre stresten uzak yaşamak isteyen bir iç mimarlık öğrencisine göre tasarım yapmak düşüncesi dikkat çekmektedir.

Denge kavramından yola çıkan İknur Tevetoğlu, sadeliğin ön planda olduğu bir tasarım yapmayı hedeflediğini belirten çalışmalarında Hukuk ve Sanat tasarım okuyan iki farklı arkadaşın bir arada yaşayabilecekleri bir oda planlamaya çalışmış ve bu doğrultuda belirlediği kriterlere göre, kokuyu azaltacak, ortalığın dağılmasını engelleyecek, depolamaya imkân veren mobilyalarla tasarımı güçlendirme yönünde araştırmalarla çalışmasını tamamlamıştır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Biri Sinema bir Mimarlık okuyan iki arkadaş için tasarım çalışmaları yapan İrem Sultan Temel de dikkatinin dağılmasını istemediği için tek yaşamak isteyen psikoloji öğrencisini senaryosuna konu alan Sinem Özkan da, tıpkı diğer öğrenciler gibi, belirledikleri kullanıcıların, fazlaca zaman geçirecekleri bu mekanlardan, en etkin şekilde yararlanabilecekleri tasarıma ulaşabilmek adına çalışmalarını yürütmüştür.

Bu çalışma, en başından beri özellikle vurgulanan, Hikâyenin Kahramanlarının tasarıma nasıl yön verdiğini gösterebilmek adına örneklemelerle gösterebilmek adına yapılmıştır. Her ne kadar aynı konu, yer yer aynı alan ve kimi zaman da aynı kullanıcının Hikâye Kahramanı olarak seçildiği Senaryoların ne kadar da farklı olabildiği, bunun sonucunda da ne kadar çok çeşitli alanların tasarlanabildiği görülmüştür. İşte bu nedenle unutulmamalıdır ki “Her tasarım bir hikayeye başlar ve her tasarım bir hikâyeye dönüşür; asıl olan hikâyenin kahramanıdır!”. Kahraman hikâyeye yön veren ve onu şekillendirendir. Bu nedenle tasarımlarda “Kahramanı” doğru vurgulamak ve de kurgulamak önemli olarak görülmektedir.

Çalışmaya konu olan “Senaryo” işte tam da bu noktada, tasarım eğitimlerinden başlayarak öncelenmeli ve kullanıcı etkisinin tasarıma yön verdiği vurgulanarak tasarıma giriş çalışmaları bu doğrultuda yürütülmelidir.

Sonuç olarak, tasarımın düşünce aşamasından, uygulama aşamasına kadarki her evresi, kullanıcı içindir. Aynı boyutlarda bir mekânın, farklı kullanıcılar için tasarlandığında, örneklerde görüldüğü üzere, farklılıklar gösterdiği, bu nedenle kullanıcının gereksinim ve isteklerinin iyi belirlenmesi gerekliliği, oldukça dikkat çekicidir. Bu nedendir ki, durumun bir senaryo ile netleştirilmesi sürecin sorunsuz bir şekilde yürütülmesi açısından yararlıdır. Yönlendirici ve tasarlayıcı olarak kullanıcıyı tanımlamak ve onunla uyumlu tasarımlar yapmak, biricik ve özel tasarım çözümlerine ulaşmada birincil amaç olmalıdır.

Yapılan çalışmada hedef, bu etkinin önemini örneklerle irdelenerek aktarılması olmuştur. Daha önce de ifade edildiği gibi, özellikle tasarım eğitiminde, bu etkilerin vurgulandığı çalışmaların artırılması, süreçlerin etkin yürütülmesinde önemli yol göstericiler olarak literatüre katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda çalışmanın aktarılan düşünceyi tanımlamada bir örnek oluşturması ve diğer çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Akın, M. Ş. (2018), *Kullanıcı Deneyiminde Bağlamsal Analiz Yöntemleri: Senaryo, Görev Haritası Ve Bilgi Mimarisi Oluşturmak*, Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2018, s. 64 – 87 s64.
- Akyalçın, İ. E. (2012). *Şu Zamana Kadar İzlediğiniz Her Şeyi Unutun! – “Deadly Illusions” Film Eleştirisi*, İleri Dergi <https://ilerigeridergi.com/sinema-tv/sinema/su-zamana-kadar-izlediginiz-her-seyi-unutun-deadly-illusions-film-elestirisi/#:~:text=Üstat%20Alfred%20Hitchcock%27un%20da,örneği%20olabilmesi%20bile%20çok%20şaşırtıcı!> (Erişim: 15.06.2023)
- Biçer, Ü. ve Erdiñç, S.Y., (2021). *“Uzaktan Eğitim Sürecinde Mimarlık Eğitimi ve Uygulamalı Ders Deneyimleri”*, Çukurova 6. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Konferansı Bildiri Kitabı, Adana, S.917-924, (ISBN: 978-625-7720-26-7). ilgili sayfa no: 917.
- Biçer, Ü. ve Erdiñç, S.Y., (2020). *“Mimarlıkta Araştırma Tabanlı Tasarım ve Sistemli Bir Yaklaşım Olarak Modeller”*, Şengül Öymen Gür’e Armağan Mimari Yansımalar içinde, G. Kaymak Heinz ve D. Yasar (Eds.), YEM Yayınevi, İstanbul, S.254-261, (ISBN: 978-625-7008-07-5). ilgili sayfa no: 256.
- Biçer Özkun, Ü. (2017). *“İç Mimarlık Eğitiminde Parçalardan Bütüne Tasarım”*, Mimari Tasarım Eğitiminde Çağdaş Önermeler, YEM Yayınevi, İstanbul, s. 129-142 (ISBN: 978-605-4793).
- Biçer Özkun, Ü. (2017). *Esenlerde Kamusal Alan Okumaları Çalışmayı Üzerine Bir Değerlendirme*, Kamusal Alan Okumaları, Beykent Üniversitesi, Yayın No: 118, İstanbul, S. 139-170 (ISBN: 978-975-6319-29-1).
- Döşemeciler, A. ve Karaveli Kartal, A. S. (2022). *Mathematical Course Model for Architectural Education: Geometry of Design*, Nexus Network Journal, 24:717–732.
- Taner, T. (2015). *“Mimari Projelerde Tasarım Konseptinin Anlamı”*, Tasarım Günlükleri, Makale Okumaları <http://www.tasarimgunlukleri.com/2015/11/19/mimari-projelerde-tasarim-konseptinin-anlami/> (Erişim: 10.05.2023)
- TDK, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim: 20.06.2023)
- Yasar, D. (2020). *“Yaratıcılık Olgusunda Kavramların Gücü- Bir Temel Tasarım Dersi Örneği”*, Şengül Öymen Gür’e Armağan Mimari Yansımalar içinde, G. Kaymak Heinz ve D. Yasar (Eds.), YEM Yayınevi, İstanbul, S.221-230, (ISBN: 978-625-7008-07-5). ilgili sayfa no: 228.
- Yasar, D., & Öymen Gür, Ş. (2022). *Models of Diagnosis and Concept in the Pioneering Architects in Recent Architecture*. ICONARP International Journal of Architecture and Planning, 10(2), 410–427.